ఇతర రచనలు

చైత్రరథం
ఆదర్శ శిఖరాలు
జఘన సుందరి
కావ్యజగత్తు
వరూథిని
తెలుగు లిపి సంస్కారం
సునీథ
యుగసంధ్య
తొలుపొద్దులు

# జేగంటలు

ప్లేటో

జి. వి. కృష్ణరావు


వేంకట్రామ అండ్ కో.,
విద్యా ప్రచారకులు,
కింగ్సువే, సికింద్రాబాదు.

ప్రజాసాహిత్య పరిషత్తు
తెనాలి

తొలి కూర్పు :
నవంబరు, 1949.

మూడు రూపాయలు

నలందా ప్రెస్,
తెనాలి.

" తద్విజిజ్ఞాసస్వ "

# పీ ఠి క

కళారంగంలో, ముఖ్యంగా సాహిత్యరంగంలో నేడు కనిపిస్తున్న తికమకలు, అవకతవకలు, అవ్యవస్థ మరేరంగంలోనూ కనిపించటంలేదు. ఇతరరంగాలలోకూడ అవ్యవస్థ లేకపోలేదు. కాని వాటిలో స్థితిగతులు ఇంత విషమంగా లేవు. పరస్పర విరుద్ధాలైన పెక్కువాదాలున్నాయి. అయినా వాటికి కొంతవ్యవస్థ ఉంది. భిన్న భిన్న విమర్శనలు, నిశిత నిశిత వివాదాలు ఉన్నా ఆ వాదాలను, పక్షాలను తేలికగా చెప్పుకోవచ్చును. అందలి మంచి చెడుగులు, సత్యాసత్యాలు అప్పటికప్పుడు కాకపోయినా కాలక్రమాన అయినా తెలిసి వస్తున్నాయి.

ఉదాహరణకు ధరలకంట్రోలు, రేషనింగు పద్ధతినే తీసుకోండి. కొంతమంది ధరలకంట్రోలు, రేషనింగు పద్ధతి ఎత్తివేయాలన్నారు. అలా ఎత్తివేసినప్పుడే అవినీతిపోయి ధరలు తగ్గి జనసామాన్యం సుఖంగా జీవిస్తుందని రాయిగ్రుద్ది చెప్పారు. మరికొందరు ధరల కంట్రోలు, రేషనింగ్‌పద్ధతి తీసివేస్తే ప్రబలమైన అనర్థం చుట్టుకొంటుందన్నారు. పేదసాదలకు, అంతంతమాత్రంగా ఉన్నవారికి జీవితం దుర్భరమై పోతుందన్నారు. ఈరెండు వాదాలలోని సత్యాసత్యాలు నూటికినూరుపాళ్లు ప్రజకు మొదట్లో తెలియక పోయినా తరువాత తరువాత తెలిసివచ్చాయి. ప్రజలకే కాదు, ప్రతిపక్షులకుకూడా సత్యం బోధపడక పోవటంలేదు.

ఇలాంటి స్థితి, వ్యవస్థ అయినా కళారంగంలో, ముఖ్యంగా సాహిత్యరంగంలో కనిపించటం లేదు. ఏ కథల సంపుటినో సమీక్షకోసం నాలుగు పత్రికలకు పంపితే పది అభిప్రాయాలు వెలువడుతున్నాయి. అందులో ఏ రెంటికీ పొత్తు ఉండదు. ఒక

పత్రిక దాన్ని ఆకాశానికి ఎత్తితే, మరొకటి అధఃపాతాళానికి అణగద్రొక్కుతుంది. మరొకటి దాని ప్రస్తావనే తలపెట్టదు. పోనీ, రాజకీయాలలోవలెనే పుస్తకం మంచి చెడుగులు కాల క్రమాన వెల్లడి అవుతాయందామా, అలాంటి దానికి ఏమాత్రం అవకాశం కపించటం లేదు.

అయితే ఈ ఘోర అవ్యవస్థకు కారణమేమిటి? చిత్తశుద్ధి లేదా? కాక అభిమానద్వేషాలు ప్రబలాయా? ఇలా ఆలోచిస్తే ప్రయోజనం లేదు. దీనివల్ల అసలు విమర్శకే తావులేకుండా పోతుంది. ఎందుకంటే, ప్రత్యర్థిచిత్తశుద్ధి శంకకు ఆస్పదమైతే, వారికిమాత్రం అలాంటివేషం లేదని నిర్ధరించటానికి ఎలా వీలు పడుతుంది? కాబట్టి వ్యవస్థారాహిత్యానికి వేరే ప్రబల కారణం ఉండాలి.

కళలో, ముఖ్యంగా సాహిత్యంలో నేడున్న తికమకలకు, ఆవకతవకలకు, అవ్యవస్థకు కారణ మేమిటి?

ఈ ప్రశ్న ప్రజాస్వామ్యవాదులకు, కమ్యూనిష్టులకు కేవలకళావాదులకు ఆపోహ కలిగించక మానదు. ప్రజాస్వామ్య వాదులు ఇలా ప్రశ్నించవచ్చును:—కళలనుగూర్చి ప్రజలు తమకు తోచిన అభిప్రాయాలను, సిద్ధాంతాలను వెల్లడించు కోటానికి అవకాశంలేదా? ఒకేనాయకుడు, ఒకేజెండా, ఏకైక ఖండం అన్న నినాదాలు లేవనెత్తే ఫాసిస్టులకూ మీకూ తేడా యేమిటి? వ్యవస్థపేరుతో తమ తమ అభిప్రాయాలను వెల్లడించుకోరాదని ప్రజలను అనుశాసించటమే కదా!

కమ్యూనిష్టులు ఇలాప్రశ్నించవచ్చును:-మానవుడు అనివార్యంగా ప్రవర్ధమానుడు అవుతాడని చరిత్ర ఉద్ఘోషిస్తున్నది. ఈ ప్రవర్ధమానత అనేది వర్గకలహాలద్వారా సిద్ధిస్తుందని అచరిత్రే

ముక్తకంఠంతో చెబుతున్నది. కాబట్టి ప్రపంచమం దంతటా కమ్యూనిష్టు సామాజికవ్యవస్థ యేర్పడేటంతవరకు వర్గకలహం అనివార్యం. అభ్యుదయకాములంతా వర్గకలహం మాటుపరచక ప్రజలకు వివరించి అభ్యుదయకరపాత్ర నిర్వహించే వర్గంపక్షాన పోరాడాలి. సాహిత్యంలో, కళలోకూడ అంతే. వర్గాలను పురస్కరించుకొని వాదభేదాలు బయలుదేరాయి. బయలుదేరుతున్నాయి. ఇలా బయలుదేరే వాదాలలో ఏ వేవి యే యే వర్గాలకు చెందినవో బట్టబయలుచేసి అభ్యుదయకరపాత్ర నిర్వహించే వర్గంవారి వాదనను బలపరచాలి. కాబట్టి కళాభ్యుదయానికి వాదవైవిధ్యం, వాటి వివరణఖండనలు అవసరం. అంతేకాని సాహిత్యవ్యవస్థ పేరుతో వాదభేదాలను అణచివేయుటం ఏ మాత్రం సమంజసం కాదు. పైగా అది విప్లవవిరోధి చేసేపని.

కేవలకళావాది ఇలా అనవచ్చును:—కళ అంటే ఒక విశిష్టఅనుభవం కలిగించేది. ఆ అనుభవ తత్త్వమేమిటి? దానికి అంశాలేవి? లక్షణాలు ఏవి? ఇలాంటి విచారానికి పూనుకొంటున్న క్షణంలోనే కళానుభూతి ప్రపంచంలోనుంచి జారిపోయి మరొక ప్రపంచంలో పడుతున్నాము. కాబట్టి ఇలాంటి విచారణవల్ల నిష్పన్నమయ్యే సిద్ధాంతం మరేమైనా అవుతుందేమో కాని కళాస్వరూప నిరూపకం మాత్రంకాదు, కాజాలదు. కళానుభూతి నిజంగా సహృదయ హృదయైకవేద్యం. అది అనిర్వచనీయం. వ్యవస్థకూ, కట్టుబాట్లకూ, కళకూ ఎక్కడా పొత్తులేదు. నిజానికి ఈ రెండూ ఆగర్భశత్రువులు. కట్టుబాట్లలో కళా? అసంభవం.

పై మూడు ప్రతివాదాలకు సమాధానం చెప్పుకొనక ముందు ఒక విషయం ఆలోచించాలి. ఒక వ్యవస్థ కావాలి అనటంలో విభిన్నవాదాలు ఉండగూడదనీ, తమకున్న అభిప్రాయా

లను వెల్లడించుకొనటానికి అధికారం ఉండగూడదనీ ఈ రచయిత అభిమతంకాదు. అంతేకాదు. ప్రజలు నిర్భయంగా, నిరాఘాటంగా ఈ అధికారం వినియోగించుకోవాలి. అలాచేయని వారు తమకు తామే ద్రోహం చేసుకొంటున్నారు. జీవితమే నిరర్థకం చేసుకొంటున్నారు. అయితే ప్రజలకున్న ఈ అధికారంతోపాటు బాధ్యతకూడా ఉన్నది. ఒకడు ఒక విషయాన్ని గూర్చి చెప్పేటప్పుడు అంతకుముందు ఆ విషయాన్నిగూర్చి ఇతరులు వెల్లడించిన అభిప్రాయాలను పరిశీలించి వుండాలి. పూర్వాభిప్రాయం సరిగా లేదనితోస్తే, ముందు దాన్ని ఖండించి తన అభిప్రాయాన్ని సహేతుకంగా నిరూపించుకోవాలి. అలాకాక పూర్వాభిప్రాయంలో అవ్యాప్తి, అతివ్యాప్తి దోషాలుంటే, వాటిని వివరించి సవరించాలి. అలాకాక పూర్వాభిప్రాయమే మంచిదని తోచి దానిని తిరిగి చెప్పటమే ముఖ్యమని భావించినప్పుడు, ఆ పూర్వాభిప్రాయాన్నే విపులీకరించి అందలి విశిష్టతను సుబోధకం చెయ్యాలి.

"అలాకాదు, నా కొక అభిప్రాయం తోచింది. దాన్ని వ్యక్తం చేసుకొనటానికి నాకు అధికారం వున్నదా, లేదా?" అన్న ప్రశ్న రావచ్చును. ఈ ప్రశ్నకు జవాబుచెప్పకముందు రెండు ముక్కలు చెప్పాలి. మానవుడు గత చరిత్రతో సంబంధం లేకుండా, ఆకస్మికంగా, ఇతర సహాయం లేకుండా, స్వయంగా ఆలోచించ గలగటం అసంభవం. విస్పష్ట భావాలు కలగాలంటే భాష నేర్చుకొని వుండాలి. అలాంటి సంస్కారం లేకుండా అభిప్రాయాలు కలగటం అసంభవం. కేవలం చేతనకోటికి సహజమైన అవ్యక్తసంవేదనలు కలుగుతాయే కాని ఇతరులకు వెల్లడించటానికి వీలైన నిశ్చితాభిప్రాయాలు ఏర్పడవు. ఇందుకు సమాజంతో ఎలాంటి సంబంధం

లేకుండా నిర్జనప్రదేశంలో పెరిగిన వ్యక్తీ, శిశువు నిదర్శనం. కాగా వక్తవ్య అభిప్రాయాలు ఒకనికి కలగాలంటే, సమాజం లోని భూతవర్తమాన అభిప్రాయాలతో సంబంధం వుండితీరాలి.

ఒక వ్యక్తి పూర్వమున్న అభిప్రాయాలనే, ప్రజలకు చిర పరిచితమైన వాటినే తిరిగి ఏ కరువుపెడుతాడనుకోండి. దానివల్ల ఆ వ్యక్తికి కాని, సమాజానికి కాని కలిగే ప్రయోజన మేమిటి ? అలాంటి చర్యలవల్ల గుడుగుడుగుంచాలు నాలుగుకంబాల ఆటలుతప్ప అభ్యుదయం ఎలా కలుగుతుంది ?

కాబట్టి వ్యక్తి వెల్లడించే అభిప్రాయాలు విశేషార్థ బోధ కాలు కావాలి. విశేషార్థబోధకం అనగానే ఒక వ్యవస్థ, ఒక క్రమం వుండవలెనని వేరే చెప్పనవసరంలేదు. అలా కాని పక్షంలో వ్యక్తి తన అభిప్రాయాలను ఇతరులకు తెలియజేయ టానికికాని, తద్ద్వారా ఇతోధికజ్ఞానం సంపాదించటానికి కాని అవకాశం వుండదు.

ఇలాంటి వ్యవస్థే కళాతత్త్వవిచారంలోకూడ వుండాలని ఈ రచయిత వుద్దేశం. అంతేకాని, పెక్కు సిద్ధాంతాలు వుండ రాదనీ, కేవలం ఒకేసిద్ధాంతం వుండితీరాలనీ ఈ రచయిత అభి ప్రాయం కాదు. కళారంగంలో, సాహిత్యాదిక్షేత్రాలలో ఎన్ని సిద్ధాంతాలైనా ప్రతిపాదించవచ్చును. అలా ప్రతిపాదించటానికి ప్రతిఒక్కనికీ అధికారం వుంది. అయితే అలాంటి సిద్ధాంతానికి తలా తోకా వుండాలి, అందులో అంతర్విరుధ్యాలు వుండగూడదు. పైగా ఆ సిద్ధాంతం నేలవిడిచి సాముచేయగూడదు. సిద్ధాంతం కోసం సిద్ధాంతం బయలుదేరక వున్న కళాస్పృష్టులకు అన్నిటికి (Works of all arts) అన్వయించాలి. ఋగ్వేద కాలంనుంచి ఈనాటివరకు వివిధదేశాలలో, వివిధ జాతులలో జరిగిన సమస్త కళాస్పృష్టుల సౌందర్యాన్ని, లక్షణాలను, విశిష్టతావిశిష్టతలను,

అర్థాలను (Values) వివరించగలగాలి. ఇక్కడ మరొక విషయం కూడా వుంది. కళ జీవితంలో ఒకభాగం, లేక ఒకవిధమైన జీవితం అవుతుంది. జీవితంలోని అన్ని అంశాలకు పరస్పర సంబంధం వుంది. కార్యకారణభావం లేకుండా శూన్యనుంచి ఏదీరాదు. కాబట్టి జీవితంలోని అన్ని అంశాలు కార్యకారణభావంతో అల్లిబిల్లిగా పెనవేసుకొని వుంటాయి. అందువల్ల అన్ని అంశాలలోను అంతర్వ్యాహిగా, దండలో దారంవలె ఒక సామాన్య విషయం వుంటుంది. అంటే, జ్ఞానస్వరూపం సకలశాస్త్రాలకు, సకలకళలకు ఒకటే. కళాప్రతీతిలోని జ్ఞానస్వరూపం ఒక విధంగాను, శాస్త్రోపలబ్ధిలోని జ్ఞానస్వరూపం మరొకవిధంగాను వుండదు. కాబట్టి ఒకవ్యక్తి నూతన సాహిత్యసిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్నాడంటే, ఆ సిద్ధాంతంలో అంతర్భూతంగా వుంటున్న జ్ఞానస్వరూపం ఇతరశాస్త్రాలవల్ల వ్యక్తమౌతున్న జ్ఞానస్వరూపంతో సమన్వయం పొందాలి. అంతేకాని కేవలం దానికి పరకోటిగా, విరుద్ధంగా వుండటానికి వీలులేదు.

ఇలా వ్యాఘాతరాహిత్యం, సకలశాస్త్రవిహిత జ్ఞానస్వరూపం, అఖండత అన్నవి కళాసిద్ధాంతాలకే కాక అన్ని సిద్ధాంతాలకు అవసరం.

ఇక కమ్యూనిస్టు పేర్కొన్న వర్గకలహం, కేవలకళావాది ప్రశ్న మిగిలి వున్నాయి. వర్గకలహంలో ప్రత్యేకతత్త్వదృష్టి అంతర్భూతమై వుంది. అందువల్ల ఆ తత్త్వాన్ని వివరించికాని సమాధానం చెప్పకొన వీలులేదు. అదంతా ఈ రచయితే మరొక చోట వివరించటంవల్ల ఇక్కడ పేర్కొనటం లేదు. పోతే కేవల కళావాది ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పకోవాలి.

కేవలకళావాది తన వాదం మరొకసారి పరీక్షించుకుంటే, అందులో అంతర్భూతమైవున్న సిద్ధాంతం అతనికే వెగటుకొల్పు

టానికి అవకాశంవుంది. ఎందుకంటే ప్రపంచంలో ఏదీ హేతువు నకు అందదనీ, కేవలం ఏకతానతా మాత్రగ్రాహ్యమనీ Intuition వల్లనే అర్థంచేసుకోటానికి వీలవుతుందనీ ఆ సిద్ధాంతానికి అంతరార్థం. ఈ అనుమానం నిరాధారం కాదు. కళానుభూతి సహృదయ హృదయైకవేద్యమని కేవల కళావాది అంటున్నాడు. మానవజీవితంలో, జగద్వ్యాప్తిలో ఈ కళ కేవలం ఒకభాగం మాత్రమేనని ఒప్పుకొనక తప్పదు. ఎందుకంటే, జీవితంలో కళాసృష్టి, తదనుభూతిమాత్రమే కాక శాస్త్రాదికవ్యాపారంకూడ కనిపిస్తున్నది. ఈ విధంగా జీవితం, జగద్వ్యాప్తి వివిధవిశేష విశిష్టం. జీవితంతో పోల్చిచూస్తే కళ స్వల్పాతిస్వల్పమైనది కాకపోయినా, ఒకభాగం మాత్రమేనని స్పష్టం కాకమానదు. ఇలా ఏకదేశమైన కళ హేతు భిన్నము అతీతము అయినదై సహృదయ హృదయైకవేద్యమే అయితే ఏకదేశి అయిన జీవితం శాస్త్రవిచారానికి ఎలా అందుతుంది ? కాబట్టి కేవలకళావాది ప్రతిపాదిస్తున్న అర్థాన్ని అనుసరిస్తే, జగత్తత్త్వం జీవితస్వరూపం హేతువునకు, శాస్త్రానికి అందేదికాదు. హృదయైకవేద్యమే. అది నిజమైతే శాస్త్రంద్వారా అర్థంచేసుకోటానికి, వున్న లోటు చక్కబరచుకొని అభ్యుదయం పొందటానికి వీలులేదు. అది అలావుంచి హృదయైక అనుభూతార్థం సత్యమో, అసత్యమో తెలుసుకోటానికి ఎలా వీలవుతుంది ? మానవుడు క్రమక్రమంగా జ్ఞానం పెంపొందించుకొంటూ వస్తున్నట్లు చరిత్ర చెయుచున్నదికదా. ఏకతానతావాది ఇలాంటి చరిత్రను ఎలా త్రోసివేస్తాడు ? ఇవన్నీ అలా వుంచుదాము. పరామర్శకు తావు లేకపోతే మానవునికీ, జంతువునకూ వ్యత్యాస మేమిటి ? ఋగ్వేద కాలంనుంచి ఈనాటివరకు శాస్త్ర విచారం ఎందుకు చేస్తున్నాడు ? ఇలాంటి విచారం నిరర్థకమైతే ఇలాంటి ప్రవృత్తి ఎలా సంభవిస్తున్నది ?

ఈ ప్రశ్నలకు కేవల కళావాదినుంచి సంతృప్తికరమైన సమాధానం లేదుకనక ఆ వాదాన్ని ఆదరించటానికి వీలులేదు.

ఇక మొదటి ప్రశ్న అలాగే వున్నది. నేడు కళాక్షేత్రంలో ఇన్ని అవకతవకలు, తికమకలు, అవ్యవస్థ ఎందుకు ప్రబలాయి? ఇలాంటిస్థితి తెలుగు దేశంలో వున్నంత విపరీతంగా పాశ్చాత్యదేశాలలో లేకపోయినా, అక్కడకూడా కొంతవరకు ఇలాంటి స్థితే కనిపిస్తున్నది. ఇటీవల అక్కడ బయలుదేరిన అలంకారికమతాలు చూస్తే, ఈ విషయం స్పష్టమౌతుంది. కాబట్టి ప్రపంచమంతటా మొత్తముమీద ఇలాంటి విషమస్థితే ఆవరించి వుంది.

ఇలా చెప్పినంతమాత్రాన మూలకారణం విపరించినట్లు కాదు. ఈలోటు ఎక్కడ వుందో పరిశీలించాలి.

ప్రపంచంలో ఏదీ శూన్యంనుంచి ఊడిపడదు. కారణం వుంటుంది. ఇవాళ మన సంస్కృతి, సంస్థలు, వుద్యమాలు, జీవితం ఇలా వున్నాయంటే, ఇంతకుముందు మనకున్న సంస్కృతి మొదలైనవి కొంతవరకు కారణమని అంగీకరించక తప్పదు. తరువాత ముఖ్యకారణం నేటి సంస్కృతి, సంస్థలు, జీవితానుభవం మాత్రమే.

కాగా నేటి అవ్యవస్థకున్న కారణాలను రెండు శాఖలుగా విభజించవచ్చును—(౧) పరంపరాగతాలు, (౨) ప్రకృతజీవిత సిద్ధాలు. పరంపరాగతాలను తిరిగి రెండు ఉపశాఖలుగా విభజించవచ్చును :— (౧) తాత్త్వికాలు, (౨) చరిత్రాత్మకాలు.

భారతీయుషడ్దర్శనాలు భిన్నభిన్న దృక్పథాలను ప్రకటిస్తున్నా, కొన్ని ప్రథానాంశాలలో ఏకీభవిస్తున్నాయి. జ్ఞానం అస

వచ్ఛిన్నం, పరిణామరహితమని అంటున్నాయి. ఈ భౌతిక ప్రపంచం అనిత్యమనీ, జీవులు తమతమ పూర్వజన్మకర్మ ఫలానుభవంకోసం పుడుతున్నాయనీ చెబుతున్నాయి. కాబట్టి మానవుని జీవితం, జగత్తు పరమార్థానికి సాధనాలే తప్ప స్వతః ప్రయోజనకారులు కావంటున్నాయి. అంటే అపవర్గగమ్యస్థానానికి బయలుదేరిన జీవికి ఈ జగత్తు ఈ జీవితం మధ్యలో తటస్థపడే ధర్మశాలలవంటివి. వచ్చిపోతుండే యాత్రికులకు నిలువనీడ కల్పించటమే ధర్మశాలలకు ఎలా పరమార్థమో, ఈ జీవిత జగత్తుల ప్రయోజనంకూడా అంతే. అంతకన్నా వీటినిగూర్చి విచారించవలసిన పనిలేదు. ఈ విషయాలను షడ్దర్శనాలు ముక్త కంఠంతో ఆమోదిస్తాయి.

ఇవి సిద్ధాంతాలైనప్పుడు కొన్ని విషయాలు అనివార్యంగా యేర్పడుతాయి. జ్ఞానం అనవచ్ఛిన్నమై, ఎదుగుబొదుగులులేక ఎల్లకాలం ఒకేవిధంగా వుంటున్నప్పుడు, దానిని ఎప్పుడో, యే ఒక్కడైనా తెలిసికొని వుండాలి. అంతేకాని క్రమక్రమంగా తెలిసికోవటంకాని, జ్ఞానం అభివృద్ధిచెందటంకాని అసంభవం. అందువల్ల ప్రాచీనతమమైన వాక్కే సత్యం చెప్పివుండాలనీ, క్రమికప్రవర్ధమానత అసంభవమనీ సిద్ధిస్తున్నది. దీనితో సర్వజ్ఞానం వేదాలలో వున్నవనీ, ఆ వేదాలు అత్యంతప్రామాణికాలనీ, వాటి వెలుపల అంతకన్న అధికంగా జ్ఞానం వుండటానికి వీలులేదనీ తేలికగా నిష్పన్నమౌతుంది. ఇలాంటిదానితో చరిత్రాత్మకజ్ఞానం కుంటుపడక తప్పదు. అసలు దృష్టి అటువైపు పోవటానికికూడా వీలులేదు. ఈ విధంగా సునిశితబుద్ధులైన శాస్త్రకారులకుకూడా ప్రాచీన తమ శాస్త్రగ్రంథాలు అనుల్లంఘనీయాలు, పరమప్రామాణికాలు, శిరసాపరిధార్యాలు అయి స్వతంత్రవివేచనకు, సత్యాన్వేషణకు అడ్డుతగిలాయి. స్వతంత్ర

సిద్ధాంత ప్రవర్తకులైన మనీషులుకూడ తమ వాదాలను స్వోపజ్ఞములుగాకాక కేవలం ప్రాచీనగ్రంథార్థాలకు అనువాదాలుగా ప్రకటించుకొనటం జరిగింది. ఇందుకు బ్రహ్మసూత్రాలమీది విభిన్నభాష్యాలు, నాట్యశాస్త్రంపై వెలువడిన అభినవభారతీవ్యాఖ్య నిదర్శనాలు.

జీవితము, జగత్తూ పరమార్థాలు కాక, కేవలం అపవర్గానికి సాధనాలుగా మాత్రమే స్వీకరించటంవల్ల ఈ జగజ్జీవితతత్త్వాలనుగూర్చి వుపేక్షించటం జరిగింది. నిజానికి పరమప్రామాణికులైన భారతీయదార్శనికు లెవరూ కళానుభూతినిగూర్చి వ్రాయలేదు. అసలు వాటి సంగతినికూడా వారు తడవలేదు. అభినవగుప్తుడు, రాజానకుడు, మధుసూదన సరస్వతివంటివారు తొమ్మిదవ శతాబ్ది తరువాతివారుగాని, అంతకుముందున్న వారుకారు. పైగా ప్రాచీన భారతీయ సంప్రదాయానికి కట్టువడివున్న ఈనాటి కళోపాసకులుకూడా కళకు స్వతంత్రసత్తాను అంగీకరించరు. తత్త్వార్థం వృత్తమోత్తమ మనీ, కళ దానికి న్యూనమైనదనీ ఈ నాటికీ భావించటం జరుగుతున్నది. కళవల్ల బ్రహ్మస్వాదసహోదరానుభూతి కలుగుతున్నదని చెబుతున్నారేకాని బ్రహ్మస్వాదం కలుగుతున్నదని అనటంలేదు.

ఇలా జీవితమూ, జగత్తూ మరొకదానికి సాధనంగా భావించటంవల్ల కళాదుల తత్త్వవిచారం పాశ్చాత్యదేశాలలోకంటె వెనుక బయలుదేరింది. ఈ సందర్భంలో "రసోవై సః" అన్న శ్రుతిని పేర్కొనవచ్చును. ఈ శ్రుతిలోని రసశబ్దానికీ, అలంకారికులు చెప్పే రసానికీ సంబంధం లేదని రసగంగాధరకర్తకు వ్యతిరేకంగా నిర్ధరించటం జరిగింది. పోతే భరతుని నాట్యశాస్త్రం ప్రాచీనతమమైనది కాదా అనిప్రశ్నించవచ్చును. పైని పేర్కొన్న విషయాలను గమనించి నాట్యశాస్త్రాన్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే

శైలినిబట్టి, ప్రసక్తవిషయాలనుబట్టి అది సూత్రయుగంలో వెలువడినది కాదనీ, పౌరాణికయుగంలోనిదనీ స్పష్టం కాకమానదు.

షడ్దర్శనార్థాలు ఇలాంటి స్థితికి దారితీసినా, అలా కాదు

ఇలా వుండాలని అనుశాసించినా జీవితం, జగత్తు తన తన ధర్మాలనుబట్టి ప్రపంచిల్లింది. రామాయణం, భాగవతం, భాసకృతులు, గాథాసప్తశతి, బృహత్కథ, అశ్వఘోషుని కావ్యాలు, కాళిదాసాదుల మహాకావ్యాలు, మరొకప్రక్క అజంతాచిత్రాలు బయలుదేరాయి. వాటితో కళాతత్త్వానుశీలనం ప్రారంభమయింది. దానితో అలంకారమతం తొలకరించింది. తరువాత క్రమక్రమంగా దార్శనికులు తమ తమ దర్శనాలను పురస్కరించుకొని కళాతత్త్వాన్ని, ముఖ్యంగా సాహిత్యతత్త్వాన్ని వివరిస్తూ ఆలంకారిక గ్రంథాలను వ్రాశారు. కాలక్రమాన సౌందర్యవిషయంలో షడ్దర్శన నిర్వచనాలు నిరాకృతాలై అద్వైతవాదులమతం సిద్ధాంతమైపోయింది. ఇలాబయలుదేరి పాతుకొనిపోయినరసవాదం పరమప్రమాణమై సర్వసాహిత్య విశిష్టతావిశిష్టతలను నిర్ణయించసాగింది. రసవాదులుపేర్కొన్న ఏ ఒక నియమం వుల్లంఘించినా ఎలాంటి వుదాత్తకావ్యంకూడ తీవ్రఖండనకు పాల్పడింది. అలా ఖండించటానికి వీలులేకపోతే ఆ కావ్యాలను విరిచి ఎలాగో సూత్రార్థాలకు సరిపోయేటట్లుగా అన్వయించటం జరుగుతూవచ్చింది. దీనికి శాకుంతలంలోని నాందీశ్లోకం, వుత్తరరామచరిత్రరసచర్చ మొదలైనవినిదర్శనాలు.

ఇలా ఎంతసేపటికి సాహిత్యతత్త్వం ఇలాంటిదికాబట్టి ఇలా వుండాలని అనుశాశించటంతప్ప, వున్నకావ్యాలు ఇలా వున్నాయి, కాబట్టి సాహిత్యతత్త్వం ఇలా వుండాలని ఆలంకారిక సిద్ధాంతాలను ఎప్పటికప్పుడు సవరించుకొనిపోవటం జరగలేదు.

పైగా అలంకారం, గుణం, రీతి, వ్యక్తి, వక్రోక్తి మొదలైన వాదాలు యే పద్యానికి ఆ పద్యం బాగోగులు కొంతవరకు తూచి చెప్పగలిగినవేతప్ప మొత్తంమీద కావ్యం విశిష్టతావిశిష్టతలను నిర్ణయించి చెప్పగలిగిన స్థితిలోలేవు. లోచనవ్యాఖ్యాకర్త అయిన అభినవగుప్తుడుకూడా రసవంతంకాని రచన కావ్యం కాదని ధ్వని కర్తను అధిగమించి చెప్పగలిగాడేకాని ధ్వనికర్త పేర్కొన్న అలంకారధ్వని, వస్తుధ్వని ఎలా రసంగా పర్యవసిస్తాయో చెప్ప లేదు. తరువాత వచ్చిన ఆలంకారికులైనా యీ విషయాన్ని అంతగా లోతుకు తరచి చూచినవారు లేరు.

నేటి సాహిత్యంలో ఖండకావ్యం, కథానిక, యేకాంకిక, నవల ప్రధానం. వీటి మంచి చెడుగులు మొత్తంమీద చెప్పుకో వలసిందే తప్ప పద్యాలవారీగా కాని, పేరాలవారీగా కాని చెప్పు కోటానికి వీలులేదు. అందువల్ల ఈ నూతన కావ్యరూపాల విశిష్టతావిశిష్టతలను ఆలంకారికమతాలు స్వతః నిర్ణయించలేని స్థితి యేర్పడింది. దానితో వాటిపై విద్యావంతులకు గురితప్పి ఆలంకారికమతాలను పూర్తిగా వుల్లంఘించటం, విశృంఖలవృత్తి ప్రబలటం, అవ్యవస్థ నెలకొలటం జరిగింది.

### చరిత్రాత్మక కారణాలు

చరిత్రదృష్టితో చూస్తే ౧౧ వ శతాబ్దివరకు, అటుపిమ్మట కూడ నాటి విద్యావంతులకు దేశభాషలమీద ఏ మాత్రం గౌరవ ముండేదికాదు. ప్రాంతీయ భాషలు వారికి అపభ్రంశాలుగా తోచేవి. అన్ని విషయాలూ యే సంస్కృతభాషలోనో వ్రాయు వలెనేతప్ప వాటి ప్రకటనకు దేశభాషలు యేమాత్రం పనికి రావన్న అంధవిశ్వాసం వారికి వుండేది. దీనికి ఆంధ్రశబ్ద చింతా మణిలోని "స్వస్థానవేషభాషాభిమతాస్సంతో రసప్రలుబ్ధధియః లోకే బహుమన్యంతే వైకృతకావ్యాని చాన్యదపహాయ," అన్న

వాక్యం అథర్వణ కారికలలోని, "సన్మూలవత్వాత్ రూఢత్వాత్ గృహీతత్వాచ్చ సాదుభిః, నాపభ్రంశత్వమేవ స్యాన్ని యమాభావ తస్తుతత్," అన్న కారిక సూచిస్తున్న అర్థం నిదర్శనం. పైగా నన్నయభట్టువంటివాడుకూడ, "శ్రీ వాణీగిరిజాశ్చిరాయ దధతో వక్షోముఖాంగేషు," అన్న శ్లోకంతో తెలుగుభారతం ప్రారంభించ టం, నన్నయ పూర్తిచేయని భాగం తిరిగి ౧౩ వ శతాబ్దిలో తిక్కన ఎత్తుకొనేటంతవరకు ఎవరూ అనువదించటానికి పూను కొనక పోవటం, కవిబ్రహ్మకూడా హరిహరనాథుడు తనకు కలలో ప్రత్యక్షమై మిగిలిన భారతం పూర్తిచేయ వలసిందని ఆదేశించి నట్లు చెప్పుకోవటం దీనికి దోహద మిస్తున్నవి.

భారత ఆంధ్రీకరణంతో పురాణేతిహాసాలు తెలుగులో వ్రాయటానికి మాత్రమే దారి యేర్పడిందికాని, శాస్త్రవిషయాలేవీ అప్పటినుంచి ఇటీవలవరకు తెలుగుముఖం చూడలేదు. చివరికి ప్రామాణికాలైన తెలుగు వ్యాకరణ గ్రంథాలుకూడా ౧౯ వ శతాబ్ది మధ్యవరకు ఎక్కువగా సంస్కృతభాషలోనే వ్రాయ బడుతూ వచ్చాయి. ఇంతమాత్రం చేతనే అసలు శాస్త్రానికి సంబంధించిన గ్రంథాలేవీ అణుమాత్రంకూడ తెలుగులో వ్రాయ లేదని నా అభిప్రాయంకాదు. ఆంధ్రభాషాభూషణము మొదలైనవి వచ్చాయి. విన్నకోట పెద్దన, భట్టుమూర్తి మొదలైనవారు తెలుగు వారికి అలంకార శాస్త్రంతో అత్యల్ప పరిచయం కలిగించారు. కాని కళాతత్వం, సౌందర్యలక్షణం ఒక్క తెలుగుమాత్రమే చదువుకొన్నవారికి ఈనాటికీ అచుంబిత విషయాలే. తత్వశాస్త్రా లలో ఒక అద్వైతగ్రంథాలు మాత్రం కొలదిగా తెలుగురూపం సంతరించాయి. ఇలా తెలుగులో ఇంతవరకూ వచ్చిన శాస్త్ర గ్రంథాలను చదివినంత మాత్రాన ఏ శాస్త్రంలోను గాఢపరిచయం లభించదు.

క్యం అథర్వణ కారికలలోని, "సమ్మూలవత్వాత్ రూఢత్వాత్
హీతత్వాచ్చ సాదుభిః, నాపభ్రంశత్వమేవ స్యాన్ని యమాభావ
స్తతత్," అన్న కారిక సూచిస్తున్న అర్థం నిదర్శనం. పైగా
్నయభట్టువంటివాడుకూడ, "శ్రీ వాణీగిరిజాశ్చిరాయ దధతో
ముఖాంగేషు," అన్న శ్లోకంతో తెలుగుభారతం ప్రారంభించ
, నన్నయ పూర్తిచేయని భాగం తిరిగి ౧౩ వ శతాబ్దిలో
ౘన ఎత్తుకొనేటంతవరకు ఎవరూ అనువదించటానికి పూను
క పోవటం, కవిబ్రహ్మకూడా హరిహరనాథుడు తనకు కలలో
్యక్షమై మిగిలిన భారతం పూర్తిచేయ వలసిందని ఆదేశించి
ు చెప్పుకోవటం దీనికి దోహద మిస్తున్నవి.

భారత ఆంధ్రీకరణంతో పురాణేతిహాసాలు తెలుగులో
యటానికి మాత్రమే దారి యేర్పడిందికాని, శాస్త్రవిషయాలేవీ
్రటినుంచి ఇటీవలవరకు తెలుగుముఖం చూడలేదు. చివరికి
మాణికాలైన తెలుగు వ్యాకరణ గ్రంథాలుకూడా ౧౯ వ
బ్ది మధ్యవరకు ఎక్కువగా సంస్కృతభాషలోనే వ్రాయ
తూ వచ్చాయి. ఇంతమాత్రం చేతనే అసలు శాస్త్రానికి
ంధించిన గ్రంథా లేవీ అణుమాత్రంకూడ తెలుగులో వ్రాయ
ని నా అభిప్రాయంకాదు. ఆంధ్రభాషాభూషణము మొదలైనవి
్నాయి. విన్నకోట పెద్దన, భట్టుమూర్తి మొదలైనవారు తెలుగు
కి అలంకార శాస్త్రంతో అత్యల్ప పరిచయం కలిగించారు.
కళాతత్వం, సౌందర్యలక్షణం ఒక్క తెలుగుమాత్రమే
వుకొన్నవారికి ఈనాటికీ అచుంబిత విషయాలే. తత్త్వశాస్త్రా
ఒకక అద్వైతగ్రంథాలు మాత్రం కొలదిగా తెలుగురూపం
రించాయి. ఇలా తెలుగులో ఇంతవరకూ వచ్చిన శాస్త్ర
ాలను చదివినంత మాత్రాన ఏ శాస్త్రంలోను గాఢపరిచయం
చదు.

పైగా అలంకారం, గుణం, రీతి, వ్యక్తి, వక్రోక్తి మొదలైన వాదాలు యే పద్యానికి ఆ పద్యం బాగోగులు కొంతవరకు తూచి చెప్పగలిగినవేతప్ప మొత్తంమీద కావ్యం విశిష్టతావిశిష్టతలను నిర్ణయించి చెప్పగలిగిన స్థితిలోలేవు. లోచనవ్యాఖ్యాకర్త అయిన అభినవగుప్తుడుకూడా రసవంతంకాని రచన కావ్యం కాదని ధ్వని కర్తను అధిగమించి చెప్పగలిగాడేకాని ధ్వనికర్త పేర్కొన్న అలంకారధ్వని, వస్తుధ్వని ఎలా రసంగా పర్యవసిస్తాయో చెప్ప లేదు. తరువాత వచ్చిన ఆలంకారికులైనా యీ విషయాన్ని అంతగా లోతుకు తరచి చూచినవారు లేరు.

నేటి సాహిత్యంలో ఖండకావ్యం, కథానిక, యేకాంకిక, నవల ప్రధానం. వీటి మంచి చెడుగులు మొత్తంమీద చెప్పుకో వలసిందే తప్ప పద్యాలవారీగా కాని, పేరాలవారీగాకాని చెప్పు కోటానికి వీలులేదు. అందువల్ల ఈ నూతన కావ్యరూపాల విశిష్టతావిశిష్టతలను ఆలంకారికమతాలు స్వతః నిర్ణయించలేని స్థితి యేర్పడింది. దానితో వాటిపై విద్యావంతులకు గురితప్పి ఆలంకారికమతాలను పూర్తిగా వుల్లంఘించటం, విశృంఖలవృత్తి ప్రబలటం, అవ్యవస్థ నెలకొలటం జరిగింది.

## చరిత్రాత్మక కారణాలు

చరిత్రదృష్టితో చూస్తే ౧౧ వ శతాబ్దివరకు, అటుపిమ్మట కూడ నాటి విద్యావంతులకు దేశభాషలమీద ఏ మాత్రం గౌరవ ముండేదికాదు. ప్రాంతీయ భాషలు వారికి అపభ్రంశాలుగా తోచేవి. అన్ని విషయాలూ యే సంస్కృతభాషలోనో వ్రాయ వలెనేతప్ప వాటి ప్రకటనకు దేశభాషలు యేమాత్రం పనికి రావన్న అంధవిశ్వాసం వారికి వుండేది. దీనికి ఆంధ్రశబ్ద చింతా మణిలోని "స్వస్థానవేషభాషాభిమతాస్సంతో రసప్రలుబ్ధధియః లోకే బహుమన్యంతే వైకృతకావ్యాని చాన్యదపహాయ," అన్న

ఈ విధంగా కేవలం ఒక్క తెలుగు చదువుకొన్నవారి సంగతి ఈ నాటివరకు చాల శోచనీయంగా ఉంది. బాగోగులను నిర్ణయించుకొనవలసి వచ్చినప్పుడు ఎవరి ఇష్టం వచ్చినట్లు వారు పోవటం జరుగుతున్నది. అందువల్ల కేవలం తెలుగుసాహిత్యంలో ఎలాంటి వ్యవస్థ లేదంటే ఆశ్చర్యపడవలసిన పనిలేదు.

ఇంతమాత్రంచేత శాస్త్రార్థవిచారశక్తి తెలుగు వారికి లేదన టానికి వీలులేదు. నేటికీ ఆ యా రంగాలలో ప్రామాణికాలుగా భావింపబడుతున్న వేదభాష్యం, పంచదశి, రసగంగాధరం, పరి భాషేందు శేఖరం, తర్కసంగ్రహం మొదలైన ఉద్గ్రంథాలు వ్రాసినవారు ఆంధ్రులే. కాని తెలుగుభాషమాత్రం శాస్త్రార్థ ప్రక టనకునోచుకోలేదు. దీనికి కారణం అఖిలభారత ప్రశంసాగౌరవా లనుసంపాదించాలన్న అభిప్రాయమే ఆనాటి ఆంధ్రశాస్త్రవేత్తలను సంస్కృతభాషలో తమ గ్రంథాలను రచించటానికి ప్రోత్సహిం చింది. ఈనాడు శాస్త్రకారులు తమతమ అభిప్రాయాలను అంత ర్జాతీయ ప్రఖ్యాతికోసం ఆంగ్లంలో వ్రాస్తున్నట్లే నాడు మనవారు సంస్కృతంలో వ్రాశారు.

నాడు, నేడు కూడా మాతృభాష అనాదృతిపాలు కావటం వల్ల తెలుగుసాహిత్యంలో ఇంతటి ఘోర అవ్యవస్థ కనిపిస్తున్నది.

ఈనాడైనా ఈ అవ్యవస్థను తొలగించటానికి ప్రయత్నాలు చేయవచ్చునుగదా అన్న ప్రశ్న పాఠకునకు కలుగకపోదు. కాని యింతకుముందు పేర్కొన్న ప్రకృతజీవితసిద్ధాలైన కారణాలు అడ్డు తగులుతున్నాయి. ఇవి ఎలా అవరోధాలుగా ఉన్నవో పరి శీలించటం ముఖ్యం.

ప్రకృతజీవితసిద్ధకారణాలనుకూడ ప్రధానంగా మూడు భాగాలు చేయవచ్చును:— (౧) సాంస్కృతికాలు, (౨) సంస్థా సిద్ధాలు, (3) వర్తమానజీవిత సిద్ధాలు.

## సాంస్కృతిక కారణాలు

౧౯ వ శతాబ్ధిచివరనుంచి మన దేశంలో ఎన్నో మార్పులు వచ్చాయి. ముద్రణయంత్రాలు, రైళ్లు, స్టీమర్లు, తంతి, రేడియోలు, సినిమాలు, విమానాలు క్రమంగా వ్యాపించాయి. వీటివల్ల ప్రపంచంలోని వివిధభాగాలకు సన్నిహితసంబంధం ఏర్పడింది. వివిధదేశాల చరిత్రలు, సంస్కృతులు, సాహిత్యాలు, తత్త్వాలు, భావాలు, ఆదర్శాలు, సంప్రదాయాలు. మనదేశానికి కూడాప్రాకాయి. వీటివల్ల కళలో, సాహిత్యంలో వచ్చిన మార్పులన్నీ యిన్నీ కావు. సాహిత్యక్షేత్రంలో గ్రాంథికం అంపశయ్యపై కూలింది. కథానిక, ఏకాంకిక, ఖండకావ్యం, నవల, వ్యాసం, రేడియో నాటిక, కథ సాహిత్యరంగంలో ప్రవేశించాయి.

లోగడ వ్యావహారికభాష కావ్యానికి పనికిరానిదిగా ఉండేది. సామాన్యప్రజాజీవితం దానికి నిషిద్ధవస్తువు. అభిజాత్యం, గుణసంపద ఉన్నవారే తప్ప ఇతరులు కావ్యంలో నాయికానాయకులుగా ఉండటానికి వీలులేదు. నాటకంలో ప్రధానరసం శృంగారమో, లేక వీరమో ఉండవలెనేకాని మరొకటి ఉండటానికి వీలులేదు. మిగిలిన రూపకోపరూపకాలకు ఆయాసంధులు, సంధ్యంగాలు, నాయికానాయకులు, రసాలుతప్ప ఇతర సంధిసంధ్యంగాదులు ఉండటానికి వీలులేదు. కవిసంప్రదాయాలు, అలంకార గతనిబంధనాలు అనుల్లంఘనీయాలు, అనుసరణీయాలుగా ఉండేవి.

విదేశీయకావ్యాలలో ఈ నిబంధనలు కనిపించలేదు. ఇవి కనిపించనంతమాత్రాన రసనిష్పత్తిలో లోటు కనిపించలేదు. పైపెచ్చుగా లోగడ పాటింపబడుతూవచ్చిన సంప్రదాయాలన్నీ చర్వణకు ప్రతిబంధకాలుగా కనిపించసాగాయి. ఇలా పోయి పోయి పద్యంలో యతిప్రాసలు దేనికి అన్నంతవరకూ వచ్చింది.

ఈ విధంగా కళాదేవతకు సంకెళ్ళు తగిలించారన్న భావం ప్రబలి మున్నెన్నడూ కనివిని యెరుగనంత మార్పు అనతికాలం లోనే బయలుదేరింది. ఆ మార్పు అనుదినం జరుగుతూనే ఉన్నది. ఇలాంటి స్థితిలో క్రొత్తపోకడల అంతర్యం గ్రహించలేక ప్రాచీనమతానుయాయులు, విప్లవవేగంలో కొట్టుకొనిపోతూ తమ గమ్యమూ, ప్రాచీనుల సిద్ధాంతమూ అర్థంచేసుకోలేక నవీన మతానుయాయులు అయోమయస్థితిలో పడ్డారు.

## ప్రజాస్వామ్యం

సాంస్కృతికరంగంలో మరొక ముఖ్యవిషయం ఉంది. అంధవిశ్వాసాలను అధిగమించి పాశ్చాత్యులు పరిశోధనలు సాగించి అనేక నూతనవిషయాలు కనుగొన్నారు. యంత్రాలు అవతరిల్లాయి. వీటివల్ల ఎక్కువ సరకులు వుత్పన్నము కావటానికి, ఎక్కువమంది ఎక్కువతీరిక అనుభవించటానికి వీలు దొరికింది. "మహాత్మా సర్వభూతాంతరాత్మా," అని శతాబ్దుల నుండి మానవుని హృదయంలో వుపశ్రుతు లీనుతున్న సిద్ధాంతం ఆచరించి చూపటానికి అవకాశాలు క్రమక్రమంగా పెంపొం దుతూ వచ్చాయి.

వీటిని పురస్కరించుకొని ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు మొదలైన పాశ్చాత్యదేశాలలో ప్రజాస్వామ్యం ప్రబలసాగింది. యంత్ర సంస్కృతి ప్రేరితులై అంగ్లేయులు మన దేశానికి వచ్చారు. ఆసేతుహిమాచలం వారికి కైవసమైపోయింది. వారు ప్రవేశపెట్టిన ఆర్థిక రాజకీయ విధానాలతో పూర్వవ్యవస్థ సడలింది. పూర్వా చార వ్యవహార సంస్కారాలపై అవిశ్వాసాలు సన్నగిల్ల సాగాయి. ఇదేసమయంలో ప్రభుత్వానికి ఇష్టంలేకపోయినా ఇంగ్లండు మొదలైన దేశాలలో ప్రవర్ధమానము లవుతూవచ్చిన

ప్రజాస్వామ్య భావాలు ఇండియా మొదలైన ప్రాచ్యదేశాలలో గూడ ప్రాకసాగాయి.

శతాబ్దులనుంచి స్తంభించిపోయి వున్న సమాజంలో ఈ విధంగా సంచలనం ప్రారంభమైనది. పూర్వం విద్యాదిక సంస్కారాలు కొన్నివర్గాలకు మాత్రమే వుండేవి. కాని నూతన ప్రభుత్వం దేశంలో నెలకొనటం, దానితో నూతన సంస్కృతి రావటంవల్ల విద్యాదికం వర్గైకనిష్ఠం కాక వివిధవర్గాలతోను అర్థికానుకూల్యం వున్నవారికి అలవడసాగింది. అందువల్ల వెనుకటిలోవలెగాక ఇప్పుడు అన్నివర్గాలలోనుంచి రచయితలు బయలుదేరారు. రచన ఎప్పుడూ రచయిత అనుభూతి సంస్కార సంభావనీయతలమీద ఆధారపడి వుంటుంది. దీని ననుసరించి వివిధవర్గాల అనుభవాలు, సాహిత్యరూపం, కళారూపం సంతరించసాగాయి. స్వతః అవర్ణనీయం అంటూ ఒకటి లేకపోయింది. ఆంతరిక వైచిత్రివుండి, వైరుధ్యం లేకపోతే అవస్తూకార్యం లేకపోయింది. అందువల్ల మాలనిదగ్గరనుండి బ్రాహ్మణునిదాక, ఆతతాయినుంచి ధీరోదాత్తునివరకు, పరమాణువు నుంచి బ్రహ్మాండపర్యంతం చిత్రింపరానిది లేకపోయింది. వస్తుస్వీకారంలో లోగడ ఉన్న అభిమానద్వేషాలు, ఆదరవైముఖ్యాలు నశించాయి.

ఇలా చిత్రాతిచిత్రంగా వస్తున్న వస్తువైవిధ్యం, చిత్రవైపరీత్యం విమర్శకుల కన్నులకు మిరుమిట్లు కొలుపుతున్నాయి. నల్లి, కుక్క, మంచం, పెంటపోగు, నెరసినవెంట్రుక, ఘోరహత్య, నాయకుడులేని నాటకం, బీభత్సాంగి అయిన రూపకం, ఇతివృత్తంలేని ఈహామృగం, వీరులు లేని ఇతిహాసాలు బయలు దేరుతున్నాయి. వలసరాజ్యసాహిత్యాలలో ఇవిబయలుదేరక పోయినా, విదేశీయ సాహిత్యాలలోనుంచి దేశీయసాహిత్యంలోకి దిగుమతి

అవుతున్నాయి. ఇలా త్వర త్వరగా బహుముఖసృష్టి, లేక సృష్టి నామకం, వెలువడుతుంటే అవ్యవస్థ ఎందుకు ఉండదు ?

పైగా మరొక విషయం వుంది. ప్రజాస్వామ్యభావం అపార్థం చేసుకోవటంవల్ల ఎవరికి వారే రాజులైపోతున్నారు. కళారంగంలో, సాహిత్యంలో నేర్చుకోవలసినది ఒకటి ఉన్నది అన్న భావం పోయింది; పోతున్నది. విజ్ఞానశాస్త్రాలు (Natural Sciences) సామాజిక శాస్త్రాలు (Social Sciences) చదివినవారు, చదువుతున్నవారు సాహిత్యాది కళారంగంలో సాముగరిడీలు చేస్తున్నారు.

వీరు సృష్టికి పూనుకోరాదని అపోహ పడగూడదు. కాని కళాసృష్టికికూడ తమతమ శాస్త్రాలలోవలెనే వ్యవస్థ ఉన్నదని చాలమంది గ్రహించటంలేదు. పూర్వసాహిత్యాలతోను, కళాసృష్టులతోను (Works of Arts), అలంకారశాస్త్రంతోను సంబంధం లేకుండ సృష్టికి దిగుతున్నారు. అంతమాత్రాన అభ్యంతరం చెప్పవలసిన పనిలేదు. కాని అసలు బయలుదేరిన కళాసృష్టుల మంచిచెడ్డలు, అర్థాలు నిర్ణయించటంలో అధికారిత్వం ఎవరికి ఉండాలి? అధిక సంఖ్యాకుల సమ్మతి ననుసరించి శాస్త్రార్థ నిర్ణయం జరగాలని శాస్త్రవేత్తలు అంగీకరిస్తారా? ప్రజాస్వామ్యం అలా అనుశాసిస్తున్నదా ?

అలంకారశాస్త్రంతోను, పూర్వకళాసృష్టులతోను సంబంధం లేని నవ్యకళారాధకులు చేతికి దొరికిన ఏ పది విమర్శన గ్రంథాలనో పట్టుకొని అందులో తమకు నచ్చినవాటిని పరమప్రామాణికాలుగా భావిస్తున్నారు. వీటికి అలంకారశాస్త్రంలో ఎంత వరకు స్థాన మున్నదో, అవి ప్రతిపాదించే అర్థాలు ఉన్న కళాసృష్టులకు ఎంతవరకు అన్వయిస్తాయో, ఆయా విమర్శన గ్రంథకర్తలు ఏ విషయాలలో ప్రామాణికులో, ఎందులో అప్రామాణికులో గుర్తించడం లేదు. ఒక పుస్తకం మంచిచెడ్డలను నిర్ణ

యించవలసి వచ్చినప్పుడు హడ్సన్ ఇలా అన్నాడనో, బేట్సు కథాలక్షణం ఇలా ఉండాలన్నాడనో, సోమర్‌సెట్‌మామ్ సాహిత్యం ఇలా వుండాలని అన్నాడనో, టాల్‌స్టాయ్ కళాతత్త్వాన్ని ఇలా నిర్ణయించాడనో, లెనిన్ కళలు ఇలాంటి పనులు నిర్వహించా లన్నాడనో, ఫ్రాయిడ్ కృతిఅవతరణం ఇలా జరుగుతుం దన్నాడనో పేర్కొని, ఆ నిర్వచనాలను పురస్కరించుకొని కళా సృష్టుల బాగోగులను నిర్ణయించటం జరుగుతున్నది. ఇలా కళా విషయంలో పుర్రె కొక బుద్ధిగా ఉంటున్నది.

కొంతమంది రచయితలు, కళాకారులు తమ తమ చిత్ర ఖల కళాతత్త్వం నిరూపించుకోటానికి కొత్త కొత్త మార్గాలు త్రొక్కవలసి వస్తున్నది. అతివాస్తవికవాదం (Sur-realism) సత్తావాదం (Existentialism) మొదలైనవి ఇందుకు నిదర్శనాలు. ఈ వాదాలు కేవలం అత్యల్పసంఖ్యాకుల సృష్టులను సమర్థించు కోటానికి పనికి వస్తున్నవేతప్ప ప్రాచీన అర్వాచీన కళాసృష్టులకు అన్నిటికీగానీ, లేక కనీసం కళైకశాఖాగత సృష్టులకు అన్నిటికీ గాని, లేక కనీసం ఒకయుగంలో ఒక దేశంలో వెలుపడిన సృష్టులకు అన్నిటికీగాని అన్వయించటం లేదు. దీనివల్ల అలంకార క్షేత్రంలో వాదాలు అడ్డాదిడ్డంగా పెంపొందటం, తికమకలు, అవకతవకలు, అవ్యవస్థ, పెచ్చరిల్లటం తప్ప, మరొక మేలు జరగటంలేదు.

## సంస్థాసిద్ధాలు

సమాజంలో బయలుచేరే వైవిధ్యవైరుధ్యాలకు సమన్వయ సహకారాలను కల్పించి అభ్యుదయానికి కీలుచీలలైన సంస్థలు కళలకు తోడ్పడుతున్నవో లేదో పరిశీలింతాము.

ఆంగ్లప్రభుత్వం మన దేశంలో నెలకొన్న తరువాత వివిధ రాష్ట్రాలలోను విశ్వవిద్యాలయాలు ఏర్పడ్డాయి. వీటి పరమావధి మొదట్లో పరిపాలనా నిర్వహణకు, విద్యాశాలల నిర్వహణకు కావలసిన వుద్యోగులను, వుపాధ్యాయులను తయారుచేయడమే. అందువల్ల విద్యార్థులు నేర్చుకోవలసిన విషయాలనుగూడ తదనుగుణంగా నిర్ణయించటం జరిగింది. రాజభాష ఆంగ్లభాష కావటం వల్ల ఆంగ్లానికి ప్రాముఖ్యం వచ్చింది. దేశభాషలు ఒక విధంగా మూలబడ్డాయి. సద్యఃఫలమివ్వని తత్త్వశాస్త్రాదుల వంటివి పూర్తిగా వుపేక్షితాలయ్యాయి. పరిశ్రమలు మొదలైనవి ఆ రోజులలో ఇక్కడ పెరగకపోవటంవల్ల విజ్ఞానశాస్త్రాలు చదువుకొన్నవారు చాల తక్కువగా తయారయ్యారు.

ఉద్యోగనిర్వహణకు ఆంగ్లభాష ప్రధానం కావటంవల్ల ఆ భాషమాత్రమే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం వహించింది కాని ఆ సాహిత్యం, కళలు అంతగా ప్రాధాన్యం వహించలేదు. అందువల్ల పోస్టు గ్రాడ్యుయేట్ కోర్సులలో భాషాచరిత్ర ప్రాధాన్యం పొందినంతగా సాహిత్యం ప్రాముఖ్యం పొందలేదు. (తతిమ్మా కళల సంగతి అసలు చెప్పనే అవసరంలేదు.) బోధించే ఆ సాహిత్యంలో కూడ విడివిడిగా ఆ యా కవులనుగూర్చి, ఆయాయుగీన సాహిత్య లక్షణాలనుగూర్చి వున్న విమర్శలను, వివిధ కావ్య భేదాల లక్షణాలను స్థూలంగా పరిశీలించటం జరిగిందేకాని, "రామణీయక మంటే ఏమిటి? అది వస్తుగుణమా, ధర్మమా, లక్షణమా? లేక ప్రమాత గుణమా, ధర్మమా, లక్షణమా? కాక ప్రమాతా ప్రమేయముల సంబంధమా? జీవితానికి రామణీయకానికి, ధర్మానికి రామణీయకానికి, శాస్త్రానికి రామణీయకానికి ఏమిటి సంబంధం? జీవితంలో, జగత్తులో కళకున్న అర్థం ఏమిటి?" అని అణుమాత్రమైనా విచారించటం జరగలేదు.

సంస్కృత సాహిత్యవిద్యార్థులు అలంకార శాస్త్రం చదవక పోవటంలేదు. కాని, అవి అన్వయ రహితమై లోగడ పేర్కొన్న కారణాలవల్ల రక్తికీ రంగానికీ రావటంలేదు.

ఈ విధంగా విద్యాసంస్థలుకూడా కళలలో—ముఖ్యంగా సాహిత్యంలో అవ్యవస్థకు దారితీస్తున్నవేతప్ప వ్యవస్థ నెలకొల్పటానికి తోడ్పడటం లేదు.

## రాజకీయపక్షాలు – ప్రచారం – కళలు

ఇటీవల కొత్తగావచ్చిన సంస్థలు, పార్టీలు, పత్రికలు వీటి వల్ల కళకు ఏమి జరుగుతున్నదో పరిశీలింతాము.

ప్రజాస్వామ్యభావాలు ప్రబలినవని ఇంతకుముందు చెప్పకొన్నాము. ఈనాడు వాటికున్న ఆదరాభిమానాలు మరేసిద్ధాంతానికీ లేవు. నియంతృత్వం అపేకించేవారుకూడ తాము ప్రజాస్వామ్యమునే కాంక్షిస్తున్నామని చెప్పకొంటేతప్ప అంతర్జాతీయ రంగంలో కాని, జాతీయ రంగంలో కాని నీళ్ళుపుట్టవంటే అతిశయోక్తి లేదు. అయితే యీ ప్రజాస్వామ్యమనే పదానికి అంటగట్టే అర్థాలు అన్నీ యిన్నీకావు.

ఎవరేమిచెప్పినా, ప్రజాస్వామ్యభావాలు ప్రబలటంవల్లను, ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వాలు పెక్కుదేశాలలో నెలకొనటంవల్లను వివిధదేశాలలో భిన్నభిన్న రాజకీయ పక్షాలు బయలుదేరాయి. తుదికి ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతానికే ఎసరుపెట్టే రాజకీయపక్షాలు కూడా బయలుదేరాయి. ఇంకా బయలుదేరటానికి ఈనాటివరకూ అవకాశమున్నది. ఈ పక్షాలు తమ తమ సిద్ధాంతాలను అమలులోకి తేవాలంటే వాటిని ప్రజలలో ప్రచారంచేసి వారి ఓట్లు సంపాదించి అధికారం చేపట్టాలని అంటున్నాయి. ప్రజలను విజ్ఞానవంతులను చేస్తే వారే తమ పరిపాలనను చక్కబెట్టు

కొంటారన్న భావం ఈనాటివరకూ ఏ దేశంలోను ప్రధాన రాజకీయపక్షాలకులేదు. తాము, తమ పార్టీ మాత్రమే అలాంటిదానిని అమలుపరచగలమని ఆయా పార్టీ సభ్యుల విశ్వాసం. అందువల్ల అన్ని రాజకీయ పక్షాలకు రాజకీయ అధికార సముపార్జనం అత్యంత ముఖ్యమైపోయింది. పార్లమెంటరీపద్ధతి అమలులో వుంటున్నప్పుడు, ఆ పద్ధతికన్నా గత్యంతరం లేనప్పుడు ప్రచారం ఎంత ప్రాముఖ్యానికి వస్తుందో వేరే వివరించి చెప్పనవసరంలేదు.

ప్రతిరాజకీయ పక్షంకూడ తన సిద్ధాంతాలను, వాటికంటె తన నాయకుల గొప్పతనాన్ని చాటుకోటానికి వీలైన సాధనాలను తీవ్రంగా అన్వేషిస్తూ వచ్చింది. సభలు, సమావేశాలు, ప్రదర్శనాలు, నిరసనలు, సమ్మెలు, కరపత్రాలు కనిపెట్టింది. వీటి ప్రభావం తాత్కాలికంగా వుంటున్నదేకాని మానవుని హృదంతరాంతరాలలోకి ఎక్కి అవసరమైనప్పుడల్లా ప్రజ్వరిల్లటంలేదు. ఇలాంటిసాధనం ఏమిటా అని చూస్తే, నాటకాలు, ఒపేరాలు (Opera)జానపద గేయాలు, నృత్యాలు కనిపించాయి. అసలు కళలకు మించిన ఉత్తమప్రచార సాధనాలు దొరకటం అసంభవమని పుష్కిన్‌నుంచి టాల్‌స్టాయ్‌వరకు వచ్చిన రష్యన్ సాహిత్యం కన్ను తెరపించింది.

మొట్టమొదట ఈ విషయాన్ని కనిపెట్టిన గౌరవం కమ్యూనిస్టుపార్టీకే యివ్వాలి. ఎందుకంటే సాహిత్యాన్ని పార్టీ ప్రచారసాధనంగా మొట్టమొదట వినియోగించుకొన్నది వారే. పురాణేతిహాసాల కాలంనుంచి కళలో, సాహిత్యంలో ఒకవిధమైన ప్రచారం (కేవలప్రచారంకాదు) రచయితృ విశిష్టవ్యక్తి హృదయస్పందనం మొదటినుంచీ వుంటూనేవున్నది. కాని ఒక పార్టీకోసమని, పార్టీవ్యక్తుల గొప్పకోసమని లోగడ సాహిత్యం, కళ పూర్తిగా ఆహుతిచేయటం జరగలేదు. తన హృదయస్పంద

నాన్ని, తన అనుభూతికి గోచరిస్తున్న సత్యాన్ని అభివ్యక్తం చేయటం జరిగింది. పుష్కిన్ కాలంనుంచి ౧౯౩౦ దాక రష్యన్ రచయితలూ అలాంటిపనే చేశారు. కాని కళను రాజకీయ పక్షానికి ఒక సాధనంగా సమర్పణ చేసికోవటం ౧౯ శతాబ్ది ప్రథమ పాదం చివరిలోనే ప్రారంభమైనదని చెప్పాలి. ఏది ఎలా వున్నా యీ విషయంలో ముందంజ వేసింది కమ్యూనిస్టుపార్టీయో, లేక మరొకటో నిర్ణయించవలసిన బాధ్యత చరిత్రజ్ఞులకు వదలి వేదాము.

ఇలా కళలను పార్టీ ప్రచారసాధనాలుగా వినియోగించటానికి అవకాశం వున్నదని స్ఫురించగానే ప్రతిపార్టీకూడా తన పార్టీకి అనుబంధంగా ఒక ప్రత్యేక సాహిత్యపరిషత్తును, నాట్యకళాపరిషత్తును, ఆలంకారికమతాన్ని లేవనెత్తింది. లేవనెత్తుతున్నది. ఇందుకు మనదేశంలో కమ్యూనిస్టు కాంగ్రెసుపార్టీలు చేస్తున్న ప్రయత్నాలే నిదర్శనం. కళ అంటే ఏమిటో, ఎలా వుండాలో గాంధిజీ సెలవిచ్చిపోయాడు. డాంగేప్రభృతులుకూడా కళాతత్త్వాన్ని ఉపదేశిస్తున్నారు.

నూతనసాహిత్య సిద్ధాంతాలు వస్తున్నవంటే బుద్ధిమంతు డెవ్వడూ వులికిపడవలసిన పనిలేదు. పైపెచ్చుగా సంతోషించాలి. కాని యీ సిద్ధాంతాలు రామాయణకాలంనుంచి నేటివరకు వచ్చిన కళాసృష్టుల అర్థాలను నిర్ణయించుకోటానికి తోడ్పడుతున్నవా? లేవనే చెప్పాలి. ఎందుకంటే బమ్మెరపోతన్న అభ్యుదయ కవి అవుతున్నాడు. శ్రీనాథుడు కావటంలేదు. ప్రబంధకవులు అభ్యుదయనిరోధకులైతే కవిత్రయం అభ్యుదయికం అవుతున్నది. శివకవులు వీరేమౌతారో ఆ పార్టీవారు చెప్పేదాకా ముందుగా చెప్పటం సాహసమే. ఒక్క శివకవులను మినహాయిస్తే మిగతా ప్రాచీనాంధ్రకవులందరిది మొత్తంమీద తత్త్వతః

ఒకటేదృష్టి. వారుఆధ్యాత్మికవాదాన్ని ఆశ్రయించారు. వారు స్వీక రించిన ఇతివృత్తం, చిత్రించిన విధానం దానిని స్పష్టం చేస్తు న్నాయి. అలాంటప్పుడు వారిలో కొందరు అభ్యుదయకవులనీ, మరి కొందరు అభ్యుదయనిరోధకులనీ విభజించటం హాస్యా స్పదం కాకమానదు. రాజులను ఆశ్రయించనంత మాత్రాన పోతన్న అభ్యుదయకవి అయి, రాజులను ఆశ్రయించినంత మాత్రాన శ్రీనాథుడు అభ్యుదయనిరోధకకవి అనటం చాలా శోచనీయం.

రాజకీయపక్షాలను పురస్కరించుకొని బయలుదేరుతున్న సాహిత్యసిద్ధాంతాలవల్ల మరొక ఘోరఅపకారం జరుగుతున్నది. ఆ యా పార్టీల సిద్ధాంతాలను చిత్రించిన రచనలే సాహిత్యమనీ తద్భిన్నాలు తాకటానికికూడా యోగ్యాలు కావనీ అంధఆవేశాలు నానాటికీ ప్రబలిపోతున్నాయి. కొంత నిర్లిప్తంగా వుండి, ప్రశాం తంగా వుండి ఆలోచించుకొని ఎవనికి వాడు స్వయంగా నిర్ణ యించుకొనే అవకాశంపోయి పార్టీలో ఆవేశం, మాస్‌హిస్టీరి యా బయలుదేరుతున్నాయి. ఆవేశాదికాలు కళానుభూతికి కేవలం గర్భవిరోధులుకాని దోహదకారులు కావు. ఇలాంటి ఆవేశాలు, ఉన్మాదాలు పనికిరావని బ్రిటన్‌లో మాథ్యూ ఆర్నాల్డ్ ఒకప్పుడు మొత్తుకోవటం జరిగింది.

ఏది ఎలా వున్నా, రాజకీయ పక్షాలు కళారంగాలలో ప్రవే శించి అవ్యవస్థను పెంపొందించటానికి తోడ్పడుతున్నవే తప్ప, ఈనాటివరకూ మరొకవిధంగా సహాయం చేయటంలేదని భావించ వలసి వస్తున్నది. ♦

♦ రాజకీయ పక్షాలు కళాస్వరూపనిరూపక సిద్ధాంతాలను, అర్థా లను ప్రచారం చేయరాదని అపోహపడకూడదు. జీవితం స్వతంత్రమై మరొకదానికి సాధనంకానట్లే, కళ స్వతంత్రం. మరొకదానికి సాధనం

## పత్రికలు

కళావిషయాలలో పత్రికలుకూడ ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నవి. ఈ నిర్వహిస్తున్న పాత్రను తెలుసుకోవాలంటే వాటి తత్త్వం కొంత తెలుసుకొననిదే ప్రయోజనంలేదు. 'ఇలలో ఎంతో, కలలో అంత,' అన్నట్లుగా సమాజమెట్లో పత్రికలు అంతే. కాని సూక్ష్మంగా పరిశీలించి ఆర్థిక ఉపాధులనుబట్టి చెప్పవలసివస్తే పత్రికలను మూడు తరగతులుగా విభజించవచ్చును:—(౧) పార్టీపత్రికలు, (౨) కుక్షింభరలు, (3) స్వతంత్రలు.

## పార్టీపత్రికలు

దినపత్రికలు, సరియైన వారపత్రికలు సాధారణంగా పార్టీలు పూనుకొని నడపాలి. లేదా, లక్షాధికారులుకాని, కంపెనీలుకాని నడపాలి. సాధారణ వ్యక్తులకు ఆ నిర్వహణం ఈరోజులలో అసాధ్యమంటే అతిశయోక్తి యేమాత్రం లేదు. అందువల్ల పార్టీలవల్ల నడపబడుతున్నప్పుడు పత్రికలు పార్టీల విధానాలే అవలంబిస్తవి తప్ప మరొక విధానం అవలంబించవు. పార్టీ విధానాలలో ద్వైతభావం ఉన్నంతకాలం—అంటే సాధనమూ సాధ్యము, పాలితులూ పాలకులు, వీటిమధ్య అగాధమైన వ్యత్యాసం ఆయా పార్టీవిధానాలు ప్రతిపాదిస్తున్నంతకాలం లోగడ చెప్పినట్లు కళార్థనిర్ణయంలో అవ్యవస్థ దాపురించక తప్పదు.

---

కాదు. మానవుడు తల్లిదండ్రులవల్ల ఆవిర్భవించియు స్వతంత్రుడైనట్లు కళ జీవితఉద్భూతమయ్యు స్వతంత్రం. రాజకీయపక్షాలు, సిద్ధాంతాలు, కార్యకలాపాలు మానవునికోసమైనట్లే రాజకీయపక్షాలు కళావిషయమై సాగించే ప్రచారం ప్రతిపాదించే సిద్ధాంతాలు కళకు తోడ్పడాలి. అంతేగాని అది పార్టీలకు సాధనంకారాదు. ఇలాంటి దృష్టితో కళనుగూర్చి వ్యక్తులు ప్రచారం చేసినా, రాజకీయపక్షాలు ప్రచారం చేసినా, దూష్యంకాదు.

## కు క్షిం భ ర లు

ఈజాతిపత్రికలకు డబ్బు సంపాదించడమే ప్రధానం. అంతేకాని, సత్యం చెప్పాలనికాని, ప్రజలను సంస్కారవంతులను చేదామనికాని, తమకు చెప్పుకోతగిన ప్రత్యేకసిద్ధాంతాలు వుండి వాటిని ప్రచారం చేసుకొందామనికాని వీటికి ఆదర్శం కాదు. అడ్వర్టయిజుమెంట్లు రాబట్టుకోవటం, పదిప్రతులు ఎక్కువగా అమ్ముకోవటం వీటికి ప్రధానం. ప్రజలు ఏ విషయాలనుగూర్చి ఎలా వ్రాస్తే సంతోషిస్తారో, ఎలాంటివి ప్రకటిస్తే తల కంటగింపుగా వుంటుందో గమనించి లాభకరమైన మార్గం అవలంబించటమే వీటికి పరమార్థం. ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే అవినీతి అనే ఒక ప్రత్యేకపదార్థం లేదని వీటి సిద్ధాంతం.

## స్వ తం త్ర లు.

ఇవి కేవలం వ్యక్తుల హృదయాలవాలంలో ఆవిర్భవించి కవోష్ణరక్తంతో పెరుగుతుంటాయి. అందువల్ల ఇవి స్థిరస్థాయులు కావు. కాని వున్నంత కాలమేకాక తదుపాతకూడా ఇవి చేయుగలిగిన మేలు అనల్పం. తమకు తోచిన సత్యం, మేలని స్ఫురించిన సంస్కారం ఉపదేశించటమే వీటికి ప్రధానం. ఇవి ప్రచారంచేసే అర్థాలు సత్యాలయినా, అసత్యాలయినా వీటి చిత్తశుద్ధిమాత్రం శంకించటానికి వీలులేదు. అయితే తతిమ్మాజాతుల వలె ఇవి ఎక్కువ ప్రాచుర్యం పొందటానికి వీలులేదు.

ఈ పైవిభజన పరమమైనదనీ, పార్టీపత్రికలవల్లను, కుక్షింభరలవల్లను అసలు మేలుజరగటం లేదనీ భావించరాదు. సాధారణ తత్త్వం మాత్రమే పేర్కొనటం జరిగింది.

అసలు పత్రికలనుగూర్చి చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు ముఖ్య విషయం ఒకటి ఉంది. పత్రికలు పుస్తకాలతో పోల్చిచూచి

నప్పుడు కారుచౌక. అందువల్ల ఆర్థికంగా, భావికంగా దారిద్ర్యంలో కొట్టుకొని పోతున్న దేశంలో పుస్తకాలకంటె పత్రికలనే ఎక్కువ కొనటం, సాహిత్యమైనా, శాస్త్రమైనా అవేగా భావించటం జరుగుతున్నది. నిజానికి ఏ విషయమైనా కూలంకషంగా చర్చించటానికి గ్రంథాని కున్నంత పూర్ణఅవకాశం పత్రికకు వుండదు. అందువల్ల సాధారణంగా పత్రికలలోని వ్యాసాలు గ్రంథంలోని ప్రకరణాలు అయితేతప్ప ఎంత ఉదాత్తాలయినా గ్రంథస్థాయికి అందుకోజాలవు.

అయినా పత్రికల కున్నంత విలువ పుస్తకాలకు లేక పోతున్నది. పత్రికలలో తరచుగా పేరు కనిపిస్తేనే తప్ప ఈరోజులలో కళాస్రష్టగా గుర్తించటం దాదాపు అసంభవమే అవుతున్నది. ఇప్పటి పత్రికా తత్త్వాలకు స్రష్ట ఎదురుతిరిగేవాడైతే, అతని కెంతగా ప్రతిభావ్యుత్పత్తులున్నా అడవిగాసిన వెన్నెల అవుతాయి. అసలు ఒక మంచిపుస్తకం వున్న దన్నసంగతి తెలియజేయటానికి అత్యుత్తమసాధనం పత్రిక. పత్రిక తన ధర్మం సరిగా నిర్వహిస్తే, ఉత్తమగ్రంథాల వ్యాప్తికి వీలుంటుంది. అయితే అలాంటి బాధ్యత ఒకటి వున్నదని గుర్తించక పోవటంవల్లకాని, ఏ యే శాఖల గ్రంథాలు ఎవరెవరు సమీక్షించటానికి అధికారులో తెలుసుకోలేక పోవటంవల్లకాని, ధనాభావంవల్లకాని, వస్తుతః సమీక్షాకారులలో ఉన్న వ్యవస్థారాహిత్యంవల్లకాని ఈ బాధ్యత ఉపేక్షితం.

పత్రికలు ఇలాంటి పాత్ర నిర్వహించటంవల్ల అవ్యవస్థ మెండవుతున్నదికాని తగ్గటంలేదు. పైగా కళాస్రష్టుల విశిష్టతావిశిష్టతలు చాలవరకు కళోపాసకులు కానివారిచే నిర్ణయింపబడుతున్నవి.

## శాస్త్రాలు

పత్రికలకు తోడు వివిధశాస్త్రాలుకూడ కళారంగంలో తిక మకలు పెంపొందటానికి తోడ్పడుతున్నవి. ప్రకృతిశాస్త్రాలు, సామాజికశాస్త్రాలు, ఎన్నో నూతన విషయాలు కనుగొన్నాయి, అయితే ఒక శాస్త్రంతో గాఢపరిచయ మున్నవారికి ఇతరశాస్త్రాలతో బొత్తుగా పరిచయం లేకపోతున్నది. అందువల్ల ఒండొంటికి సంబంధంలేని ఖండవాదాలు అనేకాలు బయలుదేరుతున్నాయే గాని సమగ్రవాదాలు బయలుదేరి కళారంగంలో వ్యవస్థ, స్థాయి లభించటంలేదు. వివిధ శాస్త్రార్థసమన్వయం జరగవలసిన అవసరం ఎంతైనా వున్నది. అలాంటి ప్రయత్నాలు మొత్తంమీద ప్రపంచమం దక్కడక్కడా జరుగుతున్నవి. ఇకముందైనా కళారంగంలో వ్యవస్థ ఏర్పడితే అది శాస్త్రార్థసమన్వయం వల్లనే జరుగుతుంది. అంతకుతప్ప మరొక విధంగా అవకాశంలేదు.

వీటన్నిటికంటె అవ్యవస్థకు ముఖ్యమైన ప్రబలకారణం ఒకటి వున్నది. శాస్త్రానికీ, కళకూ మూలభూతమైన జీవితమే నిరంతరం మారుతున్నది. ఈమార్పు నానాటికీ ఎక్కువవుతున్నది. ఏ రంగంలోనైనా ఎప్పటికప్పుడు కొత్తసమస్యలను ఎదుర్కొనవలసి వస్తున్నది. ఒకప్పుడు కావ్యభాష ఎలా వుండాలన్న సమస్య వుండేదికాదు. కావ్యనాయకులు సాధారణంగా ఎలాంటివారు వుండాలన్న విచికిత్స వుండేదికాదు. ప్రబంధ యుగంలో ప్రబంధ లక్షణవిచారం ప్రాముఖ్యానికి వచ్చిందికాని, కథాలక్షణవిచారంకాని, ఖండకావ్యలక్షణ విచారంకాని రాలేదు. నాడు స్వభావోక్తీ, అతిశయోక్తీ పరస్పరం సమన్వితాలైనవే కాని సాహిత్యక్షేత్రంలో నేటి కాలంలోలాగా ప్రత్యర్థులవలె ఒండొంటి మీదికి కత్తులు దూయలేదు. వాస్తవికతావాదం, యథార్థతావాదం, అతిలోకతావాదం, వ్యావహారికభాషావాదం మొదలైనవి ఇటీవల

యలుదేరిన మతాలు. ఈవిధంగా కళాదిరంగాలలో సమస్యలు ప్పటికప్పుడు మారుతున్నవి. దీనికి అంతకూ కారణం మూల ౦న జీవితం ఎప్పటికప్పుడు మారుతుండటమే.

కాబట్టి నేడు కళారంగంలో క్రొత్తసమస్యలు వస్తున్న ంటే ఆశ్చర్యంలేదు. అయితే యీ మార్పు ఎలాంటి కంట్రోలూ ిక అతివేగంగా జరుగుతున్నది. కొత్తఅనుశాస్త్రలు, అనుశాస ాలు, వాటిని అమలుపరచే కొత్త పద్ధతులు వస్తున్నవి. లోగడ ిదాలు కాని, తత్తుల్యాలుకాని పరమప్రామాణికాలు. నేడు ిలా కాదు. బుద్ధి, హృదయం, అంతరాత్మ, వివేకం పరమ ప్రామాణికాలు. పైగా నేటి నూతనస్థితిగతులకు అనుగుణమైన ద్యాసంస్కారాలు కలిగించలేక పోతున్నారు. ఈకారణాలన్నిటి ల్ల నేడు కళారంగంలో తీవ్రమైన అవ్యవస్థ ఏర్పడింది.

అయితే ఇక్కడ కొంతమందికి నవ్వు కలగవచ్చును. సలు మారేది ఏమిటి? ఈ మార్పు యథార్థమా? కానప్పుడు వ్యవస్థ కేవలం అభాస; వున్న అజ్ఞానం అవిద్యవల్ల అలా కని స్తున్నదని వాదించవచ్చును.

ఈ ఆక్షేపం కొత్తదికాదు. ఉపనిషత్తులు క్రీస్తుపూర్వం ియిదవ శతాబ్దిలోని పర్మెనైడ్సు మొదలుకొని ఏడవశతాబ్దిలోని ంకరుడు, మొన్నమొన్నటివాడైన బ్రాడ్లీదాకా మార్పు అన్నది యథార్థమని అన్నవారే. ఎవరి మతానికి అనుగుణంగా వారు ిపపత్తులు చూపించారు.

వారి వాదం శిరసావహించి మార్పు అసత్యమనే అను ిందాము. అయితే ఈ మార్పులో ఒకక్రమం, కార్యకారణ ావం కనిపిస్తున్నది. పైగా ఈమార్పు వస్తుగతం మాత్రమేకాదు. ావంలో, శాస్త్రంలో, కళలో కనిపిస్తున్నది. ఒక శాస్త్రవిషయాన్ని ాని, ఒక కావ్యాన్నికాని తీసుకొంటే ఆ యా రంగాలలో ద్వాంసులైనవారు కొంచెం ఇంచుమించుగా అది ఏకాలానిదో,

దేనితరువాత అదివచ్చిందో చెప్పుకోగలుగుతున్నారు. అంతేకాదు, ఇకముందు ఎలాంటి పరిశోధనలు రావటానికి వీలున్నదో, శాస్త్రాదికం, సాంఘికజీవనాదికం ముమ్ముందు ఎలా వుండబోతున్నవో, స్థూలంగానైనా చెప్పుకోగలుగుతున్నారు. ఒక ఖగోళశాస్త్రజ్ఞుడు ఒక నక్షత్రం ఫలానిప్రాంతంలో వుండాలన్నాడు. తరువాత దూరదర్శినీ సహాయంతో అలా వున్నదని చూచారు. ఒక రసాయనిక శాస్త్రజ్ఞుడు ఇంత ఇంత బరువు కలిగిన పరమాణుక మూలద్రవ్యాలు ఇన్ని వుండాలని సూచించాడు. అతడు చెప్పిన తరువాత కొన్నేండ్లకు సరిగా ఆ బరువులే కలిగిన ఆ మూలద్రవ్యాలను కనుగొన్నారు. మార్పు అంతామిథ్య అయితే యివన్నీ ఎలా సంభవిస్తున్నవి? "గజముమిథ్య పలాయనము మిథ్య అయినట్లే" అనవచ్చును. అయథార్థ మనేదికూడా ఒక సత్పదార్థమేనా? అదికూడా హేతుమంతమేనా? అలా అయితే యథార్థతకు, అయథార్థతకు భేద మేమిటి? ఈ రెంటికీవున్న సంబంధమేమిటి?

ఈ ప్రశ్నలకు సంతృప్తికరమైన సమాధానంలేదు. కాబట్టి మార్పు యథార్థమని అంగీకరించకతప్పదు. చూస్తూ చూస్తూ భారతకాలంనుంచి నేటివరకూ వచ్చిన తెలుగుసాహిత్యం అంతా ఒకటే. మార్పు లేదనటానికి కాని, అజంతా చిత్రాలనుండి ఈనాటి చిత్రాలవరకూ చిత్రలేఖనం మార్పులేక ఒకటిగా వున్నదనికాని అంగీకరించలేము.

కాగా, మార్పు యథార్థమని సిద్ధిస్తున్నది. దానితోపాటు ఇంతదూరం పరిశీలిస్తూవచ్చిన కళాదిక రంగంలోని అవ్యవస్థ కూడా యథార్థమని తేలుతున్నది.

ఇక అసలు ముఖ్యవిషయం అలాగే వున్నది. ఈ అవ్యవస్థ ఎలా పోతుంది ?

## అవ్యవస్థాపరిహారణకు మార్గం

ఏ ప్రారంభానికైనా ముందు జ్ఞానం వుండాలి. జ్ఞానం ఒక విధంగా వ్యాపారమే. కాని జ్ఞానకర్మల వివక్ష యేర్పడినప్పుడు జ్ఞానం ముందు, తరువాత కర్మ అని చెప్పకతప్పదు. మానవ చరిత్రలో ఎక్కడచూచినా యీ విషయం స్పష్టంకాకమానదు. రూసో ప్రభృతుల సిద్ధాంతాలు వెలువడి ప్రచారం జరిగిన తరువాత ఫ్రెంచి విప్లవం వచ్చింది. కారల్‌మార్క్స్ కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతం ప్రచారంచేసిన తరువాతనే రష్యాలో కమ్యూనిస్టు ప్రభుత్వం నెలకొన్నది. ఇలా చరిత్రలోనుంచి ఎన్ని ఉదాహరణలైనా ఇవ్వవచ్చు.

కాబట్టి కళాక్షేత్రంలో ఒక వ్యవస్థ ఏర్పడాలంటే ముందు కళ అంటే ఏమిటో, జీవితానికీ కళకూ, విజ్ఞానశాస్త్రాలకూ కళకూ, ధర్మానికీ కళకూ సంబంధమేమిటో, దాని అర్థమేమిటో నిశ్చితంగా ఆచరణీయాభిప్రాయం ఏర్పడాలి. అలాంటిది యేర్పడాలంటే కళా ప్రపంచంలోని అనుభూతులను సమన్వయపరచి ఒక సహేతుక విధానం ఏర్పరచాలి. విజ్ఞానశాస్త్రం చేసే పనికూడా యింతే.♦ అందుకనే ఐన్‌స్టీన్, "మన అనుభవాల్లను సమన్వయించి ఒక సహేతుక విధానం ఏర్పరచటమే విజ్ఞానశాస్త్రానికి అంతకూ లక్ష్యం," అన్నాడు.

అయితే ఒకొక్క విజ్ఞానశాస్త్రం ఒకొక్క రంగాన్ని మాత్రమే చెబుతుంది. కళాస్వరూపం చెప్పకోవాలంటే ఏ ఒక

---

♦ *"Science has two purposes. On the one hand, there is a desire to know as much as possible of the facts in the region concerned; on the other hand, there is the attempt to embrace all the known facts in the smallest possible number of general laws." 'Analysis of Matter' Betrand Russel.*

ప్రత్యేకవిజ్ఞాన శాస్త్రమూ చాలదు. సాంఘికశాస్త్రాలు, ప్రకృతి శాస్త్రాలు అవలోడించి, అవిప్రతిపాదిస్తున్న అర్థాలను సమన్వయించి ప్రకృతి జీవితాలను వివరించే సమగ్రసిద్ధాంతం ఏర్పరచాలి. ఈపని తత్త్వశాస్త్రం చేస్తుంది.

"సత్తానంతయు (Existence) వివరించటం తత్త్వశాస్త్రంవిధి. సత్తావివరణకు సత్తాజ్ఞానం కావాలి. సత్తా భిన్నభిన్నదశలకు సంబంధించిన జ్ఞానం వివిధ విజ్ఞానశాస్త్రాలవల్ల లభిస్తుంది. తత్త్వశాస్త్రం వివిధశాస్త్రాలు ప్రతిపాదించే అర్థాలను అన్నిటినీ సమన్వయించి ప్రకృతి జీవితాలను వివరిస్తూ ఒక సమగ్రసిద్ధాంతం తయారుచేస్తుంది. విజ్ఞానశాస్త్రం వున్నదివున్నట్టు వర్ణిస్తే, తత్త్వశాస్త్రం వున్నదానిని వివరిస్తుంది. అందువల్ల తత్త్వశాస్త్రం శాస్త్రానికి శాస్త్రం అవుతున్నది."

ఇలాంటి తత్త్వశాస్త్రంవల్లనే కళాస్వరూపం నిర్ణయించుకోటానికి వీలవుతుంది. అయితే యిలా చెప్పటంవల్ల కొంత ఆశ్చర్యం కలగవచ్చును. "కళవేరు—శాస్త్రంవేరు. రచయిత సంవేదనం తెలియజేసే కళకూ, సామాజికునకూ చక్షుష్కర్ణం ద్వారా సద్యఃపరనిర్వృతి కలిగించేకళకూ, అతీంద్రియ అతిలోకార్థాలను వివరించే తత్త్వశాస్త్రానికి సంబంధ మేమిటి?" అన్న శంక కలుగవచ్చును. ఈ సందర్భంలో ఏ శాస్త్రానికైనా ప్రత్యక్షానుమానాలు అనుల్లంఘనీయ ప్రమాణాలని జ్ఞప్తికితెచ్చి ఒకవిషయం చెబుతాను. జీవితానికీ, తత్త్వశాస్త్రానికీ వున్న సంబంధమే కళకూ అలంకారశాస్త్రానికి వున్నది. జీవితవిశేషమే కళఅయినట్టుగా తత్త్వశాస్త్రవిశేషమేఅలంకారశాస్త్రం. తత్త్వశాస్త్రం జీవతత్త్వాన్ని అర్థంచేసుకొంటూ, తరువాత కొన్నివందల యేండ్ల వరకూ వచ్చిన జీవితాన్ని ముందుగా సూచించగలిగినట్లుగానే, ఉత్తరోత్తరవచ్చే కావ్యస్వరూపాలను కొన్నివందల యేండ్లకు

ముందుగానే అలంకారశాస్త్రం సూచించటానికి వీలున్నది. ౧౯ శతాబ్ది పూర్వార్ధంవరకు ప్రకృతిశాస్త్రాలకు అధారభూతంగా వున్న పరమాణువాదాన్ని క్రీస్తుపూర్వమే డెమోక్రటోస్, కణాదుడు ప్రతిపాదించారు. ఈనాడు సాపేక్షవాదం (Theory of Relativity), పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రం కనుగొన్న దేశకాలద్రవ్యాల స్వరూపం,ఆశ్రయస్వరూపం కార్యకారణభావతత్త్వంసాంఖ్యదర్శనం కీస్తుపూర్వమే సూచించింది. పరిణామవాదాన్ని హెగిలియన్ దర్శనం ముందుగానే యథాతథంగా కాకపోయినా స్థూలంగానైనా ఊహించగలిగింది. అలాగే అలంకారశాస్త్రంకూడ. కొన్ని కావ్య స్వరూపాలను, ముఖ్యంగా నేటి యేకాంకిక, కథానిక, శ్రవ్య నాటిక, నాయకులులేని నాటకాలు, ఇతివృత్తాలులేని కావ్యాలు, రససాంకర్యంలోని వైచిత్రి ముందుగానే ఊహించగలిగింది.

ఇంతవరకూ పరిశీలించిన విషయాలనుబట్టిచూస్తే, అలంకారశాస్త్రం కళాస్వరూపాన్ని, వివిధసృష్టుల అర్థాలను, విశిష్టతావిశిష్టతలను, ప్రకృతి సామాజికశాస్త్రాలతో దాని కున్న సంబంధాన్ని వివరిస్తుందని యీ రచయిత భావిస్తున్నాడని గోచరించక మానదు. అలాంటి శక్తే దీనికి ఉన్న పక్షంలో అలంకారశాస్త్ర చరిత్రను వ్రాస్తూ బొశాంకో కవుల, కళాకారుల సృష్టుల బాగోగులను ఈ శాస్త్రం విమర్శించదనీ, కేవలం రామణీయకం అంటే, ఏమిటో, దానికి జగత్తులో ఉన్న స్థానమేమిటో వివరిస్తుంది; తత్త్వశాస్త్రానికి జగత్తత్త్వం మాత్రమే వివరించటం ముఖ్యమై ప్రవృత్త్యాదులతో సంబంధం లేనట్లే, అలంకార శాస్త్రానికి రామణీయక తత్వపరిశీలనం ముఖ్యమై అనుశాసనం అముఖ్యమన్నాడు. అతడు అలా ఎందుకన్నాడని సందేహం కలగక మానదు. బొశాంకో లిబరలిజం స్కూలువాడు. అందువల్ల ఆశాస్త్ర దృష్టితో అలా వ్రాశాడు. నిజానికి మానవచరిత్రలో బయలుదేరిన

ముందుగానే అలంకారశాస్త్రం సూచించటానికి వీలున్నది. ౧౯ శతాబ్ది పూర్వార్ధంవరకు ప్రకృతిశాస్త్రాలకు అధారభూతంగా వున్న పరమాణువాదాన్ని క్రీస్తుపూర్వమే డెమోక్రటోస్, కణాదుడు ప్రతిపాదించారు. ఈనాడు సాపేక్షవాదం (Theory of Relativity), పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రం కనుగొన్న దేశకాలద్రవ్యాల స్వరూపం,అశ్రయస్వరూపం కార్యకారణభావతత్త్వంసాంఖ్యదర్శనం కీస్తుపూర్వమే సూచించింది. పరిణామవాదాన్ని హెగిలియన్ దర్శనం ముందుగానే యథాతథంగా కాకపోయినా స్థూలంగానైనా ఊహించగలిగింది. అలాగే అలంకారశాస్త్రంకూడ. కొన్ని కావ్యస్వరూపాలను, ముఖ్యంగా నేటి యేకాంకిక, కథానిక, శ్రవ్యనాటిక, నాయకులులేని నాటకాలు, ఇతివృత్తాలులేని కావ్యాలు, రససాంకర్యంలోని వైచిత్రి ముందుగానే ఊహించగలిగింది.

ఇంతవరకూ పరిశీలించిన విషయాలనుబట్టిచూస్తే, అలంకారశాస్త్రం కళాస్వరూపాన్ని, వివిధసృష్టుల అర్థాలను, విశిష్టతావిశిష్టతలను, ప్రకృతి సామాజికశాస్త్రాలతో దాని కున్న సంబంధాన్ని వివరిస్తుందని యీ రచయిత భావిస్తున్నాడని గోచరించకమానదు. అలాంటి శక్తే దీనికి ఉన్న పక్షంలో అలంకారశాస్త్ర చరిత్రను వ్రాస్తూ బొశాంకో కవుల, కళాకారుల సృష్టుల బాగోగులను ఈ శాస్త్రం విమర్శించదనీ, కేవలం రామణీయకం అంటే, ఏమిటో, దానికి జగత్తులో ఉన్న స్థానమేమిటో వివరిస్తుంది; తత్త్వశాస్త్రానికి జగత్తత్త్వం మాత్రమే వివరించటం ముఖ్యమై ప్రవృత్త్యాదులతో సంబంధం లేనట్లే, అలంకార శాస్త్రానికి రామణీయక తత్త్వపరిశీలనం ముఖ్యమై అనుశాసనం అముఖ్యమన్నాడు. అతడు అలా ఎందుకన్నాడని సందేహం కలగకమానదు. బొశాంకో లిబరలిజం స్కూలువాడు. అందువల్ల ఆశాస్త్ర దృష్టితో అలా వ్రాశాడు. నిజానికి మానవచరిత్రలో బయలుదేరిన

ప్రత్యేకవిజ్ఞాన శాస్త్రమూ చాలదు. సాంఘికశాస్త్రాలు, ప్రకృతి శాస్త్రాలు అవలోడించి, అవిప్రతిపాదిస్తున్న అర్థాలను సమన్వయించి ప్రకృతి జీవితాలను వివరించే సమగ్రసిద్ధాంతం ఏర్పరచాలి. ఈపని తత్త్వశాస్త్రం చేస్తుంది.

"సత్తానంతయు (Existence) వివరించటం తత్త్వశాస్త్రంవిధి. సత్తావివరణకు సత్తాజ్ఞానం కావాలి. సత్తా భిన్నభిన్నదశలకు సంబంధించిన జ్ఞానం వివిధ విజ్ఞానశాస్త్రాలవల్ల లభిస్తుంది. తత్త్వశాస్త్రం వివిధశాస్త్రాలు ప్రతిపాదించే అర్థాలను అన్నిటినీ సమన్వయించి ప్రకృతి జీవితాలను వివరిస్తూ ఒక సమగ్రసిద్ధాంతం తయారుచేస్తుంది. విజ్ఞానశాస్త్రం వున్నదివున్నట్టు వర్ణిస్తే, తత్త్వశాస్త్రం వున్నదానిని వివరిస్తుంది. అందువల్ల తత్త్వశాస్త్రం శాస్త్రానికి శాస్త్రం అవుతున్నది."

ఇలాంటి తత్త్వశాస్త్రంవల్లనే కళాస్వరూపం నిర్ణయించుకోటానికి వీలవుతుంది. అయితే యిలా చెప్పటంవల్ల కొంత ఆశ్చర్యం కలగవచ్చును. "కళవేరు—శాస్త్రంవేరు. రచయిత సంవేదనం తెలియజేసే కళకూ, సామాజికునకూ చమత్కారం ద్వారా సద్యఃపరనిర్వృతి కలిగించేకళకూ, అతీంద్రియ అతిలోకార్థాలను వివరించే తత్త్వశాస్త్రానికి సంబంధ మేమిటి?" అన్న శంక కలుగవచ్చును. ఈ సందర్భంలో ఏ శాస్త్రానికైనా ప్రత్యక్షానుమానాలు అనుల్లంఘనీయ ప్రమాణాలని జ్ఞప్తికితెచ్చి ఒకవిషయం చెబుతాను. జీవితానికి, తత్త్వశాస్త్రానికి వున్న సంబంధమే కళకూ అలంకారశాస్త్రానికీ వున్నది. జీవితవిశేషమే కళఅయినట్టుగా తత్త్వశాస్త్రవిశేషమే అలంకారశాస్త్రం. తత్త్వశాస్త్రం జీవతత్త్వాన్ని అర్థంచేసుకొంటూ, తరువాత కొన్నివందల యేండ్ల వరకూ వచ్చిన జీవితాన్ని ముందుగా సూచించగలిగినట్లుగానే, ఉత్తరోత్తరవచ్చే కావ్యస్వరూపాలను కొన్నివందల యేండ్లకు

ప్రబలతత్త్వాలు, శాస్త్రాలు ఏవి తమ తరువాత వచ్చిన జీవితాల్ని మార్చి దిద్ది తీర్చలేదు? ప్లేటో అరిస్టోటల్ ప్రతిపాదించిన అర్థాలే అంకురించి ఎదిగి క్రైస్తవమత సిద్ధాంతాలుగా పుష్పించాయి. బౌద్ధతత్త్వబోధి వృక్షఫలాలే అశోకహర్మ్యాలు, అజంతాచిత్రాలు. హెగిల్‌తత్త్వ ఉల్బణాలే అటు కమ్యూనిజం, ఇటు ఫాసిజం. ఇంతకన్నా విశదంగా తత్త్వశాస్త్రం ఎలా జీవితాన్ని మార్చి దిద్ది తీర్చిందో చూపించవచ్చును. కాని ఆ విషయం మనకు ముఖ్యం కాదు. జగత్తు ఎలా ఉన్నదో మాత్రమే తత్త్వశాస్త్రం వివరిస్తుంది. కాని, నిత్యజీవితమందలి కార్యకలాపాలతో దాని కెలాంటి సంబంధము లేదన్న లిబరల్ పక్షంవారి శాస్త్రార్థాలుకూడ జీవితాన్ని మార్చివేశాయి. యూరప్‌లో నేడు ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక, ధార్మిక, కళావిషయకరంగాలలో ఏర్పడిన తీవ్రవిషమ స్థితికి దారి తీసింది. ఫాసిజం కమ్యూనిజం బయలుదేరి ప్రబలమైనది ఈ లిబరలిజంవల్లనే. ఈనాడు అనుక్షణము యుద్ధ ప్రమాదం ఏర్పడటానికికూడా ఈ లిబరలిజమే కారణమని మేధావులు భావిస్తున్నారు. ♦

ఇంతకూ చెప్పవలసిన విషయం—బాహిరిల్లిన భావంకాని, తత్త్వంకాని ముభావంగా ఉండదు. బాహిరిల్లినాడే దానికి రెక్కలు బయలుదేరుతాయి. రెక్కలు వచ్చినప్పుడు ఏదీ ఊరుకోదు. అందువల్ల బౌశాంకోవాక్యం ప్రమాణంగా తీసుకో నవసరం లేదు.

సరే; అలంకారశాస్త్రం, "కళాస్వరూపం ఇది, సాహిత్యం ఇలా ఉంటుంది, సంగీతం ఇలా ఉంటుంది, చిత్రలేఖనం ఇలా ఉంటుంది, ధర్మశాస్త్రానికీ కళకూ, జీవితానికీ కళకూ ఈసంబంధాలు ఉన్నాయి," అని తెలుపుతుందే అనుకొందాము. ఇదంతా అనుశాసనమేకదా. ఈ అనుశాసనం స్వాతంత్ర్య విచ్ఛేదకమే.

♦ కారల్ మాన్‌హీమ్ వ్రాసిన Man and Society, Diagnosis of our Time చదివితే కొంతవరకు ఈవిషయం బోధపడుతుంది.

కదా? కాబట్టి అలంకారశాస్త్రం ముఖ్యమంటున్నారంటే కళా కారుల స్వాతంత్ర్యం అంగీకరించటం లేదని స్పష్టం కావటం లేదా? అంటే మానవుడు ఏ భగవదాజ్ఞనో, కర్మఫలాన్నో శిరసా వహించటానికో, లేక అనుభవించటానికో భూలోకంలో అవత రిస్తున్నట్లు భావించటం కాదా?

ఇలాంటిప్రశ్న సహజమే. అయితే యిలాంటి ప్రశ్న వేసే వారికున్న స్వాతంత్ర్యభావం విచిత్రం, విపరీతం. ఇది వ్యతిరేకి లక్షణమే కాని, అన్వయిలక్షణం కాదు. కేవల ప్రతిబంధక రాహిత్యం, వీతవిఘ్నత, ఆవరణభంగము స్వాతంత్ర్యం కాజాలదు. నిజంగా ప్రతిబంధకరాహిత్యమే స్వాతంత్ర్యమయిన పక్షంలో నేటి సామాజికునికంటే ఆటవికుడు, అతనికంటె పశు పక్ష్యాదులు, వానికంటె జడప్రపంచం స్వతంత్రం కావాలి. అది అలా ఉంచి కేవల వీతవిఘ్నత జగత్తుకే లేదు. గ్రహకోటికి, చేతనాచేతనకోటికి నియత సంబంధమున్నది. పూర్వపూర్వదశ లచే ఉత్తరోత్తరదశలు అవచ్ఛిన్నము లవుతున్నవి. అందువల్ల కేవల ప్రతిబంధక అభావం జగత్తుకేలేదు. అలాంటి స్వాతంత్ర్యం జగత్తుకే లేనప్పుడు జగత్తులో అంశభూతుడైన మానవునకు ఎలా లభిస్తుంది?

## స్వాతంత్ర్యం

స్వాతంత్ర్యమంటే అవివేకం కాదు; వివేకము. హేతు మత్త్వము, స్వయమవచ్ఛిన్నత దానికి లక్షణాలు. కవి కావ్యాన్ని వ్రాస్తున్నప్పుడు తానొక అనుభవం వ్యక్తం చేస్తున్నా నన్న జ్ఞానం యత్కించిత్తైనా వుండాలి. అలాంటి స్ఫురణమైనా లేనప్పుడు అరిషడ్వర్గానికి వివశుడైనవానివలె అస్వతంత్రు డవుతున్నాడు కాని స్వతంత్రుడవటంలేదు. అది స్వాతంత్ర్యమే అయిన పక్షంలో

వాసనాప్రేరితమై కూసే పరభృతంకూడా స్వాతంత్ర్య మనుభ విస్తున్నదని చెప్పాలి.

వివేకమే స్వాతంత్ర్యం. అంటే స్థితిగతుల గ్రహణం వుండాలి. ఏ స్థితిగతులవల్ల ప్రకృత స్థితిగతులు వచ్చినవో, ఎలాంటివాటివల్ల వీటిని మార్చుకోటానికి కాని, నిలబెట్టుకోటానికి గాని వీలున్నదో గ్రహించాలి. అలాంటి జ్ఞానం ప్రవృత్తికి దారి తీయక తప్పదు. ఎందుకంటే జ్ఞానం కొందరు భావిస్తున్నట్లు నిష్క్రియం కాదు. ఎఱుక అనేది ఎఱుగుట అనే క్రియవల్ల ఏర్పడుతున్నది. అందువల్ల జ్ఞానం క్రియాగర్భితం. క్రియలవల్ల జ్ఞానం, జ్ఞానంవల్ల క్రియ పుష్టము లౌతాయి. ఇలాంటి స్థితితత్త్వగ్రహణ శీలమైన జ్ఞానమే స్వాతంత్ర్యం కాని వున్న స్థితిగతులు సుఖదాయకంగా వున్నాయనో, లేక దుఃఖదాయకంగా వున్నాయనో, అస్ఫుటభావం కలిగితే అది స్వాతంత్ర్యం పొందటం కాదు. ఇప్పటి సామాజిక స్థితిగతులు బాగున్నాయని కొంద రనుకొంటున్నారు. బాగుండలేదని కొందరు భావిస్తున్నారు. ఇలాంటి అస్పష్టసంవేదనం స్వాతంత్ర్యం కాదు. ఇప్పటి స్థితిగతులు ఈ యీ హేతువులవల్ల సమంజసాలు, ఆవశ్యకాలు అని గ్రహించి వాటి రక్షణకు కృషిచేయటం స్వాతంత్ర్యం; కాక ఈ యీ హేతువులవల్ల ఇప్పటి స్థితిగతులు అసమంజసాలు, అనావశ్యకాలు అని గ్రహించి వాటిని తొలగించి ఇంతకంటె మంచి స్థితిగతులను నెలకొల్పుకొనటానికి పాటుపడటమే స్వాతంత్ర్యం. అయితే వివేకం అనేకహేతువులవల్ల తరతమ భావాలు కలిగినదే అయినా యీ తారతమ్యాలకు స్పర్ధలేదు. ప్రబలతమమైనదానిలో ప్రబలతరమైనది నదిలో నదంపలె, దావానలంలో విస్ఫులింగంలాగా లీనమైపోతుంది.

ఈ అర్థంలోనే వివేకానికి అంటూ సొంటూ, జాతి కులము, దేశము కాలము, నేను నీవు అన్న పరిచ్ఛేదంలేదు. వివేకానికి

ఇలాంటి లక్షణం ప్రత్యక్షంగాకాని, పరోక్షంగాకాని తత్త్వవేత్తలు, శాస్త్రకారులు, కళాకారులు అంతా అంగీకరించారు. అంగీకరించని పక్షంలో శాస్త్రాలకూ, కళలకూ తావులేకపోవలసింది. అంతేకాదు. ఇలాంటి లక్షణమే వివేకానికి లేకపోతే సమాజం ఏర్పడటానికి, ఏర్పడినది విచ్ఛిన్నంకాక రక్షితంకావటానికి వీలు లేదు. అనుక్షణం యుధ్యమాను లవుతూ మానవులు పశువులై, ఆ పశువులు జడాలై, ఆ జడాలు నష్టధర్మాలై ఈ జగత్తు ఈ అనంతప్రపంచం లేకపోవాలి.

అందువల్ల వివేకం వున్నది. వున్నదానికి దేశకాలాలు అనేవి వృత్తులు, ధర్మాలు. ఇది అంగీకరించకపోతే సదసత్తులకు భేదంలేదు. అందువల్ల వివేకానికి శరీరం వుంటున్నది. వునికికి మార్పు లక్షణం. మార్పు యథార్థం కాదన్నపక్షంలో ఆభాసను అంగీకరించవలసివస్తుంది. దానివల్ల భారతీయదార్శనికులవలె సంసారానికి అనాదిత్వము, తద్ద్వారా సదసత్తుల ద్వైతము ఒప్పుకోవలసివస్తుంది. అందువల్ల మారునది, పరిణామి (Becoming) యథార్థం.

పరిణామియథార్థము, ఏకైకము. అందువలన ఈ పరిణామి తన పరిణామానికి తానే హేతువవుతున్నది. అంటే పూర్వదశనుంచి వుత్తరదశ, ఆ వుత్తరదశనుంచి తదుత్తరదశగా నిట్లనంతక్రాంతి పొందుతున్నది. అంటే స్వయమవచ్ఛిన్నమౌతున్నది. ఈ స్వయమవచ్ఛిన్నతయే వివేకము, స్వాతంత్ర్యము, ధర్మము.

స్వయమవచ్ఛిన్నతను అంగీకరించని పక్షంలో భిన్నభిన్న దశలకు ఎలాంటి సంబంధంలేదనీ, ఆ దశాస్థితికి తదన్యము హేతువుగా మరొక పదార్థాన్ని అంగీకరించవలసి వస్తుంది.

ఆపక్షంలో తిరిగి ద్వైతభావం ఏర్పడుతుంది. ద్వైతము వివేకానికే కుఠారపాతం; అవివేకానికి అంకురారోపణం.

ఇంతకూ స్వాతంత్ర్యమంటే కేవల ప్రతిబంధక అభావం కాదు. వున్న స్థితిగతులను తనకు తానుగా నిలబెట్టుకోటానికి కాని, తొలగించుకోటానికిగాని అవకాశం వుండటమే. ఇది హేతువును పురస్కరించుకొని జరగాలి. అంతేకాని ఈస్థితి సుఖకరంగా వున్నది కాబట్టి వుండాలనుకోవటం, లేక దుఃఖకరంగా వున్నది కాబట్టి పోవాలనుకోవటం మాత్రమే స్వాతంత్రం కాదు. ఈసుఖదుఃఖాత్మక సంవేదనం స్వాతంత్ర్యనగర ప్రాంచలానికి మాత్రమే కొనిపోతుంది. ఇది యీ యీ హేతువులవల్ల సమంజసమో, లేక అసమంజసమో నిర్ణయించుకొని రక్షితవ్యమైతే, ఈ యీ పద్ధతులను అవలంబించి మార్చుకోవాలని యెరిగి తదనుగుణంగా ప్రవర్తించటం స్వాతంత్ర్యం. అందువల్ల స్వాతంత్రానికి వివేకం పునాది అవుతున్నది. వివేకంలో తారతమ్యాలున్నాయి.

అందువల్ల వివేకతమమైనదేకాని మిగిలినవి స్వాతంత్ర్యం కాదు. అందుచే ప్రతిదశలోను స్వాతంత్ర్యం అనేది ఒకటే కాని పెక్కులు కావు.

వుదాహరణ వుంటే పైవిషయాలు ఇంకా స్పష్టంగా గ్రహించటానికి వీలవుతుంది. కవిస్వాతంత్రమే తీసుకుందాము. ఆతడు స్వాతంత్ర్యం అనుభవిస్తున్నాడా, లేదా అన్న ప్రశ్నకు ముందు రెండు ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పుకోవాలి. (౧) అతడు ఆవేశవివశుడై వ్రాస్తున్నాడా? లేక అనుభవం అభివ్యక్తం చేస్తున్నానన్న స్ఫురణ వుంటున్నదా? ఆ అనుభవ అభివ్యక్తి మాత్రమే ప్రధానమవుతున్నదా, లేక ఆ అభివ్యక్తి మరొకదానికి అంగముకాని, సాధనముకాని అవుతున్నదా? (౨) అతని

కావ్యంలోని అర్థములు అన్యోన్యాశ్రితాలై స్వయంగా అవచ్ఛిన్న మౌతున్నవా? లేక బాహ్యార్థములవల్ల అవచ్ఛిన్నము లవుతున్నవా? అనుభవం అభివ్యక్తం చేస్తున్నానన్న స్ఫురణం కవికి వుండి అతడు తన కావ్యార్థాలను తదనుభవైక అవచ్ఛిన్నాలను చేస్తే ఆతడు స్వతంత్రు డవుతున్నాడు. లేనిపక్షంలో అస్వతంత్రు డవుతున్నాడు.

ఇలా స్వాతంత్ర్యమంటే వివేకము, స్వయమవచ్ఛిన్నత అవుతున్నదేకాని అవివేకము, విశృంఖల వృత్తికావటంలేదు. శాస్త్రం వివేకానికి తోడ్పడుతూ స్వయమవచ్ఛిన్నతా సూత్రాలను పేర్కొని స్వాతంత్ర్యవికాసానికి సూర్యోదయమవుతున్నదే కాని అడ్డుతగలటం లేదు. అంతేకాదు. స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి మొదటి మెట్టు శాస్త్రం, రెండోమెట్టు ప్రవృత్తి.

ఈ విధంగా శాస్త్రం ఆవశ్యకత సిద్ధిస్తున్నది. లోగడ శాస్త్రం ఏమి చేస్తుందో, దాని లక్ష్య మేమిటో చెప్పుకొన్నాము. దానికి రెండంశాలున్నాయి: (౧) అనుభవం, (౨) వున్న అనుభవాల సమన్వయీకరణం. శాస్త్రనిర్మితికి ఈరెండూ ముఖ్యం. ఇలాంటి శాస్త్రం ఎవనికి వాడుగా, పూర్వంతో సంబంధం లేకుండ నిర్మించటం అసంభవం. వెనుకటి శాస్త్రకారుల అనుభవాలను, సమన్వయీకరణమార్గాలను పరిశీలించి తనకున్న అనుభవాలతో జోడించి స్వతంత్రంగా ఆలోచించిననాడు సమగ్రశాస్త్రం ఊహించుకోటానికి వీలవుతుంది. అంతకన్న సుగమమైన మార్గం మరొకటిలేదు.

కాబట్టి నేడు కళారంగంలోని అవ్యవస్థ పోవాలన్న సమగ్రమైన అలంకారశాస్త్రంకంటె మరొక తరణోపాయంలేదు. అలాంటి శాస్త్రజ్ఞానం ఉంటే వ్యాప్తిమార్గాలు ఆలోచించవచ్చును. కాని అలాంటి జ్ఞానం కొరతగా వుంది. అందువల్ల అలంకార

శాస్త్ర నిర్మితికిముందు అత్యంతప్రధానమైన ప్రాక్ప్రతీచీ పూర్వక అర్వాచీన ఆలంకారిక మతాలను తెలుగులముందు పెట్టటం అవసరం. ఆపని జరిగిననాడు సమగ్రమైన అలంకారశాస్త్రం ప్రతిభావంతులు నిర్మించటానికి వీలవుతుంది. అప్పుడే కళా రంగంలో వున్న అవ్యవస్థ పోతుంది.

## 2 కళ

కంటికో చెవికో గోచరించనది కృతి (Work of Art) కాదు. అంతమాత్రంచేతనే యీ రెండింద్రియాలకు గోచరించే వన్నీ కృతులని భావించ నవసరంలేదు. విశిష్టశబ్ద రూపాత్మకముతైన విషయాలుకృతులు. విశిష్టం అంటే ఏమిటో తరువాతచూదాము. ఈ విశిష్టశబ్ద రూపాత్మక విషయాలు కళ అంటున్నామంటే సూర్యోదయం, రత్నం, ఆలయం, విగ్రహం, చిత్రం, గీతం, కావ్యం ఇవన్నీ కళక్రిందికే వస్తాయి. ఇవన్నీకృతులే. మామూలుగా ఈ నిర్వచనానికి ఎలాంటిబాధ కనిపించక పోవచ్చును. కాని దీనికికూడా ఆక్షేపణలున్నాయి. ప్రకృతి సిద్ధమైన సూర్యోదయం, రత్న శంఖాదులు కళక్రిందికి రావని హెగిల్‌క్రోచే మొదలైనవారంటారు. ఏది ఎలావున్నా ఇది ఒక మతం. నాలుక, చర్మం, ముక్కు ఈమూడు ఇంద్రియాలకూ గోచరించే కొన్ని విశిష్టవిషయాలుకూడా కళక్రిందికి వస్తాయని కాంట్ మొదలైనవారు అంటారు. వీరి అభిప్రాయం ప్రకారం కొన్ని కొన్ని ఆసవాలు, అలిప్త ఆలింగనాదులవంటి స్పర్శవిష యాలు, కొన్ని కొన్ని పూవుల తావులు కళక్రిందికి వస్తాయి. ఇది మరొకమతం. ఈరెండు మతాలు నిలుస్తాయా నిలవవా అన్నసంగతి తరువాత చూదాము. ప్రస్తుతానికి వీటినికూడా ఆమోదిస్తే ఇంద్రియాలకు గోచరించే విశిష్ట విషయాలు కళ

క్రిందికివస్తాయి. ఈ నిర్వచనం ప్రకారం కళకానివి ఏవంటే తీయని తలపోతలు, మధురస్వప్నాలు, భౌతికాలుకాని రమ్య భావనలు.

ఏది ఎలావున్నా కృతులు విశిష్ట భౌతిక విషయాలు. భౌతికత్వం లేక కళాత్వం పొందటంలేదు. అంటే ఇంద్రియ గోచరతలేక కళాత్వం లేదన్నమాట. ఇంద్రియ గోచరతవల్ల కృతులు విషయాలవుతున్నాయి. మల్లెపూవు విశిష్ట పుష్పమైనా పుష్పం కాకపోదు, అలాగే కృతి విశిష్ట విషయమైనా విషయం కాకపోదు.

అయితే విషయాలు, మన ఇంద్రియాలకు గోచరించే వస్తువులు ఏమిటి? అవి మనఃకల్పితాలా? లేక స్వతంత్రంగా వుంటున్నాయా? వీటితత్త్వం ఏమిటి? ఈ ప్రశ్నకు చెప్పు కొనే సమాధానం మీదనే కళ, రామణీయకం, యథార్థతా అయథార్థతలు,స్వతంత్రతాస్వతంత్రతలు, కళాస్వరూపం,ప్రయో జనం ఆధారపడుతున్నాయి. ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పు కోవటం కోసమే తత్త్వశాస్త్ర వేత్తలమీదను, ఇతరశాస్త్రకారుల అభిప్రాయాల మీదను, వారి పరిశోధనల మీదను ఆధారపడు తున్నాము.

ఇంద్రియాలకు గోచరించే యీ విషయా లేమిటి అన్న ప్రశ్నకు పరస్పరంగా సమాధానాలు చెబుతున్నారు. కళాస్వరూ పం అర్థం నిర్వచింప దలచుకొనినవాడు ఈ మతాలను స్పృశించకుండా వుండటానికి వీలులేదు. అయితే అలాంటి సావ కాశ చర్చకు ఇక్కడతావులేదు. కళనుగూర్చి దిఙ్మాత్రంగా సూచించటమే నాకర్తవ్యం.

విషయాలనుగూర్చి, భౌతికవస్తువులను గురించి అనేక సిద్ధాంతాలున్నా మొత్తంమీద వీటిని మూడువిభాగాలు చేయ

వచ్చును. 1. ఆధ్యాత్మిక దృగ్వాదం (Subjective Idealism), 2.ఆధ్యాత్మికదృశ్యవాదం (Objective Idealism), 3.భౌతికవాదం.

ఆధ్యాత్మిక దృగ్వాదులు విషయాలన్నీ మనః కల్పితాలే కాని యథార్థాలు కావంటారు. అంటే మన యింద్రియాలకు, మనస్సుకు గోచరించేవన్నీ ప్రాతిభాసికాలే కాని యథార్థాలు కావంటారు. అంతమాత్రం చేతనే కేవలం శూన్యం మాత్రమే ఉన్నదని అర్థంచేసుకోరాదనీ, ఒకానొక సత్పదార్థం ఉన్నదనీ, మనోవృత్తివల్లనే నానాత్వం గోచరిస్తున్నదనీ అంటాడు శంకరుడు. బర్క్లీ, కాంట్ మొదలైనవారు యీ తరగతిలోనివారే. భౌతిక పదార్థాలు యథార్థాలుకావు, ప్రాతిభాసికాలు అనటంలో ప్లేటో అగ్రేసరుడు. ఈ సిద్ధాంతం అంగీకరిస్తే ఇతర రంగాలలో ఎలాంటి పర్యవసానం ఏర్పడుతుందో మనకు అవసరంలేదు. మనకు కళ ముఖ్యం కాబట్టి యీ రంగంలో ఎలాంటి పర్యవసానం ఏర్పడు తుందో చూదాము. కృతులలో పరిణామం ఉండటానికి వీలు లేదు. 2. కృతులలో తారతమ్యా లుండటానికివీలులేదు. అంటే కాళిదాసు శాకుంతలము, పెద్దన మనుచరిత్రఒకటే; తేడాలుండ టానికి వీలులేదు.

ఈ రెండు పర్యవసానాలు అంగీకరించటానికి వీలవు తుందా? పరిణామం లేకపోతే విజ్ఞులు శైలినిబట్టి, భాషనుబట్టి శిల్పం మొదలైనవాటినిబట్టి కృతికాలాన్ని ఎలా నిర్ణయిస్తున్నారు, ఇలాంటి నిర్ణయాలు కేవలం నేల విడిచిన సాములు కావాలి. కృతులలో తారతమ్యాలు లేకపోతే చిత్రప్రదర్శన శాలకు వెళ్ళి చిత్రాలుకొనేవారు, బొమ్మలదుకాణానికివెళ్ళి బొమ్మలు కొనే వారు చేతికి వచ్చిన వాటిని కొనాలి. అలా జరుగుతున్నదా ? ఈ ప్రశ్నకు రసవాదులు ప్రత్యుత్తరం చెప్పుకోవాలి.

ఆధ్యాత్మిక దృశ్యవాదుల ననుసరించి భౌతిక విషయాలు అంగాలనీ, అంగాలుగా మాత్రమే అవి యథార్థాలనీ గ్రహించాలి.

అంటే మనిషి అవయవాలు మనిషిని విడిచి ఉండనట్లే జగత్తు లోని వివిధ అంగాలుకూడ జగత్తును విడిచి వుండవు. తన అంగాలకన్న మనుజుడు ఎలా విశిష్టుడు, అధికుడు అవు తున్నాడో అలాగే భావం( Idea) ఈ భౌతిక విషయ సమూహం కంటే విశిష్టము, అధికము. భావం కొన్ని తార్కిక సూత్రాల ననుసరించి పరిణామం పొందుతూ వుంటుంది. ఇది హెగిల్ వాదం. ఈ వాదాన్ని అనుసరించి ప్రతిదీ విధిగా మారుతూ ఉంటుంది. ఇలాంటి పరిణామంలో పూర్వ పూర్వ దశలకంటె ఉత్తరోత్తర దశలు విధిగా అభ్యుదయకరాలు (Progressive). సాహిత్యరంగంలో దీనిని ఆమోదించటమంటే షేక్స్పియర్‌కన్న బెర్నార్డ్‌షా ఉత్తమ నాటక రచయిత కావాలి. పైగా ఈవాదాన్ని అనుసరించి కళ మతంగా, ఆ మతం తత్త్వశాస్త్రంగా పర్యవ సించాలి. అంటే కళ ఒకానొక దశలో అంతరించి పోవాలి. ఇది ఎంతవరకు అంగీకరించటానికి వీలవుతుంది? కనీసం కళ అంతరించే చిహ్నాలైనా కనిపిస్తున్నావా ?

భౌతికవాదంలోకూడా ఆధ్యాత్మిక వాదంలోవలె అనేక మతాలున్నాయి. లోగడచెప్పుకొన్నట్లు వాటినన్నిటినీ ఇక్కడ విశదంగా చర్చించుకోటానికి వీలులేదు. కేవలం గతితార్కిక భౌతికవాదాన్ని (Dialectical Materialism) టూకీగా చూదాము. ఈ వాదం హెగిల్ భావా(Idea) నికిచ్చిన ప్రాముఖ్యం పదార్థానికి (Matter) ఇస్తుంది. హెగిల్ పరిణామానికి కారణం కేవలం భావమేనంటాడు. గతితార్కిక భౌతికవాది వస్తూత్పత్తి విధాన మంటాడు. భౌతిక వాది అయిన మార్క్స్ మానవునికి, అంటే అతని భావాలకుకూడా ఒకచోటుస్థానమిచ్చాడు. ఇదికూడాఅంగీక రిస్తే మార్పుకు ఉత్పత్తివిధానము, భావము కారణాలవుతున్నాయి. దీనివల్ల ద్వైతమేర్పడుతున్నది. రెండుమతాలు అభ్యుదయం

అనివార్య మంటాయి. రెండువాదాలు పూర్వపూర్వ దశలకంటె ఉత్తరోత్తర దశలు ఉత్తమాలంటాయి. వీటినిఅంగీకరిస్తే ఎలాంటి ఫలితా లేర్పడుతాయో ఇంతకుముందే చూచాము. ఉత్తరదశల్లో మానవునకు పూర్వదశలోనికృతులు ఎలా అస్వాద్యాలవుతాయో ఈ వాదం వివరించజాలదు. ఈవిషయం మార్క్సుకూడ గ్రీక్ శిల్పాన్నిగూర్చి ప్రస్తావనవచ్చినప్పుడు అంగీకరించాడు. పైసమాన లోకనాన్నిబట్టి పైవాదాలేవీఆదరణీయాలుకావనిస్పష్టమౌతున్నది. అవి సమాదరణీయాలు కావంటున్నామంటే కృతులను గూర్చి కొన్నిసిద్ధాంతాలను ఆమోదించామన్నమాట. (1) కళారంగంలో పరిణామం ఉంది. అయితే యీపరిణామం విధిగా అభ్యుదయికం కావాలన్న నియమంలేదు. (2) కృతులు పరిణామంలో ఏ దశకు చెందినవైనా ఆస్వాద్యాలే. అంటే అన్ని యుగాలలోను కొన్నికొన్ని కృతులు ఆస్వాద్యాలుగా వుంటాయి. 3. కృతులలో తారతమ్యా లుంటాయి. అంటేకక్ష్యలుంటాయి.

కాగా మనం ప్రతిపాదించే సిద్ధాంతం ఎలాంటిదైనా పై మూడు సూత్రాలను సమర్థించాలి. ఎందుకంటే అవి త్రోసి వేయరాని వాస్తవాలని (Facts) భావిస్తున్నాము.

ఇంతకూ మనఇంద్రియాలకు గోచరిస్తున్న విషయాలేమిటి? ఈ ప్రశ్న అలాగే వున్నది. ఈ ప్రశ్నకు సమాధానంచెప్పుకోకుండా కళా స్వరూపం చెప్పుకోలేమని ఇదివరకే తెల్పుకొన్నాము. ఒకే విషయం భిన్న భిన్న పరిస్థితులలో భిన్నభిన్నంగా గోచరిస్తున్నంత మాత్రాన యథార్థంకాదని భావించ నవసరంలేదు. అసలు అయు థార్థాలు కావు. ఉదాహరణకు త్రాడే తీసుకొందాము. త్రాటిని చీకటిలో పామనుకొని భయపడవచ్చును. ఇక్కడ మనం దేనిని అయథార్థమంటున్నాము. త్రాడు అయథార్థమా? లేక భయపడ టం అయథార్థమా? సాధారణంగా త్రాడూ యథార్థమే, త్రాటిని

పామనుకోటం యథార్థమే. కాని త్రాటిలో పాము మాత్రం అయథార్థమంటారు. అయితే త్రాటిలోపాము అయథార్థమంటే అర్థమేమిటి? అతనికి త్రాటిలో పాము కనిపించ లేదనా? కనిపించలేదంటే భయపడవలసిన అవసరంలేదు. కనిపించిందంటే త్రాడులో పాము లేదుకదా అనవచ్చును. కాని కనిపించినమాట నిజం. అయితే త్రాడు ఎలా పాముగా కనిపించింది అన్నదే ప్రశ్న. ఏయే పరిస్థితులలో అలా కనిపిస్తుందో పరిశీలించటం అవసరం. శాస్త్రకారుడు ఆ కనిపించేది యథార్థమని గ్రహించి ఎలాంటి పరిస్థితులలో అలా కనిపిస్తుందో కనుగొంటాడు. కాని అది అనిర్వచనీయం, మిథ్య అని ఊరుకోడు. అలా ఊరుకోవటమంటే శారీరక మానసిక రోగాలకు నివృత్తి లేకపోవాలి. వస్తుతత్త్వం తెలుపక మొదటినుంచి చివరవరకు అనిర్వచనీయం, అనిర్వచనీయమనాలి.

డాక్టరు పిచ్చివానిపిచ్చి యథార్థమని అంగీకరిస్తున్నాడు. కాబట్టి రోగం కుదర్చటానికి సమర్థుడౌతున్నాడు. అయథార్థమని భావిస్తే రోగానికి మందే లేకపోవలసి వస్తుంది. ఔషధం పనిచేస్తున్నదంటే ఉన్నదానిమీద పనిచేస్తున్నది కాని లేనిదానిమీద కాదుగదా! అందువల్ల ఒకె విషయం ఎంత పరస్పర విరుద్ధజ్ఞానాలు కలిగించినా, ఎంతవిరుద్ధ గుణాలు కలిగినది అయినా యథార్థం.

విషయం యథార్థ మైనప్పుడు కృతియథార్థమే అవుతున్నది. అదిఛందో బద్ధమైనా, శిలాభివ్యక్తమైనా, వర్ణాభివ్యక్తమైనా యథార్థమే. గద్యాభివ్యజ్యమాన మౌతున్నంత మాత్రాన వాస్తవమె పద్యాభివ్యజ్యమాన మౌతున్నంతమాత్రాన అవాస్తవం, అయథార్థం కాదు. తత్త్వాన్వేషకుడు భిన్నభిన్న పదార్థాలద్వారా అభివ్యక్త మౌతున్న కృతులను యథార్థమని గ్రహించి ఏయే పరిస్థితులలో అలా అభివ్యక్త మౌతున్నవో, వాటి ప్రయోజనాలేమిటో

అర్థాలేమిటో నిర్ణయించాలి. ఆయా స్థితిగతులను సరిగా తెలుసుకో గలిగినప్పుడే వాటి అభ్యుదయానికి పాటుపడ గలుగుతాడు. అప్పుడే కృతులను సంపూర్ణంగా ఆనందించ గలుగుతాడు. లేని నాడు ఆత్మగతంగా వాటిని అయథార్థాలను కోవటం, ద్వేషించటం, వానిని ఆస్వాదించలేకపోవటం జరుగుతుంది. అలాంటప్పుడు అతని ప్రయత్నాలు, ఆవేశాలు నిరర్థకాలవుతాయి. అందువల్ల కృతులు అయథార్థాలు అన్నవాదనకే ఆస్కారం లేదు.

యథార్థమైన విషయం దృక్కా (Subject), లేక దృశ్యమా (Object) అన్న సమస్య వస్తుంది. ఈ విషయాన్నిగూర్చి తాత్త్విక రంగాలలో ఎన్నో తీవ్రవాద ప్రతివాదాలు జరిగాయి. కేవలం ఏకత్వవాది మతం ప్రకారం అంతాదృక్కే అవుతుంది. కేవల ద్వైతవాదికి ఈశ్వరుడు వినా మిగిలినవన్నీ దృశ్యాలే అవుతాయి. అయితే ద్వైతవాది మతం అనుసరిస్తే అనేక బాధలున్నాయి. దృక్కునకు దృశ్యానికి సంబంధం లేకపోవలసి వస్తుంది. కేవల ఏకత్వవాదం అవలంబించినా దృశ్యంలేకపోవలసి వస్తుంది. అప్పుడు వివిధ విషయాలు యథార్థాలు కాకపోవలసి వస్తుంది. అయితే మనం విషయాలు యథార్థమని అంగీకరించాము. విషయాలు యథార్థమంటున్నా మంటే పరిణామాన్నికూడా ఏదో ఒక రూపంలో అంగీకరించినట్లే. అయితే పరిణామ పూర్వకమైన కేవల ఏకత్వవాదాన్ని అనుసరించటమంటే హెగిల్ సిద్ధాంత కూపంలో ఒక్కసారిగా పడటమౌతుంది. దానివల్ల లోగడ చెప్పి కొన్ని బాధలన్నీ వస్తాయి. వీటన్నిటిని పరిహరించాలంటే విధిగా, ఏకత్వవిశిష్ట బహుత్వం (Monistic Pluralism) ఆమోదించాలి. అప్పుడు హెగిల్ వాదంలోని బాధలుకాని, అద్వైత వాదంలోని బాధలుకాని రావు. అప్పుడు ఒకే విషయం దృక్కూ అవుతుంది, దృశ్యమూ అవుతుంది. ఇది అసంభవంగా కనిపించవచ్చును.

కాని నిజానికి ఇందులో అసంభవం ఏమీలేదు. ఉదాహరణకు నేను వున్నాను. నాకు నేను దృక్కును. మీకు నేను దృశ్యాన్ని కాబట్టి నేను దృక్కునూ అవుతున్నాను. దృశ్యాన్ని అవుతున్నాను.

ఈ విధంగా విషయం యథార్థమౌతున్నది. యథార్థమవ్వటమే కాక ఒకదృష్టితో దృశ్యమూ, మరొకదృష్టితో దృక్కు అవుతున్నది. దీనినిబట్టి కృతికూడా యథార్థం, దృక్కు దృశ్యమూ అవుతున్నది.

అయితే ఒకేపదార్థం ఈ జగత్తులోని నానాత్వానికి మూలమనీ, ఈ నానాత్వం యదార్థమనీ అంగీకరించాము. అంటే ఒకేపథార్థం జడమూ చేతనము అవుతున్నది. అంతే కాని జడములన్నీ ఒక పదార్థమై చేతనములన్నీ మరొక పదార్థంకావు. నీరు జడమేకదా. ఆ నీరే మురిగినప్పుడు క్రిమిసముత్పాదక మౌతున్నది. సచేతనమైన శరీరంలోనుంచి జడాలైన నఖకేశాలు పుడుతున్నాయి. అలాగే ఒకపదార్థం అనేక భిన్నభిన్న వస్తువులుగా అభివ్యక్తమౌతున్నది. భిన్నభిన్న ధర్మాలను ప్రదర్శిస్తున్నది. ఒకే పదార్థం ఆవిరి, నీరు, మంచుగడ్డ అవుతున్నది. ఆవిరిరూపములో ఉన్నప్పుడు వాయుధర్మాలను అభివ్యక్తంచేస్తున్నది. నీటిరూపంలో ఉన్నప్పుడు ద్రవధర్మాలను, మంచుగడ్డ రూపంలో వున్నప్పుడు ఘనధర్మాలను ప్రకటిస్తున్నది.

ఒకే పదార్థం ఇలా నానాత్వం పొందగలదని అంటున్నామంటే అనంతశక్తి దానికున్నదనీ, ఆ పదార్థానికి మరొక దాని సహాయం అవసరంలేదనీ, "అంటే స్వయం సంపూర్ణమనీ అంగీకరిస్తున్నాము." స్వయం సంపూర్ణమైన యీ పదార్థం ఎందుకున్నది ఎందుకు నానారూపాలతో అభివ్యక్తమౌతున్నది? అన్న ప్రశ్న కొందరు వేస్తారు. ఈ ప్రశ్నవల్ల ప్రయోజనం లేదు. ఎందుకంటే ఇది

అనవస్థా దోషరూపంలో పడదోస్తుంది. అందువల్ల ఎలా అభివ్యక్త మౌతున్నది అన్నది ఒక్కటే సరియైన ప్రశ్న. ఈప్రశ్నకు జగత్తు యొక్క స్థితి వికాసాల పరిశీలనమే సమాధానం చెబుతుంది.

ఒకేజగత్తు పదార్థంతో ఏర్పడింపనీ, ఈజగత్తు స్వయం సంపూర్ణమనీ అంగీకరించినప్పుడు మరొకటికూడా అనివార్యంగా సిద్ధిస్తున్నది. ఈ జగత్తు తనకు తానుగా పుట్టుతున్నది కాని మరోదానికి సాధనం కాదు. అంటే ఈజగత్తు ఈశ్వరుని క్రీడకోసం గాని, లేక జీవుల మోక్షానికి కాని యేర్పడటంలేదు. జగత్తు ఇలాంటి దైనప్పుడు జగత్తులోని స్వయం సంపూర్ణములైన విషయాలుకూడా తమకు తామే పరమార్థాలవుతున్నాయి. ఉదాహరణకు గుఱ్ఱాలు, ఏనుగులు మొదలైన జంతువులను తీసుకొందాము. ఇవి పదార్థ పరిణామంలోని ధర్మంవల్ల ఏర్పడ్డవే కాని కేవలం మానవుని ఉపయోగంకోసం ఏర్పడ్డవి కావు. వాటి జీవితం వాటికుంది. జగద్వికాసంలో వాటిస్థానం వాటికుంది. అయితే వాటిని మానవుడు వినియోగపరచు కొంటున్నాడంటే అది వేరే సంగతి. పరిణామంలోఅవి ఉత్తరదశకు సాధనాలవు తున్నాయా లేదా అంటే నిజమే. కాని ఆవిర్భూతిలో మాత్రం వేటికవే పరమప్రయోజనాలు. జగత్తులోని ప్రతి అంగంకూడా ఈ అస్తిత్వ స్వతంత్రత్వాన్ని స్వయం సంపూర్ణతను చాటుతున్నది.

ఇదే మానవునకుకూడా అన్వయిస్తుంది. జగత్తు ఇంతవరకు పొందిన పరిణామంలో ఉత్తమస్థాయి మానవుడు. అతనిలో పదార్థంపరాకోటి కందుకొన్నది. జగత్తత్త్వం అతనిద్వారా అభివ్యక్తమౌతున్నది. అంటే స్వయంసంపూర్ణత్వం అనంతశక్తిమత్త్వం అతనిలో ఉన్నాయి. అతనికి అతడే పరమార్థం. అంతేగాని అతడు మరొకదానికి సాధనం కాదు. అంగాలకు అంగికి ఉన్న సంబంధం కాని, జీవికీ దాని అవయవాలకూ ఉన్న సంబంధం కాని, సంఘానికీ మానవునికూ లేదు. ఎందుకంటే సంఘం

లేకపోయినా మానవుడు విడిగా బ్రతికినయుగాలున్నాయి. అందు వల్ల మానవుడు ఉనికినిబట్టి, ఆవిర్భావతినిబట్టి మరొకదానికి సాధ నం కాడు. ప్రతిఒకమానవుడు స్వయం సంపూర్ణుడు, అనంతశక్తి సంపన్నుడు. తనకుతానేపరమార్థం. అందువల్ల ఇలాంటిస్వయం సంపూర్ణ వ్యక్తులమధ్య సహకారం ఏర్పడటానికి వీలున్నది కాని, సేవకసేవ్యభావంకాని, అంగాంగి భావంకాని ఏర్పడటానికి వీలు లేదు. కేవలం అంగాంగిభావం, సేవకసేవ్యభావం ప్రబోధించే ప్లేటో, హెగెల్, మార్క్స్ మహాశయులసిద్ధాంతాన్ని ఆమోదించ టానికి వీలులేదు. ఏకాకిగా కంటే ఇతరుల సహకారంతో ఆత్మ శుద్ధి, లేక ఆత్మ అభివ్యక్తి పొందటానికి ఎక్కువ అవకాశాలుంటు న్నాయి. కాబట్టి అతడు సామాజికజీవి అవుతున్నాడు. సమాజం అలాంటి అభివ్యక్తికి ప్రతిబంధకమైనప్పుడు అతడు దానిని మార్చ టానికిప్రయత్నిస్తున్నాడు. మారుస్తున్నాడు. మార్చలేనప్పుడుతాను మారుతున్నాడు. అలామారడానికి కూడ వీలులేనప్పుడు వీరమర ణం పొందుతున్నాడు, అందువల్ల మానవునకు సామాజిక జీవనం సాధనమేకాని పరమార్థంకాదు. అంటే సమాజంకోసం మాన వుడులేడు. మానవుడు ఆత్మాభివ్యక్తికోసం సమాజాన్ని సృష్టించు కొన్నాడు. అందువలన సమాజం సాధనమేకాని సాధ్యంకాదు.

అయితే వస్తుగుణ సమాహారాన్ని మించి వస్తువు లేనట్లుగా మానవగుణ సమాహారాన్ని మించి మానవుడులేడు. అంటే జ్ఞాన కర్మలను మించి మానవుడులేడు. ఆ జ్ఞానకర్మలే మానవుడు. జ్ఞానము, కర్మము అని చెబుతున్నామంటే అవి కేవలం ఒందొం టితో సంబంధంలేని విభిన్న ధర్మాలని చెప్పటంలేదు. మనో వ్యాపారంవల్ల కలగని జ్ఞానంకాని, పరస్పరద్‌జ్ఞానంకానికర్మకాని లేదు. అయినా వివరణకోసం తార్కికంగా జ్ఞానము, కర్మ అని విభజిస్తున్నాము. అద్వైతులు, క్రోచేలాంటి ఆధ్యాత్మిక వాదులు మాత్రం జ్ఞానం కేవలం నిష్క్రియం మంటున్నారు. జ్ఞానం నిష్క్రియ మనటంవల్లనే క్రోచే కృతికి భౌతికత్వంకాని, కుల వృత్తులకు కళాత్వంకాని ప్రతిపాదించలేకపోయాడు. మనస్సు లోనే కృతిపూర్ణత పొంది తరువాత కేవలం భౌతికత్వంలోకి

అనువదింపబడుతుంది అన్నాడు. ప్రతిపనులలో అసలు కళ లేదన్నాడు. ఈ వాదన అనుభవానికి కేవలం విరుద్ధం. ఎందుకంటే క్రోచేవాదమే నిజమైతే కృతికర్త తనకృతిని తిరిగి సవరించుకోటం జరగదు. అనేక మహాకవులు సవరించటం జరిగింది. అలా సంస్కరించిన పాఠాలు లోకోత్తరంగా ఉన్నాయి. పైగా మహాకృతికర్త తన కృతినంతా పూర్తిగా మనస్సులోనే సృష్టించటం అసంభవం. కాకపోతే ఒక ఆవేశంతో అతడు కృతి నిర్మాణం ప్రారంభిస్తాడు. కొన్నికొన్ని సన్నివేశాలు చిత్రవిధానాలు అతన్నే విస్మితుణ్ని చేస్తుంటాయి. ఇలా మహాకృతి ఎప్పుడూ క్రమంగా వికసిస్తుందితప్ప అమూలాగ్రంగా ఒక్కసారిగా ఊడిపడదు. చిన్నచిన్న కృతులలో ఇలా కాకపోవచ్చును. ఇది వేరేసంగతి. కాబట్టి జ్ఞానం కేవలం నిష్క్రియం కావటానికి వీలులేదు,

ఈ జ్ఞాన కర్మలే మానవజీవితం. ఇవిలేని జీవితంలేదు. జీవితం లేక మానవుడులేడు. అయితే జ్ఞానాన్ని రెండు భాగాలు చేయవచ్చును. ఒకటి ప్రమాత్మకమైనది (Subjective), రెండు దృశ్యమైనది. (Objective). మొదటిది లేకుండా రెండోది ఎప్పుడూ లేదు. ఇందులో ఒక్కొక్కటి తిరిగి రెండు భాగాలౌతుంది. ప్రమాత్మక జ్ఞానం మనోవ్యాపార భేదములనుబట్టి రెండు భాగాలు అవుతున్నవి. దృశ్యజ్ఞానం సాధారణ వృత్తినిబట్టి రెండు భాగాలవుతున్నది. ఇందులో మొదటిభాగమే వృత్తులు, లేక చిత్ర కళలు (Arts), రెండోభాగం లలితకళలు, మూడోభాగం శాస్త్రాలు (Sciences), నాలుగోభాగం తత్త్వం (Philosophy). పరిణామాన్ని అనుసరించి చిత్రకళలు మొదటివి. తరువాత వచ్చినవి లలిత కళలు, ఆ తరువాత వచ్చినవి శాస్త్రాలు. ఆ తరువాత వచ్చినది తత్త్వం. ఇందులో ఏ ఒకటి మొదటిదైనంతమాత్రాన హీనమైన తరువాతదైనంత మాత్రాన ఉత్తమం కాదు.

కర్మప్రవృత్తి జ్ఞానం అపేక్షిస్తుంది. జ్ఞానంలేకుండా మానవుడు ఎప్పుడూ కర్మచేయడు. ఏదో ఒకవిధమైన జ్ఞానం వున్నప్పుడే

ప్రతడు క్రియకుపక్రమించటం జరుగుతుంది. అలాంటి జ్ఞానం లేకుండా ఎలాంటి కర్మ జరగదు, అయితే ఈ కర్మక్షేత్రంలోనే ధర్మాధర్మ సమస్య వస్తున్నది. ఏది ధర్మం అన్న విషయంలో అయిదు మతాలున్నాయి. (1) కేవల పారమార్థికవాదం. వీరి మతం ప్రకారం సర్వకాల సర్వావస్థలలోను ధర్మం ఒకటే. ఈ ధర్మం పరిణామం పొందదు. కాంట్ మొదలైనవారి సిద్ధాంతాలు దీనిక్రిందికే వస్తాయి. (2) పారమార్థిక ప్రయోజనవాదం. ఈ మతం ప్రకారం ధర్మం పైమతంలోవలె పారమార్థికం (Absolute). అయితే మోక్షసిద్ధికి తోడ్పడేదంతా ధర్మం. అలా తోడ్పడనిది అధర్మం. హిందూ ధర్మమంతా ఈమతం క్రిందికి వస్తుంది. (3) కేవలం ప్రయోజనం సాధించేదంతా ధర్మం. సాధించలేనిది అధర్మం. బెంథాము, స్టూవర్ట్‌మిల్ మొదలైన యుటిలిటేరియన్ వాదుల మతమంతా దీనిక్రిందికి వస్తుంది. (4) సాపేక్షవాదం. ఇది మొదటిదానికి కేవలం విరుద్ధం. ధర్మమనేది పారమార్థికం కాదనీ, సామాజిక స్థితిగతులనుబట్టి ధర్మం ఉంటుందనీ యిది చెబుతున్నది. (5) కడపటిది అంతఃకరణ ప్రామాణ్యవాదం (Intuitional Ethics) ఈ మతం ప్రకారం అంతఃకరణం అంగీకరించినదంతా ధర్మం. అంగీకరించనిది అధర్మం. ఈవాదంలో జ్ఞానానికి శాస్త్రానికి తావులేక పోతున్నది.

జ్ఞానం పారమార్థికం (Absolute) కాదని లోగడ ప్రతిపాదించిన దానినిబట్టి మొదటి మతం అంగీకరించటానికి వీలు లేదు. జగత్స్వయంభువత్వాన్ని, స్వయం సంపూర్ణతను అంగీకరిస్తున్నాము కాబట్టి రెండోమతం ఆదరించటానికి వీలులేదు. కేవలం ప్రయోజనకారి అయినదే ధర్మం అనేపక్షంలో ఒక కర్మను ఫలప్రదమయ్యేటంతవరకూ ధర్మమని కానీ, అధర్మమని కానీ చెప్పటానికి వీలులేదు. ఆ మధ్యకాలంలో అది అర్థరహితం అవుతున్నది. కార్యసాధకమే అవుతుందని చేసినప్పుడు ధర్మమై విఫలమైనప్పుడు అధర్మమవుతున్నది. అందువల్ల మూడోమతాన్ని ఆదరించటానికి వీలులేదు. సాపేక్ష వాదంలో

సోదరమానవ అనురాగం మొదలైన త్రైకాలిక ధర్మానికి, హిం
చౌర్యాదిత్రైకాలిక అధర్మానికి తావులేకుండా పోతున్నది. అం
వల్ల సాపేక్ష వాదాన్ని ఆమోదించటానికి వీలులేదు. మిగిలి
అంతఃకరణ ప్రామాణ్యవాదం జ్ఞానానికి తావివ్వటంలేదు కాబ
ఆదరణీయంగాదు.

అయితే ధర్మం అనేది లేదా అన్న ప్రశ్నవస్తుంది. కల
అంటూ ఉన్నంతకాలం ధర్మాధర్మాలు ఉంటూనే ఉంటాయి
వివేకవిహితము (Rational), స్వతః ఆచరణీయము అయినది కర
ధర్మం. ఫలావాప్తికీ, ధర్మాధర్మాలకు సంబంధంలేదు. త
బిడ్డను ప్రేమిస్తుంది. ఆ బిడ్డ పెరిగి పెద్దదై ద్రోహంచేయవచ్చును
తల్లి బిడ్డయందు అనురాగం చూపించటం ధర్మం. ఒకలక్షా
కారి అయిన దాయాదిని చంపితే డబ్బురావచ్చును. ఆ డబ్బును
దేశసేవకు వినియోగించవచ్చును. అంతమాత్రంచేత అలాంటి
కర్మ ధర్మంకాదు. పెట్టుబడిదారీ విధానం లక్షలాది ప్రజల
కడుపుకొట్టి కోట్లకొలది డబ్బుకూడబెడుతుంది. ఆ విధానం
తత్త్వం తెలుసుకోవడం దానిని పరిహరించటం ధర్మం
ఈ విధంగా జ్ఞానంపెరిగిన కొలది ధర్మం పెరుగుతూ ఉంటుంది
కాని లోగడ దశలోని ధర్మం ఉత్తరదశలో అధర్మంకాదు
ఇలాంటి వాదాన్ని అసాపేక్ష వాదమనవచ్చును. దీనినిగూర్చి
ఇంతకన్నా విశదంగా ఇక్కడ చర్చించటానికి అవకాశంలేదు.

ఈపైఅంశాలనుఅంగీకరిస్తే కళ, శాస్త్రం, దర్శనం, ధర్మం
వీటి స్వరూపం, పరస్పర సంబంధం ఈ క్రిందివిధంగా ఉం
టుంది. మానవుడు తనకు తానే పరమార్థం కాని మరొక దానికి
సాధనం కాదని చెప్పుకొన్నాము. కళగా, శాస్త్రంగా, దర్శనంగా,
ధర్మంగా అభివ్యక్తమయ్యే అతని జీవితంకూడా తనకు తానే
పరమార్థం కాని మరొక దానికి సాధనంకాదు. అందువల్ల కళ,
శాస్త్రం, దర్శనం, ధర్మం అనేవికూడా తమకుతామే పరమార్థాలు
కాని మరొకదానికి సాధనాలుకావు. అంతే మరొకదానికి సాధనం
కావటంవల్ల కళ కళకావటంలేదు. అలాగే శాస్త్రాదులుకూడా.

ఇదిహాని ఆవిర్భూతికి, ఉనికికి సంబంధించిన విషయం. అవి మరొక దానికి వినియోగపడితే పడవచ్చును. అది వేరేసంగతి.

ఒక వాక్యం, ఒక రాగసంచారం పార్టీ ప్రచారానికో, మత స్థాపనకో, కాక ఒకానొక శాస్త్రార్థ నిరూపణకో తోడ్పడవచ్చును. అలా తోడ్పడు తున్నంత మాత్రాన అది కళ కావటంలేదు. యథార్థం కాబట్టే అది శాస్త్రమవుతున్నది. ఈఅర్థంలోనే కళ కళకోసమే శాస్త్రం శాస్త్రంకోసమే, ధర్మం ధర్మంకోసమేనని చెప్పటం జరుగుతున్నది. ఈ అర్థాన్ని గ్రహించక పోవటంవల్లనే కళ కళకోసమే నన్న వాదాన్ని గూర్చి ఎంతో దుష్ప్రచారం జరిగింది. ఇంకా జరుగుతూవుంది కేవలం ప్రయోజనమే కళాత్వాన్ని నిర్ణయించే పక్షంలో ప్రకృతిసిద్ధ సౌందర్యం సౌందర్యం కాక పోవాలి. ఈనాడు మనకు ప్రయోజనకారులు కావు కాబట్టి వెనకటి మహాకావ్యాలన్ని కావ్యాలు కాకపోవాలి. కేవల వర్ణనాత్మకములైన కృతులు, కావ్యాలు కాకపోవాలి. ఈగతి ఇలాగే ఇతర కళలకు పడుతుంది.

కాబట్టి కళ కళకోసమేనంటే జీవిత విశేషమే కళ అనీ, ఆకళ జీవితం కోసమేనని అర్థం. జీవిత విశేషమే కళ అయినప్పుడు కళ ప్రకృతికి అనుకృతికాని, ప్రతిబింబంకాని కాదు. మానవుడు ప్రకృతిపరిణామంలోని ఉత్తమ ఫలమేకాని, ఆ ప్రకృతికంటె భిన్నుడుకాదు. కాబట్టి అతని జీవిత విశేషమైన కళకూడా ప్రకృతియొక్క ఉత్తమోత్తమ దశాభివ్యక్తి అవుతుంది.

కళ, శాస్త్రము కేవలం జ్ఞానానికి సంబంధించినవి. ధర్మం కర్మక్షేత్రానికి సంబంధించినది. అందువల్ల కళకుగాని, శాస్త్రానికి గాని స్వతః ధర్మాధర్మ వివేచన ఏ మాత్రం అన్వయించదు. అణుశక్తిని, యాటంబాంబును కనిపెట్టటం అధర్మంకాదు. వాటిని దుర్వినియోగం చేయటం ప్రజలపై ప్రయోగించటం అధర్మం; ధర్మద్రోహం. అయితే లోగడ జ్ఞానంలోకూడా కర్మం వున్నదని చెప్పుకొన్నాముగదా! కాబట్టి ధర్మత్వాధర్మత్వం కళకు, శాస్త్రానికి ఎలా అన్వయించకుండా వుంటుంది? ఈ ప్రశ్న

సమంజసమే. కాని లోగడ స్వతః ఆదరణీయమైన కర్మ ధర్మమే నని చెప్పుకొన్నాము. వివేకవిహితమైనదికూడా ధర్మమని చెప్పుకొన్నాము. ఈ నిర్వచానాన్నిబట్టి కళగాని, శాస్త్రంగాని ధర్మ విరుద్ధంకాదు.

కాబట్టి కళలోను, శాస్త్రంలోను ధర్మప్రసక్తిలేదు. అంటే కళ మంచిచెడ్డలు, శాస్త్రంయొక్క మంచిచెడ్డలు ధర్మాన్నిబట్టి ఉండవు. దీనినిబట్టి కళలో, శాస్త్రంలో మంచి చెడ్డలుండవని అర్థంకాదు. ధర్మవిహిత కళ, అధర్మ విహిత కళ అనికాని, ధర్మ విహితశాస్త్రం, అధర్మవిహితశాస్త్రము అనికాని ఉండవు.

ఇక కళకూ, శాస్త్రానికీ ఉన్న సంబంధం పరిశీలింతాము. కళ—అంటే కృతి—స్వయంసంపూర్ణం; శరీరంలోని అంగాలు శరీరానికి అనుగుణంగా ఎలా సంపూర్ణతా ఏకత్వ సంపాదకలుగా వుంటాయో, కృతిలోని వివిధ అంశాలుకూడా అలాగే కృతికి అనుగుణంగా సంపూర్ణతా ఏకత్వసంపాదకాలుగా ఉంటాయి. అంటే కృతి భిన్నత్వంలో ఏకత్వం కలిగివుంటుంది. కృతి స్వయం సంపూర్ణం కాబట్టి ఏకత్వం పొందుతున్నది. కాబట్టి అనన్యం. అనన్యం కాబట్టి సాదృశ్యతకు, సంశయానికి, సంస్మరణకు, మిథ్యాత్వానికి తావులేదు. శాస్త్రమంటేనో అలాకాదు. అది స్వయంసంపూర్ణంకాదు. తన యథార్థతాయథార్థతలకు బాహ్య జగత్తుమీద ఆధారపడుతున్నది. అందువల్లశాస్త్రం ఎప్పుడూ సాపేక్షమే. అందువల్ల ఎప్పటికప్పుడు సంస్కారం పొందుతూ ఉంటుంది. కృతి అలాకాదు. ఒకసారివెలువడిన తరువాత సర్వ కాలాలకు సంస్కార మపేక్షించకుండానే ఆస్వాద్యమౌతుంది. ఇందుకు వాల్మీకి రామాయణం, భాసకాళిదాసాదుల కృతులు నిదర్శనం. రామాయణం కాని, శాకుంతలంకాని, మేఘదూతం కాని, కళాపూర్ణోదయం కాని షేక్స్పియర్ నాటకాలుకాని, సంస్కారం అపేక్షించక ఆస్వాద్యా లవుతున్నాయి. శాస్త్రాలు అలాకాదుకదా. పైగాకళ, అందులో సాహిత్యం, లేనిదశలో శాస్త్రం ఉండటానికి వీలులేదు. శాస్త్రమున్నప్పుడు కళకూడా ఉంటుంది. ఇందుకు మనతెలుగు సాహిత్యమే నిదర్శనం.

ఈరోజు వరకూ మనకు సరియైన శాస్త్రంలేదు. అయినా మనకు మహాకావ్యాలున్నాయి.

ఇలా అంటున్నామంటే శాస్త్రంకంటే కళ గొప్పదని కానీ, న్యూనమైనదని కాని అర్థం కాదు. దేని ప్రాముఖ్యం దానిదే. ఏది లేకపోయినా కొరతే. శాస్త్రాభావంవలని కొరతను కళగాని, కళాభావం వలని కొరత శాస్త్రంకాని తీర్చలేదు. ఇది ఇలా ఉండగా కళకూ శాస్త్రానికీ మరొక తేడావుంది. కళకు వ్యంజనావృత్తి ప్రధానం. శాస్త్రానికి తాత్పర్యవృత్తి ప్రధానం. మొత్తంమీద కళకూ శాస్త్రానికి ఉన్న ప్రధాన భేదాలు ఇవే,

ఇప్పుడు కళాస్వరూపం చెప్పకోవచ్చును. స్వయం సంపూర్ణము, అనన్యము, అఖండము, ఏకము, వ్యంజనావృత్తి ప్రధానము, ఇంద్రియ గోచరము అయిన జీవితంకళ. కళ, బాహ్య జగత్తు నపేక్షిస్తూ తాత్పర్యవృత్తి ప్రధానమైన శాస్త్రంకంటె, కర్తృ సంబంధిఅయిన ధర్మంకంటె భిన్నం. జాగ్రదవస్థాపేక్షము, కేవలం మనోగోచరము కాబట్టి స్వప్నంకళ కాదు. ఇంద్రియగోచరతలేదు. కాబట్టి స్వయంసంపూర్ణత లేదు కాబట్టి మధురభావన కాని, రమ్యస్మృతి కాని కళ కాదు. వ్యంజనావృత్తి ప్రధానము కాదు కాబట్టి, అసవఃలింగప్రవాసనా సంభూత అనుభూతి కళ కాదు. అందువల్ల కేవలం స్వయంసంపూర్ణం, అనన్యం, అఖండం, ఏకం, వ్యంజనావృత్తి ప్రధానం చక్షుశ్శ్రవణ గోచరమైనదే కళ అవుతున్నది. ఈ నిర్వచనాన్ని అనుసరించి స్వయంసంపూర్ణతాది గుణములు గలిగి వ్యంజనావృత్తి ప్రధానమైన శైలసాగరనదీ తటాకాదులు, తరులతా పుష్పకుసుమాదులు, స్వప్నము మానవ సృష్టములైన భవన విగ్రహ చిత్రసంగీత సాహిత్యాలు కళలు అవుతున్నాయి. అయితే కళాస్వాదన మనేది, కళాజ్ఞాన మనేది మానవునికి ఉన్నది. జగత్పరిణామంలో మొదటినుంచి కళలున్నా వాటి సంపూర్ణ గ్రహణం, సంపూర్ణ ఆస్వాదం మానవునితోనే ప్రారంభమయింది. ఇక్కడ సంపూర్ణమైన అన్న విశేషణం వాడటంలో ప్రయోజనమున్నది. ఎందుకంటె పశుపక్ష్యాదులలోకూడా కొంత కళాగ్రహణం, ఆస్వాదనం వున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. పరిశీ

నృత్యంచేసే మగనెమలిని చూచి ఆడనెమలి పరవశిస్తున్నది. తృప్తిగా పాలుత్రాగి గంతులుపెట్టే దూడనుచూచి ఆవు సంతోషిస్తున్నది. గండుకోయిలకూతకు ఆడుకోయిల వివశత్వం పొందుతున్నది. పుంజు గోళ్ళతో భూమిపై గీరలుగీసి సంతోషంతో గొంతునిక్కించి తోకక్రిందికివంచి కూస్తున్నది. ఇలా ఎన్ని ఉదాహరణాలైనా ఇవ్వవచ్చును.

ఇది ఇలావుంచి మానవుడు ద్రష్ట దృశ్యము అవుతున్నట్లే, భౌతిక విషయమయిన కళకూడా ద్రష్ట దృశ్యమూ అవుతున్నది. అంటే కళ ఆస్వాదనలో ద్రష్ట, పరామర్శలో దృశ్యమూ అవుతున్నది. ఒకకృతి కళ అవునా కాదా అని నిర్ణయించాలంటే ఆస్వాదనను బట్టి నిర్ణయించాలి. పై గుణాలు, అంటే స్వయంసంపూర్ణత అనన్యత అఖండత. ఏకత, స్వాంతఃచక్షుశ్శ్రవణ గోచరత కలిగి సంతృప్తి కలిగించేది కళ అవుతుంది. కానిది కళ కాదు. కాబట్టి పైని చెప్పిన్న ప్రకృతి సిద్ధములు, మానవసిద్ధములు అయిన విషయములు స్వయం సంపూర్ణతాది గుణములు కలిగి ఉన్నప్పుడు కళ అవుతాయి. ఆస్వాదనలో ఏ కళ అయినా ఏ కృతి అయినా, అదికృతి కావాలికాని తారతమ్యాలకు తావులేదు.

పరామర్శలో మాత్రం అంటే దృశ్యంగా (Objective) చూచినప్పుడు మాత్రం అనుభవవిస్తృతినిబట్టి, గంభీరతనుబట్టి ఏ కళకు ఆ కళలో కక్ష్యలు ఏర్పడుతున్నాయి. తెలుగు భారతానికి మొదటి తరగతి, కళాపూర్ణోదయానికి పాండురంగ మాహాత్మ్యానికి రెండవ తరగతి ఇస్తున్నాము, ఇలా ఏ కళకు ఆ కళలో కక్ష్యలు ఏర్పడుతున్నవి.

కళా విభేదం సాధనాన్నిబట్టి ఏర్పడుతున్నది. ఏ కళకు ఆ కళ స్వయం సంపూర్ణం, అనన్యం కాబట్టి కళలలో ఎచ్చులొచ్చులు కాని, ప్రధానతా అప్రధానతలు కాని లేవు. మన పంచేంద్రియాలలోని ఏ ఇంద్రియం ప్రాధాన్యం కానిదె. ఒక ఇంద్రియంలోటు మరొక ఇంద్రియం తీర్చలేదు. అలాగే లలితకళల్లో ఏ ఒక దాని పాత్రను మరొకటి నిర్వహించలేదు. అందుచే లలితకళలన్నీ ఆస్వాదనలో నేమి దృశ్యంగానేమి సమములే.

# అనువాదము

జ్ఞానస్వరూపం

ఆత్మస్వరూపం

సృష్టిక్రమం

ధర్మస్వరూపం

ఆదర్శరాజ్యం

రామణీయక విచారణ

# జ్ఞానస్వరూపం

కళల తత్త్వం తెలిపేదానిని అలంకార శాస్త్రమంటారు. ఈతత్త్వ విచారం అత్యంతప్రాచీన కాలంనుంచి కనిపిస్తున్నది. వేదంలోకూడ ఈ శాస్త్రవిచారస్పర్శ ఉన్నదంటున్నారు.

ఏది ఎలాఉన్నా అలంకారశాస్త్రంలో మొట్టమొదట వచ్చినది అనుకరణవాదం. అంతకుముందు వాదాలు లేవనికాదు. కాని శాస్త్రమార్గం అవలంబించి ప్రతిపాదించినవాటిలో అనుకరణవాదమే మొదటిది. ఈ అనుకరణవాదంలో అనేకభేదాలున్నాయి. ఒకటి ప్లేటో ప్రతిపాదించినది. రెండు అతని శిష్యుడైన అరిస్టోటల్ ప్రతిపాదించినది. మూడోది భరతుని మతం. భరతునిమతమే ప్రాచీనతమమని వాదించేవారు ఉన్నారు. కాని అది వివాదగ్రస్తం. భరతుని మతం వదలిపెడితే మొట్టమొదటిది ప్లేటో వాదమే.

ఏ వాదమైనా సమగ్రంగా అర్థంచేసుకోవాలంటే ఆ వాదం బయలుదేరిన నాటి సామాజికస్థితిగతులు, రచయితజీవితచరిత్ర, అతనిచే ప్రతిపాదితమైన జ్ఞానస్వరూపం, అతని ఇతరకృతులు, తరువాత అతనివాదం పరిశీలించాలి. లేకపోతే అపార్థం చేసికోవటం జరుగుతుంది. ముఖ్యంగా ప్లేటో అనుకరణవాదవిషయంలో చాలమంది అపార్థం చేసుకొంటున్నారు. అతని వాక్యాలకు తమ కిష్టమైన అర్థాలు ఆపాదించుకొని అతని అభిమతానికి కేవలం వ్యతిరేకమైన అర్థంలో ఉదహరించటం జరుగుతున్నది. ఇలాంటి పొరపాటు జరగకుండా ఉండాలంటే పైమార్గం ఒక్కటే శరణ్యం.

అయితే ఒక్కవ్యాసంలో ఆపని సాధ్యంకాదు. అందువల్ల ఈ వాదాన్ని అర్థంచేసుకోవటానికి అత్యంతముఖ్యములైన విషయాలనుమాత్రమే ఇచ్చట ఇస్తున్నాను.

## జీవిత చరిత్ర

ప్లేటో క్రీస్తుపూర్వం 428 లో జన్మించాడు. వాసస్థానం సంస్కృతి సంపన్నమైన ఏథెన్సునగరం, అతని తండ్రివైపువారు, తల్లివైపువారు తర తరాలనుండి సుప్రసిద్ధులు. పరిపాలక వర్గంలోనివారు. ఆనాటి తత్త్వవేత్త లలో ప్రథమ గణ్యుడైన సోక్రటిస్ అతనిగురువు. కేవలం గురువుమాత్రమే కాదు. సోక్రటిస్ యొక్క తత్త్వానుసంధాన విధానము, ధర్మైకదృష్టి ప్లేటో జీవితాన్ని దిద్దితీర్చాయి, అతని జీవితానికి పరమలక్ష్యమై పోయాయి. అతని రచనలన్నిటిలోను (దాదాపు) సోక్రటిస్ నే ఉత్తమోత్తమ తత్త్వార్థ ప్రతి పాదకునిగా చిత్రించాడు.

నాటి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వం అతనిగురువైన సోక్రటిస్ కు అన్యా యంగా మరణశిక్ష విధించింది. సోక్రటిస్ నిజంగా ఆశిక్ష తప్పించుకొని పారిపోవటానికి అవకాశం వున్నది. అయినా, తనదేశానికి, ధర్మానికి అప చారంచేసి నట్లవుతుందన్న భావంతో అతడు ఆ ఘోరశిక్షను తల ఒగ్గాడు సరిగా ఆ మరణశిక్షా సమయంలో వ్యాధిగ్రస్తుడై ప్లేటో గురువును సంద ర్శింప లేకపోయాడు. అన్యాయంగా గురువును ప్రభుత్వంచంపిన తరువాత ప్లేటో ఏథెన్సు నగరంనుంచి మెగారానగరానికి వెళ్ళాడు. అక్కడనుంచి అనతికాలంలోనే బయలుదేరి కొన్నిసంవత్సరాలు పాటుగా ఇటలీ, సిరనీ, సిసిలీ, ఈజిప్టుదేశాలలో సంచారంచేశాడు. అటుమీదట ఏథెన్సుకు తిరిగి వచ్చి అక్కడ విశ్వవిద్యాలయం నెలకొల్పాడు. యూరప్ లో తరువాత బయలుదేరిన విశ్వవిద్యాలయాలకు, నిష్పాక్షిక పరిశోధనలకు ఇదేమార్గ దర్శకమైనది. ప్లేటోకు సమకాలికుడు, వయోవృద్ధుడయిన ఐసోక్రాటిస్ ఒక పాఠశాలను నెలకొల్పి యువకులకు రాజకీయశిక్షణ ఇస్తూ వచ్చాడు. ప్లేటో తన విశ్వవిద్యాలయంలో రాజకీయ కార్యకలాపాలకు మూలము కేవలం శాస్త్రమేనని, శాస్త్రార్థాలను బోధిస్తూ వచ్చాడు. తరువాత 20 సంవత్సరాలు విశ్వవిద్యాలయ నిర్వాహకుడుగావిస్తూ విద్యార్థులకు విద్యా దానంచేస్తూ వచ్చాడు. అతడు ధర్మాన్నిగూర్చి, తాత్త్విక సమస్యలను గూర్చి, గణితశాస్త్రార్థాలనుగూర్చి విద్యార్థులతో చర్చిస్తూ గడిపాడు.

60 వ ఏట తనరాజకీయ లక్ష్యాలన్నిటిని అమలు పరచటానికి అవకాశం దొరికినట్లుగా అతనికి కనిపించింది. దానికోసమై ప్లేటో ప్రయత్నించాడు. కాని అనతికాలంలోనే అవకాశాలన్నీ విషమ పరిస్థితులవల్ల వ్యర్థమైపోయాయి. తిరిగి ప్లేటో తన విశ్వవిద్యాలయానికి చేరుకొని తుది గడియవరకు అక్కడే గడపి క్రీ. పూ. 348 లో అస్తమించాడు.

ప్లేటో ప్రతిభ అనన్యం. అతని ప్రతిభాజ్యోతి ప్రకాశింపజేయని అర్థంలేదు. జ్ఞానస్వరూపం, సృష్టిక్రమం, జగత్తత్వం, ధర్మస్వరూపం, మానవజీవితాదర్శం, పురుషార్థాలు, భాషాతత్త్వం, ప్రణయరహస్యం, కళాతత్త్వం, జాతీయవిద్యావిధానం, రాజ్యాంగం, పరిపాలనా విధానం, పౌరధర్మం, గణితశాస్త్రం, జ్యోతిశ్శాస్త్రం, రేఖాగణితం, సంఖ్యాతత్త్వం, జీవశాస్త్రం, వైద్యశాస్త్రం, ఒకటేమిటి, పరామృష్టంకానివిషయం లేదంటే అతిశయోక్తిలేదు. అయితే విచిత్రం మరొకటి ఉంది. ఇన్ని శాఖలలోను అతడు ప్రతిపాదించే అర్థాలు స్థూలాతి స్థూలములు కావు. సూక్ష్మాతి సూక్ష్మాంశాలెన్నో చర్చితము లవుతాయి. లేదా కనీసం స్పృష్టాలవుతాయి. ఆ రచనలు చదువుతుంటే పాఠకునకు దిగ్భ్రమ కలుగుతుంటుంది. 2400 సంవత్సరాలక్రితం ఈనాటి పాఠకుని ఎలా ఊహించగలిగాడా అని విస్మయం కలుగుతుంది.

ప్లేటో రచనలో మరొక ప్రత్యేకత ఉంది. అతని రచనలన్నీ సంభాషణ రూపంలో ఉన్నాయి. వివిధ వాదాలు ఖండన మండనలకు పాల్పడుతాయి. అయినా ప్లేటో సాధారణంగా ఎక్కడా ఇదమిత్థమని సిద్ధాంతీకరించడు. ఆ నిర్ణయం, నిర్వచనం పాఠకునికే వదిలి వేస్తాడు. తన రచనలను పాఠకులలోని జిజ్ఞాస ప్రజ్వరిల్లటానికి ఇంధనాలుగా చేశాడు. ఎంతగంభీర విషయం చర్చించబడుతున్నా క్లేశం, తర్కకర్కశత్వం ఉండవు. ఒక మధుర కావ్యాన్ని చదువుతున్నట్లుగా ఉంటుంది.

అట్లని అతని రచనలు లోతుపాతులు తడవవని అనటానికి వీలులేదు అవి దివ్యతారలులాగా మెరిసిపోతుంటాయి. యుగయుగాలనుండి సూర్య చంద్రాదులను చూస్తూనే ఉన్నాము. అనుదినం అందరమూ చూస్తున్న

యీ సూర్య చంద్రాదులు ఒక్కొక్కనిలో అతని సంస్కారబలాన్ని పట్టి ఒక్కొక్క మధుర భావాన్ని రేకెత్తిస్తున్నారు. సూర్య చంద్రాదికాన్ని ఎందరు కవులు వర్ణించలేదు ? వీరందరికీ ఉద్బోధకములు అవే కదా ? అయినా ఆ వర్ణనలలో ఎంత అనన్యత్వం, ఎంత వైవిధ్యం గోచరిస్తుంటుంది?

అలాంటివే ప్లేటో రచనలు; దివ్యతారలు, చ్యుతిలేని బింబాలు, నిత్యోద్బోధకాలు. అతని ప్రభావం సోకని పాశ్చాత్య దార్శనికుడు ఒక డైనా లేడనటంలో అతిశయోక్తి యేమాత్రం లేదు. భారతీయ దార్శనికు లకు ఉపనిషత్తులు ఎట్టివో, పాశ్చాత్యదార్శనికులకు ప్లేటో రచనలు అట్టివి. ప్లేటో తరువాత వెలువడిన తాత్త్వికసిద్ధాంతాలన్నీ అతని రచనలకు టిప్పణీకలే నని ప్రొఫెసరు వైట్ హెడ్ అభిప్రాయం. ఇది అతిశయోక్తి అయినా కొంతలో కొంతైనా సత్యములేకపోలేదని అభిజ్ఞులకు పొడకట్టకమానదు.

అయితే ప్లేటో సిద్ధాంతాన్ని యథాతథంగా అర్థంచేసుకోవాలంటే చాలకష్టం. ఎందువల్లనంటే పైని చెప్పినట్లుగా అతని రచనలు పాఠకునిలో అనంతభావప్రపంచాన్ని రేకెత్తిస్తుంటాయి. యథార్థంగా ఎంతవరకు ఆ భావాలను ప్లేటోరచనలు స్వతః ప్రతిపాదిస్తున్నవో, ఎంతవరకు పాఠకుని బుద్ధి ప్రతిపాదిస్తున్నదో విభజించటం కష్టసాధ్యం. ఈ విభాగం స్పష్టంగా జరిగితేనేగాని ప్లేటో సిద్ధాంతాలను యథాతథంగా అర్థంచేసుకోటానిక వీలు లేదు. నిజానికి ఎంతోమంది వ్యాఖ్యాతలు తమ అభిప్రాయాలు వాటికాపా దించి, దానికి ప్లేటోను ప్రశంసించటం జరిగింది.

ప్లేటోనుగూర్చి ఇలా చెప్పటంవల్ల అతడు మానవమాత్రుడు కాదనీ, కేవలం ఈశ్వరుడే అవతరించి కొత్తగా పూర్వమున్న సిద్ధాంతాలతో సంబంధంలేకుండా యీ విశిష్ట సిద్ధాంతాలను సృష్టించాడని అర్థంచేసుకో రాదు. అతని ప్రతిభ అనన్యం. అతడుకూడా తనకు పూర్వమున్న గ్రీక్ తత్త్వవేత్తలు ప్రతిపాదించిన అర్థాలవల్ల ప్రతిబుద్ధుడయ్యాడు. పైథాగరస్ పర్మనైడ్సు, హిరాక్లిటస్, సోక్రటిస్‌ల ప్రభావం అతని సిద్ధాంతాల్లో అనల్పంగా కనిపిస్తుంది. పైథాగరస్ నుంచి అతడు ఆత్మనిత్యత్వము, జన్మ

పరంపర, పారలౌకికత్వం, గుహాదృష్టాంతము, గణితశాస్త్రాభిమానం మొదలైనవి స్వీకరించాడు. 'యాథార్థ్యం నిత్యము, కాలానికి అతీతము. పరిణామము కేవలం ప్రాతిభాసికము' అన్న భావాలు పర్మనైడ్సునుంచి స్వీకరించాడు. భౌతికప్రపంచంలో ఏదీ నిత్యంకాదన్న పర్మనైడ్సు సిద్ధాంతంతో జోడించటంవల్ల యథార్థజ్ఞానం ఇంద్రియాలవల్ల లభ్యంకాదనీ, కేవలం బుద్ధివల్లనే లభ్యమౌతుందనీ ప్లేటో ప్రతిపాదించటం జరిగింది. సోక్రటిస్ ప్రభావంవల్లనే బహుశః అతడు ధార్మికసమస్యలలో ఎక్కువ నిమగ్నుడు కావటమేమి, ప్రయోజనదృష్టితో జగత్తత్త్వ నిరూపణకు ప్రయత్నించటమేమి జరిగి ఉంటుంది.

ఏది ఎలాఉన్నా ప్లేటో సిద్ధాంతాలను మొత్తముమీద ఆరుభాగాలుగా విభజించవచ్చును. 1. జ్ఞానస్వరూపం, 2. ఆత్మనిత్యత్వం, 3. సృష్టి విధానం, 4. ధర్మం, 5. ఆదర్శరాజ్యం, 6. కళలతత్త్వం. జ్ఞానస్వరూపాన్నిగూర్చి ఏ ఒకచోట ఇదమిత్థమని అతడు చెప్పకపోయినా థియటీటస్‌లోను, రిపబ్లిక్‌లోని అయిదారు ఏడు ప్రకరణాలలోను, ఇంకా ఇతర రచనలలోను వ్రాసిన దానినిబట్టి కొంత ఊహించుకోవచ్చును. దీనినిబట్టి జ్ఞాన విషయంలో అతని మతాన్ని ఈ విధంగా చెప్పవచ్చును.

కన్ను, చెవి, ముక్కు, చర్మము నాలుక అన్న పంచేంద్రియాలతో ఈ జగత్తును తెలుసుకొంటున్నాము. సూర్యచంద్రాదులను చూస్తున్నాము. పక్షుల కలకలారావాలు వింటున్నాము. పుష్పాదుల గంధం ఆఘ్రాణిస్తున్నాము. చందనాదుల శైత్యాది స్పర్శజ్ఞానం పొందుతున్నాము. శర్కరాదుల మాధుర్యాదికం అనుభవిస్తున్నాము. ఈ యింద్రియాలే లేకపోతే మనకు జ్ఞానమెక్కడిది? వీనివల్లనే జీవితం చరితార్థ మౌతున్నదని భావిస్తున్నారు.

ఇంద్రియాలవల్ల చరితార్థత కలుగుతున్నదో లేదో అలా ఉంచుదాము. వీనివల్ల కలుగుతున్న దొక్కటే జ్ఞానమనిపించవచ్చును. కాని కొంచెం పారజూస్తే అది యథార్థంకాదని తేలిపోతుంది. అక్షరాలు రాని వారికి పుస్తకం చేతికిస్తా మనుకోండి. వారు ఆ పుస్తకం ఆమూలాగ్రం

విశేషమే అని వాదించవచ్చును. పైగా ఇంద్రియదోషం ఎక్కడ ప్రారంభిస్తున్నది, ఎక్కడ అంతమౌతున్నది అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం శాస్త్రీయంగా తేలదు.

ఈవిధంగా ఇంద్రియజ్ఞానం వ్యక్తికమూ, దుష్టమూ అవుతున్నది. పైగా మరొక దోషంగూడా ఇందులో ఉన్నది. దృష్టాంతం ఏనుగునే తీసుకొందాము. ఈ యేనుగు కొండకన్నా చిన్నది. లేడికన్నా పెద్దది. ఒకే ఏనుగు ఇటుచిన్నదిగాను కనిపిస్తున్నది, అటు పెద్దదిగాను కనిపిస్తున్నది. అంటే మనకు కనిపించే ఏనుగు స్థూలత్వం సాపేక్ష మవుతున్నది. అంటే ఒక దానినిబట్టి మరొకదానిని తెలియటం కాని, కొలవటం కాని జరుగుతున్నది.

ఉదాహరణకు గుడ్డతాను తీసుకొందాము. ఆ తాను పొడువెంతో తేల్చుకోవాలంటే ఏమి చేస్తున్నాము? గజంబద్దతో కొలుస్తున్నాము. గజంబద్ద సరియైనది అయితే సరియైన కొలతే వస్తుంది. సరియైన బద్ద కాకపోతే సరియైన కొలత రాదు. బద్ద ననుసరించి కొలత ఉంటున్నది. అంటే తానుకొలత సాపేక్ష మన్నమాట. తానుకొలత సాపేక్షమైనట్లే గజంబద్ద కొలతకూడా సాపేక్షమే.

ఈవిధంగా మనకు పంచేంద్రియాలద్వారా కలుగుతున్న జ్ఞానమంతా సాపేక్షంగా ఉంది. ఇలాంటి సాపేక్షజ్ఞానం యథార్థం అవుతుంది? యథార్థజ్ఞానం అభిలషించేవాడు ఇలాంటి పొరపాటు రాకుండా చూడాలి. అంటే వ్యక్తికము, సాపేక్షము అయిన ఇంద్రియజన్యజ్ఞానం యథార్థజ్ఞానంగా పరిగణించటానికి వీలు లేదు.

ఈమాట అనగానే యం. యస్‌సీలు, డి. యస్‌సీలు, "మీ గుర్రాన్ని కాస్త కట్టివేయండి. జగత్తులో ప్రతిదీ సాపేక్షమే. ప్రతిదీ పరిణామి. ఈ సాపేక్షత్వం, యీ పరిణామిత్వం, మాత్రమే యథార్థం. అందువల్ల పరిణామరహితమూ, నిరపేక్షమూఅయిన పారమార్థిక(*Absclute*) జ్ఞానం అసంభవం. అలాంటిది సాధ్యంకాదు, యథార్థంఅంతకన్నా కాదు

అసలు అలాంటి పారమార్థికజ్ఞానం మీ స్వకపోలకల్పిత జగత్తులో లభించవలసిందేతప్ప మనం నివసిస్తున్న జగత్తులో లభించదు,'' అనవచ్చును.

వీరు కోరుతున్నట్లే ఆగుదాము. పసుగెత్తటం దేనికి? బోర్లపడటం దేనికి? మనకు కావలసింది యాథార్థ్యం. వీరు చెప్పేదానిలో యాథార్థ్యం ఉంటే తప్పకుండా స్వీకరించాలి. అయితే వీరివాదం ప్రకారం ప్రతిదీ మారుతుంటుంది. అందువల్ల పారమార్థికజ్ఞానం అసంభవం. ఈ వాదాన్ని అంగీకరిస్తే ఏ రేవులో తేలుతామో చూదాము.

మార్పు ధారావాహికం, నిరంతరం మార్పు జరుగుతూనే ఉంటుంది. ఆ పక్షంలో తెల్లనిది కానిది తెల్లనిదై, ఆ తెల్లనిది నల్లనిదిగా ఇంకా మారుతూనే ఉంటుంది. అంతేకాని ఎప్పుడూ స్థిమితంగా ఒకేరంగు ఉండదు. అదే నిజమైతే తెలుపనో, నలుపనో మరొక రంగనో నిర్దిష్టంగా చెప్పటానికి ఎలా వీలవుతుంది? ఇలాగే వీక్షణశ్రవణాదులుకూడాగదా! కాక యీ వీక్షణశ్రవణాద క్రియలు ఆగిపోవటం జరుగుతుందా? లేదు. ఎందుకంటే అన్నీ నిరంతరం మార్పు చెందేవేగా? అయినప్పుడు చూస్తున్నారు అని కాని, చూడటంలేదు అని కాని చెప్పటానికి వీలులేదు. ఇలాగే ప్రత్యక్షజ్ఞానమని కాని, అప్రత్యక్షజ్ఞానమని కాని చెప్పటానికి వీలులేదు.

ఏదీ స్థిరంగా, పరిణామరహితంగా లేదు. అంటే దేనినిగూర్చి ఏమి చెప్పినా ఒప్పుకోవాలి. ఒక వస్తువు ఇలా ఉన్నదని కాని, లేక ఇలా లేదని కాని, ఇలా మారుతున్నదని కాని అంటూ మనుకోండి. ఈ వాక్యంలోని "ఇలా" అనే మాటలో మార్పు లేదే. కాబట్టి పరిణామ వాదులకు తమ అభిప్రాయాలను వెల్లడించుకోటానికి ఇంతవరకూ తగినమాటలుకూడా లేవు. ఇకకొత్తభాష సృష్టించుకోవాలి.

ఈ పర్యావలోకనంతో తేలిన విషయాలను మరొకసారి జ్ఞాపకం చేసుకొందాము. I ప్రత్యక్షజ్ఞానం ఒక్కటిమాత్రమే ప్రమ అనటానికి వీలులేదు. ఎందుకంటే (౧) స్మృతిజన్యజ్ఞానం జ్ఞానం కాకపోతున్నది. (౨) ప్రత్యక్షమే ప్రమ అయితే వీక్షణశ్రవణాదులవల్ల అన్యభాషా గ్రంథాలు, అన్యభాషాభాషితాలు తెలియాలి. (3) గోత్వసౌందరా

అసలు అలాంటి పారమార్థికజ్ఞానం మీ స్వకపోలకల్పిత జగత్తులో లభించవలసిందేతప్ప మనం నివసిస్తున్న జగత్తులో లభించదు," అనవచ్చును.

మీరు కోరుతున్నట్లే ఆగుదాము. పరుగెత్తటందేనికి? బోర్లపడటందేనికి? మనకు కావలసింది యాథార్థ్యం. మీరు చెప్పేదానిలో యాథార్థ్యం ఉంటే తప్పకుండా స్వీకరించాలి. అయితే మీరివాదం ప్రకారం ప్రతిదీ మారుతుంటుంది. అందువల్ల పారమార్థికజ్ఞానం అసంభవం. ఈ వాదాన్ని అంగీకరిస్తే ఏ రేవులో తేలుతామో చూదాము.

మార్పు ధారావాహికం, నిరంతరం మార్పు జరుగుతూనే ఉంటుంది. ఆ పక్షంలో తెల్లనిది కానిది తెల్లనిదై, ఆ తెల్లనిది నల్లనిదిగా ఇంకా మారుతూనే ఉంటుంది. అంతేకాని ఎప్పుడూ స్థిమితంగా ఒకేరంగు ఉండదు. అదే నిజమైతే తెలుపనో, నలుపనో మరొక రంగనో నిర్దిష్టంగా చెప్పటానికి ఎలా వీలవుతుంది? ఇలాగే వీక్షణశ్రవణాదులుకూడాగదా! కాక యీ వీక్షణశ్రవణాద క్రియలు ఆగిపోవటం జరుగుతుందా? లేదు. ఎందుకంటే అన్నీ నిరంతరం మార్పు చెందేవేగా? అయినప్పుడు చూస్తున్నారు అని కాని, చూడటంలేదు అని కాని చెప్పటానికి వీలులేదు. ఇలాగే ప్రత్యక్షజ్ఞానమని కాని, అప్రత్యక్షజ్ఞానమని కాని చెప్పటానికి వీలులేదు.

ఏదీ స్థిరంగా, పరిణామరహితంగా లేదు. అంటే దేనినిగూర్చి ఏమి చెప్పినా ఒప్పుకోవాలి. ఒక వస్తువు ఇలా ఉన్నదని కాని, లేక ఇలా లేదని కాని, ఇలా మారుతున్నదని కాని అంటూ మనుకోండి. ఈ వాక్యంలోని "ఇలా" అనే మాటలో మార్పు లేదే. కాబట్టి పరిణామ వాదులకు తమ అభిప్రాయాలను వెల్లడించుకోటానికి ఇంతవరకూ తగినమాటలుకూడా లేవు. ఇకకొత్తభాష సృష్టించుకోవాలి.

ఈ పర్యావలోకనంతో తేలిన విషయాలను మరొకసారి జ్ఞాపకం చేసుకొందాము. I ప్రత్యక్షజ్ఞానం ఒక్కటిమాత్రమే ప్రమ అనటానికి వీలులేదు. ఎందుకంటే (౧) స్మృతిజన్యజ్ఞానం జ్ఞానం కాకపోతున్నది. (౨) ప్రత్యక్షమే ప్రమ అయితే వీక్షణశ్రవణాదులవల్ల అన్యభాషా గ్రంథాలు, అన్యభాషాభాషితాలు తెలియాలి. (3) గోత్వసౌందరా

విశేషమే అని వాదించవచ్చును. పైగా ఇంద్రియదోషం ఎక్కడ ప్రారంభిస్తున్నది, ఎక్కడ అంతమౌతున్నది అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం శాస్త్రీయంగా తేలదు.

ఈవిధంగా ఇంద్రియజ్ఞానం వ్యక్తికమూ, దుష్టమూ అవుతున్నది. పైగా మరొక దోషంగూడా ఇందులో ఉన్నది. దృష్టాంతం ఏనుగునే తీసుకొందాము. ఈ యేనుగు కొండకన్నా చిన్నది. లేడికన్నా పెద్దది. ఒకే ఏనుగు ఇటుచిన్నదిగాను కనిపిస్తున్నది, అటుపెద్దదిగాను కనిపిస్తున్నది. అంటే మనకు కనిపించే ఏనుగు స్థూలత్వం సాపేక్ష మవుతున్నది. అంటే ఒక దానినిబట్టి మరొకదానిని తెలియటం కాని, కొలవటం కాని జరుగుతున్నది.

ఉదాహరణకు గుడ్డతాను తీసుకొందాము. ఆ తాను పొడువెంతో తేల్చుకోవాలంటే ఏమి చేస్తున్నాము? గజంబద్దతో కొలుస్తున్నాము. గజంబద్ద సరియైనది అయితే సరియైన కొలతే వస్తుంది. సరియైన బద్ద కాకపోతే సరియైన కొలత రాదు. బద్ద ననుసరించి కొలత ఉంటున్నది. అంటే తానుకొలత సాపేక్ష మన్నమాట. తానుకొలత సాపేక్షమైనట్లే గజంబద్ద కొలతకూడా సాపేక్షమే.

ఈవిధంగా మనకు పంచేంద్రియాలద్వారా కలుగుతున్న జ్ఞానమంతా సాపేక్షంగా ఉంది. ఇలాంటి సాపేక్షజ్ఞానం యథార్థం [redacted] అవుతుంది? యథార్థజ్ఞానం అభిలషించేవాడు ఇలాంటి పొరపాటు రాకుండా చూడాలి. అంటే వ్యక్తికము, సాపేక్షము అయిన ఇంద్రియజన్యజ్ఞానం యథార్థజ్ఞానంగా పరిగణించటానికి వీలులేదు.

ఈమాట అనగానే యం. యస్ సీలు, డి. యస్ సీలు, "మీ గుర్రాన్ని కాస్త కట్టివేయండి. జగత్తులో ప్రతిదీ సాపేక్షమే. ప్రతిదీ పరిణామి. ఈ సాపేక్షత్వం, యీ పరిణామిత్వం, మాత్రమే యథార్థం. అందువల్ల పరిణామరహితమూ, నిరపేక్షమూఅయిన పారమార్థిక (*Absolute*) జ్ఞానం అసంభవం. అలాంటిది సాధ్యం కాదు, యథార్థంఅంతకన్నా కాదు

సామాన్యజ్ఞానం యథార్థజ్ఞానం కాకపోవాలి. (౪) కేవలం ప్రత్యక్షమే యథార్థజ్ఞానమైతే భ్రమకు తావులేకపోవాలి. (౫) తద్ద్వారా జ్ఞానవిషయంలో గురుశిష్యభేదంకాని, మనుష్యపక్ష్యాది తారతమ్యంకాని లేక అందరూ, అన్నీ ప్రామాణికులూ ప్రమాణికాలూ కావాలి. (౬)ఉన్మాదాద్యవస్థలందు కలుగుతున్నజ్ఞానం యథార్థం కావాలి.

II కనీసం ప్రత్యక్షంకూడా ప్రమ అని అనటానికైనా వీలులేదు. ఎందుకంటే ఇంద్రియజన్య జ్ఞానమంతా సాపేక్షం, వ్యక్తికం. సాపేక్షము, వ్యక్తికము అయినది యథార్థజ్ఞానం కాజాలదు.

## ప్రమ

ప్రత్యక్షం ప్రమ కాదు. సరే, మరి ఏది యథార్థజ్ఞానం ? అసలు యథార్థజ్ఞానం అనేది ఒకటి ఉన్నదా ? ఉంటే దానిలక్షణ మేమిటి ? అలాంటిది మానవునకు సాధ్యమా ? ఇలాంటి ప్రశ్నలు వస్తాయి.

ఒకడు ఎరుగును అంటున్నాము అంటే, ఏదో ఒకటి ఎరిగి ఉండాలి. ఆ ఏదోఒకటి ఉన్నదే అయిఉండాలి. లేనిదానిని ఎరగటం అసంభవం. పూర్ణంగా ఉన్నదానిని పూర్తిగా తెలియటానికి వీలున్నది. పూర్తిగా లేనిదానిని అసలు తెలియటానికే వీలులేదు. ఉన్నదానిని సత్ అనీ, లేనిదానిని అసత్ అనీ అందాము. అటు సత్తు, ఇటు అసత్తు కానిది ఒకటి ఉంటే అది యీరెంటిమధ్య ఉంటుంది. అలాంటి దానిని సదసద్విలక్షణ మందాము.

సత్తునకు సంబంధించినది జ్ఞానం. లేనిదానికి సంబంధించినది అజ్ఞానం. సదసద్విలక్షణానికి సంబంధించినది జ్ఞానమూ కాదు, అజ్ఞానమూ కాదు. ఈ రెంటికంటె విలక్షణం. దానిని అభిప్రాయ మందాము. అయితే యీ అభిప్రాయమూ, జ్ఞానమూ ఒకటి కావు. అభిప్రాయానికి విషయం ఒకటి; జ్ఞానానికి విషయం మరొకటి. అభిప్రాయానికి విషయం సదసద్విలక్షణ పదార్థం. జ్ఞానానికి విషయం సత్పదార్థం. అజ్ఞానానికి విషయం అసత్పదార్థం. అందువల్ల అభిప్రాయం జ్ఞానంకంటె న్యూనం. అజ్ఞానంకంటె

అధికం. అజ్ఞానం కటికిచీకటి అయితే, అభిప్రాయం గుడ్డివెలుగు; జ్ఞానం నిర్మలజ్యోతి. ఇంతకూ సదసద్విలక్షణపదార్థం ఒకటి ఉన్నదా? అంటే అటు ఉన్నదీకాక, ఇటు లేనిదీకాక. యీ రెంటికీ మధ్యస్థమైన వస్తువు ఉన్నదా అనే ప్రశ్న రావటం సహజం

ఈ సదసద్విలక్షణమైన వస్తువులకోసం ఎక్కడకోపోయి వెదక నవసరంలేదు. పంచేంద్రియాలకు గోచరించే వ్యక్తి ప్రపంచమంతా యీసద సద్విలక్షణ పదార్థమే. ఇందులో ఆశ్చర్యపడవలసిన పనిలేదు. లౌకికమైన ఏ విషయాన్ని తీసికొన్నా యీ విషయం స్పష్టమౌతుంది. దృష్టాంతానికి ఏనుగునే తీసుకుందాము. లేడికంటె ఏనుగు పెద్దది. పర్వతంకంటె చిన్నది. కాబట్టి ఏనుగు ఒకదృష్టితో పెద్దది. ఆ ఏనుగే మరొక దృష్టితో చిన్నది. ఇలా ఒకే ఏనుగులో స్థూలత్వం, అస్థూలత్వం అన్న కేవల పరస్పర విరుద్ధ గుణాలు కనిపిస్తున్నవి. అంటే ఏనుగు సదసద్విలక్షణమౌతున్నది. ఇలాగే తతిమ్మా లౌకిక విషయాలు. పంచేంద్రియ గోచరములైన వ్యక్తులన్నీ సద సద్విలక్షణాలే. అంటే వీటినిగూర్చి మనకు కలిగేది అభిప్రాయం మాత్రమే కాని జ్ఞానం మాత్రంకాదు.

రమణీయార్థాలు అనేకం, ధార్మికవిషయాలు అనేకం అని ఈవిధంగా నానాత్వం చూచేవారివి అభిప్రాయాలేకాని జ్ఞానం కాదు. రమణీయకం ఒకటే. ధర్మం ఒకటే, సత్యం ఒకటే అని యీ విధంగా ఏకత్వం చూచే వారే జ్ఞానిశబ్దవాచ్యులు. అంతేకాని వ్యక్తులను చూచేవారు అభి ప్రాయాలున్న వారేకాని జ్ఞానులు కాదు.

ఈ విధంగా జ్ఞానవిషయం పరిణామరహితం, నిరపేక్షం, అలౌకికం, పంచేంద్రియాగోచరం అయిన కేవలసత్పదార్థం. అయితే ఈ సత్పదార్థ మేమిటి? దాని లక్షణాలేమిటి? ఈ సత్పదార్థం ఒకటా, రెండా? అనేకాలా? ఈ సత్పదార్థానికీ, పంచేంద్రియాలకు గోచరిస్తున్న భౌతిక ప్రపంచానికీ సంబంధమేమిటి? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పుకోవాలి.

అధికం. అజ్ఞానం కటికచీకటి అయితే, అభిప్రాయం గ్రుడ్డివెలుగు; జ్ఞానం నిర్మలజ్యోతి. ఇంతకూ సదసద్విలక్షణపదార్థం ఒకటి ఉన్నదా? అంటే అటు ఉన్నదీకాక, ఇటు లేనిదీకాక. యీ రెంటికీ మధ్యస్థమైన వస్తువు ఉన్నదా అనే ప్రశ్న రావటం సహజం

ఈ సదసద్విలక్షణమైన వస్తువులకోసం ఎక్కడకోపోయి వెదకనవసరంలేదు. పంచేంద్రియాలకు గోచరించే వ్యక్తి ప్రపంచమంతా యీసదసద్విలక్షణ పదార్థమే. ఇందులో ఆశ్చర్యపడవలసిన పనిలేదు. లౌకికమైన ఏ విషయాన్ని తీసికొన్నా యీ విషయం స్పష్టమౌతుంది. దృష్టాంతానికి ఏనుగునే తీసుకుందాము. లేడికంటె ఏనుగు పెద్దది. పర్వతంకంటె చిన్నది. కాబట్టి ఏనుగు ఒకదృష్టితో పెద్దది. ఆ ఏనుగే మరొక దృష్టితో చిన్నది. ఇలా ఒకే ఏనుగులో స్థూలత్వం, అస్థూలత్వం అన్న కేవల పరస్పర విరుద్ధ గుణాలు కనిపిస్తున్నవి. అంటే ఏనుగు సదసద్విలక్షణమౌతున్నది. ఇలాగే తతిమ్మా లౌకిక విషయాలు. పంచేంద్రియ గోచరములైన వ్యక్తులన్నీ సదసద్విలక్షణాలే. అంటే వీటినిగూర్చి మనకు కలిగేది అభిప్రాయం మాత్రమే కాని జ్ఞానం మాత్రంకాదు.

రమణీయార్థాలు అనేకం, ధార్మికవిషయాలు అనేకం అని ఈవిధంగా నానాత్వం చూచేవారివి అభిప్రాయాలేకాని జ్ఞానం కాదు. రమణీయకం ఒకటే. ధర్మం ఒకటే, సత్యం ఒకటే అని యీ విధంగా ఏకత్వం చూచేవారే జ్ఞానిశబ్దవాచ్యులు. అంతేకాని వ్యక్తులను చూచేవారు అభిప్రాయాలున్న వారేకాని జ్ఞానులు కాదు.

ఈ విధంగా జ్ఞానవిషయం పరిణామరహితం, నిరపేక్షం, అలౌకికం, పంచేంద్రియాగోచరం అయిన కేవలసత్పదార్థం. అయితే ఈ సత్పదార్థమేమిటి? దాని లక్షణాలేమిటి? ఈ సత్పదార్థం ఒకటా, రెండా? అనేకాలా? ఈ సత్పదార్థానికీ, పంచేంద్రియాలకు గోచరిస్తున్న భౌతిక ప్రపంచానికీ సంబంధమేమిటి? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పకోవాలి.

సామాన్యజ్ఞానం యథార్థజ్ఞానం కాకపోవాలి. (४) కేవలం ప్రత్యక్షమే యథార్థజ్ఞానమైతే భ్రమకు తావులేకపోవాలి. (५) తద్ద్వారా జ్ఞానవిషయంలో గురుశిష్యభేదంకాని, మనుష్యపక్ష్యాది తారతమ్యంకాని లేక అందరూ, అన్నీ ప్రామాణికులూ ప్రమాణికాలూ కావాలి. (६)ఉన్మాదావ్యవస్థలందు కలుగుతున్నజ్ఞానం యథార్థం కావాలి.

II కనీసం ప్రత్యక్షంకూడా ప్రమ అని అనటానికైనా వీలులేదు. ఎందుకంటే ఇంద్రియజన్య జ్ఞానమంతా సాపేక్షం, వ్యక్తికం. సాపేక్షము, వ్యక్తికము అయినది యథార్థజ్ఞానం కాజాలదు.

## ప్రమ

ప్రత్యక్షం ప్రమకాదు. సరే, మరి ఏది యథార్థజ్ఞానం? అసలు యథార్థజ్ఞానం అనేది ఒకటి ఉన్నదా? ఉంటే దానిలక్షణ మేమిటి? అలాంటిది మానవునకు సాధ్యమా? ఇలాంటి ప్రశ్నలు వస్తాయి.

ఒకడు ఎరుగును అంటున్నాము అంటే, ఏదో ఒకటి ఎరిగి ఉండాలి. ఆ ఏదోఒకటి ఉన్నదే అయిఉండాలి. లేనిదానిని ఎరగటం అసంభవం. పూర్ణంగా ఉన్నదానిని పూర్తిగా తెలియటానికి వీలున్నది. పూర్తిగా లేనిదానిని అసలు తెలియటానికి వీలులేదు. ఉన్నదానిని సత్ అనీ, లేనిదానిని అసత్ అనీ అందాము. అటు సత్తు, ఇటు అసత్తు కానిది ఒకటి ఉంటే అది యీ రెంటిమధ్య ఉంటుంది. అలాంటి దానిని సదసద్విలక్షణ మందాము.

సత్తునకు సంబంధించినది జ్ఞానం. లేనిదానికి సంబంధించినది అజ్ఞానం. సదసద్విలక్షణానికి సంబంధించినది జ్ఞానమూ కాదు, అజ్ఞానమూ కాదు. ఈ రెంటికంటె విలక్షణం. దానిని అభిప్రాయ మందాము. అయితే యీ అభిప్రాయమూ, జ్ఞానమూ ఒకటి కావు. అభిప్రాయానికి విషయం ఒకటి; జ్ఞానానికి విషయం మరొకటి. అభిప్రాయానికి విషయం సదసద్విలక్షణ పదార్థం. జ్ఞానానికి విషయం సత్పదార్థం. అజ్ఞానానికి విషయం అసత్పదార్థం. అందువల్ల అభిప్రాయం జ్ఞానంకంటె న్యూనం. అజ్ఞానంకంటె

## భావవాదం

ఈ విషయాలనుగూర్చి చెప్పేవాదాన్నే భావవాదం అనవచ్చు
భావం అంటే ఏమిటో, ఏ అర్థంలో ఈ శబ్దం వాడట మౌతున్నదో చె
తాను.

ఒక ఆవులమంద ఉందనుకోండి. అందులో తెల్లవి, నల్లవి, పు
బట్లవి, మైలవి, చిన్నవి, పెద్దవి అనేక వ్యక్తులుంటాయి. ప్రతి ఒకవ్య
రెండవదానికన్నా భిన్నంగా ఉన్నా, గోవు అనే పదం అన్నిటికీ వర్తిస్తు
ఆ పదంతో వాచ్యంకానిది అందులో ఒకటీ ఉండదు. అంటే వాట
టిలోను సామాన్యం లేక భావం ( Idea or Form) ఒకటి ఉంటుంది.
భౌతిక జగత్తులో శయ్యలు అనేకాలు ఉన్నాయి. అయితే శయ
భావంమాత్రం ఒకటే. అద్దంలో శయ్యాప్రతిబింబం కనిపిస్తున్నది. ఇలా
ప్రతిబింబాలు యథార్థాలు కావు. ఆభాసాలు. అలాగే వడ్రంగ
తయారుచేసిన, చేస్తున్న శయ్యలన్నీ శయ్యాభావానికి ప్రతిబింబాలు. అం
వలన వ్యక్తులయిన శయ్యలన్నీ ఆభాసాలు (Appearances) కాని యా
ర్థంకావు. ఈ వ్యక్తులైన శయ్యలు ఈశ్వరసృష్టమైన శయ్యాభావా
ప్రతులు. ఏకైకమైన శయ్యాభావాన్ని గూర్చి జ్ఞానం ఉండటానికి వీ
న్నదికాని వ్యక్తులైన శయ్యలనుగూర్చి జ్ఞానం కలగటానికి వీలులేద
వీటినిగూర్చి అభిప్రాయంమాత్రమే ఏర్పడడానికి వీలున్నది.

కాగా శయ్యాభావం యథార్థం. ఇది వ్యక్తి అయిన శయ్యాత్త
పుట్టటంలేదు. దీనితో నాశం పొందటంలేదు. ఈ భావం దేశకాలబద్ధ
కాదు. మనఃకల్పితమూ కాదు. ఇదినిత్యం. జ్ఞానానికివిషయం. ఈభావ
వ్యక్తులయిన శయ్యలకు మూలం.

అయితే యీ శయ్యాభావం ఒక్కటే భావంకాదు. భౌతికప్రప
చంలో ఎన్ని జాతులున్నాయో అన్ని భావాలున్నాయి. అంటే విభిన
వ్యక్తులలో ఎన్ని సామాన్యగుణాలు కన్పిస్తున్నవో వానిలో ఒక్కొక్క
దానికి ఒక భావం ఉన్నది. గోభావం, స్థూలత్వభావం, ఋజుత్వభావ
వక్రతాభావం ఇలా అనేకం ఉన్నాయి. ఈభావసముదాయమే ఆధ్యాత్మి

జగత్తు. ఈ జగత్తే భౌతికజగత్తుకు మూలం. భౌతిక జగత్తులో అనేక వస్తువులు ఉన్నట్లే, ఆధ్యాత్మిక జగత్తులోకూడ తారతమ్యాలున్నాయి. ఈ భావాలలో ప్రతిఒక్కటీ యథార్థము, నిత్యమూ. అయినా సత్యము, ధర్మము, రామణీయకమూ ఉత్తమాలు. ఈ మూటిలోను ధర్మం అత్యంత ఉదాత్తం.

ఈ విధంగా రెండు జగత్తు లేర్పడుతున్నవి. ఒకటి ఆధ్యాత్మికమైన భావజగత్తు. రెండు, వ్యక్తులతో కూడిన భౌతికజగత్తు. ఈ భౌతికజగత్తుకు ఆధ్యాత్మికజగత్తు మూల మన్నాము. భౌతికజగత్తు ఆభాసికము, ఆధ్యాత్మికజగత్తు యథార్థము అన్నాము. ఆ పక్షంలో ఈ రెండు జగత్తులకు సంబంధ మేమిటి? వ్యక్తి ఇంద్రియగోచరమూ, నశ్వరమూ, అభిప్రాయానికి విషయమూ కదా? భావము ఇంద్రియాలకు అగోచరము, నిత్యము, జ్ఞానానికి విషయమూ కదా. ఇలాంటి భావం తనకు కేవలం వ్యతిరేకమైన వ్యక్తికి ఎలా మూలమౌతున్నది? ఈ రెంటిమధ్య ఎలాంటి సంబంధ మున్నది?

ఇక్కడ ప్లేటో అభిమత మేమిటో స్పష్టంగా పండితులు తేల్చిచెప్ప లేకుండా ఉన్నారు. అసలు అతనికే నిశ్చితాభిప్రాయం లేదేమో ననిపిస్తుంది. ఎందుకంటే యీ విషయం వివరించవలసి వచ్చినప్పుడు అతడు ఇదమిత్థమని చెప్పకుండా వట్టి దృష్టాంతాలతో దాటవేశాడు. ఈ దృష్టాంతాలుకూడ భిన్నభిన్నంగా ఉన్నాయి రిపబ్లిక్ అనే గ్రంథంలోని ఆ రేడు అధ్యాయాలలో భావం బింబమైతే వ్యక్తి ప్రతిబింబమనీ, ఆ అధ్యాయాలలోనే మరొకచోట భావం వస్తువైతే వ్యక్తిఛాయ అనీ, ఎనిమిదో అధ్యాయం ప్రారంభంలో ఇచ్చిన గుహాదృష్టాంతాన్ని బట్టికూడ భావం వస్తువనీ, వ్యక్తి ఛాయ అనీ పేర్కొన్నాడు. పదో అధ్యాయంలో ఈ విషయమే వచ్చినపుడు ఈశ్వర సృష్టమైన శయ్యాభావం వడ్రంగి అనుకరిస్తున్నా డన్నాడు. కవిసంగతి చెప్పవలసివచ్చినపుడు అద్దంలో భౌతిక వస్తువులు ప్రతిబింబిస్తున్నట్లే అతని రచనలలో అన్ని వస్తువులూ ప్రతిబింబిస్తున్న వన్నాడు. ఆ తరువాతనే లలిత కళలకున్న స్థానాన్ని గూర్చి చెబుతూ భావాలు

ఆయా వృత్తులవారిచే అనుకరింప బడుతున్నవి. ఈ అనుకృతాలు తిరిగి కవిచిత్రకారాదులచే అనుకరింప బడుతున్న వన్నాడు. ఆ అధ్యాయం లోనే మరొకచోట భావానికీ, వ్యక్తికీ మాతా పుత్రికల (Original and theCopy) సంబంధం చెప్పబడ్డది. ఈ విధంగా బింబప్రతిబింబభావము, వస్తుచ్ఛాయా భావము, అనుకార్యానుకృతిభావము, మాతాపుత్రికా భావము మాత్రమేకాక వ్యంగ్య వ్యంజకభావంకూడా చెప్పబడ్డది. ఎందుకంటే ధర్మము, సత్యము, రామణీయకమూ అన్న భావాలనుగూర్చి చెప్పే సందర్భంలో అభివ్యక్తి పొందటం వాని లక్షణమని ప్లేటో పేర్కొన్నాడు. మరి కొందరు ముద్రాముద్రిత భావం ప్లేటో కున్నట్లు చెబుతున్నారు. సృష్టి విధానాన్నిగూర్చి వ్రాసిన సందర్భంలో ఈశ్వరుడు భావాలను సృష్టించినట్లుగా టిమీయుస్ (Timaeus)లో ప్లేటో పేర్కొన్నాడు. ఇక్కడ సృష్టి అనే పదానికి అభివ్యక్తి అని కొందరు వ్యాఖ్యాతలు అర్థం చెబుతున్నారు

ఏది ఎలా ఉన్నా, ప్లేటో రచనలలో సాధారణంగా భావాలలో వ్యక్తులు భాగస్వామ్యం * పొందటానికి యత్నిస్తాయనీ, ఏ ఒకవ్యక్తి భావంయొక్క లక్షణాలను పూర్తిగా పొందలేకపోవటంవల్ల వ్యక్తులు అనేకాలుగా ఉంటున్నాయనీ కనిపిస్తుంది. ♦ "పర్మెనైడ్సు"లో భావ సిద్ధాంతం చర్చకు వస్తుంది. వివిధయుక్తులు చర్చితము లౌతాయి. అందులో ఏ ఒకటీ నిలవదు.

భావవాదంతో రెండు జగత్తులు ఏర్పడుతున్నవి. ఒకటి భౌతిక జగత్తు, రెండు ఆధ్యాత్మికజగత్తు. ఇలా ఏర్పడే రెండు జగత్తులలో ఒక్కొక్క దానిని ప్లేటో మళ్ళీ రెండు విభాగాలు చేస్తాడు. ఈ విధంగా మొత్తం జగత్తు నాలుగుభాగాలౌతున్నది. మొదటిది వ్యక్తి ప్రపంచం, అంటే పంచేంద్రియగోచరమైన జగత్తు. పుట్టి పెరిగి నశించే వస్తుకోటి అంతా ఈ జగత్తులోనిది. రెండవది ఇంద్రియజన్యానుభూతి ప్రపంచం. ఇంద్రియ అర్థసంయోగంవల్ల కలుగుతున్న అనుభూతిఅంతా ఇందులోకి

* Partake of or participate in

♦ Plato and Parmonides by F- M. Cornford.

వస్తుంది. మూడోది సోపాధికజగత్తు. తత్త్వవిచారంతప్ప మిగిలిన గణితాది శాస్త్ర విషయమంతా ఈ జగత్తు క్రిందికి వస్తుంది. నాలుగోది కేవలం వివేకం (Reason) జగత్తు ఇక్కడ తర్కంద్వారా మూలసూత్రం తెలిసికోవట మౌతుంది. ఈ నాలుగు జగత్తులలో పూర్వ పూర్వములకంటె ఉత్తరోత్తరాలు యథార్థతరాలు. మొదటిది ఛాయ అయితే రెండవది మణిదర్పణాదులందు కనిపించే ప్రతిబింబం. రెండవభాగం ఛాయ అయితే మూడోది ప్రతిబింబం. మూడోది ప్రతిబింబమైతే నాలుగోదిబింబం. ఈవిధముగా నాలుగోది ఒక్కటే యథార్థం. తతిమ్మావన్నీ ఆభాసాలు.

మొదటి జగత్తులో విశేషమేమీ లేదు. మూడోది నాలుగోది కొంచెం జాగ్రత్తగా అర్థంచేసుకోవాలి. మూడో జగత్తయిన మానసికప్రపంచంలో రెండవ జగత్తువల్ల లభిస్తున్న ఛాయలు ఆధారంచేసుకొని విచారం సాగుతుందంటాడు ప్లేటో. దీనికి రేఖాగణితజ్ఞుల విచారం ఉదాహరణగా ఇస్తాడు. రేఖాగణితజ్ఞులు త్రిభుజం, చతురస్రం, దీర్ఘచతురస్రం మొదలైనవి గీసి వాటిని ఆధారంచేసుకొని విచారం సాగిస్తారు. ఆ యాకృతులు కేవలం ఆధారాలుమాత్రమే. అంతేకాని వారి కవి పరమార్థాలు కావు. అలాంటి ఆకృతులను ఆధారంచేసుకొని రేఖాగణితజ్ఞులు విచారం సాగిస్తారు. అయితే యీ విచారం, ఈ ఆధారాలు, ఉపాధులు వదలి మూలసూత్రంవద్దకుపోవు. గణితశాస్త్రంకాని, మరేతత్త్వేతరశాస్త్రంకాని ఇది ఇలా ఉంటే అది అలా ఉంటుందని చెబుతుందేకాని ఇది ఇలా ఎందుకున్నదని విచారించదు. బెర్ట్రాండ్ రస్సెల్ విమర్శించినట్లుగా, "భౌతికప్రపంచంలో సరళరేఖలు లేవు. గణితశాస్త్రం సోపాధికం (Hypothetical) కాని సత్యం చెప్పాలంటే, అతీంద్రియజగత్తులో అతీంద్రియ సరళరేఖ లున్నట్లు ఉపపత్తులు చూపించాలి. ఈపని బుద్ధివల్లకాదు. కేవలం వివేకం (Reason) వల్ల జరుగుతుంది." అని ప్లేటో భావన. అంటే అతని మతం ప్రకారం వివేకమొక్కటే నిరుపాధిక సరళరేఖలు స్వర్గంలో ఉన్నవనీ, దీనినిబట్టి గణితాదిశాస్త్రార్థాలు సోపాధికాలు కాక నిరుపాధికాలనీ తేలుతుంది.

ఈవాదం జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే, తత్త్వేతరశాస్త్రాలు జగత్తులోని సంఘటనలు ఎలా జరుగుతున్నాయి (How) అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతున్న వేకాని ఎందుకు (Why) జరుగుతున్నాయి అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పవంటాడు ప్లేటో. వివేక మొక్కటే ఎందుకు అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతుందని అతనివాదన.

ఇక నాలుగో జగత్తు. ఈజగత్తులో ఉపాధులను మూలసూత్రంగా కాక, ఉపాధులనుగానే వినియోగించుకొని తర్కంద్వారా వివేకం మూల సూత్రాభిముఖంగా పోతుంది. ఒక్కొక్క మెట్టే ఎక్కి చివరికి మేడలోకి చేరుకొంటున్నట్లుగా ఒక్కొక్క భావాన్నే అవలంబంచేసుకొని పైకి చేరుకొంటుంది. ఆ భావప్రపంచంలో వివేకం భౌతిక విషయావలంబనం అపేక్షించక ఒక భావంనుంచి మరొకభావానికి పోతుంది. ఇలా వివేకం అక్కడే విహరిస్తుంది.

ఇలా ఏర్పడుతున్న నాలుగుజగత్తులను గ్రహించటానికి అనుగుణంగా ఆత్మకు నాలుగు శక్తులున్నాయి. మొదటి జగత్తుకు అనుగుణమైనది ఇంద్రియకశక్తి. రెండోదానికి అనుగుణమైనది విశ్వాసనశక్తి (Faith). మూడోదానికి అనుగుణమైనది బుద్ధి. నాలుగోదానికి అనుగుణమైనది వివేకం. పూర్వాపూర్వాలకంటె ఉత్తరోత్తరాలు లోగడ చెప్పినట్లు యథార్థతరాలు, ఉత్తమోత్తమాలు.

ఈవిభాగాలను సుస్పష్టం చేయటానికి ప్లేటో ఈక్రింది దృష్టాంత మిచ్చాడు* :—

ఒక పర్వతగుహ. గుహాద్వారానికి ఎదురుగా గోడ. గోడకు అభిముఖులై గుహలో ఖైదీలు. వారి అవయవాలు బంధించి ఉంటాయి. అందువల్ల గోడ ముందరిభాగం, ఆ భాగంమీద ఏదైనా ఉంటే అదీ తప్ప మరేదీ కనిపించదు. వారి వెనక పెద్దఎత్తున మంట వెలుగుతూ ఉంటుంది.

* రిపబ్లిక్, 7వ అధ్యాయం.

ఖైదీలకు గోడలమీద తమ నీడలు కనిపిస్తుంటాయి. అవి కదులుతున్నట్లు ఇంకా ఏమేమో చేస్తున్నట్లు ఉంటాయి.

ఆ గుహ ప్రతిధ్వనించేదయి ఆ ప్రతిధ్వని గోడ ప్రక్కనుంచి వస్తుందేపో, అప్పుడు ఖైదీలు ఏమనుకొంటారు ? ఆ నీడలు నిజంగా కదులు తున్నవనీ, నిజంగా మాట్లాడుతున్నవనీ అనుకొంటారు. వారికి ఆ బొమ్మలే యథార్థా లనిపిస్తాయి.

ఆ ఖైదీలలో ఒకరిని బంధవిముక్తునిచేసి వెనుదిరిగి చూడమంటామేపో, వెనుకనుంచి కనిపించే ఆ తీవ్రతేజం మొదట్లో అతడు చూడలేడు. అది అతని కన్నులను మిరుమిట్లు కొలుపుతుంది. తేజస్సు వస్తున్నదిశలో మొదట ఏమీ కనిపించదు. గోడమీద అంతకుమున్ను తాను చూచిన బొమ్మలే ఆ క్షణంలో ఎక్కువ యథార్థాలుగా కనిపిస్తాయి. అందువల్ల మొదట్లో తేజోఽభిముఖంగా నడచి యాథార్థ్యం చూడటానికి ఇష్టపడక తా నంతకు ముందు చూస్తూవచ్చిన ఛాయాప్రపంచమే యథార్థ మనుకొంటాడు.

అతన్ని అంతటితో వదలక పట్టి బలవంతాన తేజోఽభిముఖంగా గుహ వెలుపలికి తీసుకువస్తామేపో; అతని కన్నులు మిరుమిట్లు కొంటాయి. మొదట్లో అంతా అంధకారబంధురంగా ఉంటుంది. తరువాత తరువాత కొంచెం అలవాటుపడతాడు. మొదట్లో నీడలు, తరువాత జలదర్పణాదు లలో కనిపించే ప్రతిబింబాలు, ఆపైని రాత్రివేళ ప్రకాశించే తారకలను చంద్రుణ్ణి పిమ్మట పగటివేళ ప్రకాశించే సూర్యుణ్ణి చూడగలుగుతాడు.

చిట్టచివరకి జలాదులందు కాకుండా నేరుగా యథాస్థానంలో సూర్యుణ్ణి చూడగలుగుతాడు. యథారూపంలో అతన్ని ధ్యానింపగలుగు తాడు. ఆ పిమ్మట సూర్యునివలననే ఋతువులు, సంవత్సరాలు కలుగు తున్నవనీ, అతడే దృశ్యప్రపంచానికి అంతకూ రక్షకుడనీ, పూర్వం గుహ భిత్తికపై కనిపించిన ఛాయాప్రపంచానికి కూడా అతడే కారణమనీ వాదిస్తాడు.

అతనికి గుహ, అక్కడ తనకు ఏర్పడిన అనుభవం, అక్కడి సహ చరుల జ్ఞానం జ్ఞప్తికి రాగానే తనలో వచ్చినమార్పునకు సంతోషిస్తూ

గుహానిబద్ధులపై జాలిపడడా? ఖైదీల జ్ఞానాన్ని జ్ఞానమంటాడా? వారి ఆదర గౌరవాలకు హర్షిస్తాడా? లేదు. అది జ్ఞానమని ఒప్పుకోడు. వారి ఆదర గౌరవాలకు తాపత్రయపడడు.

ఆ విముక్తుడు తిరిగి గుహలోనికి వెళ్లుతాడే అనుకొందాము. గుహలో మొదటినుంచీ ఉంటున్నవారికి కనిపిస్తున్నంత స్పష్టంగా, తొందరగా తిరిగి వెళ్ళిన విముక్తునికి ఛాయలు కనిపిస్తాయా? కనిపించవు. గుహలోని ఖైదీలు ఏమనుకుంటారు? వీడు విముక్తుడై పైకిపోయి ఉన్నకళ్ళు పోగొట్టుకొనివచ్చాడంటారు. అతడు వీరిని విముక్తులను చేసి తేజోభిముఖంగా కొనిరావటానికి ప్రయత్నిస్తే, వారు ఎదురు తిరుగుతారు. "నీకు కళ్ళు పోయినవి పోగా మాకళ్ళుకూడా ఎందుకు పోగొట్టుతా"వని తీవ్రంగా ప్రతిఘటిస్తారు. అతడు ఇంకా తీవ్రంగా యత్నిస్తే, అతన్ని చంపివేయను కూడా చంపివేస్తారు.

ఈ దృశ్యమాన ప్రపంచమే ఆగుహ. అందలి ఖైదీలే మానవులు. ఆ తేజస్సే సూర్యుడు. ఆ ఊర్ధ్వగమనమే ఆత్మయొక్క జ్ఞానప్రపంచాభిముఖగమనం.

ఇంతవరకు చెప్పుకొన్నదానినిబట్టి ఏమి తేలుతున్నది? మన ఇంద్రియాలతో చూస్తూ, అనుభవిస్తూ, వ్యవహరిస్తూఉన్న యీ భౌతిక ప్రపంచం యథార్థం కాదు. దీనినిగూర్చి పంచేంద్రియాలద్వారా కలుగుతున్న ప్రత్యక్షజ్ఞానం జ్ఞానం కాదు. కేవలం సత్పదార్థంమాత్రమే జ్ఞానానికి విషయం. అంతేకాని భౌతికప్రపంచం జ్ఞానానికి విషయంకాదు. జ్ఞాన విషయం పరిణామి కాదు. కేవలం సత్పదార్థం. కాబట్టి జ్ఞానంకూడ పరిణామి కాదు. ఎప్పుడూ ఒకటిగా ఉంటుంది. పరిణామి కాక ఎప్పుడూ ఒకటిగా పారమార్థికంగా (Absolute) ఉండేదానికి ఉత్పత్తి, అభివృద్ధి, వినాశాలు ఉంటాయి. కాబట్టి జ్ఞానం ఉత్పాద్యం కాజాలదు. అందువల్ల అది అపౌరుషేయం. మున్నెన్నడూ తెలియనిదానిని క్రొత్తగా నేర్చుకోటానికి వీలులేదు. జ్ఞానం కేవలం అభివ్యజ్యం మాత్రమే. లేదా స్మర్తవ్యం. అంతేకాని ఉత్పాద్యం కాదని తేలుతుంది.

## జ్ఞానం అభివ్యఙ్గ్యం, లేదా స్మర్తవ్యం

ఇలాంటి తర్కంతో సిద్ధిస్తున్న జ్ఞానవాదనే ప్లేటో ప్రతిపాదిస్తున్నాడు. అతని మతంప్రకారం ఆత్మకు జ్ఞానం స్వతస్సిద్ధంగా ఉంటుంది. దేవతాబృందపరివృతమై కామసంకల్పాలనే రెక్కల గుర్రాలు పూన్చిన రథమెక్కి స్వర్గోపరిభాగమందున్న గమ్యస్థానానికి పోతూ ఆత్మ ఆ గుర్రాలను అదుపులో ఉంచుకోలేక పడిపోయినప్పుడు ఉన్న జ్ఞానం మరచిపోతుందని ప్లేటో "ఫీడ్రస్" (Phaedrus) లో చిత్రించాడు.

జ్ఞానం అభివ్యఙ్గ్యం లేదా, స్మర్తవ్యం అనేవాదం "మినో" లో ఈవిధంగా నిరూపితమౌతుంది : సోక్రటిస్ మినో సేవకుణ్ణి పిలిపిస్తాడు. వాడు చిన్నవాడు. చదువుసంధ్యలు రావు. సోక్రటిస్ బల్లమీద ఒక చతురస్రాన్ని గీసి దానికి రెట్టింపు విస్తీర్ణతకల చతురస్రపుతత్త్వం ఎలా ఉంటుంది ? దాని భుజంపొడవు ఎంత ? అని అడుగుతాడు. వాడు ముందు చెప్పలేడు. సోక్రటిస్ పై ప్రశ్నలకు సమాధానం తాను చెప్పకుండానే ఒకొక్క ప్రశ్నే వేస్తూపోతాడు. ఆ సేవకుడు వరుసగా సమాధానాలు చెప్పుకుంటూ పోతూ, చివరికి మొదటి చతురస్రకర్ణం (Diagonal) రెండవదానికి భుజమైతే ద్వితీయచతురస్ర విస్తీర్ణత రెట్టింపు ఉంటుందని చెబుతాడు.

చదువు సంధ్యలులేని ఆ సేవకుడు ఎలా సరియైన సమాధానం చెప్పాడు? కాబట్టి జ్ఞానం అభివ్యఙ్గ్యం, లేక స్మర్తవ్యమే కాని ఉత్పాద్యం కాదు.

ఈ వాదానికే ఫీడోలో (Phaedo) ప్లేటో మరొక ఉపపత్తి చూపించాడు.

మనకు ధర్మం, రామణీయకం, సమానత్వం మొదలైన భావాలజ్ఞానం ఉన్నది. భావాలంటే ఏమిటో చూచాము. భావాలజ్ఞానం ప్రత్యక్షంవల్ల లభించేది కాదు. భౌతిక జగత్తులో ఎక్కడా పారమార్థిక ధర్మంగాని,

సమానత్వం కాని, రామణీయకం కాని గోచరించటంలేదు. భౌతికలోకంల సమానంగా, ధార్మికంగా, రమణీయంగా ఉన్న వస్తువులలో సమానత్వ ధర్మం, రామణీయకం, అసమగ్రాలు కాని పూర్ణాలు కావు. అంటే భౌ విషయాలలో గోచరించే ఈ సమానత్వం మొదలైనవి పారమార్థికాలు కా అయినా పారమార్థిక భావాలు మనకు ఉంటున్నాయి. ఇది ఎలా సం విస్తున్నది ?

సాహచర్య, సాదృశ్య, అసాదృశ్యాదుల వల్ల ఒకవస్తువును చూ గానే రెండో వస్తువు జ్ఞాపకం వస్తుంది. మన మిత్రుడు ఎప్పుడూ భారత చదువుతుంటా డనుకోండి. భారతం కనిపించగానే మిత్రుడు జ్ఞప్తికి వస్తాడ ఇలాగే వికారవస్తువులను చూచినప్పుడు రమణీయవస్తువులు రమణీయ వస వులు చూచినప్పుడు వికృతవస్తువులు జ్ఞాపకం వస్తాయి. అసలు వీనిని చూ ఉండకపోతే తరువాత జ్ఞప్తికి రావటం అసంభవం.

అలాగే అసమగ్రాలైన భౌతిక సమానత్వాది భావాలను చూడట వలన పారమార్థిక సమానత్వాదులు తెలుస్తున్నవి. అంటే స్మృతిము తున్నవి. అంటే పూర్వం వీటిని చూచి వుండాలి. కాబట్టి జ్ఞానం స్మ వ్యమే కాని ఉత్పాద్యం కాదు.

పునరుక్తి దోషం లేదనుకొంటే ప్లేటో తాత్పర్యం మరొకవిధంగ సుబోధం చెయ్యవచ్చు. మనం ఒక కావ్యాన్ని చదివామనుకోండి. అ బాగున్నదనో, లేదనో అనుకొంటాము. మన మనుకొనే ఆ బాగోగుల మనలోని ఒకానొక ప్రమాణాన్ని అనుసరించి కొలుస్తున్నామా, లేదా అంటే, నిజమే. మనలోని ఒక ప్రమాణాన్ని బట్టి కొలుస్తున్నమాట వాస్తవం. అయితే యీ ప్రమాణం ఇతర కావ్యాలను చదవటంవల్ల, అంటే భూతపూర్వ ఐంద్రియకానుభవంవల్ల ఈ ప్రమాణం ఏర్పడుతున్నదని అన వచ్చును. సరే, అలాగే నందాము. ఏ కాళిదాసు అభిజ్ఞాన శాకుంత లమో, ఏ షేక్స్పియర్ నాటకమో, ఏ డాంటే కావ్యమో చదువు తాము. అది చాలా బాగున్నదంటాము. అంటే ఏదో ఒక ప్రమాణంతో కొలుస్తున్నామన్నమాట. అయితే యీప్రమాణంకూడా భూతపూర్వప్రత్య

జ్ఞానుభవంవల్ల ఏర్పడిందేనా? అంటే కాళిదాసు, షేక్స్పియర్, డాంటేల రచనలకంటె ఉత్తమమైన రచనలను ఈ జన్మలో చూడటం జరిగిందా? అసంభవం. ఇలాంటి ప్రమాణం మనలో ఉన్నమాట యథార్థం. అది ఈ లోకంలో ప్రత్యక్షానుభవంవల్ల సంపాదించలేదన్నమాటకూడా యథార్థం, కాబట్టి ఈప్రమాణం పూర్వం భౌతికలోకంలో కాకుండా మరొకచోట సంపాదించి ఉండాలి, అందువల్లనే అది జ్ఞాపకం వస్తున్నది.

ఈ విధంగా జ్ఞానం అభివ్యజ్యం, లేక స్మర్తవ్యమే కాని ఉత్పాద్యం కాదన్న సిద్ధాంతంతో చారిత్రాత్మకజ్ఞానం మొదలైన వ్యావహారిక జ్ఞానమంతా జ్ఞానంకాకుండా పోతున్నది. అంటే "ప్లేటో ఫలానప్పుడు ఫలాని దేశంలో పుట్టాడు, ఫలాని పుస్తకాలు వ్రాశాడు, ఫలాన ఫలానసిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదించాడు," అన్నది జ్ఞానంకాకుండా పోతున్నది. ప్లేటో సిద్ధాంతం ప్రకారం తర్కగణితశాస్త్రజన్యజ్ఞానము, యోగజన్యజ్ఞానము (Mystic insight) మాత్రమే జ్ఞానం. తతిమ్మాదేదీ జ్ఞానంకాదు.

# ఆత్మస్వరూపం - జన్మపరంపర

ప్లేటో ప్రతిపాదించిన జ్ఞానస్వరూపాన్నిబట్టి రెండు జగత్తు లేర్పడు తున్నవి. మొదటిది ఆధ్యాత్మిక జగత్తు; రెండవది భౌతికజగత్తు. మొదటి దాని ఛాయ రెండవది. ఇలా రెండంకణాల మేడ ఏర్పడిన తరువాత ఈ రెంటినీ కలిపే నిచ్చెన ఒకటి ఉండాలి. లేకపోతే రెండో అంతస్తు ఉండి ప్రయోజనంలేదు. అసలు పై అంతస్తులో ఏ మున్నదో తెలియదు. కాబట్టి నిశ్రేణి అవసరం. అదే ఆత్మ. ఈ ఆత్మ తన పుణ్యపాపాలనుబట్టి పైకీ క్రిందికీ ఆసులోని క్రోవిలాగా తిరుగుతుంటుంది. అందువల్ల రెండు జగత్తుల తత్త్వం అర్థంచేసుకొంటుంది.

ఈ పైని పేర్కొన్న నిశ్శేణీదృష్టాంతాన్నిబట్టి ఆత్మ జడపదార్థమని కాని, తనకుతాను ఉపయోగపడేది కాదనికాని అర్థంచేసుకోరాదు. కేవలం ఆవశ్యకత ఒక్కటే ఆత్మనిశ్రేణుల కున్న సమానధర్మం. ఆత్మ అనేది లేక పోతే ఆధ్యాత్మికజగత్తు లేక పోవలసివస్తుంది. ప్లేటోమతం ప్రకారం ఆధ్యాత్మికజగత్తు లేక పోతే భౌతికజగత్తు లేకపోతుంది. అందువల్ల అతని మతానికి ఆత్మ ఉండటం అవసరం.

ఆత్మ ఉన్నదనటానికి ఫీడోలో (Phaedo) అతడు ముఖ్యంగా ఈ రెండు ఉపపత్తులను చూపిస్తాడు. భౌతికాలైన ద్వంద్వాలనుండి తత్ప్రతిద్వంద్వాలు పుడుతున్నాయి. ఉదాహరణకు పగలు తీసుకొందాము. దీనికి ప్రతిద్వంది రాత్రి. రాత్రినుంచి పగలు, పగటినుంచి రాత్రి పుడుతు న్నాయి. అలాగే జాగ్రదవస్థనుంచి సుషుప్త్యవస్థ, సుషుప్త్యవస్థనుంచి జాగ్రదవస్థ కలుగు తున్నాయి. అలాగే జీవంనుంచి మరణం, మరణంనుంచి జీవం కలుగుతున్నాయి. అలా కాక పుట్టినవన్నీ శాశ్వతంగా మరణిస్తూ ఉంటే ఒక కాలానికి అన్నీ మృతిపొందటం సజీవమైనది లేకపోవటం, జరగాలి. అంటే మృతి ఒక్కటే శేషించి సర్వం కబళితమై పోవాలి. అందువల్ల మృతినుండి జీవం విధిగా పుడుతున్నదని అంగీకరించాలి. ఇది

నిజమైతే శరీరపతనం జరగగానే ఆత్మ మరొక లోకంలో చావకుండా ఉండాలి. లేనిపక్షములో అది తిరిగిజన్మించటం అసంభవం. కాబట్టి నిత్యమై ఆత్మ ఉండాలి.

జ్ఞానం స్మర్తవ్యమే కాని ఉత్పాద్యంకాదని ప్లేటో ఎలా నిరూపించాడో చూదాము. ఈజన్మలో ప్రత్యక్షజ్ఞానంవల్ల పొందజాలని పారమార్థిక భావాలను మానవుడు నిర్మించగలుగుతాడు. అంటే ఆత్మ ఈజన్మకు పూర్వం ఉండి ఉండాలి.

ఈ రెండు ఉపపత్తులనుబట్టి ఆత్మ ఉన్నదని తెలుతున్నది. ఈఆత్మ, దివ్యం, అమర్త్యం, చేతనం, సమం ( Uniform ) అచ్ఛేద్యం. శరీరం దీనికి కేవలం విరుద్ధం. ఇది భౌతికం, మర్త్యం, జడం, విషమం (Multiform) ఛేద్యం, పరిణామి.

ఆత్మ సామరస్యం ( Harmoy ) కాదు. ఎందుకంటే సామరస్యం ఏ ద్రవ్యాలవల్ల ఎర్పడుతున్నదో వాని స్థితిలోనే ఆ సామరస్యంఉంటుంది. అంగాలు కుంటువడితే, సామరస్యం కుంటుపడుతుంది. లేకపోతే లేదు. కాబట్టి అంగాల ననుసరించి సామరస్యం ఉంటున్నది. కాని సామరస్యం ననుసరించి అంశాలు ఉండటంలేదు. అవయవాలకంటె విరుద్ధమైన గతికాని, ధ్వనికాని, మరొకగుణంకాని సామరస్యాని కుండదు. సామరస్యస్వభావం అంగముల సమరసభావంపై ఆధారపడిఉంటుంది. అంటే ఈసామరస్యంలో తరతమాదిభావా లుంటున్నాయి.

ఇలాంటి తరతమ భావాలు ఆత్మలో లేవు. ఆత్మలలోఎచ్చులొచ్చులు లేవు. అన్ని ఆత్మలు ఒక్కటే. ఆత్మ సామరస్యమైతే శరీరాన్ని అనుశాసించక శరీర అనుశాసన మనుసరించి ఆత్మ పోవాలి. పైగా అవయవి నశిసుంది. నిరవయ నశించదు. ఆత్మ నశించనిది కాబట్టి నిరయవము.

ఆత్మ స్వయంగతికము. అంతేకాని మరొక పదార్థంవల్ల దీనికి గతి ఏర్పడటం లేదు. ఈగతి ఉత్పన్నంకాదు కాబట్టి నష్టమూకాదు.

ఆత్మ ఉనికివల్లనే దేహాలు జడాలైనా చేతనాలవలె కన్పిస్తున్నవి. రెక్కల గుర్రాలజంట రౌతువంటిది ఆత్మ. దీనినిబట్టి గుర్రాలు వేరుగా ఉంటాయి, రౌతు వేరుగా ఉంటా డనుకోరాదు. గుర్రాలజంట, రౌతు అవిభాజ్యాలు. ఇలాంటిది ఆత్మ. దేవతాత్మకు, జీవాత్మకు పెద్ద తేడా లేదు. దేవతాత్మ గుర్రాలు ఉత్తమాలు. జీవాత్మగుర్రాలు పొగరుబోతులు. దేవ తాత్మ తన గుర్రాలను చక్కగా అదుపులో ఉంచుకొని నడపగలుగుతుంది. జీవాత్మ తనగుర్రాలను అదుపులో ఉంచుకొని నడపటం అతి కష్టసాధ్యం. ఆత్మలోని సారథి శబ్దవాచ్యం, వివేకం (Reason) అశ్వ శబ్దవాచ్యాలు సంకల్పము, కామము. ఈ మూడంశాలు జీవితంలోనే కాక దేవతాత్మలో కూడ ఉంటాయి. ఈ ఉపమానం కేవలం అర్థస్ఫురణకు ఇచ్చినదే కాని సంపూర్ణసాధర్మ్యం కోసం ఇచ్చినదికాదు. జగత్తులోని అ ధర్మానికి మూలం ఆత్మలోని దుష్టాంశమేనని ప్లేటో సిద్ధాంతం.

ఆత్మలు మూడురకాలు ;— (౧) జీవాత్మ, (౨) దేవతాత్మ, (3) పరమాత్మ. ఈ మూడూ ఆత్మలే. అయితే యీ ఆత్మలు వేరు, భావాలు వేరు. వ్యక్తిలో భావం అభివ్యక్తం కావటానికి ఈ పరమాత్మ, లేక ఈశ్వరుడు కారణం. ప్లేటో ఈశ్వరుడు ఒక్కడనీ, ఆత్మలు అనే కాలనీ స్పష్టంగా సూచించాడు. అయితే ఈశ్వరునకూ, తదొచ్ఛేద్యమాన జగత్తునకూ ఏలాంటి సంబంధమున్నదో మాత్రం నిర్దిష్టంగా చెప్పలేదు.

ఆత్మకు జన్మ ఎలా ప్రాప్తిస్తున్నది? అది దేవతల వెంట స్వర్గో పరిభాగమందున్న భావ ప్రపంచ సందర్శనానికి బయలుదేరుతుంది. దేవతలు తమ రెక్కలగుర్రాల జంటలను అవలీలగా నడుపుకొని పోతుంటారు. ఈ ఆత్మలకు తమ గుర్రాల జంటలను అదుపులో ఉంచుకోవటం కష్టసాధ్య మౌతుంది. తన గుర్రాలను అదుపులో ఉంచుకొని నడపలేని ఆత్మ స్వర్గ భ్రష్ట మౌతుంది. ఇలా భ్రష్టమయ్యేటప్పుడు రెక్కలు పోతాయి. తుదికి భూమిమీద పడుతుంది. అలా పడినప్పుడు భౌతిక శరీర మేర్ప డుతుంది. ఈశరీరం నిజానికి జడమైనా ఆత్మసంసర్గంవల్ల చేతనం వలె భాసిస్తుంది. ఇలా శరీర సహితమయ్యే ఆత్మయే మానవుడు.

"అయితే అమర్త్యమైన ఆత్మకు నశ్వరమై పదార్థంతో సంసర్గమేర్పడదని సహేతుకంగా నిరూపించ వీలులేదు. నిజానికి ఈశ్వరునిస్వభావం మనం చూడలేదు. గట్టిగా తెలియదుకూడా. అయినా అమర్త్యమైన ఆత్మలకు శరీరం ఉంటుందని ఊహించవచ్చును."

స్వర్గభ్రష్టతకు పూర్వం ఎక్కువ సత్యంచూచిన ఆత్మ తత్త్వవేత్తగా జన్మిస్తుంది. లేదా రామణీయక తత్త్వపరుడుగానో, కాక, సంగీతప్రియుడు గానో, కాక ప్రణయశీలుడుగానో జన్మిస్తుంది. ౨. అంతకన్నా తక్కువ సత్యంచూచినది ఉత్తమ భూపాలుడుగానో, సేనాధిపతిగానో జన్మిస్తుంది. 3. అంతకన్నా తక్కువ చూచినది రాజకీయవేత్తగానో, వణిజుడుగానో జన్మిస్తుంది. ర. అంతకన్నా తక్కువ చూచినది వ్యాయామాభిమానిగానో, వైద్యుడుగానో జన్మిస్తుంది. ౫. అంతకన్నా తక్కువ చూచినది ప్రవక్త గానో, మతగురువుగానో పుడుతుంది. ౬. అంతకన్నా తక్కువ చూచినది కవిగానో, చిత్రకారుడుగానో, లేక మరొకలలితకళా స్రష్టగానో పుడు తుంది. ౭. అంతకన్నా తక్కువ చూచినది ఏ రైతుగానో పుడుతుంది. ౮. అంతకన్నా తక్కువచూచినది వైతండికుడుగానో, లేక Demagoue గానో పుడుతుంది. ౯. అంతకన్న తక్కువచూచినది ఘోరచండశాసను డుగా పుడుతుంది.

ఇహలోకంలో పుణ్యంచేస్తే ఆత్మ మరుజన్మలో పూర్వంకంటే ఉత్తమజీవిగా పుడుతుంది. ఇలా పుణ్య మెక్కువగా సంపాదిస్తూపోతే తుదికి ఆత్మ జన్మరాహిత్యం పొంది జ్ఞానసిద్ధిపొందుతుంది. అలాకాక పాపం ఎక్కువచేసినకొలదీ అధఃపతనం చెందుతుంటుంది.

# సృష్టిక్రమం

సృష్టిక్రమాన్ని గూర్చి ప్లేటో టిమీయస్ (Timaeus)లో వ్రాశాడు. ఇందలి విషయనిర్ణయంలో వ్యాఖ్యాతలందు అభిప్రాయభేదా లున్నాయి. పైగా ఈఅంశాలలో ఎంతవరకు కట్టుకథలో, ఎంతవరకు అతని అభిమత ముందో చెప్పలేము. ఏది ఎలా ఉన్నా అతని మతం స్థూలంగా చెప్పా లంటే ఇలా ఉంటుంది :

మారనిదానిని బుద్ధి వివేకం గ్రహిస్తాయి. మారేదానిని అభిప్రాయం గ్రహిస్తుంది. జగత్తు భౌతికం; కాబట్టి నిత్యం కాజాలదు. దీనిని ఈశ్వరుడు సృజించాడు. ఈశ్వరుడు ధర్మమయుడు. అతడు నిత్యపదార్థాన్ని అనుస రించి ఈ జగత్తును నిర్మించాడు. అతడు ఈర్ష్యారహితుడు. అందువల్ల ప్రతిదీ సాధ్యమైనంతవరకు తనవలె ఉండాలని అతని అభిలాష. భౌతికపదార్థం నామరూపరహితంగా, వ్యవస్థారహితంగా ఉంటే ఈశ్వరుడు వ్యవస్థ కల్పించాడు. ఆత్మలో బుద్ధినుంచి దానిని శరీర నిహితం చేశాడు. అతడు ఈ జగత్తును ఒకజీవిగా సృష్టించాడు. ఈ జీవికి ఆత్మ, బుద్ధి ఉన్నాయి. అయితే ఈ జగత్తు ఒక్కటే కాని అనేకాలు కావు. ఎందువల్లనంటే నిత్య భావానికి సాధ్యమైనంత సన్నిహితంగా ఉండాలన్న దృష్టితో ఈశ్వ రుడు ఈ ప్రతిని సృష్టించాడు. అందువల్ల జగత్తు ఒక్కటే. ఇది ఒక గోళం. అసాదృశ్యంకంటె సాదృశ్యం మనోజ్ఞం. సర్వత్ర ఒకేవిధంగా ఉండేది. గోళమొక్కటే. అందువల్ల జగత్తు ఒక గోళం. అది భ్రమిస్తుంది. ఎందువల్ల నంటే గతులన్నిటిలోను భ్రమణాత్మకగతి నిర్దుష్టం.

ఈశ్వరుడు అగ్ని, వాయువు, జలము, పృథ్విఅన్న నాలుగు భూతా లతో ఈ జగత్తును సృష్టించాడు. గ్రీకులకు భూతాలు నాలుగే కాని ఐదు కావు. (వారిమతం ప్రకారం ఆకాశంలేదు.) సమర స్వభావమేర్పడేటట్లు గా ఈ నాలుగు భూతాలను తగిన నిష్పత్తిలో కలిపి సృష్టించటం వలన ఈ

జగత్తు జరావ్యాధులకు గురికాదు. భగవంతుడు సంకల్పిస్తే తప్ప ఇది విలయం పొందదు.

ఈశ్వరుడు మొట్టమొదట ఆత్మ, తరువాత శరీరం సృష్టించాడు. ఆత్మ అవిభాజ్యం. అది పరిణామ రహితమయిన పదార్థంతో నిర్మితం. శరీరం విభాజ్యం. పరిణామియైన ఒకానొక పదార్థంతో సృష్టింపబడ్డది. ఇది భావంకంటె ఆత్మలకంటె భిన్నం.

చరము, సజీవము అయిన ఈ జగత్తునుచూచి ఈశ్వరుడు హృష్టుడై దీనిని మూలానికి, అంటే జగద్భావానికి సాధ్యమైనంత సన్నిహితంగా ఉంచాలని సంకల్పించాడు. మూలము నిత్యం కాబట్టి ఈ జగత్తును కూడా వీలయినంత నిత్యంగా ఉండేటట్లు చేయాలను కొన్నాడు. ఈ నిత్యతను సమగ్రంగా జగత్తుకు ప్రసాదించటం అసంభవం. అందువల్ల ఈనిత్యత్వానికి చరచ్ఛాయ కల్పించటానికి నిశ్చయించాడు. ఆకాశంలో వ్యవస్థ నెలకొల్పి ఈ చరన్నిత్యత్వం కల్పించాడు. ఈ ఛాయయే కాలం.

ఈ కాలానికి పూర్వం పగళ్ళులేవు. రేలు లేవు. నిత్యత్వభావాన్ని గూర్చి చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు ఉండెను అని కాని, ఉండగలదు అని కాని చెప్పటానికి వీలులేదు. ఉన్నది అని మాత్రమే చెప్పాలి.

కాలం, ఆకాశం ఒకేసారి సృజింపబడ్డాయి. జీవులు గణితం నేర్చుకోటానికి ఈశ్వరుడు సూర్యుణ్ణి సృష్టించాడు. దివారాత్రాలు, మాసాలు, సంవత్సరాలు చూడటంవల్ల సంఖ్యాజ్ఞానం, దానివల్ల కాలజ్ఞానం, దానివల్ల తత్త్వజ్ఞానం ఏర్పడ్డాయి. ఇది ఒక్క చే ప్రత్యక్షంవల్ల కలుగుతున్న మహోపకారం.

జగత్తువినా నాలుగు రకాల జీవులున్నాయి. (౧) దేవతలు, (౨) పక్షులు, (3) జలచరాలు, (౪) భూచరాలు. దేవతలు ప్రధానంగా అగ్నిమయులు, నిశ్చలతారలు దివ్యాలు. ఇవి నిత్యాలు. ఈ దేవతలకు "మిమ్ము ధ్వంసంచేయగలను." అని ఈశ్వరుడు చెప్పాడు. కాని వీరిని

ధ్వంసం చేయడు. ఇతర జీవులలోని నిత్యాంశాలను భగవంతుడు సృష్టించాడు. అనిత్యాంశాలను దేవతలు సృష్టించారు.

ప్రతితారకు ఈశ్వరుడు ఒక ఆత్మను ఇచ్చాడు. ఆత్మలకు ఇంద్రియానుభవజ్ఞానం, ప్రేమ, భయం, కోపం ఉంటాయి. వీటిని దమించగలిగితే ఇవి పవిత్రజీవనాలు. లేకపోతే కావు. మానవుడు సత్పథాన నడిస్తే మరణానంతరం తన నక్షత్రంలోకి పోయి శాశ్వతంగా సుఖంగా జీవిస్తాడు. దుష్టమార్గానువర్తి అయితే మరుజన్మలో స్త్రీగా జన్మిస్తాడు. అప్పటికీ సన్మార్గం అనుసరించకపోతే, అది జంతువై పుడుతుంది. ఇలా వివేకం కలిగేటంతవరకు జన్మలు ప్రాప్తిస్తూనే ఉంటాయి. ఈశ్వరుడు ఆత్మలను కొన్ని భూలోకంలోను, కొన్ని చంద్రలోకంలోను, కొన్ని ఇతర గ్రహనక్షత్రాలలోను ఉంచాడు. వాటి శరీరనిర్మాణం దేవతలకు వదలిపెట్టాడు.

మానవునిలో రెండు ఆత్మలున్నాయి. ఒకటి నిత్యం. దీనిని ఈశ్వరుడు సృష్టించాడు. రెండోది అనిత్యం. దీనిని దేవతలు సృష్టించారు. అనిత్యమైన ఆత్మ అనివార్యం, భయంకరము అయిన సంవేదాలకు (Affections) లోనౌతుంది. సుఖం పాపకృత్యాలను ప్రోత్సహిస్తుంది. దుఃఖం ధర్మవిముఖం చేస్తుంది. ఉద్వేగం, భీతి గ్రుడ్డివి. క్రోధం సంతృప్తి అభిలషిస్తుంది. ఆశ పెడమార్గానికి ఈడుస్తుంది. ఇలాంటి సుఖాదికాన్ని అవివేకం ప్రేమలతో జోడించి దేవతలు అనిత్యాత్మను నిర్మించారు.

నిత్యాత్మ శీర్షం. అనిత్యాత్మ హృదయం. పిరికిపందలు, వక్రమార్గులు మరుజన్మంలో స్త్రీలై పుడతారు. అమాయికులు, లఘుబుద్ధులు, గణితశాస్త్రజ్ఞానం లేకుండానే నక్షత్రాలవంక చూచినంతమాత్రాన ఖగోళశాస్త్రం నేర్చుకోవచ్చుననుకొనేవారు పక్షులై జన్మిస్తారు. తత్త్వజ్ఞానం లేనివారు వన్యమృగాలై పుడతారు. మరీ మూఢులు చేపలై పుడతారు.

# ధర్మ స్వరూపం

ఇంతవరకు జ్ఞానస్వరూపం, ఆత్మలక్షణం, సృష్టిక్రమం చూచాము. ఇక ధర్మాన్నిగూర్చి ప్లేటో ఏమి చెబుతున్నాడో చూదాము.

జ్ఞానస్వరూప విచారసందర్భంలో భావజగత్తు ఒక్కటే యథార్థమనీ, యీ భౌతికజగత్తు ఆభాసమనీ తేల్చుకొన్నాము. ధర్మం కూడా ఆ భావజగత్తులోనిది. అంటే ధర్మంఅనేది యథార్థం. అది మనఃకల్పితంకాదు. భౌతికమూ కాదు. దృక్కునకంటె (Subject) భిన్నం. అంటే మానవుడు దానిని కల్పించలేదు. ధర్మం అతని యిష్టానిష్టాలమీద ఆధారపడిలేదు. మానవుని కోరికలను అభిమతాలను ఆశ్రయించి ఉండటంలేదు. ధర్మస్వరూపం దేశకాలపాత్రలనుబట్టి, మానవుల ఊహలనుబట్టి ఏర్పడటంలేదు. అంటే ఒకటి అనాదినుంచి వస్తున్నంతమాత్రాన, ప్రజానీకం శిరసావహిస్తున్నంతమాత్రాన, ఒకజాతిలో సంప్రదాయం అయినంతమాత్రాన ధర్మం కాదు. ఈధర్మం అనేది ఒకదేశంలో, ఒకజాతికి, ఒకవ్యక్తికి, ఒకప్పుడు ధర్మమై మరొకదేశంలో, మరొకజాతికి, మరొకవ్యక్తికి, మరొకప్పుడు ధర్మం కాకపోదు. ధర్మమైనది మూడుకాలాలకు, సర్వదేశాలకు, సర్వరాజ్యాలకు, సమస్తవ్యక్తులకు ధర్మమే. ఈధర్మాన్ని ఆచారవ్యవహారాలుకాని, సంప్రదాయాలుకాని, అభిప్రాయాలుకాని నిర్దేశించలేవు. వీటిమీద ధర్మం ఆధారపడి లేదు. ఈధర్మం పంచేంద్రియగోచరం కాదు. అంటే ప్రత్యక్షానుభవవేద్యం కాదు. ఊహాపోహలకు అందేది కాదు. ఏకతానతాప్రాప్యం ( Intuitional ) అంతకన్న కాదు. కేవలం వివేకైకవేద్యం. అందువల్ల ధర్మస్వరూప నిర్ణయంలో ప్రజల అభిప్రాయంతో కాని, ప్రత్యక్షానుభవాలతో కాని, వృద్ధాచారాలతో కాని, సంప్రదాయాలతో కాని నిమిత్తంలేదు.

ఈ ధర్మం వ్యక్తికైనా, రాజ్యానికైనా, ప్రభుత్వానికైనా ఒకటే. ఇది వ్యక్తిధర్మం, ఇది ప్రభుత్వధర్మం, ఇది రాజకీయధర్మం, ఇది సామా

జికం అన్న విభేధం లేదు. అందరు వ్యక్తులకూ, అన్ని ప్రభుత్వాలకూ ధర్మం ఒక్కటే. అంటే ధర్మం ఒకటే అయినా అటు వ్యక్తికమూ, ఇటు సామాజికమూ అవుతున్నది. పారమార్థికమూ, నిత్యమూ, యథార్థమూ, వివేకైకవేద్యమూ అయిన ఈ ధర్మభావం వ్యక్తిద్వారా సమాజంద్వారా అభివ్యక్తమౌతున్నది.

భావజగత్తులో ఈ పారమార్థికధర్మానికి ప్లేటో ఇచ్చినస్థానం అనన్యం. ఈ ధర్మభావంవల్లనే జ్ఞాత పదార్థానికి సత్యత్వము, జ్ఞాతకు జ్ఞానశక్తి లభిస్తున్నాయి. ఈ ధర్మభావమే శాస్త్రానికీ, జ్ఞానానికి విషయమౌతున్న సత్యానికీ కారణం. సత్యము, జ్ఞానమూ రమణీయములే అయినా ధర్మభావం రమణీయతరం. భౌతికజగత్తులో సూర్యుని కేలాటి స్థాన మున్నదో భావ ప్రపంచంలో ధర్మానికి అలాంటి స్థానమే ఉంది. సూర్యుడు చూపునకు వెలుగునకు, అర్థప్రకాశానికి, జగత్సృష్టిపోషణలకు కారణం. అయినా సూర్యుడు చూపుకంటె, వెలుగుకంటె, అర్థప్రకాశంకంటె, సృష్టిపోషణల కంటె భిన్నుడు. అలాగే ధర్మం కూడా తతిమ్మా భావాలకు కారణం. చూపు, వెలుగు సూర్యునివలె ఉన్నా ఎలా సూర్యునికంటే భిన్నమో, శాస్త్రము, సత్యము ధర్మమువంటివే, అయినా, ధర్మం కావు. శాస్త్రంకంటె సత్యంకంటె ధర్మం ఉత్తమం.”

ప్లేటో ఇలా భావాలకు ధర్మం మూలమని రిపబ్లిక్ అనే గ్రంథంలో సూచించినా, ఇతర రచనలలో యీవిషయం స్పృశించలేదు. ఆ గ్రంథంలో నైనా లోతుకుపోయి ధర్మంనుంచి తతిమ్మా భావాలు ఎలా నిష్పన్నమౌతు న్నవో విశదీకరించలేదు. ఏది ఎలా ఉన్నా అతడు బహుత్వవాదే (Pluralist) కాని ఏకత్వవాది కాడు.

ఇంతకూ మానవజీవితలక్ష్య మేమిటి? అతడు జీవితంలో ఏమి సాధించాలి? వ్యక్తిగా, సామాజికుడుగా ఏమి చేయాలి? ఎలాంటి జీవితం సార్థకం? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పకొనేముందు లోగడ చెప్పకొన్న విషయాలు గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. భౌతిక పదార్థాలన్నీ నశ్వరాలు, అయథార్థాలు. అయితే యివి పారమార్థిక భావాలను అభి

వ్యక్తం చేస్తున్నాయి. అంతకుతప్ప వీనివల్ల ప్రయోజనం లేదు. ఈ జగత్తులో ఆత్మఒక్కటే నిత్యం, సత్యం. దేహిఅయిన ఆత్మకు భావాల జ్ఞానం పొందటం కర్తవ్యం. అయితే, యింద్రియజన్యజ్ఞానం యథార్థం కాదు. పంచేంద్రియాలవల్ల అభిప్రాయంమాత్రమే కలుగుతున్నది. అందువలన ఇంద్రియ లోలుడైన మానవుడు జ్ఞానం పొందలేడు. జ్ఞానం పొందలేకపోగా దానికి దూరమాతున్నాడు. జ్ఞానమే పుణ్యం. పుణ్యపురుషుడు ఇంద్రియలోభాలకు లోబడడు. ఇంద్రియాలను జయించి అంతర్ముఖుడై విచారం సాగిస్తాడు. అసలు శరీరం ఉండగా యథార్థజ్ఞానం దుర్లభం. ఎందుకంటే, శరీరంవల్ల కలిగే యాతనలు అన్నీ యిన్నీ కావు. దానికి తిండి కావాలి. తిండి ఉన్నా, వ్యాధి పీడిస్తూ మనస్సును చీకాకుపరచి సత్యాన్వేషణ సాగనీదు.' తిండి ఉండి వ్యాధులు లేకపోయినా, శరీరం అరిషడ్వర్గమంత్రాంగానికి లోనై ముప్పతిప్పలు పెడుతుంది. విచారించే శక్తికూడా లేకుండా చేస్తుంది. యుద్ధాలు, స్పర్థలు, వైమనస్యాలు ఎందుకు వస్తున్నాయి ? ఈ శరీర మనేది లేకపోతే ఇవన్నీ ఉంటాయా ? ధనలోభం వలన యుద్ధాలు వస్తున్నాయి. శరీరపోషణకోసం, రక్షణకోసం ధనలోభం ఏర్పడుతున్నది. ఈ ప్రతి బంధకాలన్నిటివల్ల తత్వవిచారానికి వ్యవధి లభించటంలేదు. ఒకవేళ అవకాశం లభించినా శరీరం విచారానికి అడ్డుతగిలి, మనోమాలిన్యాలను రెచ్చగొట్టి, సంక్షోభం కలిగించి సత్యం తెలుసుకోనీకుండా చేస్తున్నది. అసలు నిజంగా దేనినిగూర్చి అయినా యథార్థజ్ఞానం కలగాలంటే ఈ దేహత్యాగం జరిగితేతప్ప వీలు లేదని అనుభవం రాయి గుద్ది చెబుతున్నది. పంచేంద్రియాలకుదూరమై, అంతర్ముఖమైనప్పుడు ఆత్మ వస్తువుల యథార్థ స్వరూపం తెలుసుకొంటుంది. అప్పుడే వివేకం లభిస్తుంది. అయితే శరీరం ఉండగా మాత్రం ఇది జరగదు. ఎందుకంటే, శరీరం ఉండగా ఆత్మ నిర్మలజ్ఞానం పొందలేదు. జ్ఞానం అనేదానిని అసలు పొందటం అనేది ఉంటే మరణానంతరం పొందవలసిందే.

అందువల్ల వివేకికి ఈ దేహం హేయం. దేహమే హేయమైన

ప్పుడు వస్త్రాలంకారాలు, సిరిసంపత్తులు, భోగభాగ్యాలు, దాసీదాసజనము సంగతి ప్రత్యేకంగా చెప్పనవసరం లేదు.

దేహము హేయమైనంతమాత్రాన దానిని విసర్జించి వేయాలని అంటే ఆత్మహత్య చేసుకోవాలని ప్లేటోఅభిమతం కాదు. అలా ఆత్మహత్య చేసుకొనే అధికారం మానవునికి లేదు. తన పశువులు కొట్టంలో నుంచి పారిపోతే యజమానుడు సంతోషించనట్లుగా, మానవుని బలవన్మరణానికి ఈశ్వరుడు సంతోషించడు. అందువల్ల ఈశ్వరునినుంచి పిలుపువచ్చేటంత వరకు మానవుడు సత్కర్మం చేస్తూ ఉండాలి. ఇంతమాత్రంచేత సర్వసంగ పరిత్యాగం చేయాలనీ, సమస్త సుఖభోగాలు పూర్తిగా వదలివేయాలనీ అర్థంకాదు. వాటిని అనుభవించవచ్చును. కాని, ఆ అనుభవక్రియ నిర్లిప్తంగా జరగాలి. అంటే భోగాదులకు మానవుడు దాసుడు కాగూడదు. వివేకచోదితమైన జీవితం గడపాలి. అంతేకాని ఇంద్రియాలు, రాగద్వేషాదిమనోమాలిన్యాలు నడపినట్లు నడవగూడదు.

వివేకికి దేహం హేయమంటున్నామంటే మానవునిలో ప్రధానంగా రెండుభాగా లున్నవని వేరే చెప్ప నవసరం లేదు. ఒకటి పరిణామి, నశ్వరము, అయథార్థమైన శరీరం. రెండవది పరిణామరహితం, నిత్యం, యథార్థమైన ఆత్మ. శరీరం వస్తుతః జడం. ఆత్మ చేతనం. ఈ ఆత్మ ఉనికివలననే శరీరం చేతనంవలె ఆభాసిస్తున్నది. ఈ ఆత్మ వల్లనే దేహానికి ప్రవృత్తి ఏర్పడుతున్నది. ఈ ఆత్మలో వివేకం, సంకల్పం, కామం అనే మూడంశా లున్నవని లోగడ చెప్పుకున్నాము. వివేకం స్వతంత్రంగా విచారం సాగించాలి. జ్ఞానం పొందాలి. దీనినే వివేచనం (Wisdom) అంటారు. వివేచనాచోదితమై వ్యవహరించే సంకల్ప వ్యాపారమే ధైర్యం. కామం అనేది గ్రుడ్డిది. ఇంద్రియచాపల్యానికి లోనై యిష్టంవచ్చినట్లు ఆడటానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉంటుంది. అలాంటిదానిని సంకల్పం వివేకనిర్దిష్టమార్గంలో ఉంచాలి. ఇలా కామాన్ని అదుపుఆజ్ఞలలో ఉంచటమే దమనం. ఈవిధంగా ఆత్మలోని మూడంశాలు సామరస్యం పొంది పనిచేయటమే న్యాయం. కాబట్టి విషయలోల్యం

విడిచి శరీరధారణకు వలసినంతమాత్రంగా ఆహారవిహారాదులను అంగీకరిస్తూ సంకల్పమంత్రిసహాయంతో వివేకప్రభువు కామప్రజలపై సామరస్యంతో పరిపాలన సాగించటం న్యాయం. ఇలాంటి వివేచనా ధైర్యదమన న్యాయ విశిష్టమైన జీవితమే ఉత్తమం. మానవుని లక్ష్యం.

ఇంతవరకు వ్యక్తిగతధర్మం ఎలా ఉంటుందో చూచాము. ఇక సామాజికుని ధర్మం ఏమిటో చూదాము. అయితే ధర్మం ఒకటేననీ, అది వ్యక్తికమూ, సామాజికమూ అనీ చూచాము. ప్లేటోమతం ప్రకారం ఉత్తమ మానవుడు ఉత్తమ సామాజికుడు లేక పౌరుడు అయి ఉండాలి. ఉత్తమ పౌరుడు ఉత్తమ రాజ్యంలో ఉంటాడు కాని, మరొకచోట ఉండటం కష్టసాధ్యం. రాజ్యానికి ఏదిధర్మమో విచారించకుండా వ్యక్తికి ఏదిధర్మమో నిర్ణయించటంలో అర్థంలేదు. అందువల్లమానసిక, సామాజిక, ధార్మిక, రాజకీయ సమస్యలను విడదీయక సమ్మిశ్రితంగా విచారించటం ప్లేటోకు అవసరమైంది.

వ్యక్తిధర్మం, సామాజికుని ధర్మం ఆతడు ఒకటేనంటాడు. "ఆత్మ యొక్క బృహద్రూపమే రాజ్య," మని అతని అభిప్రాయం. ఆత్మలో వివేకం, సంకల్పం, కామం అన్న మూడు అంశాలు ఎలా ఉన్నాయో, రాజ్యంలో కూడ పాలకవర్గం, రక్షకవర్గం, వృత్తికారవర్గం అన్న మూడంశాలున్నాయి. వ్యక్తికి న్యాయం లక్ష్యమైనట్లుగా రాజ్యానికి కూడా న్యాయం లక్ష్యం. ఆత్మ అవిభాజ్యమైన అంశాలతో కూడి ఉన్నట్లుగానే రాజ్యంకూడా అవిభాజ్యమైన మూడు వర్గాలతో కూడిఉంది. ఆత్మలో వివేకసంకల్ప కామాలకు వేరు వేరుగా స్వతంత్రసత్తా లేక మూడూ కలిసి ఉంటుంటాయి. ఈ మూడూ వివేచనాచోదితమై సామరస్యం పొందుతున్నవి. అలాగే రాజ్యంలోకూడా పాలకరక్షకవృత్తికారవర్గాలకు వేరు వేరుగా స్వతంత్రసత్తా లేక మూడూ కలసి ఉండాలి. ఆ మూడూ పాలకవర్గచోదితమై సామరస్యం కలిగి ఉండాలి. అంటే ఆత్మవలె రాజ్యం కూడా సచేతన అవయవముకాని జడమైన అవయవి కాదు. సప్రాణమైన శరీరంలో వివిధఅవయవాలు అవయవిని వీడి నిరర్థకము లౌతున్నట్లే రాజ్యం నుంచి వేరైన వర్గాలు నిరర్థకము లౌతున్నవి.

ఈవిధంగా ఆత్మకు బృహద్రూపమే రాజ్యమనటంవల్ల (1) వృత్తి విభాగం లేక సమాజం లేదనీ, (2) శరీరంలో అవయవాలవలె రాజ్యంలో మూడు వర్గా లుండాలనీ, (3) ఈ మూడువర్గాలలోను సామాజిక జీవనానికి విరుద్ధమైన ప్రకృతి లేదనీ సిద్ధాంత మేర్పడుతున్నది. సిద్ధాంతాంశాలను విశదంగా తెల్చుకోవటం అవసరం.

## వృత్తివిభాగ ఆవశ్యకత

సమాజ మంటే పరస్పర సహాయంకోసం చేరిన వ్యక్తుల సమూహం. ఈ సమాజంలో ప్రతివ్యక్తీ ఉత్పత్తిచేసి సరకులను ఇస్తాడు, పుచ్చుకొంటాడు. వ్యక్తులు తమ సరకును పరస్పరం మార్చుకోవటం ప్రభుత్వానికి ముఖ్యం. మానవుల అవసరాలను అత్యంత సముచితంగా తీర్చటానికి ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేస్తుంది. జరుగవలసిన ఉత్పత్తి, మారకం అత్యంత సమరసంగా జరగటానికి సదుపాయాలు కల్పిస్తుంది. ఇలాంటి విధానంలో వ్యక్తి నిర్వహించవలసిన పాత్ర ఏమిటి ? అతడు సమాజానికి అవసరమైన పని చేయాలి. అతడు చేసే పనికున్న విలువ ననుసరించి సమాజంలో అతనికుండే ప్రాముఖ్యం నిర్దిష్ట మౌతుంది. అందువల్ల వ్యక్తి తనకు నిర్దిష్టమైన వృత్తిని నిర్వహించటంలో స్వాతంత్ర్యం ఉన్నదికాని, తన సంకల్పానుసారంగా వృత్తిని నిర్ణయించుకోవటంలో స్వాతంత్ర్యం లేదు.

వ్యక్తి తనవృత్తిని తాను నిర్ణయించుకొనే సాతంత్ర్యాన్ని ప్రభుత్వం కాపాడాలన్న వాదం ప్లేటో ఏ మాత్రం అంగీకరించడు. ఎందుకంటె ప్రత్యక్షానుభవభిన్నమై, తర్కశాస్త్రప్రయోగజమైన వివేకము ననుసరించి సంకల్పం కామాన్ని అదుపాజ్ఞలలో ఉంచటమే న్యాయం. కేవలం వాంఛలను పురస్కరించుకొని బయలుదేరే సంకల్పం ప్రకారం నడవటం న్యాయంకాదు.

వస్తువుల మారకంకోసం సమాజం ఏర్పడుతున్నదంటే వృత్తివిభాగం అవసరమనీ, వ్యక్తి తన వృత్తిని తప్ప మరొక వృత్తిని చేయరాదనీ సిద్ధిస్తున్నది. ఒక వ్యక్తి కొన్ని వస్తువులను మారకానికి పెడుతున్నాడంటే,

ఆ వస్తువులు అతనికి కావలసిన వాటికంటె ఎక్కువ ఉండాలి. వాటిని పుచ్చుకొనేవానికి అవితక్కువగా ఉండాలి. మారకానికి వస్తువులుండాలంటే ఏదో ప్రత్యేకకృషి ఉండాలి. రైతు తనకు కావలసిన ధాన్యంకంటె ఎక్కువ పండిస్తాడు. వడ్రంగి ఎక్కువ నాగళ్ళు చేస్తాడు. కాబట్టి ప్రతి ఒక్కడూ రెండవ వాని కోసం ఉత్పత్తి చేయటం ఉభయులకూ లాభదాయకం. ఒకడే తనకు కావలసిన అన్ని వస్తువులూ తయారుచేసుకోవాలంటే వాటిని అంతవిరివిగా తయారు చేయలేడు. అలా కాక ఒక్కొక్కడు ఒకవృత్తినిమాత్రం చేస్తూ ఉంటే ఎక్కువ సరకు తయారవుతుంది. అందరికీ ఎక్కువ సరకులు లభిస్తాయి. కాబట్టి వృత్తివిభాగం అవసరం. ప్లేటోమతం ప్రకారం ఈ వృత్తివిభాగానికి మూలం రెండంశాలున్నాయి. (౧) భిన్నభిన్న వ్యక్తులకు స్వభావము ననుసరించి భిన్న భిన్న అభిరుచు లుంటాయి. అందువల్ల అభిరుచి ఉన్న వారు తమ పనులను ఇతరులకంటె ఎంతో బాగా చేస్తారు. (౨) తమకు అభిరుచి ఉన్న వృత్తిలోనే ఎప్పుడూ ఉంటే అందులో నైపుణి ఏర్పడుతుంది.

భిన్నభిన్నవ్యక్తులలో భిన్నభిన్న అభిరుచుల ననుసరించి వృత్తివిభాగం లేక, వృత్తివిభాగం ననుసరించి ఎవరివృత్తులలో వారు నిష్ఠులు కాక సమాజానికి అభ్యున్నతిలేదు; వ్యక్తికి అంతకన్నా లేదు. మానవుని స్వభావంలో ఉన్న యీ శక్తులమీద ఆధారపడే, సమాజం, రాజ్యం ఉంటున్నాయి. కాబట్టి వీటిని సద్వినియోగం చేయట మనేది ముఖ్యం. అభిరుచులనుబట్టి మనుష్యులను ఎలా విభజించాలి? ఎలాంటి శిక్షణ యిస్తే యీ అభిరుచులు వికసిస్తాయి? సహకారజీవనంద్వారా తీర్చుకోవలసిన అవసరాలు ఎలాంటివై ఉండాలి? అవి ఐహికాలా, లేక ఆముష్మికాలా? ఈ ప్రశ్నలన్నింటికీ సమాధానం చెప్పేది ప్లేటో మతంప్రకారం ధర్మజ్ఞానమే. ధర్మం తెలుసుకోవటమంటే ఈ ప్రశ్నలన్నిటికీ ఎలా సమాధానం చెప్పాలో తెలుసుకోవట మన్నమాట. ఇదే తత్త్వవేత్త ప్రత్యేకవృత్తి. అలాంటి జ్ఞానం పొందటమే అతనికున్న అధికారం. ఆ జ్ఞానమనుసరించి పాలించటం అతని విధి.

ప్లేటో రాజ్యాన్నిగూర్చి, సమాజాన్నిగూర్చి ఇలా చెబుతున్నాడంటే అందులో విశేషముంది. సామాజికజీవనానికి వ్యతిరేకమైన శక్తులు వ్యక్తిలో లేవనీ, అనుపాను లెరిగి ప్రభుత్వం విద్యావిధానం ప్రవేశపెట్టి, శిక్షణయిస్తే సమాజానికీ వ్యక్తికీ ఎలాంటి వైరుధ్యం ఏర్పడదని అతని సిద్ధాంతం. ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం వ్యక్తివికాసస్వాతంత్ర్యాలకు సామాజిక జీవితం తోడ్పడుతుందేతప్ప ప్రతిబంధకం కాదు. మానవుని స్వభావంలోనే సమాజానికి అనుగుణమైన యోగ్యత ఉన్నది. అటు వ్యక్తిలోను, ఇటు సమాజంలోను ఒకే తత్త్వం అంతర్యామిత్వమై ఉంది. అందువల్ల మానవునకు శ్రేయస్కరమైనది సమాజానికీ, సమాజానికి శ్రేయస్కరమైనది వ్యక్తికీ అరిష్టదాయకం కాదంటాడు ప్లేటో. అయితే యీసూత్రం వాచా అతడు ఎక్కడా చెప్పడు. అయినా యీ సూత్రం లేకుండా అతని వాదం అర్థంచేసుకోటానికి వీలు లేదు.

ఈ సిద్ధాంతంవల్లనే వ్యక్తి శ్రేయస్సుకూ సమాజం శ్రేయస్సుకూ వ్యక్తియొక్క అభిరుచికీ విధ్యుక్తధర్మానికీ స్పర్థలేకుండా పోతున్నవి. స్పర్థలు ఒకవేళ వచ్చినా వాటిని సర్దుబాటు చేసుకోవచ్చునంటాడు. వాటిని పశుబల ముపయోగించి అణచి వేయవలసిన అవసరం లేదు. సమాజమంటే గిట్టనివ్యక్తి తన స్వభావం అర్థంచేసుకొని జ్ఞానం ప్రకారం తన శక్తులను అభివృద్ధి చేసుకోవాలి. మానవుడు చేయవలెనని కోరేదానికీ, విధిగా చేయవలసిన దానికీ తీర్చరాని వైరుధ్యం లేదు. ఎందుకంటే, అతడు తన శక్తులను పూర్ణంగా అభివృద్ధి చేసుకో గోరుచున్నాడు. అతనికి ఆ అధికారం ఉంది. అసంపూర్ణమైన రాజ్యంలో పౌరులు అభివృద్ధి పొందటానికి అవకాశాలు కల్పించాలి. ఉత్తమ రాజ్యానికుండే సమస్య ఒకటి, ఉత్తమవ్యక్తికుండే సమస్య మరొకటీ కాదు. నీతి ధర్మం అనేవి అటు వ్యక్తికమూ, ఇటు సామాజికమూ కావాలి. అలాంటిది అమలులో లేకపోతే ఈ సామరస్యం ఏర్పడేటంతవరకూ రాజ్యమూ వ్యక్తీ సంస్కరింపబడాలి.

# ఆదర్శరాజ్యం

ఇక రాజ్యస్వరూపం పరిశీలింతాము. రాజ్యానికి ప్రధానంగా మూడు విధు లున్నాయి. (౧) ఆహార పదార్థములు మొదలైన అవసర వస్తువులను సరఫరా చేయుటం, (౨) రక్షణం, (౩) పరిపాలన. ఈవిధులను అనుసరించి మూడు వర్గాలు ఏర్పడు తున్నాయి. (౧) వృత్తికారవర్గం, (౨) రక్షకవర్గం, (౩) పాలకవర్గం. వృత్తివిభాగం స్వభావాన్నిబట్టి జరుగు తున్నది. కాబట్టి ఈమూడువర్గాలూ, మూడురకాల మనుష్యులున్నారన్న సిద్ధాంతంమీద ఆధారపడుతున్నవి. అంటే స్వభావమునుబట్టి కొందరు పని చేయటానికి మాత్రమే పనికివస్తారు. కొందరు సలహాలు పొంది, ఆజ్ఞలకు లోనై పరిపాలించటానికి పనికివస్తారు. కొందరు కేవలం మంచి చెడ్డలను విచారించి సాధన సాధ్యాలను నిర్ణయించటానికి పనికివస్తారు. ఈ మూడు తరగతులు ఆత్మలోని మూడంశాలకు సరిపోతాయి. అంటే కామసంకల్ప వివేకాలకు సరిపోతాయి.

ఆదర్శరాజ్యంలో తత్త్వవేత్తలు పాలకులై మంచి చెడ్డలను తమకు తాముగా విచారించి శాసనాలు చేస్తారు. ఈ శాసనాలను రక్షకవర్గం అమలు పరుస్తుంది. వృత్తికారవర్గంవారు ఈ శాసనాలను శిరసావహించి, తమతమవృత్తులను నిర్వహిస్తూ పైవర్గాలకు తోడ్పడుతారు. ఇలా చేయటం పైవర్గం వారికే కాక తమకుకూడా శ్రేయోదాయకం. ఇలా ఏ వర్గానికి ఆవర్గం తన వృత్తిలో నిమగ్నమై సామరస్యంతో ఉండటమే రాజ్యన్యాయం. ఇలాంటి న్యాయమైన రాజ్యం అరిస్టోక్రటిక్ రాజ్యమే.

వివేచన, ధైర్యం, దమనం, న్యాయం అనే నాలుగు ప్రధాన సద్గుణాలు ఒక్క అరిస్టోక్రసీ లోనే గోచరిస్తాయని ప్లేటో అంటాడు. తత్త్వవేత్తలు పరిపాలకులుగా ఉంటారు. వారి పరిపాలనమే మూర్తిమంతమైన జ్ఞానం. సైనికులు తత్త్వవేత్తల ననుసరించి వ్యవహరిస్తారు. ఇదే ధైర్యం. సామాన్యప్రజానీకం తత్త్వవేత్తలకున్న వివేకం లేకపోవటంవల్ల అజ్ఞానులై కట్టు దప్పి వ్యవహరించటానికి ప్రయత్నిస్తారు. వీరిని అదుపు ఆజ్ఞలలో ఉంచటం అవసరం. సైనికుల సహాయంతో తత్త్వవేత్తలు ఈ కర్తవ్యం నిర్వ

హిస్తూ ఉంటారు. ఇదే దమనం. ఈ విధంగా ఆదర్శరాజ్యంలో వివేచన ధైర్యం, దమనం నెలకొంటున్నాయి. ఇక న్యాయంవల్ల తీరవలసిన కొరత ఏమిటి? ఏ వర్గానికి నిర్దిష్టమైన వృత్తిని ఆ వర్గం చక్కగా నిర్వహించటం, ఈ వర్గాలమధ్య సామరస్యం ఏర్పడటం ముఖ్యం. ప్రతివర్గం తనకు నిర్దిష్టమైన వృత్తిని చేయాలికాని ఇతర వర్గాలపనులు చేయటానికి అర్రులు చాచరాదు. తత్త్వవేత్తలు పాలకులై, శాసనాలు చేస్తూ, సైనికుల సహాయంతో వాటిని అమలుపరుస్తూ, సామాన్యప్రజానీకాన్ని అదుపు ఆజ్ఞలలో ఉంచాలి. కట్టుదిట్టాలకు లోనై వ్యవహరించటం తమకే శ్రేయస్కరం కాబట్టి తత్త్వవేత్తలు, సైనికులు చెప్పినట్లు సామాన్యప్రజానీకం నడుచుకోవాలి. ఈ సామరస్యమే న్యాయం.

ఆదర్శరాజ్యంలో ప్రభుత్వమే తత్త్వవేత్తలకు, సైనికులకు విద్య చెప్పిస్తుంది. వారిలో సమరసభావం పెంపొందటానికి గాంధర్వగానశిక్షణ (Pure music) ఇవ్వట మౌతుంది. తరువాత వ్యాయామశిక్షణకూడా ఉంటుంది. దీనివల్ల శరీరంతోపాటు మనస్సుకూడా వికాసం పొందుతుంది.

ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టే విద్యావిధానం గాంభీర్యం, ఉదాత్తత, ధైర్యం అన్న సద్గుణాలనూ అలవరచేదిగా ఉండాలి. పిల్లలకు బోధించే సాహిత్యం విశిష్టమైనది కావాలి. తల్లులు, దాదులు ప్రభుత్వం ఆమోదించిన కథలనుమాత్రమే పిల్లలకు బోధించాలి. హోమర్, హెసియడ్ కవుల కావ్యాలను పెక్కు కారణాలవల్ల బోధించరాదు. దేవతలు కొన్ని సందర్భాలలో అసహ్యంగా ప్రవర్తించినట్లు ఆ కవులు చిత్రించారు. వీరు చిత్రించిన దేవతలకథలు, కొన్ని అనుపదేశకంగా ఉన్నాయి. దేవతలవల్ల ఎన్నడూ అనర్థకం జరగదని పిల్లలకు బోధించాలి. సద్వస్తువులకే ఈశ్వరుడు కర్తగాని, దుష్టవస్తువులకు మాత్రం కాదు. హోమర్, హెసియడ్ వ్రాసిన కొన్ని కథలు పాఠకులను మృత్యువంటే భయపడేటట్లు చేస్తాయి. చెప్పే విద్య పిల్లలను వీరమరణ మభిలషించేటట్లు చేయాలి. బానిసతనంకంటె మరణం వేయిరెట్లు మెరుగని తెలిసివచ్చేటట్లు పిల్లలకు బోధించాలి. అందువల్ల ఉత్తమపురుషులు వాపోతున్నట్లుగాని, మిత్రమరణానికి దుఃఖిస్తున్నట్లుగాని చిత్రించే కథలను పూర్తిగా బహిష్క

రించాలి. ఉదాత్తతకు ప్రహసనాదులు అనుచితం. దేవతలే ఇలాంటి అనుచిత కార్యాలు చేసినట్లు హోమర్ రచనలో ఉన్నాయి. దేవతల భోగలాలసతలు అందులో వర్ణింపబడ్డాయి. అలాంటి ఘట్టాలు పూర్తిగా నిషేధించాలి. మంచివారు కష్టాల పాలయ్యారని చెప్పే కథలు, దుష్టులు సుఖించారని చెప్పే కథలు బహిష్కరించాలి. అలాంటి కథలు పిల్లలకు చెబితే అన్యాయంగా వాళ్ళు చెడిపోతారు.

వ్యాయామవిషయంలోకూడా ఏ మాత్రం ప్రాలుమాలిక ఉండగూడదు. ఎవరూ చేపలు తినగూడదు. తాలింపులకూరలు, కేవలం జిహ్వా చాపల్యానికి పనికివచ్చే వంటకాలు దగ్గరకుకూడా రానీరాదు. ఇలాంటిది జరిగితే డాక్టర్ల అవసరం ఉండదు.

ఒక వయస్సు వచ్చేదాకా పిల్లలను వికార వస్తువులు, ఘోరకృత్యాలు చూడనీయరాదు. హృదయదార్ఢ్యం ఏర్పడిన తరువాత మనస్సు కంపింపచేయని బీభత్సాలు చూడనివ్వాలి. తగిన వయస్సు వచ్చిన తరువాత యుద్ధాలు చూపించాలి.

పరిపాలకులకు చిన్న చిన్న కుటీరాలు, నిరాడంబరమైన తిండి ఉండాలి. ఈ పరిపాలకులంతా ఒకేచోట కుడిచి ఒకేచోట పండుకోవాలి. వారికి కేవలం అవసరమాత్రంగాతప్ప ఎలాంటి సొంత ఆస్తిపాస్తులు ఉండగూడదు. వెండిబంగారాలు అసలు వారికి నిషిద్ధాలు. స్నేహితులైనవారికి స్త్రీబాలజనంతోసహా అన్ని వస్తువులు ఉమ్మడిగా ఉండాలి. ఇందులో కొన్ని ఇబ్బందులున్నా, అవి దుస్తరాలు కావు. మగపిల్లలకు చెప్పే విద్యే ఆడపిల్లలకూ చెప్పాలి. అంటే, మగపిల్లలతో పాటు ఆడపిల్లలు గానము, వ్యాయామము, యుద్ధవిద్య నేర్చుకోవాలి. స్త్రీలకు పురుషులవలెనే అన్ని రాజకీయ విషయాలలోను సమానత్వం ఉండాలి.

ఇప్పుడు మనకున్న వివాహపద్ధతి పూర్తిగా సంస్కరింపబడాలి. కొన్ని పర్వదినాలలో జనసంఖ్య తరుగుపెరుగులు పొందకుండేటట్లుగా జనశాస్త్రానుగుణంగా ప్రభుత్వం వధువులను వరులను సమావేశపరుస్తుంది.

ఉత్తమ వధూవరులకే ఎక్కువ సంతాన ప్రాప్తి అయ్యేటట్లు ప్రభుత్వం చూస్తుంది. పుట్టగానే పిల్లలను ప్రభుత్వం తలిదండ్రుల దగ్గరనుంచి తీసుకొనిపోయి ఎవరు ఎవరిపిల్లలో తెలియనీకుండా జాగ్రత్తగా పెంచుతుంది. పిల్లలకు కూడా తమ తలిదండ్రు లెవరో తెలియనీయరు. అంగవికలురైన శిశువులను ఎవరికీ తెలియనిచోట దాచివేస్తారు. తల్లుల వయస్సు ౨౦-౪౦ సంవత్సరాలమధ్య ఉండాలి. తండ్రుల వయస్సు ౨౫-౫౫ సంవత్సరాలమధ్య ఉండాలి ఈ వయస్సును వెలుపల జరిగే సంయోగం స్వేచ్ఛగా జరగవచ్చును. అయితే ఇలాంటి సంయోగసంజనిత గర్భాలు విధిగా నిష్ఫలాలు కావాలి. ప్రభుత్వం నిశ్చయించే వివాహాలలో వధూవరుల ఇష్టానిష్టాలతో ప్రణయద్వేషాలతో నిమిత్తం లేదు. ప్రభుత్వంపట్ల తమకున్న ధర్మాన్ని శిరసావహించి యీ వివాహాలను పాలించాలి.

పిల్లలకు తమ తలిదండ్రు లెవరో తెలియదు-కాబట్టి వాళ్ళు తమకు తలిదండ్రులుగా ఉండటానికి వీలైన వయస్సున్న స్త్రీపురుషులను పితరులుగా భావించాలి. అలాగే అన్నదమ్ములను, అక్కచెల్లెండ్రను తెలిసికోవాలి. తండ్రికీ కుమార్తెకూ, తల్లికీ కుమారునికీ, అన్నకూ చెల్లెలికీ వివాహం జరుగరాదు.

ఈ విధంగా మమకారానికి తావులేకుండా చేయటంవల్ల తత్త్వవేత్త శాసనాధికారం దుర్వినియోగం చేయటానికి వీలులేదు. ధనం కూడబెట్టుకోటానికి కాని, దీనికోసం ఇతరులకు అన్యాయం చేయటానికి కాని అవకాశం లేదు. పైగా జిజ్ఞాస పెంపొందటానికి తగిన విద్య ...కి నేర్పబడుతుంది. అంతేకాదు: సమ్యగ్దర్శనోపాసకులే (lovers of the vision of truth) తత్త్వవేత్తలుగా పరిగణింపబడతారు. అందువల్ల వారు సత్యంకోసం న్యాయవిహితంగా వర్తిస్తారుకాని, అన్యథా వ్యవహరించరు. అసలు సమ్యగ్దర్శనోపాసకులు కానివారు సైనికులుగనో, అందుకూ అయోగ్యులైతే సామాన్య ప్రజలుగనో పరిగణింపబడుతారు. అసలు తత్త్వవేత్తలు యాథార్థ్యం, నిత్యత్వం ఆరాధిస్తారు. వారికి క్షణికాలు, పరిణాములు అయిన శరీరసుఖాలు భౌతికవిషయాలు తుచ్ఛాలు. పైగా

వారికి గణితశాస్త్రం, రేఖాగణితం, ఖగోళశాస్త్రం, తర్కం నేర్పుతారు. అందువల్ల వారు పెడత్రోవ పట్టటానికి ఆస్కారం లేదు.

పై సిద్ధాంతం ప్రకారం వివేకం అనేది పరిపాలకుల ఒక్కళ్ళలోనే ఉంటుందనీ, సామాన్య ప్రజానీకం కేవలం పైవారు అనుశాసించినట్లు చేయవలసినదేతప్ప మరేమీ చేయకూడదనీ సిద్ధిస్తున్నది. దీనికి కారణం ప్లేటోకు వృత్తికాములు, అంటే రెక్కలకష్టంమీద బ్రతికే సామాన్యప్రజానీకంమీద ద్వేషం కాదు. దీనికి మూల కారణం, "మంచి పరిపాలనఅనేది నిగళిత ప్రత్యక్ష జ్ఞానమైన వివేకానికే విషయంకాని అభిప్రాయానికి విషయం కాదు. ఈ వివేకం జ్ఞానివర్గంసొత్తు," అనటంలో ఉంది. ప్లేటోమతం ప్రకారం రోగికీ వైద్యునికీ ఉన్న సంబంధమే, సామాన్య ప్రజానీకానికీ పాలకులకూ ఉన్నది.

పై విషయాలనుబట్టి న్యాయమంటే ప్లేటో అభిమతమేమో తేలికగా ఊహించుకోవచ్చును. న్యాయమనేది సమాజం విచ్ఛిన్నం కాకుండా కలిపి ఉంచేసూత్రం. ఇది వ్యక్తుల అభిరుచులనుబట్టి, పొందిన శిక్షణనుబట్టి సమరస భావంతో వ్యవహరింపజేస్తుంది. ఈ న్యాయం ఇటు వ్యక్తికము, అటు సామాజికము. ఈ న్యాయమువల్లనే రాజ్యానికీ,వ్యక్తులకూ శ్రేయస్సు కలుగుతుంది. మానవునకు తగిన వృత్తి లభించటంకంటె దానికి తగిన యోగ్యత సంపాదించటంకంటె ఉత్తమమైనది మరొకటిలేదు. ప్రతివ్యక్తి తనకు యోగ్యమైన వృత్తిలో ప్రవేశించటంకంటె శ్రేయస్కరమైనది అటు వ్యక్తులకుకాని, సమాజానికిగాని వేరేలేదు.

న్యాయమంటే ప్లేటోమతం ప్రకారం ఏవ్యక్తికి రావలసినది ఆవ్యక్తికివ్వటమే. ఏ వ్యక్తికిరావలసినది ఆవ్యక్తికివ్వటమంటె అతనికున్న శక్తిసామర్థ్యాలనుబట్టి సత్కరించాలి. ఇలా చూచినందుకుగాను ఆ వ్యక్తి తనకు లబ్ధమైన పదవిని త్రికరణ శుద్ధిగా నిర్వహించాలి.

ఇలానిర్వచింపబడిన న్యాయాన్నిగూర్చి శబైన్ ఇలావ్రాస్తున్నాడు:*

* History of Political Thought.

"This definition of justice lacks the notion, connoted by the Latin word ius and the English word right, of Powers of voluntary action in the exercise of which a man will be protected by law and supported by the authority of the state. Lacking this conception Plato does not mean by justice, except remotely the maintainance of public peace and order; at least external order is but a small part of the harmony which makes the state. What the state provides its citizens is not so much freedom and protection as a life—all the opportunities for social interchanges which make up the necessaries (amenities) of a civilised existance. It is true that in such a social life there are rights, just there are duties, but they can hardly be said to belong in any peculiar sense to individuals. They are inherent rather in the services or functions that individuals perform. Resting as it does upon, the principle that the state is created by mutual needs, the analysis runs necessarily in terms of services and not of powers. Even the ruler is no exception, for he has merely the special function to which his wisdom entitles him. The notion of authority or soveriegn power such as the Roman attached to his magistracies has practically no part in Plato's theory nor indeed in that of any Greek philosopher."

ఆదర్శప్రాయమైన రాజ్యం ఏయే పరిస్థితులలో హ్రాసం పొందుతుందో, ఏయే హ్రాసదశలలో ఎలా ఉంటుందో కూడ ప్లేటో సూచించాడు. ఉత్తమమైన రాజ్యం అరిస్టోక్రటిక్ రాజ్యమనీ, అంతకన్నా హీనమైనది మిలిటరీవర్గ రాజ్యమనీ, అంతకన్నా హీనమైనది ధనికవర్గ రాజ్యమనీ (Oligarchic State), అంతకన్న హీనమైనది ప్రజాస్వామికమనీ, అన్నిటికన్న హీనాతి హీనమైనది నియంతృక రాజ్యమనీ అన్నాడు.

ఇంతకూ ఉత్తమోత్తమమైన అరిస్టోక్రటిక్ రాజ్యం ఎలా హ్రాసం పొందుతుంది? అరిస్టోక్రసీ ఉండగా రాజ్యం యుద్ధనిమగ్నమౌతుంది. అలాంటి సమయంలో విజయకారకులైన సైన్యాధిపతులను బ్రహ్మాండంగా పొగడటం జరుగుతుంది. దానితో ప్రజలకు వారిమీద ఎక్కడలేని గౌరవ

ప్రతిపత్తులు ఏర్పడుతాయి. యుద్ధం ముగియగానే ఆ నాయకులను వారి అనుచరులు క్రింద నడవకుండా బుజాలమీద కెక్కించుకొని వస్తారు. ప్రజలు సంతోషవివశులై ఆ నాయకులను గవర్నర్లుగానో, లేక పరిపాలకులుగానో ఎన్నుకొంటారు. ఇలాంటి అనుభవం మనకు కొత్తకాదు. చరిత్రలో ప్రాచీన కాలంనుంచి నేటివరకూ అనుభవానికి తగులుతూనే వుంది. అయితే యీ మిలిటరీ నాయకులకు తత్త్వవేత్తల కున్నంత వివేకం ఉండదు. కాబట్టి వీరు విపరీత వ్యయానికి లోనవుతారు. ఈ విధంగా రాజ్యంలోని ధనికవర్గానికి వీరు బాకీపడతారు. ఋణగ్రస్తుడు ఋణదాతచేతి కీలుబొమ్మగా తయారవుతాడు. దానితో పూర్వమున్న గౌరవప్రతిపత్తులను కోల్పోతాడు. ఇలా మిలిటరీనాయకుల అధికారమంతా ఋణదాతలకు సంక్రమిస్తుంది. తుదకి ఋణదాతలు గవర్నర్లో, లేక పరిపాలకులో అవుతారు. దీనితో ధనికవర్గ ప్రభుత్వం ఏర్పడుతుంది.

మిలిటరీనాయకులకంటె ధనికవర్గం వివేకహీనం. ఈ వర్గందృష్టి ఎంతసేపటికీ స్వలాభంమీద ఉంటుంది. శాసనాధికారాలను స్వార్థంకోసం, స్వంత ఆస్తుల పెంపుకోసం వినియోగిస్తుంది. తన బొక్కసాలు నింపుకొనేందుకు పేదలమీద రకరకాల పన్నులు విధిస్తుంది. ఈ విధంగా చివరికి రాజ్యమంతా రెండుభాగాలై పోతుంది. కొలదిమంది కోటీశ్వరులు ఒకప్రక్కన, దారిద్ర్య పీడితమైన ప్రజాసామాన్యం మరొక ప్రక్కన ఏర్పడుతుంది. తుట్టతుదకు అత్యధిక సంఖ్యాకమైన సామాన్యప్రజానీకం విప్లవంతెచ్చి తన్ను దోచుకునే ధనికవర్గ అధికారం స్వాయత్తం చేసుకొంటుంది. ఇదే ప్రజాస్వామికం.

ఈ ప్రజాస్వామ్యంకూడా ఎంతోకాలం నిలవదు. ఈ ప్రభుత్వం ఏర్పడీ ఏర్పడకముందే, తనవల్ల ప్రజానీకానికి విమోచనం కలిగింది కాబట్టి, పరిపాలనలో తనకు సముచితస్థానం ఉండాలని విప్లవనాయకుడు అంటాడు. పరిపాలనబాధ్యత తనకు అప్పగించి ప్రజలు తన్ను నమ్మాలంటాడు. నమ్మితే సర్వకష్టాలూ తొలగుతాయని ప్రజలకు వాగ్దానం చేస్తాడు. భూలోక స్వర్గమేర్పడుతుందని ప్రలోభపెడతాడు. తన్నుతానే రాజు

గానో, గవర్నరుగానో ఎన్నుకుంటాడు. ఈ విధంగా నియంతృకపరిపాలన వస్తుంది. అన్ని ప్రభుత్వాలకంటె ఈ నియంతృకప్రభుత్వం హీనాతిహీనం. దీనికంటె అన్యాయమైనది మరొకటి ఉండదు. ఈ ప్రభుత్వంలో సామరస్యం కుహూశార్వరిలో చంద్రరేఖ. నియంత కేవలం స్వార్థమపేక్షించి పరిపాలన సాగిస్తాడు.

ఈ ప్రభుత్వాలకు అనుగుణంగా అయిదురకాల వ్యక్తులుంటారు. వీరిలో తత్త్వవేత్త ఉత్తమోత్తముడు. తరువాతివ్యక్తి సైనికుడు. తరువాతివాడు ధనికుడు. ఆపిమ్మట పరిగణ్యుడు సామాన్యజనుడు. కట్టకడపటివాడు నిరంకుశుడు. వ్యక్తులలోకూడా హ్రాసం పైన పేర్కొన్నట్లుగానే జరుగుతుంది. తత్త్వవేత్త మొట్టమొదటివాడు. అతని కొడుకు సైన్యాధిపతులకు లభించే ఆదరగౌరవాలు, కీర్తి, అధికారం చూస్తాడు. తన తండ్రిమార్గం అవలంబిస్తే ఆస్తిపాస్తు లుండవనీ, భోగభాగ్యాలు లభించవనీ, కేవలం నిరర్థకంగా క్లిష్ట తాత్త్విక సమస్యా పరిష్కారంకోసం తలబ్రద్దలు చేసుకోవలసి వస్తుందనీ భావిస్తాడు. అతనికి సైన్యాధిపతి జీవితమే అభిలషణీయ మౌతుంది. ఆ వృత్తినే అవలంబిస్తాడు. అతని కొడుకు తండ్రి మిలిటరీజీవితాన్ని చూస్తూ ఉంటాడు. తండ్రి నిరంతరంయుద్ధనిమగ్నుడై ఉండటంవల్ల ఏనిమిషాన ఎలాంటి విపత్తువస్తుందో అన్న ఆందోళన అతనికి కలుగుతూంటుంది. అప్పుడప్పుడు క్షతగాత్రుడై తండ్రి యింటికి చేరుకొంటూ ఉంటే అతని మనస్సు ఎలా ఉంటుందో వేరేచెప్ప నవసరంలేదు. అందువల్ల అతడు తండ్రి అడుగుజాడలలో నడవటానికి ఏమాత్రం సమ్మతించడు. నిరపాయజీవితం అభిలషిస్తాడు. అందువల్ల వణిగ్వృత్తికి దిగుతాడు. ధనికుడౌతాడు. అతనికొడుకు తలకుమించిన ఖర్చుపెడతాడు. ఏమాత్రం ప్రతిబంధక మేర్పడినా చిరాకుపడతాడు. నీతినియమంలేకుండా వివేకహీనజీవితం గడుపుతాడు. అతడే ప్రజాస్వామ్యవాది. అతడు కేవలం అరిషడ్వర్గం ఆడించినట్లు ఆడుతాడు. అతనికొడుకుకు అణుమాత్రసహనంకూడా ఉండదు. తనకు అసలు ఎలాంటి ఆటంకంకూడా ఉండకూడదనుకొంటాడు. ఇదే నిరంకుశుని లక్షణం.

ఈ పైని చెప్పుకొన్న విషయాలనుబట్టి ప్లేటో మతంప్రకారం ఎవని

వృత్తి వాడు త్రికరణశుద్ధిగా చేయటమే న్యాయం. ఇతర వృత్తి పొంత పోవటం అన్యాయం. ఈసిద్ధాంతంలో బెట్రాండ్ రస్సెల్ * పేర్కొన్నట్లు కర్మసిద్ధాంతం అంతర్భూతమై ఉంది. వ్యక్తి అవతరణముముందే సమాజంలో అతని స్థానం నిర్దిష్టమై ఉంది. కాని జీవులు ఆ ధర్మం ఉల్లంఘించటానికి ప్రయత్నిస్తాయి. అయితే ఈశ్వరశాసనం అలా ఉల్లఘించేవారిని శిక్షించి నిత్యవ్యవస్థను తిరిగి నెలకొల్పుతుంది. ఈ భావమే "చాతుర్వర్ణ్యం మయాసృష్టం గుణకర్మవిభాగశః", "యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత," ఇత్యాది గీతాశ్లోకాలలో రణిస్తున్నది.

ప్లేటోచే ప్రతిపాదితమైన న్యాయస్వరూపంలో ప్రజాస్వామ్యమాకాంక్షించే సమానత్వానికి ఎక్కడా ఆస్కారం లేదు. అతను చెప్పే న్యాయం ప్రకారం కొందరికి ఎక్కువ అధికారం, మరి కొందరికి తక్కువ అధికారం ఉండవచ్చును. ఉదాహరణకు అతని ఆదర్శరాజ్యంలోని పాలకులను తీసుకుంటే, సర్వాధికారాలూ వారివే. అలా ఉండటం అతను న్యాయమే నంటాడు. ఎందుకంటే వివేకవంతులు వారే అతని మతం ప్రకారం అన్యాయమనేది పాలకులకంటె వివేకవంతులైనవారు ప్రజాసామాన్యంలో ఉన్నప్పుడు జరుగుతుంది; లేదా పాలకులలో మూఢులున్నప్పుడు అన్యాయమౌతుంది. ఇలాంటి అన్యాయం తొలగించటానికి అతడు మార్గంసూచించాడు. అయితే అతని మతం ప్రకారం సామాన్య ప్రజానీకానికి రాజకీయవ్యవహారాలలో ఎలాంటి జోక్యం లేకపోవటమే న్యాయం.

ప్లేటో న్యాయనిర్వచనం పరిణామ రహితమై, సర్వకాలసర్వావస్థలందు ఒకే విధంగా ఉండే సమాజ మపేక్షిస్తూ, వృత్తులను ప్రభుత్వమే నిర్ణయించాలని అనుశాసిస్తున్నది. తనవృత్తిని తాను నిర్ణయించుకోటానికిగాని తనకు సత్యమనితోచిన పరమార్థ మనుసరించి జీవితం దిద్దితీర్చుకోటానికిగాని వ్యక్తికి స్వాతంత్ర్యం లేకుండా చేస్తున్నది. "ప్రత్యక్షానుభవం కూడా యథార్థం. సమాజమనేది సచేతనమైన అవయవి కాదు. వ్యక్తి, సమాజంలేక

---

* History of European Philosophy.

పోయినా, ఒంటరిగానో, జంటగానో నివసించిన రోజులున్నవి. ప్రత్య క్షానుభవం నిరసించని వివేకచోదితమైన జీవితమే పరమార్థం కాని, దాని వెలుపల మరొక పరమార్థం లేదని భావించి తదనుగుణంగా త్రికరణశుద్ధిగా వ్యవహరించేవారికి చోటు లేకుండా పోతున్నది. అలాంటి వారంతా పాపులు, అన్యాయపరులు, దండ్యులు అవుతున్నారు.

రిపబ్లిక్‌లో ప్లేటో కమ్యూనిజం ప్రతిపాదించాడని బీర్ * మొదలైనవారు భావిస్తున్నారు. వారు ప్లేటో సిద్ధాంతానికీ, కమ్యూనిజానికీ ఉన్న యీ క్రింది సామ్యాలను సూచిస్తున్నారు.

౧. సొంత ఆస్తి ఉండకూడదు.

౨. కుటుంబజీవనం పనికిరాదు.

౩. పిల్లలను ప్రభుత్వమే పెంచాలి.

౪. విద్యావిధానం ప్రభుత్వమే స్వయంగా నడపాలి.

౫. శరీరానికి అంగాలకు ఉన్న సంబంధమే సమాజానికీ వ్యక్తికీ ఉన్నది.

౬. నియంతృత్వం అవసరం.

కమ్యూనిజానికీ, ప్లేటో సిద్ధాంతానికీ పై విషయాలలో సామ్యమున్నమాట నిజమే. కాని అంతమాత్రం చేతనే ప్లేటో కమ్యూనిజం ప్రతిపాదించాడనటంలో అర్థంలేదు. అసలు అలా అంటున్నారంటే ఇటు ప్లేటో మతం కాని, అటు కమ్యూనిస్టుసిద్ధాంతం కాని అర్థంకాలేదన్నమాట. ఎందుకంటే ప్లేటో ప్రతిపాదించేది-౧. ఆధ్యాత్మికవాదం. ఈ వాదం ప్రకారం భావాలు, ఆత్మ ఈశ్వరుడు ఉన్నారు. మన వ్యావహారికజగత్తు అయథార్థం. కమ్యూనిజంలో అంతర్యామిత్రమై ఉంది భౌతికవాదం. ఇది ఆత్మ-ఈశ్వరుల ఉనికి అంగీకరించదు. ఈజగత్తు యథార్థమంటుంది. ఈ జగత్తు వెనుక స్వర్గనరకాదు లున్నట్లు అంగీకరించదు. ౨. ప్లేటోమతం ప్రకారం ఈజగత్తు హేయం. కమ్యూనిజం ప్రకారం మిది ధ్యేయం. ప్లేటోమతం భావానికి ప్రాధాన్యమిస్తే కమ్యూనిజం ఆర్థికస్థితిగతులకు ప్రాధాన్య మిస్తున్నది.

* Beer : Social Struggles in Antiquity.

౩. ప్లేటో రిపబ్లిక్‌లో కార్మికుల ఆర్థిక సముద్ధరణసంగతి ఎత్తనేలేదు. ౪. ఉత్పత్తిసాధనాలు సరకుపంపకం వ్యక్తులపరంగా జరగాలంటున్నాడు. ౫. ప్లేటో సూచించే ఆదర్శరాజ్యానికి ప్రాతిపదిక వ్యవసాయమే కాని యంత్రపరిశ్రమలు కావు. ౬. రిపబ్లిక్‌లోని ఆర్థిక వ్యవస్థీకరణం వ్యష్టికమే కాని సమష్టికం కాదు. ౭. పాలకులకుమాత్రమే సొంతఆస్తులు రిపబ్లిక్‌లో నిషేధింపబడ్డాయి. ఇది ఆర్థికదృష్టితో జరిగింది కాదు. బొశాంక్ చెప్పి నట్లు రాజకీయాలను ఆర్థికదుష్ట సంపర్కంనుంచి తొలగించటానికి జరిగింది. ౮. ప్లేటో వర్గరాహిత్యం ప్రతిపాదించలేదు. పరిపాలకవర్గం, రక్షక వర్గం, కార్మికవర్గం స్థిరంగా అలాగే ఉంటాయి. క్రిందివర్గాలు పైవర్గంవారి శాసనాలను శిరసావహించాలి. ప్లేటో ప్రతిపాదించే విద్యావిధానం, స్త్రీ పురుష సమానత్వం, వివాహసంస్కరణలు మొదలైనవి పాలకరక్షకవర్గాలకే గాని సామాన్యప్రజానీకానికి కాదు అందువల్ల రిపబ్లిక్ పేరుకు ఒకటే రాజ్యమైనా అరిస్టోటల్ "రాజకీయాలు" * అనే గ్రంథంలో విమర్శించి నట్లు రెండు రాజ్యాలేర్పడుతున్నాయి. పాలకవర్గరాజ్యం ఒకటి. సామాన్యప్రజలరాజ్యం మరొకటి. ౯. ప్లేటో ప్రతిపాదించేది ప్రపంచవైముఖ్యం, సుఖనిరాసం బోధించే కమ్యూనిస్టిక్ సన్యాసం ♦

కాబట్టి ప్లేటో ప్రతిపాదించినది కమ్యూనిజం కాదు. ఆపక్షంలో ఈ రెంటికీ పైని చెప్పిన్న సామ్యాలు ఎలా ఏర్పడ్డాయి? అవి యాదృచ్ఛికాలా? యాదృచ్ఛికాలు కాదనే చెప్పాలి ఎందుకంటే అటు ప్లేటో, ఇటు కమ్యూనిజాన్ని శాస్త్రీయపద్ధతిని వివరించిన మార్క్సు ఈక్రింది

---

* Politics, Book 11, Chap. 5. "The necessary conseqence is that there will be two states in one and those states mutually hostile."

♦ " In summary it is a communism of monastic asceticism and renounciation, a communism of withdrawal from the world and the cares of the world." The socialist tradition. Alexander Grass. A. E. Taylor కూడ Platonism అనేపుస్తకంలో ఈ మాటే అంటాడు.

విషయాలలో ఏకీభవిస్తున్నారు:— ౧. సమాజం ఒకశరీరం. వ్యక్తి అయిన మానవుడు దానినుంచి విడివడి బ్రతకలేని అవయవం. ౨. మానవజీవితం మరొకదానికి సాధనమే కాని తనకుతాను పరమార్థం కాదు. ప్లేటో ఈజీవితం భావ జ్ఞానసిద్ధికి సాధనమంటే, మార్క్సు కమ్యూనిస్టు ఆదర్శసిద్ధికి సాధనమంటాడు. కాబట్టి ఇరువురిమతం ప్రకారం లక్ష్యసిద్ధికి చేసేదంతాధర్మమే. అలాంటిది అధర్మంకాదు. ఈశ్వరుడు పరిపాలకులను బంగారంతో చేశాడనీ, రక్షకులను వెండితో చేశాడనీ, వృత్తికారులను ఇనుముతో చేశాడనీ ప్రభుత్వం అసత్యప్రచారం చేయాలని ప్లేటో రిపబ్లిక్‌లో సూచించాడు. సూచించటమే కాదు. అసత్యం పాలకుల ప్రత్యేకాధికార మన్నాడు. కార్యసాధకమైతే సరి ఎలాంటి మార్గమైనా అవలంబించవచ్చు నని రష్యన్ కమ్యూనిజం తన చరిత్రతో లోకానికి చాటుతున్నది. 3. ప్లేటో సిద్ధాంతంలో కర్మసిద్ధాంత మంతర్భూతమై ఉంది. ఈ కర్మ సిద్ధాంతమే చారిత్రావశ్యకత పేరుతో కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతంలో అంతర్భూతమై ఉంది. ४. ప్లేటో ప్రతిపాదించే వివేకం సామాన్యప్రజానీకం-ఇష్టానిష్టాలతో నిమిత్తంలేని పారమార్థికసత్యం. అలాగే మార్క్సు ప్రతిపాదించే గతితార్కిక భౌతికవాదంకూడ సామాన్యప్రజానీకం ఇష్టానిష్టాలతో సంబంధంలేని పారమార్థికసత్యం. అందువల్ల ఇద్దరూ నియంతృక పరిపాలన అంగీకరిస్తున్నారు. విద్యావిధానం, శిశుశిక్షణ, వివాహాలు, సామాజికజీవనం ప్రభుత్వమే బాధ్యత వహించి నడపాలనీ, ప్రజలు ఆ అనుశాసనాలను శిరసావహించి నడచుకోవాలని అంగీకరిస్తారు. అయితే యిరువురి పరమార్థాలూ వేరుకాబట్టి ప్రభుత్వ లక్ష్యాలుకూడా భిన్నంగా ఉన్నాయి. ౫. యుద్ధాలకు కారణం ధనమే నని అటు ప్లేటో అంగీకరిస్తున్నాడు. ఇటు మార్క్సు అంగీకరిస్తున్నాడు. అందువల్ల సొంత ఆస్తులను, ఇద్దరూ నిషేధిస్తున్నారు.

ఇకమీదట ధర్మవిషయం వదలి మనకుముఖ్యమైన రామణీయకాన్ని గూర్చి ప్లేటో ఏమి చెబుతున్నాడో చూదాము.

# రామణీయక విచారణ

ప్లేటో ప్రతిపాదించిన జ్ఞానస్వరూపాన్ని బట్టి ఆధ్యాత్మికమనీ, భౌతికమనీ రెండు జగత్తు లేర్పడుతున్నాయి. భౌతికజగత్తుకు ఆధ్యాత్మిక జగత్తు మూలం. భౌతికజగత్తు వ్యక్తికము, సాపేక్షము, ఇంద్రియగోచరము, అభిప్రాయానికి విషయము, పరిణామి, నశ్వరము, విరుద్ధగుణభూయిష్ఠము. ఆధ్యాత్మిక జగత్తు అంటేనో అలా కాదు. స్వయంభువు, సంపూర్ణము వివేకానికి విషయం, అతీంద్రియం, పరిణామరహితం, పారమార్థికం, నిత్యం.

ఈ విభాగాన్ని పట్టి రామణీయకమనేదికూడా రెండు విభాగా లవుతున్నది. (౧) అలౌకిక రామణీయకం, (౨) లౌకిక రామణీయకం.

అలౌకిక రామణీయకం ఏకైకం, స్వయంభువు. సంపూర్ణము, అతీంద్రియము, వివేకైక విషయం. మారేదికాదు. సాపేక్షం కాదు. నిత్యం.

ఈరామణీయకం ఏకైకము. అంటే సత్యం, ధర్మం మొదలైనభావాల కంటె భిన్నమై స్వతంత్రంగా ఉంటుంది. దీనిలో తరతమ భావాలు లేవు.

స్వయంభువు. ఈ రామణీయకం మనఃకల్పితం కాదు. ఈశ్వర కల్పితమూ కాదు. అంటే ఏవిధంగాను ఉత్పాద్యం కాదు. దేశకాల బద్ధమూ కాదు.

రామణీయకం భౌతికం కాదు. అంటే ఇది ఆకృతిలో కాని, రూపంలో కాని, శబ్దంలో కాని, నాదంలో కాని లేదు. అందువల్ల ఇంద్రియ గోచరం కాదు. ఇది అతీంద్రియం. రామణీయకం వివేకానికి విషయం అంటే వివేకానికి ఒక్క దానికే గోచరిస్తుంది. ఇది నిరుపాధికం (Nonhypothetical), ఈరమణీయకం మారేదికాదు. అన్ని దేశాలకూ, అందరు వ్యక్తులకూ, అన్ని కాలాలకు ఇది ఒకటే. ఒకప్పుడు తరిగేది కాదు, మరొకప్పుడు పెరిగేది కాదు.

రామణీయకం ధర్మంమీద కాని, సత్యంమీద కాని, మరొకభావం మీద కాని ఆధారపడటంలేదు, ఇది కేవలం నిరపేక్షము. స్వయంప్రకాశము.

లౌకికరామణీయకం ప్లేటో మతంప్రకారం రెండుభాగాలౌతుంది. ఒకటి ప్రకృతిసిద్ధరామణీయకం. రెండు మానవకల్పితరామణీయకం. ప్రకృతిసిద్ధరామణీయకం అలౌకికరామణీయకానికి అనుకరణం. ఈ అనుకృతికి కల్పితరామణీయకం అనుకృతి.

అయితే లౌకికరామణీయకలక్షణ మేమిటి ? ఇది ౧. వ్యక్తికము. ౨. సాపేక్షము. 3. ఇంద్రియగోచరము. ౪. అభిప్రాయానికి విషయము. ౫. పరిణామి. ౬. నశ్వరము. ౭. విరుద్ధగుణభూయిష్ఠము. ౮. అసంపూర్ణము. ౯. అవివేకవంతము. ౧౦. సోపాధికము.

ఈ లౌకికరామణీయకం అనేకము. రమణీయ భవనాలు, రమణీయ విగ్రహాలు, రమణీయగానం, రమణీయ కావ్యం, రమణీయచిత్రం ఇలా అనేకంగా ఉంటుంది. ఈ రామణీయకం చక్షుశ్శ్రోత్రగోచరం. సాపేక్షం. ఇందులో తరతమభావా లున్నాయి. ఇది పరిణామి. సత్యం, ధర్మం వికారం మొదలైనవాటికికూడా ఇందులో ప్రసక్తి ఉంటుంది. దీనికి ప్రయోజకతాప్రయోజకత లున్నాయి. ఈరామణీయకం నశ్వరం.

మానవకల్పిత రామణీయకానికి కూడా ఇవే లక్షణాలు. అయితే ప్రకృతిసిద్ధరామణీయకం దీనికంటె ఉత్తమం. ఎందుకంటే ప్రకృతిసిద్ధరామణీయకం యథార్థతరం, ప్రయోజనకారి. మానవకల్పితరామణీయకమంటేనో అనుకృతికి అనుకృతి. అందువల్ల అయథార్థం, అవివేక ఉద్బోధకం. అందువల్ల మానవకల్పితరామణీయకం, అవివేక ఉద్బోధకం త్యాజ్యంఅని ప్లేటో నిషేధిస్తాడు.

ఈ సిద్ధాంతాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని ప్లేటో వాద మనుసరిస్తే తేలికగా అర్థమౌతుంది.

* ఏవి రమణీయవస్తువులు ? రామణీయకమంటే ఏమిటి ? వివేకం

---

* Hippias Major ఈకృతి నిజంగా ప్లేటోదేనా అన్న విషయంలో సందేహాలు సూచించారు. కాని విషయాన్నిబట్టి చూస్తేమాత్రం ప్లేటో వాదమే కనిపిస్తుంది. A. E. Taylor మొదలైనవారు ప్లేటోదిగా అంగీకరించారు.

కలిగినవారిని వివేకవంతు లంటున్నాము. మంచితనం ఉన్నవాళ్ళను మంచి వాళ్ళంటున్నాము. కాబట్టి వివేకం మంచితనం ఉన్నాయి. అలాగే రామణీయకం కలిగిన వస్తువులను రమణీయ వస్తువు లంటున్నాము. అంటే రామణీయక మనేది ఒకటి ఉన్నది. అయితే ఏమిటి ఈ రామణీయకం? దేనిని రామణీయక మంటున్నాము?

అందమైన కన్య రామణీయక మనవచ్చును. కాని కన్య ఒక్కటేనా రామణీయకం? అశ్వాలు, గోవులు, వీణలు, భాండాలు రమణీయాలు కావా? రమణీయార్థాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. కాని వీనిలో తరతమ భావా లుంటున్నాయి. రమణీయ కాంతలతోను, అశ్వాలతోను, వీణలతోను పోల్చిచూచినప్పుడు భాండాలు రమణీయాలు కావు. అత్యంతరమణీయమైన కోతిని మానవునితో పోల్చిచూచినప్పుడు వికారంగా ఉంటుంది. భాండాలను కాంతలతో పోల్చి చూచినప్పుడు వికారంగా ఉంటాయి. ఈ కాంతలనే దేవకన్యలతో పోల్చి చూచినప్పుడు చాల వికృతంగా ఉంటారు.

ఇంతకూ అసలుప్రశ్న అలాగే ఉంది — ఏది పారమార్థిక రామణీయకం? దేని ఉనికివల్ల వస్తువులు రమణీయాలౌతున్నాయి? కన్య కావటంవల్లనా? లేక వీణ కావటంవల్లనా? కాక అశ్వం కావటంవల్లనా?

మెరిసేదీ, కర్గనిదీ స్వర్ణం. దీనిని కోరనివాళ్ళు ఉండరు. దీని సంయోగంతో ఎలాంటి వికారవస్తువైనా రమణీయ మౌతుంది. వికారంగా కనిపించేది కూడా రమణీయంగా కన్పిస్తుంది అనవచ్చును.

ఆ లెక్కలో శిల్పి ఫీడియస్ అనేశిల్పి (phiedias) తెలివితక్కువవాడు కావాలి. ఎందుకంటే అతడు "ఎథీనా" సుందరిప్రతిమ కన్నులను బంగారంతో చేయలేదు. ముఖం కాని కరచరణాలు కాని బంగారంతో చేయలేదు. కేవలం దంతంతో చేశాడు. దంతంకూడా రామణీయకమేనంటే, నేత్రగోళంకూడా ఆ దంతంతో చేసి ఉండవలసింది. కాని అతడు అలా చేయలేదు. దంతచ్ఛాయ కలిగిన రాతితో చేశాడు. అతడు అలా ఎందుకు చేయాలి? రమణీయశిలకూడా రామణీయకమేనా?

ఔచితి ఉంటే, రాయికూడా రామణీయకమే అనవచ్చును. ఈ లెక్కలో అనౌచిత వికృతి అన్నమాట. కాబట్టి ఔచితి ఉన్నప్పుడే స్వర్ణదంతములు వస్తువులను రమణీయాలుగా చేస్తున్న వన్నమాట. అందువల్ల ఔచితి ఏ వస్తువునైనా రమణీయం చేయాలి.

సరే, బాగానే ఉంది. తొర్రిమొర్రికుండలో ఒక నిర్భాగ్యుడు వంట చేస్తుంటాడు. దానికి తగింది, ఉచితమైనది బంగారు తెడ్డా? కొయ్య తెడ్డా? కొయ్యతెడ్డుతో వంటకానికి కొంత రుచి రావచ్చును. బంగారు తెడ్డుతో అసలు కుండకే ముప్పు రావచ్చును. కాబట్టి తొర్రి మొర్రి కుండకు కొయ్యతెడ్డుఉంటే రమణీయ మౌతుంది. కాబట్టి వంగలేని అత్తకు లేవలేని కోడలు, కుంటివానికి గ్రుడ్డిపెళ్ళాము ఉండటం రామణీయకం. అంతేనా?

అది అలా ఉంచి మనకు ముఖ్యమైన విషయం విచారింతాము. మనకు కావలసింది ఏమిటి? ఎవరికీ, ఎప్పుడూ వికారం కాని రమణీయ విషయం కావాలి.

ఈమాట అనగానే ఒకటి స్ఫురించవచ్చును.

“కేలారమునుండి పాలింటికే తేర బహుధాన్యములు చేల బండి యొరగ
నెవనెవ బెండ్లిండ్లు నమునులు వోడను గృహార్థులై యర్థించు నర్థులలర
బరిచారికాకోటి పనిపాటు వాటింప జుట్టంపు సందడి నెట్టుకొనగ
గ్రామ మెంతయు నిజప్రాభవమ్మున మన సత్యనిష్ఠను దన్ను సాక్షిగొనగ”

పూర్ణాయుషం కలిగి గతించిన తల్లిదండ్రులకు కర్మలు చేస్తూ తుదికి కొడుకుచేతిమీదుగా వెళ్ళిపోవటం రమణీయం. ప్రతివాడూ దీనికి ఒప్పుకుంటాడు. ప్రతియుగం దీనికి హర్షిస్తుంది, అని అనుకోవచ్చును.

నిజంగా ఇది అందరికీ, అన్ని కాలాలకూ రమణీయంగా ఉంటుందా? బ్రహ్మకూడా ఇదే కోరుకుంటాడా? తన తల్లిదండ్రులను, అంటే లక్ష్మీనారాయణులను తిలోదకాలు వదలుతూ, చివరికి నారదాది పుత్రుల చేతిమీదుగా పోవాలనుకుంటాడా? ఇది ఘోరం. దేవతలపట్ల అపచారం. ఇది అందరికీ అన్ని కాలాలకూ రమణీయం కాదు. మనకు కావలసినది ఎలాంటి బాధాలేని రామణీయకం. అంటే దేని ఉనికివల్ల రాయి, రప్ప,

కర్త, మనుష్యులు, దేవతలు, కర్మలు, జ్ఞానాలు సమస్త
కాలాలకు రమణీయమౌతున్నవి? ఏది పారమార్థిక

దు ఔచితివల్ల వస్తువులు రమణీయాలవుతున్నవన్న
అయితే ఈ ఔచితి వస్తువులను నిజంగా రమణీయం
రమణీయాలవలె కనిపించేటట్టు చేస్తుందా? లేక ఈ రెండు
? స్వభావానుసారంగా ఉన్నదానికంటె వస్తువులను
రమణీయాలు చేస్తుందంటే, అది ఒకవిధమైన రామణీయక
రమణీయకం కాదు. అలాంటి ఆభాసం మనకు అవసరం
కాదు. మనకు ముఖ్యం ఒక్కటే. దేనివల్లరమణీయ వస్తు
ఉంటున్నాయి? పెద్దవస్తువులు పెద్దతనం ఎందులో
పరిమాణంలో ఇతర వస్తువులను అతిశయించి ఉన్నవి
న్నాము. అలాగే దేనివల్ల రమణీయ వస్తువులు రమణీ
న్నాయి? ఔచితివల్ల రమణీయ వస్తువులు రమణీయంగా
నికి వీలులేదు. ఎందుకంటే దానివల్ల వస్తువులు నిజంగా
ఎక్కువ రమణీయాలు అవుతాయి.

ను. ఔచితి వస్తువులను యథార్థంగాను, ఆభాసికంగాను
దని అంటామేమో. ఆ పక్షంలో వివిధఆచారాలు, జీవిత
రైన యథార్థరమణీయవస్తువులను రమణీయాలని అన్ని
ందరు మానవులూ భావిస్తున్నారా? వీని రామణీక
త్తులు, సంఘాలు వివాదపడటం లేదా? నిజానికి రమణీయ
త్రించకపోవటం జరుగుతున్నది. వస్తువులు యథార్థంగా
కూడా అలా కనిపిస్తున్న పక్షంలో అలాంటి వివాదాలు
లేదు. ఔచితయే రామణీయకమై వస్తువులను యథార్థంగా
సి పైకికూడ రమణీయాలవలె కనిపించేటట్లు చేస్తే అంతా
ఉండేవారు. అప్పుడు వివాదాలు ఉండేవి కావు. కాని
లేదు. పైగా ఒక్కటే అటు యథార్థరామణీయకానికి

ఇటు తదాభాసకు కారణం కాజాలదు. కాబట్టి ఔచితి వస్తువులను యథార్థంగాను, ఆభాసికంగాను రమణీయం చేయజాలదు.

కాగా ఔచితి రామణీయకం కాదు.

వినియోగపడే వస్తువులను రమణీయాలందామా? ఆ పక్షంలో వినియోగమే రామణీయక మౌతుంది. ఇది కొంత బాగున్నదేమో? ఎందుకంటే, గ్రుడ్డికన్నును రమణీయమనలేము. అలాగే రోగగ్రస్తమై పని పాటలకు వినియోగపడని శరీరం కాని, పనుగత్తలేని గుర్రాన్ని కాని రమణీయమంటామా! లేదు. రమణీయాశ్వం, రమణీయనిష్కుటం, వస్తువులు, వాహనాలు, నౌకలు, వీణాదిపరికరాలు, రమణీయాలు అంటున్నాము. వినియోగపడనివాటిని అంటున్నామా? ఇలాగే సంస్థలు, జీవితపథాలు, రమణీయాలంటున్నాము. వీటి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, ఒక్కొక్కదాని స్థానం విచారించి వినియోగపడేదైతే రమణీయమంటున్నాము. వినియోగపడనిదైతే వికారమంటున్నాము.

ఈ పక్షంలో వినియోగసామర్థ్యం రామణీయక మౌతున్నది; అసామర్థ్యం వికారమౌతున్నది. ఈ పక్షంలో వివేకం అత్యంతరమణీయం, అవివేకం అత్యంతవికారం కావాలి.

దుష్టకార్యాలకు వినియోగపడే వస్తువులను రమణీయాలంటున్నామా? లేదు. అలా ఎప్పుడూ అనలేము. కేవలం సన్వినియోగ సామర్థ్యమే రామణీయకమంటున్నాము. సామర్థ్యము, వినియోగము ఉంటే ప్రయోజనం లేదు. అది శ్రేయస్కరం కావాలి. దానికి తోడ్పడాలి. అప్పుడే అలాంటి వస్తువు రమణీయమౌతున్నది. రమణీయశరీరాలనీ, రమణీయపథాలనీ, రమణీయవివేకమనీ అంటున్నామంటే లాభదాయకాలు కాబట్టి అంటున్నాము. ఈ పక్షంలో లాభదాయకత్వము రామణీయకం కావాలి. అయితే లాభదాయకమనేది ఏదో ఒక శ్రేయస్సు కలిగించాలి. అప్పుడు రామణీయకం శ్రేయస్సుకు, ధర్మానికి కారణం కావాలి. ధర్మం కార్యం అవుతుంది. ఋజుత్వం, సద్గుణపుంజం రమణీయాలు అంటున్నామంటే అవి ధర్మం, శ్రేయం కలిగిస్తున్నాయి కాబట్టి రమణీయాలు అంటున్నా

మన్నమాట. వారికి అందుకే అంతగా స్థానమిస్తున్నా మన్నమాట. ఇదే నిజమైతే, రమణీయవస్తువు ధార్మికమైన దానికి జనకమౌతున్నది. ఆ పక్షంలో రామణీయకం కారణమై ధర్మం కార్యమౌతున్నది. అయితే తండ్రి తండ్రియే కాని కొడుకు కానట్లుగా, కారణము కారణమే కాని కార్యం కాజాలదు. కారణము కార్యమూ కాదు. కార్యము కారణమూ కాదు.

కాబట్టి రమణీయమైనది ధార్మికమూ కాదు. ధార్మికమైనది రమణీయమూ కాదు. కాగా ధర్మానికి కారణమైన లాభదాయకత్వం కాని, వినియోగత్వం కాని, సామర్థ్యం కాని రామణీయకం కాదు.

అలా కాదు. చక్షువుద్వారా కాని, కర్ణంద్వారా కాని సుఖం లేక సంతోషం కలిగించే వస్తువును రామణీయక మందామా? అంటే బాధ లున్నాయా? ఉంటే అవి ఏమిటి? రమణీయ పురుషులు, రంగుల నమూనాలు (Colour Patterns), చిత్రాలు, విగ్రహాలు చూచినప్పుడు మనకు సుఖం, సంతోషం కలుగుతున్నది. రమణీయకంఠాలు, సంగీతం పద్య కవిత్వం, గద్యకవిత్వం, కథలు విన్నప్పుడుకూడా అలాగే సంతోషం కలుగుతున్నది. కాబట్టి చక్షుష్కర్ణంద్వారా సంతోషం లేక సుఖం కలిగించేదానిని రామణీయక మందామా?

కొందరు ఇలా అనవచ్చును:— అనేక ఇంద్రియాలవల్ల సుఖం లేక సంతోషం కలుగుతున్నదికదా? అలా సుఖం కలిగించేవాటి అన్నిటిలోను కేవలం చక్షుష్కర్ణంద్వారా సుఖం కలిగించేవాటికే రామణీకయమని ఎందుకనాలి? ఆహారవిహారాదులవల్ల పానీయాలవల్ల, సంభోగాదికంవల్ల సుఖం, సంతోషం కలుగుతున్నదికదా? అలాంటప్పుడు దృశ్యతారమణీయాలు, శ్రవ్యతారమణీయాలు మాత్రమే రామణీయకమని తతిమ్మా వాటిని ఎందుకు వెలివేయాలి? ఆహారవిహారక్రీడలు సుగంధాలు మొదలైనవి సంతోష మిచ్చేవే. సుఖం కలిగించేవే. కాని వాటిని రామణీయకమంటే నవ్వు వస్తుంది. ఇలాంటివి సంతోషదాయకాలే, సుఖకరాలే. సంభోగసుఖం గొప్పదేనని అంతా ఒప్పుకొంటారు. కాని అది ఏకాంతంలో అనుభవించ వలసినదే కాని బాహాటంగా మాత్రం కాదు. బాహాటంగా జరిగితే చాలా అసభ్యంగా ఉంటుంది.

ఇలా సమాధానం చెబితే పృచ్ఛకుడు ఇలాఅనవచ్చును:- "అయితే మీ రింతసేపూ అధికసంఖ్యాకులు ఒప్పుకోక నవ్వి పోతారన్న భయంతో కొన్ని ప్రత్యేకసుఖాలను, సంతోషాలను మాత్రమే రమణీయా లంటున్నారన్నమాట లోకంలో ఎక్కువమంది ఏది రామణీయకమని భావిస్తున్నారో చెప్పమని నేను కోరటంలేదు. అసలు యథార్థంగా రమణీయమైనది ఏది?" అని అడుగుతున్నాను.

చక్షుశ్శ్రోత్రంద్వారా సుఖం కలిగించేదే నిజంగా రామణీయకమంటూ మనుకోండి. అప్పుడు ఒక సందేహం వస్తున్నది.

కేవలం చక్షుస్సుద్వారా సంతోషంకలిగించే వస్తువులు శ్రోత్రం ద్వారా సంతోషం, సుఖం కలిగించే వస్తుకోటిలో చేరవుకదా ? అప్పుడు అవి రామణీయకం కావుకదా. అలాగే కేవలం కర్ణంద్వారా మాత్రమే సంతోషం, సుఖం కలిగించే వస్తువులుకూడా రామణీయకం కావుగదా అన్న సందేహం వస్తుంది. ఈ రెండింద్రియాలలో ఒక ఇంద్రియంద్వారా సుఖకరమైనది ఈ ఉభయ ఇంద్రియాలద్వారా సుఖకరం కానిమాట వాస్తవం. ఈ రెండుసుఖాలలో ప్రతి ఒక్కటీ తనకు తాను రామణీయకం కాబట్టి రెండూ రామణీయకమే.

సరే, అంతవరకూ బాగానే ఉన్నదందాము. మీరు చెప్పినట్లుగా కంటిద్వారా సుఖం కలిగించేవీ ఉన్నవి. చెవిద్వారా సుఖం కలిగించేవీ ఉన్నవి. ఇలాగే తతిమ్మా ఇంద్రియాలద్వారా సుఖం కలిగించేవీ ఉన్నవి. అయితే కొన్ని సుఖంలో భేదాలున్నాయి. అంటే విభిన్నఇంద్రియాలద్వారా కలుగుతున్న సుఖాలలో తారతమ్యాలు ఉన్నవా లేవా అని అడగటం లేదు. కాని ఒకటి సుఖమై మరొకటి కాకపోతున్నదా ? లేదు, అన్నీ సుఖం కలిగించేవే.

దీనినిబట్టి ఒకటి తేలుతున్నది. దృశ్యతారమణీయాలు, శ్రవ్యతారమణీయాలు రామణీయకమంటున్నామంటే సుఖం కలిగిస్తున్నవి కాబట్టి రామణీయక మనటంలేదు. వాటిని రామణీయక మంటున్నామంటే, తతిమ్మా సుఖకరాలనుంచి వేరుపరచే ప్రత్యేకలక్షణ మేదోఒకటి

ఉండాలి. దృశ్యతాసుఖం కేవలం దృశ్యతవల్ల కలుగుతున్నది కాబట్టి రమణీయ మవటంలేదు. దృశ్యతవల్ల కలిగే సుఖము ఒక్కటే రామణీయక మనేటట్లయితే, శ్రవ్యతద్వారా కలిగే సుఖం రామణీయకం కాకపోవాలి, ఎందుకంటే అది దృశ్యతద్వారా లభించటం లేదు. శ్రవ్యతాసుఖం రామణీయకమంటే పై విధంగానే దృశ్యతాసుఖం రామణీయకం కాకపోవాలి. అయినా రెండూ రామణీయక మంటున్నాము. కాబట్టి రెంటినీ రమణీయముంచేసే సామాన్యలక్షణం ఒకటి వాటి రెంటిలోను ఉండాలి. అలా కానిపక్షంలో ప్రతి ఒకటీ కాని, రెండూ కాని రామణీయకం కాజాలవు.

రమణీయవస్తువులలో దృశ్యతారమణీయాలు, శ్రవ్యతా రమణీయాలు మాత్రమే రామణీయకమని వేరు చేస్తున్నాము. ఇలా వేరుచేస్తున్నా ఈ రెండు సుఖాలలోను ఉన్న రామణీయకాన్ని ఎలా నిర్వచించాలి? ఈ రెండు సుఖాలు నిరపాయాలు. సుఖాలన్నిటిలోను ఇవి ఉత్తమాలు. ఇవి రెంటికీ, ప్రతిఒకదానికీ అన్వయిస్తుంది. అయితే యింతకూ రామణీయక మంటే లాభదాయకమైన సంతోషమనేనా నిర్వచనం? ఆ పక్షంలో ఇంతకుముందు చెప్పుకొన్నట్లు లాభదాయకమంటే ధర్మప్రతిపాదకమనీ, రామణీయకం కారణమై, ధర్మం కార్యమౌతుందనీ, కారణకార్యములు వేరనీ సిద్ధిస్తున్నవి కాబట్టి మళ్ళీ మొదటికే వస్తున్నా మన్నమాట. ఎందుకంటే రామణీయకం ధర్మంకాదనీ, ఈ రెంటిలో ప్రతి ఒక్కటీ రెండవదానికంటె భిన్నమనీ ఇదివరకే తేలిపోయింది.

ఈ పర్యాలోకనంతో ఏమి తేలింది? రామణీయకమంటే శిలా దంతసువర్ణాదికద్రవ్యం కాదు. ఔచితి కాదు. ప్రయోజనం కాదు. సామర్థ్యం కాదు. ప్రయోజనసామర్థ్యం అంతకన్నా కాదు. ధర్మం అసలే కాదు. సుఖసంతోషాలు అంతకన్నా కావు. అయితే ఇదీ ఒకనిర్వచనమేనా? రామణీయకమంటే ఏది కాదో చెప్పటం జరిగిందికాని, ఏమిటో నిర్వచించటం జరగలేదు. కాబట్టి ప్లేటోకు రామణీయకమంటే ఏమిటో తేలలేదు. అతడుకూడ సందిగ్ధావస్థలోనే ఉన్నా డనిపించు

వచ్చును. కాని అది పొరపాటు. అతనికి రామణీయకమంటే ఏమిటో ఒక నిర్దిష్టాభిప్రాయం ఉంది. ఆ అభిప్రాయాన్ని ప్రతిపాదించటానికే పైని పేర్కొన్న చర్చ సాగించాడు.

అతని మతంప్రకారం రామణీయకం భౌతిక పదార్థం కాదు. అది కేవలం ఒక భావం. ఈ భావం స్వతంత్రం. ఇది మానవకల్పితమూ కాదు, ఈశ్వర కల్పితమూ కాదు. ఇది జీవాత్మ కాదు, పరమాత్మ కాదు. నిత్యము తారతమ్యవిరహితమూ, స్వయంభువు అయిన భావం.

ఈ అర్థమే ప్లేటో సింపోజియంలో ఇలా వివరించాడు:—"ఈ రామణీయకం నిత్యం. దీనికి ఆద్యంతాలు లేవు. ఇది ఉత్పన్నం కాదు, నష్టం అంతకన్నా కాదు. ఈ రామణీయకం ఒకవిధంగా రమణీయమై మరొకవిధంగా వికారం గాకనిపించేది కాదు. ఇది ఒక కాలంలో, ఒకచోట, ఒకదృష్టికి రామణీయకమై మరొక కాలంలో, మరొకచోట, మరొక దృష్టికి వికారంగా కనిపించేది కాదు. ఈ రామణీయకం ద్రష్టలమీద ఆధారపడి లేదు. ఈ రామణీయకం ముక్కు గాదు, ముఖం కాదు. రక్త మాంసాలతో కూడిన శరీరం కాదు. వాక్కు కాదు. విద్యాగ్రహణం కాదు. దాని సత్తా ప్రాణిలో కాని, పృథ్విలో కాని, ఆకాశంలో కాని లేదు. మరేజీవిలోను ఉండేది కాదు. దాని కేవలసత్తా ఏకైకమై తనలోతాను ఉంటుంది. ఈ రామణీయకంయొక్క లక్షణాలను పొందిన వస్తువులు రమణీయా లవుతున్నవి. ఇలాంటి రమణీయవస్తువులు పుడుతూ గిడుతూ ఉంటాయి. అయితే, పారమార్థికమైన రామణీయకం తరగదు, పెరగదు. వికారంలేక పరిణతి అంతకన్నా పొందదు."

అయితే ఇలాంటి పారమార్థిక రామణీయకంనుంచి లౌకిక రామణీయకం ఎలా అవతరిస్తుందో చూదాము.

## లౌకిక రామణీయకం

* భావం ఈశ్వరాభివ్యక్త మని చెప్పి యున్నాము. దీనికి భౌతిక ప్రపంచంలో అనేక విధాలైన అభాసా లున్నాయి. ఉదా

* Republic, chap. 10.

హారణను గృహమును తీసి కొందాము. గృహభావం ఈశ్వరాభివ్యక్తం. ఈ భావాన్ని అనుసరించి వాస్తుజ్ఞుడు ప్రయోజనం కోసం గృహం నిర్మిస్తున్నాడు. చిత్రకారుడు భౌతికగృహాన్ని అనుసరించి గృహచిత్రం గీస్తున్నాడు. ఇక్కడొక విశేష మున్నది. వాస్తుజ్ఞుడు వాస్తుశాస్త్ర నిర్దిష్టవిషయాలనుమాత్రమే నిర్మిస్తాడు. చిత్రకారుడు అలా కాదు. ఇతర వృత్తులవారు చేసే వస్తువులన్నీ సృష్టిస్తున్నాడు. అతడు మనుష్యులనే కాదు, తరు లతాదులనే కాదు, ప్రాణికోటినే కాదు, సమస్తవిషయాలనూ సృష్టిస్తున్నాడు. మూడు లోకాలను, తుదికి దేవతలనుకూడ సృష్టిస్తున్నాడు.

ఇలాంటి పని కష్టసాధ్య మనిపించవచ్చును. కాని నిజానికి ఇలాంటిపని సులువుగా తొందరగా చేయటానికి అనేకమార్గాలున్నాయి. వాటన్నిటిలో మరీ సులువైనది మరొకటి ఉంది. అద్దం నలుమొగాల తిప్పితేసరి, భూమ్యాకాశాలను, సూర్యుణ్ణి, తరులతాదులను, మానవులను తేలికగా సృష్టించివేయవచ్చును. అయితే యిలా సృష్టమైనవన్నీ ఆభాసాలే. కవి, చిత్రకారుడు ఈ ఆభాసాలనే తయారుచేస్తారు. వీరిచే సృష్టమైన దంతా అయథార్థం.

ఇప్పటికి మూడురకాల సృష్టులు కనిపిస్తున్నాయి. ౧. ఈశ్వరాభివ్యక్తమైన గృహభావాదికం, ౨. వృత్తికారసృష్టి అయిన గృహాదికం, ౩. కళాస్రష్ట సృష్టి అయిన గృహచిత్రాదికం. మొదటిది యథార్థం. రెండవది మొదటిదాని ఆభాసము. మూడోది రెండవదానికి అనుకరణం. కాబట్టి మూడవదైన కళాసృష్టి యాథార్థ్యానికి మూడింతలు దూరమౌతున్నది.

## వ్యావహారికజగత్తు - కళాసృష్టి

ఇంతకూ కళాస్రష్ట అనుకరణం సత్యాన్ని అనుకరించటంలేదు. కేవలం ఆభాసాన్ని అనుకరిస్తున్నది. వ్యావహారికశయ్య ఒకటి ఉన్న దనుకోండి. దానిని భిన్నభిన్న స్థానాలనుంచి, భిన్నభిన్నదూరాలలో ఉండి చూస్తే ఆ ఒకేశయ్య భిన్నభిన్న ఆకృతులతో గోచరిస్తుంది. (కళాస్రష్ట ఆ భిన్నత్వాలనే చిత్రిస్తున్నాడు కాని, ఏకంగా ఉన్న ఆ వ్యావహారికశయ్యను చిత్రించటం లేదు.) అందువల్లనే కళాస్రష్ట కేవలం ఆభాస మనుకరిస్తున్నాడని

చెప్పాలి *అతడు ఇలా కేవలం ఆభాసాలను అనుకరిస్తూ ఉండటం వల్లనే అన్నివస్తువులను సృష్టించగలుగుతున్నాడు. కమ్మరిని, వడ్రంగిని మొదలైన వారినంతా సృష్టిస్తున్నాడు. కాని వారి వృత్తులలో ఒకటికూడ అతనికి తెలియదు. అయినా అతని బొమ్మలనుచూచి పిల్లలు తెలియనివాళ్ళు నిజంగా వడ్రంగిని కమ్మరిని చూస్తున్నా మనుకొంటున్నారు. చిత్రకారుడు సర్వజ్ఞుడని భావిస్తున్నారు. కాని ఇలా అనుకొనే వారికి జ్ఞాన అజ్ఞాన అనుకరణాల స్వరూపం తెలియదు.

కవి చిత్రకారాదులు అనుకరిస్తున్నారే అనుకొన్నా, అలా అనుకరించటానికైనా జ్ఞానం కావాలి కదా అనవచ్చును. కాని బింబము, ప్రతిబింబమూ సృష్టించగలిగినవాడు ప్రతిబింబసృష్టిలో ఎందుకు నిమగ్నుడౌతాడు ? జీవితానికి మరొక పరమార్థం లేనట్లుగా అనుకరణమే ప్రధానంగా ఎందుకు చూచుకొంటాడు ?

అసలు అనుకరణస్వరూపం తెల్సుకొంటే కళాసృష్టిసంగతి తేల్తుతుంది. అనుకరణం రెండువిధాలు: (౧) దివ్యము, (౨) మానవము. ఈశ్వరసృష్టి దివ్యము. మనుజుడు చేసే సృష్టి మానవం. దివ్యసృష్టి భౌతికవస్తువులను అపేక్షించదు. మానవసృష్టి అలాకాదు భౌతికవస్తువుల నూతనసంయోగంతో జరుగుతుంది. దివ్యమూ మానవమూ అయినసృష్టి తిరిగి రెండువిధాలు. (౧) యథార్థం, (౨) అయథార్థం. ప్రకృతిసిద్ధవస్తువులు, భూ సముద్రాదులు, తరు లతాదులు, పశుపక్ష్యాదులు యథార్థదివ్యసృష్టిలోనివి. స్వప్నాలు, వెలుగువల్ల ఏర్పడే నీడలు, మరీచికాదులందు గోచరించే

* ఈ అర్థమే పండితరాయలుకూడా ప్రతిపాదించాడు:—

"విభావాదీనామపి స్వప్నతురగాదీనామివ, రంగరజతాదీనామివ వాక్యార్థస్యాపి దుర్వచత్వమ్."

(రసగంగాధరం, ప్రథమాననం 26 పే.)

ఇది సిద్ధాంతమైతే బొశాంకో పేర్కొన్నట్లు సంగీత సాహిత్యకళల యాథార్థ్యం విజువ పూర్తిగా అపకృష్టమౌతుంది.

ప్రతిబింబాలు అయథార్థదివ్యసృష్టిలోనివి. గృహారామాదికములు యథార్థమానవసృష్టిలోనివి. సంగీతసాహిత్యాదిక సృష్టి అయథార్థమానవసృష్టిలోనిది.

అయథార్థమానవసృష్టి తిరిగి సదృశము, అసదృశము అని రెండు విధాలు. ఈ సదృశసృష్టిలోని ప్రతిబింబాలు బింబం ఏనిష్పత్తిలో, ఏరంగులో, ఎలా ఉంటుందో అలాగే ఉంటాయి. అసదృశసృష్టిలో అలా కాదు. ఉదాహరణకు శిల్పిచెక్కిన బృహద్విగ్రహమే తీసికొందాము. ఈ విగ్రహము అవయవాలు ప్రకృతి సిద్ధంగా ఉండే పరిమాణంలో ఉండవు. అలా ఉండకపోగా ప్రకృతిసిద్ధమూర్తి అవయవాలు ఏ నిష్పత్తిలో ఉంటాయో ఆ నిష్పత్తిలోనైనా ఉండవు. విగ్రహంక్రింద నిలిచి తల పైకెత్తి చూస్తే ప్రకృతిసిద్ధనిష్పత్తి కనుపించేటట్లుగా అవయవపరిమాణం ఉంటుంది. అంటే విగ్రహశీర్ష భాగం ప్రకృతిలో ఉన్న నిష్పత్తికంటె అధికంగా ఉంటుంది. ఇది అసదృశం. ఈ అసదృశం ఉపకరణోత్పన్నమనీ, ఆత్మోత్పన్నమనీ రెండు రకాలు. తూలికావీణాది కోత్పన్నాలైన చిత్రరాగసంచారాదికములు మొదటి దానిక్రిందికి వస్తవి. (౨) తన్నుతానే ఉపకరణంగా వాడుకొని చేసే సృష్టి నటనం (mimicry). ఈ నటనం రెండువిధాలు: ౧. తెలిసి చేసేది, ౨. తెలియకుండా చేసేది. న్యాయధర్మాదుల యథార్థరూపం తెలియనివాళ్ళు తమ వాక్కర్మలద్వారా తామనుకొనే న్యాయధర్మాదికముల ఆభాసను ప్రదర్శిస్తారు. ఇలా తమకున్న లక్ష్యాన్ని ప్రదర్శించటంలో కొందరు సఫలులౌతారు. ఇలా తెలియకుండా చేసే నటనానికి ప్రత్యేకమైన పేరు లేదు. కాబట్టి ప్రస్తుతానికి దీనిని వంచకము (Counter-feiting)అందాము. ఇలాంటి వంచన చేసేవానికి తనకు యాథార్థ్యం తెలుసునన్న నమ్మకం ఉండవచ్చును. కాని నిజానికి అతనికి తెలియదు. మరొకరకమైన వారికి తమకు తెలియునని నటిస్తున్నది నిజంగా తమకు తెలియదన్న అనుమానం ఉండవచ్చును. ఇలా తెలియదని తెలిసి కూడా చేసేవారు Imposters.

మొత్తంమీద అనుకరణం ఇన్నిపోకలు పోతున్నది. ఇలాంటి అనుకరణంవల్ల ఏర్పడుతున్న కళాస్రష్టసృష్టిలో వినియోగానికి వచ్చేది ఏమీ లేదు. ఈ సృష్టిలో అనేకవిషయాలు ప్రసక్తాలవుతాయి. పురాదివర్ణనలు

వైద్యం, సత్పరిపాలనం, జీవితపరమార్థం మొదలైనవి వర్ణితము లౌతాయి. అవి పురాదుల నిర్మాణానికి, రోగచికిత్సకు, జీవితలక్ష్యనిష్కర్షకు తోడ్పవవు. అసలు అది ఉపదేశకం కాదు.

కాబట్టి కవిచిత్రకారాది కళాస్రష్టలంతా పుణ్యాదిక ప్రతిబింబాలను అనుకరించేవారేకాని సత్యం చెప్పలేరు. చిత్రకారుడు వర్ణాలతో ఆయా ప్రతిబింబాలను అనుకరిస్తున్నట్లే కవి తన పదాలతో వాటిని అనుకరిస్తు న్నాడు. అనుకరించటానికి అవసరమైనంత జ్ఞానముమాత్రమే అతనికి ఉంటు న్నది. ఆ లయ, Mellody, ఛందస్సు, నాదము, పదగతవైచిత్రి తీసివేసి వచనంలాగా చేస్తే అసలురూప మేమిటో బోధపడుతుంది. కవుల కథల బండారం బయటపడుతుంది. ముఖం వస్తుతః అందంగా లేకపోయినా యౌవనోదయంతో వికాసం పొందుతున్నట్లుగానే ఛందోలంకారాదినిగ దితమైన కవిత వికాసంకలిగి ఉంటున్నది. యౌవననిర్గమనంతో ముఖం ముడ తలుపడి వికారం పొందుతున్నట్లే ఛందోలంకారాదులను తీసివేసి తాత్ప ర్యైకప్రధానం చేసిన రచన వికారంగా ఉంటుంది.

పైగా అనుకారికి యథార్థసత్త తెలియదు. ఆభాసాలుమాత్రమే అతనికి తెలుసు.

ప్రతిదాని ఉత్తమత్వం, రామణీయకం, సత్యం అనేది వ్యక్తి కాని ఉద్దేశించిన ప్రయోజనంమీద ఆధారపడిఉంటుంది. ఉదాహరణకు వీణను తీసికొందాము. వీణయొక్క మంచిచెడ్డలు వైణికునికే తెలుసు. ఏ వీణ బాగున్నదో, ఏది బాగుగా లేవో, ఎలాచేస్తే బాగుంటుందో అతడు వీణ చేసేవానికి చెబుతాడు. అతడు వైణికుని సలహా ననుసరించి వీణ తయారు చేస్తాడు.

వైణికుడు వీణ మంచిచెడ్డలను చెప్పగలిగినట్లుగా కవిచిత్రకారాదులు ప్రయోజనాన్నిబట్టి తమ కృతులు సరిగా, అంటే రమణీయంగా ఉన్నవో లేవో చెప్పగలరా? తాము ఏమి వ్రాయాలో దేశికునివద్ద ఉపదేశం పొందితే వారికి సరియైన అభిప్రాయం ఏర్పడుతుందా? లేదు. తమ కృతుల బాగోగులు వారికి తెలియవు. వారికి సరియైన అభిప్రాయమూ ఉండదు.

బాగోగులు దేనివల్ల ఏర్పడుతున్నవో తెలియకుండానే చిత్రకారాదులు అనుకరిస్తున్నారు. దీనినిబట్టి అజ్ఞానంలో మునిగితేలే ప్రజాసామాన్యానికి మంచిదానివలె కనుపించేదానినే వారనుకరిస్తున్నా రనుకోవాలి. " ఈ అనుకరణం ఒకవిధమైన క్రీడ, లేక ఆట."

ఈ అనుకరణం మనలోని అభిప్రాయానికి విషయమౌతున్నదే కాని, వివేకానికి మాత్రం కాదు. అనుకృతి నిజంగా అనుకృతిగా ఉంటే అది వివేకానికి విషయంకాదు. బుద్ధికీ విషయంకాదు. అభిప్రాయానికి మాత్రమే. అంతేకాదు. ఈ అనుకృతి వీక్షణ శ్రవణములకు మాత్రమే విషయ మౌతున్నది. 1 ఈఅనుకృతికి యథార్థం, లేక శివంకరమైన లక్ష్యం లేదు.

కళ అవివేకవతి. 2 ఈ అవివేకమే అనుకృతికి అనంతవస్తువైవిధ్యం ప్రసాదిస్తున్నది. వివేకవంతము, ప్రశాంతము, ఉత్తమమైనవృత్తము ఎప్పుడూ ఒకటిగా సమంగా ఉంటుంది. ఇలాంటిది అనుకరణకు దుష్కరం. ఒకవేళ అనుకృతమైనా ఆస్వాదించటం కష్టం. అందులో నానావిధ మనస్తత్వం కలిగిన జన సందోహం నాటకశాలలో సమావేశమైనప్పుడు మరీ కష్టం.

కవి స్వభావంకాని, అతని కళకాని, ఆత్మలోని వివేకాన్ని తుష్టం చేయటానికి ఉద్దిష్టంకాదు. అతడు ప్రజాసామాన్యం మెప్పుకోసం ప్రాకులాడుతాడు. అందువల్ల తేలికగా అనుకరించటానికి వీలైన ఆవేశాలను అనుకరించటానికి ఇష్టపడతాడు. ఇలాగే చిత్రకారుడు. వీరు మానవునిలోనిమనో మాలిన్యాలను రెచ్చగొట్టి వివేకానికి భంగం కలిగిస్తారు. కవి తన రచన ద్వారా మనలోని శోకాన్ని ఎంతగా పోషించగలిగితే అంతగా సంతోషిస్తున్నాము. నిజానికి మన కొక కష్టంవచ్చి దుఃఖం కలుగుతున్నప్పుడు దానిని ఎంత అణచివేసికోగలిగితే అంత గర్వపడతాము. ఇలా శోకం దిగమింగటానికి బదులుగా పైకి వెళ్ళబోసికొంటూ దానికి సంతోషించటం హేయంకాదా?

1. This imitation is confined to the sight and to the hearing relating in fact to what we term Poetry.

2. Art is irrational

కష్టాలు వచ్చినప్పుడు బావురున ఏడ్చి శోకవిముక్తి పొందాలన్న స్వాభావికవాంఛ మనలో ఉంటుంది. అయితే ఇది వివేకానికి కట్టుపడి అణగిఉంటుంది. ఈ వాంఛే కవులవల్ల తుష్టపుష్టమౌతుంది. ఈవాంఛ వివేకంవల్ల సముచితశిక్షణ పొందకపోవటంవల్ల కాని, కలుగుతున్న దుఃఖం మరొకనిదికదా అన్న సానుభూతి వల్లకాని పొంగిపొర్లటానికి అవకాశ మేర్పడుతుంది. ఇతరుడు వచ్చి తన మంచితనం, తనకువచ్చిన కష్టాలు చెప్పు కొన్నప్పుడు అతనిని ప్రశంసిస్తూ జాలిపడటంలో అవమానకరమైనది ఏమీ లేదని సామాజికుడు అపోహపడుతున్నాడు. ఈ సుఖం ఒకలాభ మను కొంటున్నాడు. వైముఖ్యం అవలంభించి ఈసుఖాన్ని, కావ్యాన్ని ఎందుకు కోల్పోవాలి అనుకొంటున్నారు. ఇతరుల అనర్థకాలవల్ల కొంత అనర్థం తనకుకూడా సంక్రమిస్తున్నదన్న పరామర్శం కొలదిమందికికూడా కల గటం లేదు.

ఇదే హాస్యానికికూడా అన్వయిస్తుంది. కొన్ని చతురోక్తులు నీకు నీవు విసరటానికి సిగ్గుపడతావు. అయినా వాటినే రంగభూమినుంచో, మరొకరి నోటినుంచో విన్నప్పుడు వినోదిస్తావు. వాటి అసభ్యతకు అసహ్యించుకోవు. ఇదంతా సానుభూతి ఉన్నప్పుడే జరుగుతుంది. మానవుని తత్త్వంలోనే ఈ హాసం వాసనారూపంగా ఉంది. అయితే ఇతరులు విదూషకు డంటూ రన్న భయంతో నవ్వరు. ఈవిధంగా వాసన వివేకానికి లోనై లోలోనే ఉండిపోతుంది. ఈ వాసన నాటకశాలలో ద్రోహదం పొంది నీకు తెలియకుండానే విదూషకుడవై పోతున్నావు*.

ఇచ్ఛాసుఖదుఃఖవిశిష్టమైన కామక్రోధాదులు మానవుని ప్రతి వ్యాపా రంలోను అవినాభావసంబంధం కలిగి ఉంటున్నాయి. కవిత్వం, కళ ఈ ఆవేశాలను, మనోమాలిన్యాలను అణచివేయటానికి బదులుగా ద్రోహద మిచ్చి పెంపొందిస్తుంది. వీటిని అదుపుఆజ్ఞలలో ఉంచక స్వేచ్ఛావిహారం

* Having stimulated the risible faculty at the theatre, you are betraying unconsciously to yourself into playing the comic part at home.

Republic, Chapt. 10.

చేయునిస్తుంది. మానవజాతి అభ్యుదయం పొందాలంటే, ఈ ఆవేశాలను కంట్రోలు చేయాలి. కాబట్టి దేవతాస్తోత్రాలు ఉత్తమ పురుషుల ప్రశంసలు తప్ప మరెలాంటి కవిత్వాన్ని రాజ్యంలోనికి అనుమతించకూడదు. అనుమతిస్తే, రాజ్యంలో పెత్తనంచేసేవి సుఖదుఃఖాలే కాని నీతి నియమాలు, వివేకం కావు.

కాబట్టి కవిత్వం సత్య సాధనంగా పరిగణించటానికి వీలులేదు. ఆత్మసిద్ధి పొందలేనివాడు దాని టక్కులకు మోసపోరాదు.

## దివ్యోద్బోధం

ఇంతవరకు లోకవృత్తానుకరణంవల్ల కళాసృష్టి జరుగుతున్నదని చూచాము. అనుకరణస్వభావం పరిశీలించాము. అయితే ఈ అనుకరణ క్రియ ఏ అవస్థలో జరుగుతుంది? తత్కృతిస్రష్టవ్యక్తిలో ఏమి జరుగుతుంది? ఈ విషయాలను విశదంగా పరిశీలించాలి.

అయస్కాంతానికి ఇనుపశలాకను ఆకర్షించే దివ్యశక్తి ఒకటిఉన్న సంగతి మనకు తెలిసినదే. అయస్కాంతాకృష్టశలాకకుకూడా అయస్కాంతశక్తివ్యాపిస్తుంది. ఆశక్తిచేత అది మరొక శలాకను ఆకర్షిస్తుంది. ఇలా అయస్కాంతమందలి దివ్యశక్తివల్ల శలాకాపరంపర ఆకృష్టమౌతున్నది. అయస్కాంతశక్తి శలాకాధారద్వారా వ్యాపించి ఆకర్షిస్తున్నట్లే సరస్వతికూడ నిజఉద్బుద్ధవ్యక్తిద్వారా, తన్మయీభావయోగ్యత ఉన్నవారందరిలోను వ్యాపిస్తుంది. అయస్కాంతంలోని ఆకర్షణశక్తి అయశ్శలాకాధారను ఆకర్షిస్తున్నట్లే కళాస్రష్టలోని సరస్వతీ సముద్బోధంకూడా తన్మయీభావయోగ్యత ఉన్నవారిని ఆకర్షిస్తుంది. ఈ విధంగా ఒకధారను సృష్టిస్తుంది. ఉత్తమకావ్యనిర్మాతల కవితాప్రతిభ ఆ యా సూత్రాలను అనుసరించటంవల్ల ప్రాప్తించటం లేదు. కేవలం ఉద్బుద్ధావస్థలో ఉండి ఆ రమణీయ శ్లోకాలు, గీతాలు ఆలాపిస్తున్నారు. నిజంగా ఆ స్థితిలో వారిని ఏదో ఒక దేవత ఆవేశించి పలుకుతున్నట్లుగా ఉంటుంది. ఈవిధంగా కవులు 'దివ్యోన్మాదావస్థ'లో ఉండి తమ కావ్యాలను గానం చేస్తున్నారు.

ఇలాంటి అతిలోకోద్బుద్ధావస్థలో ఉండి లయసామరస్యాలచే (Rhythm Harmony) ప్రేరితులై వాటిని మనకు అందజేస్తున్నారు. కవులు చెబుతున్నట్లుగా వారి ఆత్మలు పూవుపూవునకు తుమ్మెదలవలె పోతూ, ఆరామశాద్వలాదిస్థలాలలో సంచరించి దివ్యసుధా నాదసానువులందు మునిగి గానమాధుర్యం కొనివస్తాయి. భావనామహిమాన్వితులై వారు సత్యం చెబుతారు. కవికి అతిలోకలాఘవ మున్నది, రెక్కలున్నాయి. అతడు దివ్య ప్రకృతిసంపన్నుడు. ఉద్బుద్ధుడు కానంతవరకు, దివ్యోన్మాదం ఆవేశించనంతవరకు, వివేకం ఉన్నంతవరకు అతడు కవితాశబ్దవాచ్యమైన సృష్టి చేయలేడు. వివేకంలో యత్కించిదంశ మున్నా అతడు కవిత్వం చెప్పటానికి ఏమాత్రం సమర్థుడు కాడు. హోమర్ మొదలైన కవుల కృతులను గానంచేసేవారు, నటకులుకూడా వృత్తివల్లగాని, శిక్షణవల్లగాని ఆ రామణీయకం అభివ్యక్తం చేయలేరు. ఆ దివ్యోన్మాదం ఎంత గాఢంగా ఉంటే, సరస్వతి ఎంతగా ఆవేశిస్తే కవిగాయకనటుల కవితాగానాదుల రామణీయకం అంత ఉదాత్తంగా ఉంటుంది. ఇతరవిషయాలలో కవులు అజ్ఞానులు, అసమర్థులు కావచ్చును. ఎందుకంటే నేర్చిన వృత్తివిద్య ననుసరించి వారు కవిత్వం చెప్పటంలేదు. కేవలం దివ్యోన్మాదప్రేరితులై పలుకుతున్నారు. విమర్శనసూత్రాల ననుసరించి ఏ ఒకవిషయం మీదనైనా హృదయంగమంగా పద్యాలు చెప్పగలిగితే ఆ సూత్రాలచే ఇతరవిషయాలకు కూడా అన్వయించి మనోజ్ఞకవిత్వం చెప్పవచ్చును. కాని అలాంటిది జరగటంలేదు. చూడగాచూడగా ఈశ్వరుడు తన సందేశాలను లోకానికి వెల్లడించటంకోసమని కవులను, ప్రవక్తలను, జ్యోతిష్కులను, ఉద్దేశపూర్వకంగానే బుద్ధి వివేకాలనుమాత్రం కూడ లేకుండ చేసినట్లు కనిపిస్తున్నది. ఉత్తమోత్తమ కావ్యాలు,కృతులు మనుష్యమాత్రకృతాలు కావు; దైవదత్తాలని ఈశ్వరుడు రుజువుచేస్తున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. కాబట్టి కవిచిత్రకారాదులు దేవతలకు వ్యాఖ్యాతలు. ప్రతికవి ఒకానొక దేవతచే ఆవిష్టుడౌతాడు.

ఇంతకుముందు అయస్కాంతాకృష్టశలాకా పరంపరనుగూర్చి చెప్పుకొన్నాము. ఆ పరంపరలోని కడపటి లంకె సహృదయుడు; నడిమిలంకె కావ్యగానం చేసేవారు, నటకులు; మొదటి లంకె కవి.

## సుఖదుఃఖాల తత్త్వం

ఇంతవరకు కళాసృష్టిసంగతి చూచాము. ఇక కళానుభూతి, అంటే కళాసృష్టియొక్క రూపాదికం గోచరించినప్పుడు కలిగే అనుభవం ఎలా ఉంటుందో చూదాము. దీని సంగతి విచారించేముందు సుఖదుఃఖముల స్వరూపాన్నిగూర్చి ప్లేటో అభిమతం తెలుసుకోవాలి.

అతని మతం ప్రకారం నశ్వరము, జడమైన శరీరం, అనశ్వరము చేతనమైన ఆత్మ వేరువేరుగా ఉన్నాయి. వాటి ననుసరించి సుఖదుఃఖాలు కూడా మూడు భాగాలవుతున్నవి: శారీరకములు, మానసికములు, ఉభయములు. ఆత్మ యథార్థమూ, శరీరం అయథార్థమూ అయినట్లు ఈ సుఖదుఃఖాలుకూడా యథార్థాలు, అయథార్థాలు అవుతున్నవి.

ఈ విభాగం సంగతి తరువాత చూదాము. అసలు సుఖం కాని దుఃఖం కాని ఎలా కలుగుతున్నవి? శరీరంలోని వివిధ పదార్థాలు ఒక నిర్దిష్ట నిష్పత్తిలో ఉంటాయి. ఇలా నిర్దిష్టనిష్పత్తిలో ఉండటమే సామరస్యము. ఈ సామరస్యం చెడినప్పుడు దుఃఖము కలుగుతుంది. ఉదాహరణకు ఒక చిన్న విషయం తీసుకొందాము. శరీరంలో జలం కొంత ఉంటుందికదా. ఆ ఉన్నకొంతలో కొంత క్షీణిస్తుంది. అప్పుడు మనకు దప్పి అవుతుంది. ఈ విధంగా సామరస్యం చెడటంవల్ల, అంటే జలక్షీణతవల్ల దుఃఖం కలుగుతున్నది. ఈ సామరస్యం తిరిగి నెలకొనటానికి మంచినీరు త్రాగుతా మనుకొండి. అంటే జలపూరణం చేస్తున్నాము. దీనివల్ల సుఖం కలుగుతున్నది. ఇలాగే శీతోష్ణాదులందుకూడా క్షీణతవల్ల దుఃఖము, పూరణంవల్ల సుఖము కలుగుతున్నాయి. ఈ సుఖదుఃఖాలు శరీరంవల్ల కలుగుతున్నా ఈ జ్ఞానం మనస్సుమాత్రమే పొందగలుగుతున్నది. ఈ సుఖదుఃఖాలకు సాక్షాత్తుగా నిమిత్తం శరీరం కావటంవల్ల వీనిని శారీరకా లంటున్నాము.

ఇక మానసిక సుఖదుఃఖాల సంగతి పరిశీలింతాము. శరీరంలోని సామరస్యం ఇకముందు చెడుతుందని మనస్సు ఊహిస్తే అది దుఃఖం.

చెడిన సామరస్యం కోలుకుంటుందని ఊహిస్తే అది సుఖం. ఇలా సామరస్యపూరణక్షీణతల ఊహలు మానసిక సుఖదుఃఖాలు అవుతున్నాయి.

ఇంతవరకు చెప్పుకొన్న దానినిబట్టి సుఖదుఃఖాలనేవి సామరస్య పూరణక్షీణతలమీద ఆధారపడుతున్నవని తేలిపోయింది. ఈ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి దుఃఖరాహిత్యం సుఖం కాదని నిష్పన్నమవుతున్నది. పైగా సుఖదుఃఖవిరహితావస్థకూడా ఒకటి ఉన్నట్లు సిద్ధిస్తున్నది. ఎందుకంటే, సామరస్యం చెడినప్పుడు దుఃఖము, తిరిగి కోలుకొన్నప్పుడు సుఖము కలుగుతున్నవి. సామరస్యం యథాప్రకారంగా ఉంటున్నప్పుడు ఎలాంటి అవస్థ ఏర్పడుతుంది ? అది సుఖమూ కాదు, దుఃఖమూ కాదు. కాబట్టి సుఖ దుఃఖవిరహితమైన మధ్యస్థఅవస్థ కావాలి. ఇలాంటి తటస్థావస్థ, లేక మధ్యస్థావస్థ వివేకచోదితమైన జీవితంలో గోచరిస్తుంది.

అయితే జీవితంలో సుఖదుఃఖాలు, తదభావం వేనికవిగా విడివడి ఉండవు. ఉదాహరణకు మనం ఊరికి నడిచివెళ్ళుతుంటామనుకోండి. నడి వేసవికాలం, నాలుక ఆర్చుకపోతూ ఉంటుంది. ఈ నాలుక ఆర్చుక పోవటం శారీరక దుఃఖమేకదా ! అయితే మనస్సులో అదే సమయంలో ఒక ఆశ అంకురించవచ్చును. ఇంకా నాలుగడుగులు ముందుకు వేస్తే మంచి నీళ్ళబావి వస్తుంది. ఆ నీరుకూడా దివ్యం. దప్పిక తీరిపోతుందనుకోవచ్చును. ఇలాటి ఆశ, లేక ఊహవల్ల సుఖం కలుగుతున్నది. ఈ విధంగా ఒకే సమయంలో శారీరకంగా దుఃఖమూ, మానసికంగా సుఖమూ కలుగుతున్నాయి. జీవితంలోకలిగే అనుభవాలలో ఎక్కువభాగం ఇలాంటి సమ్మిశ్రితములే. ఎందుకంటే, ఇవి కేవలం సుఖాలు కావు; కేవలం దుఃఖాలు కావు.

## సుఖదుఃఖాల యథార్థాయథార్థత్వం

పైదానినిబట్టి మిశ్రిత సుఖం కాని, మిశ్రితదుఃఖం కాని ఏర్పడటానికి వీలున్నదని చూచాము. అయితే ఇలా ప్రతిద్వంద్వితో అనుసరింపబడు తున్న సుఖం కాని, దుఃఖం కాని యథార్థమా? ఎందుకంటే ఒకే కాలంలో పరస్పరవిరుద్ధ అనుభవాలు కలుగుతున్నవి కదా. ఇలా కలుగుతున్న ద్వంద్వంలో

ఏది యథార్థం ? ఏది అయథార్థం ? లేక రెండూ యథార్థాలా ? లేక రెండూ అయథార్థాలా ?

మానవుడు ఉన్మాదావస్థలో ఉన్నా, జాగ్రదవస్థలో ఉన్నా, స్వప్నావస్థలో ఉన్నా, ఆ అనుభవిస్తున్నది సుఖమైనా దుఃఖమైనా యథార్థమే అనవచ్చును. ఒకనికి ఒక అభిప్రాయం ఉన్నదనుకొందాము. ఆ అభిప్రాయం యథార్థమైనా కాకపోయినా అభిప్రాయం కాకపోదు. అలాగే సుఖంకూడా యథార్థమైనా కాకపోయినా సుఖమే. అలాగే దుఃఖం. కాబట్టి సుఖదుఃఖవిషయంలో యథార్థతాయథార్థతల ప్రశ్నే రాదనవచ్చును.

కాని సుఖం సంగతి చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు అల్పమనీ, ఉత్కృష్టమనీ విశేషణాలతో పేర్కొంటున్నాము. అలాగే యథార్థము, అయథార్థము అన్న విశేషణాలనుకూడా చేర్చటానికి వీలులేదా ? ఒక విషయాన్ని మరొక విషయమని అభిప్రాయపడినప్పుడు అది అయథార్థాభిప్రాయమంటున్నాము. అలాగే సుఖానికి విషయమైనదానిలో పొరపడినప్పుడు ఆ సుఖాన్ని అయథార్థసుఖమనుకూడా అనకూడదా ? ఈ ప్రశ్న ఒక దృష్టాంతంతో తేలికగా బోధపడుతుంది. ఎన్నికలు జరుగుతుంటాయి. ఒకవ్యక్తి ఏ ఒక ప్రత్యేకపక్షమూ నెగ్గితేనే దేశానికి మేలుకలుగుతుందని నిశ్చయించుకొంటాడు. ఆ పక్షం ఎన్నికల్లో నెగ్గగానే సంతోషిస్తాడు. కాని ఆపక్షం అతడు ఆశించినదానికి కేవలం విరుద్ధంగా వ్యవహరిస్తుందే ననుకొందాము. అలాంటప్పుడు అతని సుఖం అయథార్థం కాదా ?

కాబట్టి సుఖదుఃఖాలకు యథార్థతాయథార్థతలు ఉంటున్నాయి. ఉన్నప్పుడు వాని యథార్థతాయథార్థతలు దేనిమీద ఆధారపడుతున్నవి ?

ఇంతకుముందు మానసిక సుఖదుఃఖాలు మనోనిశ్చయం (Judgement) మీద ఆధారపడుతున్నవని చెప్పుకొన్నాము. ఈ నిశ్చయం యథార్థమైతే దానివల్ల కలిగే సుఖదుఃఖాలుకూడా యథార్థాలు; అయథార్థమైతే అవికూడా అయథార్థాలు. ఇంతకూ నిశ్చయం ఎలా కలుగుతున్నది ? దాని యథార్థతాయథార్థతలు ఎలా ఏర్పడుతున్నాయి ?

ఆత్మలో కామాంశం ఉందని చెప్పుకొన్నాం. అంటే మనస్సు అని చెప్పుకొనేదానిలో రతిక్రోధ భయవిశ్వాసాదివాసనలు, సంస్కారాలు ఉన్నాయి. ఇలాంటి మనస్సుకు ఐంద్రియికశక్తి, స్మరణశక్తి, వికల్పనశక్తి ఉన్నాయి. వస్తువులను ఇంద్రియాలతో చూస్తాము. అలా కలిగిన జ్ఞానం స్మృతిపథంలో ఉంటుంది. మనలోని వాసనలను పురస్కరించుకొని స్మృతి పథంలో నిలిచిఉన్న ఐంద్రియిక జ్ఞానానికి వికల్పనశక్తి ఒక నిర్దిష్టరూప మిచ్చినప్పుడు నిశ్చయ మేర్పడుతున్నది. ఈ విధంగా ఐంద్రియికజ్ఞాన స్మృతి వాసనా సంస్కారసమ్మేళనంతో నిశ్చయ మేర్పడుతున్నది. ఇంద్రియజ్ఞానం ప్రమ కాదని లోగడ చెప్పుకొన్నాము. కాబట్టి ఇంద్రియ జ్ఞానాన్ని పురస్కరించుకొని యేర్పడే నిశ్చయమంతా అయథార్థం. అలాంటి అయథార్థనిశ్చయంవల్ల కలిగే సుఖదుఃఖాలుకూడా అయథార్థాలు.

ఈవిధంగా లేనిపోని ఉజ్జ్వలభవిష్యం రాగలదన్న అయథార్థనిశ్చయంతో అయథార్థసుఖం పొందవచ్చును. అయథార్థమైన గతవిషయాలను స్మరించుకొని, దానివల్ల కలిగిన అయథార్థనిశ్చయంతో అయథార్థసుఖం పొందవచ్చును. వర్తమానవిషయాలు ఒకవిధంగా ఉంటే మరొకవిధంగా ఉన్నాయన్న అయథార్థనిశ్చయంతో అయథార్థసుఖం పొందవచ్చును. ఇలాగే అయథార్థదుఃఖంకూడా.

సుఖదుఃఖాల అయథార్థతకు నిశ్చయదోషమే కాక మరొక కారణం కూడా ఉంది. సుఖము,దుఃఖము ఒకేసారి కలగడానికి వీలున్నదనిచూచాము. ఒకటి శరీరంద్వారా కలిగేది. రెండోది మనస్సుద్వారా కలిగేది. ప్రకృతం శరీరం రోగపరిపీడ్యమానం అనుకొందాము. ఈబాధ ఒక ప్రక్కన మున్ముందు ఆరోగ్యం కలుగుతుందన్న ఆశతో కలిగే సుఖం మరొకప్రక్కన ఉంటాయి. ఇప్పుడు కలుగుతున్న బాధముందు రేపు కలగబోయే సుఖం ఎంత ఉత్కృష్టమైనా చాలా అల్పంగా కనిపిస్తుంది. అందువల్ల బాధ ఉన్న దానికంటె ఎక్కువగా కనిస్తుంది. ముందువచ్చే ఆరోగ్యంవలని సుఖం తీరా ప్రాప్తించినప్పుడు ఆ సుఖపరిమాణం ఎంతో పెరిగినట్లు కనిపిస్తుంది. కాబట్టి మనం పొందే సుఖదుఃఖాలలో కొంతయాథార్థ్యం, కొంతఆభాసం

ఉంది. ఈ ఆభాసాంశం తీసివేస్తే వాటి యథార్థపరిమాణాలు తేలుతాయి. కాని అనుభవంలో అలాంటిది సాధ్యపడదు.

సుఖదుఃఖాల అయథార్థతకు ఇంకొక కారణం కూడా ఉంది. శరీర సామరస్యం యథాప్రకారంగా కొనసాగుతున్నప్పుడు సుఖమూ దుఃఖమూ కాని అవస్థ ఉంటుంది. శరీరసామరస్యంలో జరిగే పూరణక్షీణతల పరిమాణం తగినంతగా ఉంటేకాని మనోగోచరం కాదు. అలా తెలిసివచ్చినప్పుడే సుఖమో దుఃఖమో అనుభూతమౌతున్నది. పూరణక్షీణతలు అంత పరిమాణంలో లేనప్పుడు తటస్థావస్థ ఏర్పడుతున్నది. ఇలాంటి తటస్థ సంవేదనను సుఖమనో, దుఃఖమనో అనటం జరుగుతున్నది. నిజానికి ఈ సంవేదనం దుఃఖమూ కాదు, సుఖమూ కాదు.

గాఢతీవ్రసుఖాలు వ్యాధిగ్రస్తునకే. ఆ వ్యాధి మానసికమైనా శారీరకమైనా అతనికే. ఇలాంటి గాఢతీవ్రసుఖాలన్నీ దుఃఖసమ్మిశ్రితాలే. ఈసమ్మిశ్రితసుఖాలు శారీరకాలు కావచ్చును; లేదా మానసికాలూ కావచ్చును; లేదా ఉభయాలూ కావచ్చును.

శారీరకమూ, ఉభయమూ అయిన సమ్మిశ్రితసుఖాలను గూర్చి లోగడ చెప్పకున్నాము. కేవలం మానసికాలైన సమ్మిశ్రితసుఖాలను పరిశీలించాలి.

## కేవల మానసిక సమ్మిశ్రితసుఖాలు

మనస్సులో రతిభయశోకక్రోధద్వేషస్పర్ధాది వాసనలున్నాయి. ఇవన్నీ మానసికదుఃఖం కలిగించేవే. అంటే ప్రబుద్ధమైనప్పుడు దుఃఖం కలిగిస్తాయి. ఇవి తుష్టిపొందినప్పుడు అత్యధికసుఖం కలుగుతుంది.

పిల్లవాడు ఏదో చెడ్డపని చేస్తాడనుకోండి. అప్పుడు ఎక్కడలేని కోపం వస్తుంది. అంతవరకు అది బాధ. పిల్లవాణ్ణి గట్టిగా మందలించో, కొట్టో మనం కోపం తీర్చుకొంటామనుకోండి. బాధకలిగిస్తున్న ఆకోపమే సుఖం కలిస్తుగింది. అలాగే ఏ ప్రహసనమో, లేక హాస్యరసప్రధానమైన మరొక రూపకమో చూస్తామనుకోండి. అప్పుడుకూడ ఇలాంటి మిశ్రిత సుఖమే కలుగుతుంది. ఇలా అనగానే ఆశ్చర్యం కలుగక మానదు.

హాస్యాస్పదమైన విషయంయొక్క తత్త్వం వివరిస్తే కాని పైమాట విశ్వాసపాత్రం కాదు.*

హాస్యరసనిష్యంది అయిన కథలలో కాని, సన్నివేశంలో కాని, పాత్రలో కాని మనకు ఏది నవ్వు కలిగిస్తున్నది? అందుండే జాడ్యం, లేక ఆత్మజ్ఞాన అభావం. పాత్ర యథార్థస్థితికీ అది భావించేస్థితికీ వ్యత్యాసం కలిగినప్పుడు నవ్వుతాము. ఇదే కథకూ, సన్నివేశానికీ వర్తిస్తుంది.

హాస్యానికి మూలబీజమైన జాడ్యం, లేక ఆత్మజ్ఞాన అభావం మూడు విధాలు—౧. భాగ్యానికి సంబంధించినది. కొందరు యథార్థంగా తమకున్న దానికంటె ఎక్కువ భాగ్యవంతులమని భావిస్తారు. ఇలాంటి ఆత్మవంచనఅంతా దీనిక్రిందికి వస్తుంది. ౨. సౌందర్యానికి సంబంధించినది. 3. జ్ఞానానికి సంబంధించినది. ఇదంతా జాడ్యమే. ఈ జాడ్యం ఒకొక్కప్పుడు నిరపాయం కావచ్చును. అంటే ఇలాంటిదానివల్ల హాని లేకపోవచ్చును. మరొకప్పుడిది హాని కలిగించవచ్చును. ఒకవ్యక్తి ఆత్మవంచనవల్ల ఎవరికీ, ఎలాంటిహానీ కలగనప్పుడు అది హాస్యాస్పదమౌతుంది. హానికరమైనప్పుడు భయావహం, జుగుప్సాకరం అవుతుంది. పాత్రలోని నిరపాయకరమైన ఆత్మవంచనమే హాస్యాస్పదంగా ఉండి నవ్విస్తుంది.

ఇంతవరకూ చెప్పుకొన్నదానినిబట్టి నాటకాదులలో గాని, వ్యావహారికజగత్తులో గాని కేవలం సుఖం కలుగుతున్నదే కాని దుఃఖం కలగడం లేదే అన్న సందేహం కలగవచ్చును. కొంచెం జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే గాని

* ఈ అంశాన్ని బెర్గ్సన్ అన్న ఫ్రెంచి తత్త్వవేత్త Laughter అనే గ్రంథంలో చక్కగా వివరించాడు.

హాస్యరసవిషయంలో సాహిత్యదర్పణం - వస్తులను కోపంరానండా ఉంటే—అంధమనే చెప్పాలి. ఎందుకంటే, అందలి విషయం—

వికృతాకారవాగ్వేష చేష్టాదేః కుహకాద్భవేత్,

హాస్యో హాసస్థాయిభావః శ్వేతః ప్రమథదైవతః.

అని మాత్రమే.

అసలు తత్త్వం అర్థం కాదు. అనపాయకరమైన ఆత్మవంచనం గోచరించి నప్పుడు నవ్వు వస్తుందన్నాము. ఈ గోచరత మనస్సులోని ఏ వాసనను శమింపజేస్తున్నది? ద్వేషాన్ని. కాబట్టి ద్వేషం ప్రబుద్ధమైనప్పుడు దుఃఖము కలుగుతున్నది; శమం పొందినప్పుడు సుఖం కలుగుతున్నది. ఈ రెండు వ్యాపారాలూ ఒకే కాలంలో కలుగుతున్నవి కాబట్టి హాస్యం కూడ దుఃఖసమ్మిశ్రిత సుఖమే *

కాగా వాసనాప్రబోధంతో దుఃఖమూ, శమంతో సుఖమూ ఏక కాలమందే కలుగుతున్నవి. ఈ సూత్రం సాహిత్య జగత్తుకే కాక వ్యావహారిక జగత్తుకుకూడా అన్వయిస్తుంది. ♦

ఇంతవరకూ పరిశీలించినవన్నీ అయథార్థ సుఖదుఃఖాలే. అసలు యథార్థసుఖాలు అనేవి ఉన్నవా, లేవా? ఉంటే అవి ఎలా ఉంటాయి?

---

* ఒకపాత్రగాని, సన్నివేశంగాని, కథగాని హాస్యాస్పదంగా ఉండాలంటే అది ఇష్టమైనది (Likeable) కావాలి. లేకపోతే హాస్యానికి తావులేదని ప్లేటో ఘంటాపథంగా చెబుతున్నాడు. ఇదే అన్ని సాహిత్యాలలోను గోచరిస్తుంది. మృచ్ఛకటికంలోని శకారుడు, సంస్కృత నాటకంలోని విదూషకుడు, షేక్స్పియర్ సృష్టించిన ఫాల్‌స్టాఫ్, ప్రతాపరుద్రీయంలోని పేరిగాడు, కన్యాశుల్కంలోని గిరీశం మొదలైనవారు దృష్టాంతం.

♦ ఈ సందర్భంలో మరొక విషయం పేర్కొనటం అప్రస్తుత ప్రశంస కాదనుకొంటాను. కేవల మానసికసమ్మిశ్రిత సుఖాలన్నిటికి శమం మూలమని ప్లేటో అంటున్నాడు. సాధారణకావ్యాది కానందానుభూతి నంతా సమ్మిశ్రితసుఖంక్రింద పరిగణిస్తున్నాడు. కాబట్టి సాహిత్యదర్పణ కారుడు అద్భుతం సర్వరసాలకు అంతర్వ్యాపి అంటున్నట్టే ప్లేటో శమము సర్వరసాలకు అంతర్వ్యాపి అంటున్నాడు. అంతేకాదు. సర్వ మానసిక సుఖాలకు ఆతని మతంలో శమమే—క్షీణతాశబ్దంతో లోగడ పేర్కొన్న అర్థమే-కారణం. కాబట్టి ప్లేటోమతం ప్రకారంకూడా శాంతం రసరాట్టు అవుతున్నది.

వేనివల్ల కలుగుతాయి? అసలు సుఖమన్నది శరీరసామరస్య పూరణంవల్ల కలుగుతుందనీ దుఃఖం క్షీణతవల్ల కలుగుతుందనీ చూచాము. ఈ క్షీణత మనస్సుకు గోచరించనంత అల్పంగా ఉన్నప్పుడు దుఃఖం ఉండదు. సామరస్యపూరణం మనోగోచరమైనప్పుడు సుఖం కలిగిస్తుంది. ఇలాంటివే కేవల యథార్థ అసమ్మిశ్రితసుఖాలు లేక ఆనందాలు (?); రమణీయాలైన రంగులు, ఆకృతులు, ధ్వనులు, కొన్ని సుగంధాలు (ఆహారపానీయాదికముల వాసనలు, “మనువహాలుపు దెలుపు మారుతము” మొదలైనవి వినా) ఇలాంటివి ఆనందం కలిగిస్తాయి.

అయితే ఆకృతులను రమణీయమంటున్నామంటే ఆ రామణీయకం శరీరచిత్రాదుల రామణీయకం వంటిది కాదు. శరీరచిత్రాదుల రామణీయకం సాపేక్షం; పురస్సరద్వాంఛం, అన్యప్రయోజనం. కేవల ఆకృతిమాత్రరమణీయాలైన దీర్ఘచతురస్రాల, గోళాల, త్రిభుజాల రామణీయకం విశిష్టం. ఈ రామణీయకం సాపేక్షంకాదు. స్వభావతః ఇవి నిత్యరామణీయాలు. ఇలాగే స్పష్టములు, లలితములు, అక్లిష్టములు అయిన ధ్వనులు నిరపేక్షతా నిత్యరమణీయాలు. పైని పేర్కొన్న గ్రంథాలుగూడా రమణీయాలే కాని అంత ఉదాత్తాలు కావు. అయినా వీటివల్ల కలిగేదికూడా ఆనందమే.

ఈ ఆనందంలో మరొకవిధమైన ఆనందం ఉన్నది. అర్థజ్ఞానం (Learning) లేక శాస్త్రజ్ఞానంవల్ల కలిగే ఆనందం ఇందులో చేరుతుంది. క్షుత్పిపాసాదులందువలె మొదట దుఃఖంకలిగి దాని నివారణంవల్ల సుఖం కలుగుతున్నట్లుగా ఈ జ్ఞానాభావంవల్ల దుఃఖం కలగటంలేదు. సంపాదించిన ఈ జ్ఞానం మరచిపోతున్నప్పుడు దుఃఖం కలుగటంలేదు. మరచిపోయానే అన్న పరామర్శంవల్ల దుఃఖం కలిగితే కలగవచ్చును. అది వేరేసంగతి. కాని స్వతః అర్థజ్ఞానం లేక, శాస్త్రజ్ఞానం ఆనందం కలిగిస్తున్నది.

ఆనందంలోని ఈ రెండురకాలలో ఏది ఉత్తమం అనే విషయంలో ప్లేటో తన అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించక ముభావంగా ఊరుకొన్నాడు

ఇంతవరకు సుఖదుఃఖస్వరూపపర్యాలోచన జరిగింది. ఆనందము, క్షుత్పిపాసాది స్వాభావికతృష్ణల నివారణంవల్ల కలిగే సుఖము, నైతికప్రవ

ర్తనసంజనిత సుఖము అన్న మూడు అంశాలతో గూడినదే ధర్మం. ఈ ధర్మం రామణీయకం, నిష్పత్తి ( proportion ), సత్యమూ అన్న మూడు "భావాలచే" అభివ్యక్తమౌతుంది. అంటే రామణీయకంలోను, నిష్పత్తి లోను, సత్యంలోను ధర్మ ముంది. ఇలాగే రామణీయకంలో నిష్పత్తి సత్యం ధర్మం ఉన్నాయి. ఇలాగే సత్యం నిష్పత్తి కూడా.

రామణీయకమంటే మితత్వం, నిర్దిష్ట నిష్పత్తి అంటూ ప్లేటో దానిని ధర్మంతో ముడివేశాడు. అందువల్ల అతని మతం ప్రకారం వికళితధర్మ మైన రామణీయకం లేదు. ఒకటి రమణీయ మంటున్నామంటే అతని మతం ప్రకారం అది ధార్మికమూ కావాలి. అంతేకాని కళ కళకోసమే నన్న వాదన అతడు ఏమాత్రం అంగీకరించడు

కాబట్టి కళ ధర్మబోధకం కావాలి. అయితే కళ ఎలాటి ధర్మోపదేశం చేయాలంటున్నాడో తెలిసికోవటం అవసరం.

## కళ – ధర్మం

కళాసృజనక్రియకు ఏది ఉద్బోధకమో, ఆ సృష్టిస్వరూపము, సత్తా ఎలాంటిదో, దానివల్ల ఎలాంటి అనుభవం కలుగుతున్నదో చూచాము. కళాసృష్టి పారమార్థికసత్యం కాదు. ఇది ప్రతిబింబానికి ప్రతిబింబం (కేవలం సాక్షిభాస్యం). కాబట్టి పారమార్థికసత్యమైనభావాలు లక్ష్యాలు తత్ జ్ఞానసిద్ధికోసం పాటుపడటం జీవిధర్మం. అందువల్ల లోకంలోని ప్రతిదీ ప్రయోజనకారి కావాలి. కళాసృష్టికూడ ప్రయోజనకారి, అంటే మానవుని పరమార్థసిద్ధికి వినియోగ పడాలి. అంతకు తప్ప ఇది తనకు తాను పరమార్థం కాదు. కాబట్టి సాహిత్యాదికం పరమార్థబోధకంగా ఉండాలి కాని తానే పరమార్థ మైనట్లుగా తన యందే సర్వం లీనమైపోయేటట్లు ఉండకూడదు. అంటే ఇది ధర్మోపదేశకం కావాలి.

కవులు గానంచేసేకథలు పూర్ణంగా సత్యవర్జితాలు కాకపోయినా ప్రధానంగా కల్పితాలు. * పిల్లల మనస్సులు లేతవి. ఏమిచెప్పినా వారి హృదయకుహరంలో హత్తుకొనిపోయి వారిశీలంమారుస్తుంటాయి. అందువల్ల

* Republic, Chap. 3.

రమణీయకృతి నిర్మాపకుడు కాలేడు. వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసము, నైపుణి ప్రధానాలే అయినా వీటికంటె అత్యంత ముఖ్యమైనది మరొకటి ఉంది. శ్రుతి లగించగలిగినంత మాత్రాన వైణికుడు కాడు. కావ్యాలు, కోశాలు, ఛందోలంకారశాస్త్రాలు చదువుకొన్నంతమాత్రాన కవి కాడు. ప్రతిభ అనేది ఒకటి అవసరం. ప్రతిభాసముపపన్నుడైనప్పుడే అది సృష్టిఅవుతుంది.

## అలౌకిక రామణీయకం - లౌకిక రామణీయకం

ఈ పర్యవలోకనంతో అలౌకిక రామణీయక స్వరూపం, లౌకిక రామణీయకస్వభావం తేలిపోయింది. అయితే ఈ రెంటికీవున్న సంబంధమేమిటి? ఈ ప్రశ్నకు ఒకవిధంగా ఇదివరకే సమాధానం చెప్పుకొన్నాం. తిరిగి చెప్పటం పునరుక్తే అయినా స్పష్టతకోసం గతార్థస్మరణం అనవసరం కాదు.

లౌకిక రమణీయార్థాలు తమకుతాము ప్రయోజనకారులు కావు. ఈ అర్థాలు అలౌకిక రామణీయకానికి ప్రతిబింబాలై ఆ పరమరామణీయకాభివ్యంజకములైనప్పుడే అవి సార్థక్యము పొందుతున్నవి. పారమార్థిక రామణీయకాభివ్యంజనమే వాటి ప్రయోజనం. "మానవుడు ఈ భౌతికరమణీయార్థాలతో ఆరంభించి పారమార్థిక రామణీయకాభిముఖగమనానికి వీనిని సోపానాలుగా వాడుకొంటూ, ఒకటినుంచి రెండికి, రెంటినుంచి అన్నిటికీ, అక్కడనుంచి రమణీయ జీవులదగ్గరకు, వాటినుంచి రమణీయజీవితాలకు, వాటినుంచి రమణీయసత్యాలకు, వాటినుంచి తుదకు రామణీయకం యొక్క యథార్థజ్ఞానానికి పురోగమిస్తాడు. ఈ విధంగా కట్టచివరకు రామణీయక మేమిటో తెలుసుకొంటాడు ఈ రామణీయకమే యథార్థమైన ఆలయం. ఇక్కడ పారమార్థిక రామణీయక దర్శనం లభిస్తుంది. తన జీవితంలో మానవునికి ఆలయమనేది ఒకటి ఉంటే ఇదే అతని ఆలయం!"*

లౌకిక రామణీయార్థాలు పుడుతుంటాయి; గిడుతుంటాయి; పరిణామం పొందుతుంటాయి. ఇవి ఒకనికి, ఒకదేశానికి, ఒక కాలానికి రమణీయాలై మరొకనికి, మరొకదేశానికి, మరొక కాలానికి రమణీయాలు కావు. అయితే ఇవి పరమ రామణీయకాభివ్యంజకములైతే, తాను చెప్పే నైతిక వ్యవస్థ, సామాజికవ్యవస్థ అభివ్యక్తంచేస్తే ప్లేటోకు ఎలాంటిఆక్షేపణలేదు.

* Symposium.

అలా గాక కేవలం భౌతిక విషయాభివ్యంజకమై తేమాత్రం అతడు సహిం చడు. అలాంటివాటిని బహిష్కరించటానికి, అణచివేయటానికి ఏమాత్రం సంకోచించడు. రిపబ్లిక్‌లో అంత తీవ్రనిరాసానికి పాల్పడింది ఇలాంటి రమణీయార్థాలేగాని పారమార్థిక రామణీయకం కాదు. తదభివ్యంజక రమణీయార్థాలు గావు. ఈ లెక్కలో మహాకవుల కృతులలో ముప్పాతిక మువ్వీసం పరిహరణీయ మౌతుంది. అయినా అలా వర్జించటానికి ప్లేటో ఏ మాత్రం సంకోచించడు. అతనికి ప్రజాసామాన్యంయొక్క ఇష్టానిష్టాలతోను, అభిరుచులతోను సంబంధం లేదు. తనశాస్త్రం చెప్పినట్లు లోకం ఉండాలి. ఉండకపోతే ఉండేటట్లు చేయాలి.

కళాస్రష్టలు రమణీయాలయినా భౌతికాలు. అందులో ఆభాసమైన భౌతికార్థానికి ఆభాసాలు. అందువల్ల వృత్తికారులకన్నా కళాస్రష్టలు క్రిందిమెట్టు లోనివాళ్ళు. కళాస్రష్టకన్నా సహృదయుడు ఉత్తముడు. సహృదయునికంటె రామణీయకతత్త్వ విచారపరుడు ఉత్తమోత్తముడు. ఇది ప్లేటోమతం. ఈమతం కేవలం దురభిమానం పురస్కరించుకొని వెలువడి నది కాదు. అతడు సిద్ధాంతీకరించిన జ్ఞానస్వరూపాన్నిబట్టి నిష్పన్నమౌతు న్నది. అతడు ప్రతిపాదించిన జ్ఞానస్వరూప మంగీకరిస్తే ప్రతి కళాస్రష్ట అనుకారి. అతనిసృష్టి అనుకృతి. అలా కాక జ్ఞానస్వరూపంవరకు అంగీక రించి కళాస్రష్టను అనుకారి అంటే నొచ్చుకోవలసిన అవసరంలేదు. ప్లేటో ఇక్కడ తికమకపడ్డాడు. స్వవచనవ్యాఘాతం చేసుకొంటున్నాడు అంటే ప్రయోజనం లేదు. *

* కీర్తిశేషులైన ఏ. కె. కుమారస్వామిగారు Figures of Speech or Figures of Thought అన్నవ్యాసంలో ప్లేటోఅనుకరణవాదాన్ని అత్యంత సమంజసంగా అనువదించారు. ఈ అనుకరణవాదం ప్లేటోనిక సిద్ధాంతమని గుర్తించినట్లు చూసినవల్ల జీవితంలో కళకు ఎలాంటి స్థానం లభి స్తున్నదో, పురాణాలు, ఇతిహాసాలు, కాళిదాసాది మహాకవుల కొన్ని కృతులు, లేక అందలి కొన్ని భాగాలు ఎలా కళాఖండాలు కాకుండా పోతున్నవో, ధర్మమనేది ఎలా ప్రయోజనాపేక్షకమై ఘోరంగా తయార వుతుందో చెప్పకుండా చక్కగా జారవిడిచారు.

ఏది ఏలా ఉన్నా ప్లేటో కళాసిద్ధాంతం ముఖ్యంగా మూడుసూత్రాల మీద ఆధారపడివుంది.

1. అనుకరణవాదం. ఈవాదం కేవలం దార్శనికం (Metaphysical). ఇది బొశాంక్ చెప్పినట్లు కళయొక్క యాథార్థ్యాన్ని, విలువను ఏమాత్రం అంగీకరించదు.

2. కళ ధర్మప్రతిపాదకం కావాలి. ఇలా అనటంలో రెండు విశేషార్థా లున్నాయి. ఒకటి — జగద్వ్యవస్థలో స్వయంప్రకాశమానము లైన శక్తుల ధార్మికవ్యవస్థను కూడా చిత్రిస్తూ కళ గంభీరము, పూర్ణము కావాలి. రెండు — యథార్థరామణీయకం, అయథార్థరామణీయకం ఉన్నవని ఈ సిద్ధాంతంలో అంతర్భూతమై ఉంది. అయథార్థరమణీయ వస్తువులు కేవలం భౌతికప్రయోజనమే పరమార్థంగా బయలుదేరేవే కాబట్టి గర్హణీయాలని యీవాదం భావిస్తుంది. ఈ సందర్భంలో ప్లేటోమతం ప్రకారం పారమార్థికం, ప్రయోజనసహితం అయినదే ధర్మమనిమాత్రం మరిచిపోగూడదు.

3. భిన్నత్వంలో ఏకతను ఇంద్రియగోచరం కావించటంలోనే రామణీయకముంది. పై రెండు సూత్రాలకంటె ఇది అత్యంత ముఖ్యం, యథార్థం. దీనివల్లనే కళాసృష్టికి సంపూర్ణత్వం, ఏకత్వం, అనన్యత్వం, నిత్యత్వం సిద్ధిస్తున్నాయి.

## ఉపసంహారం

ఇంతవరకు ప్లేటో కళాసిద్ధాంతం పరిశీలించాము. అతని మతం క్లుప్తంగా చెప్పుకోవాలంటే ఇలా ఉంటుంది.

మానవజీవితమంటే తనలో లేని ఒకానొక దివ్యపదార్థంకోసం సాగించే నిరంతర అన్వేషణ. ఈ దివ్యపదార్థం జన్మపరంపరకు అవల దేశకాల అతీతమై, అనన్యమై ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది. ఈ దివ్యపదార్థ సాక్షాత్కారసిద్ధే మానవజీవితానికి పరమార్థం. ఈ దివ్యపదార్థాన్నిబట్టిచూస్తే యీ సదసత్ప్రపంచమంతా మిథ్య. జీవికి ముక్తి జీవయాత్రాంతర్గత అన్వేషణద్వారానే లభిస్తుంది. అంతేకాని మానవజీవితం స్వతః ప్రయో-

జనకారికాదు. పరమార్థానికి సాధనంగామాత్రమే దీనికి ప్రయోజనం ఉంది. అందువల్ల తత్త్వాన్వేషణం ఉత్తమం. ఇలాంటి తత్త్వాన్వేషణకు సోపానమైనదే కళ. అందువల్ల కళ తత్త్వశాస్త్రంకంటె న్యూనం. జిజ్ఞాసను, పర్యుత్సుకతను తోడ్పడనిది కళకాదు. అలా తోడ్పడని కళ నీచాతినీచము.

అయితే ప్లేటోవాదాన్ని పరిశీలించినవారికి ఈ క్రింది ప్రశ్నలు కలుగుతాయి. ౧. ప్రత్యక్షం ప్రమకాదా? పర్వతం భిన్నభిన్నదూరాలలో నుంచి చూచినప్పుడు భిన్నభిన్న పరిణామకృతులు గోచరిస్తున్నంత మాత్రాన ఆ భిన్నభిన్న జ్ఞానాలు అయథార్థాలా? ఏనుగు పర్వతంకంటె చిన్నదై లేడికంటే పెద్దదైనంతమాత్రాన అంతర్వైరుధ్యముందా? ౨. ప్లేటో ప్రతిపాదించిన పరిణామనిరాసం సమంజసంగా ఉన్నదా? అతడు గోరంతలు కొండంతలుచేసి ఆ వాదాన్ని హాస్యాస్పదం చేయలేదా? 3. ప్లేటో భావవాదం అతడు పేర్కొన్న సాపేక్షతాపరిణామిత్వదోషాలను అతిక్రమిస్తున్నదా? ఈ భావవాదం ఎంతవరకు తర్కసిద్ధం? సామాన్యాలను అంగీకరించినంత మాత్రాన అతని భావవాదం సిద్ధిస్తున్నదా?

ఈ ప్రశ్నలను దృష్టిలో ఉంచుకొని ప్లేటో ప్రతిపాదించిన దర్శనార్థాల బాగోగులు పాఠకులే ఎవరికి వారు నిర్ణయించుకొంటారని ఆశిస్తున్నాను.

“తద్విజిజ్ఞాసస్వ”

# ప్లేటో రచనలు

Hippias Major
Hippias Minor
Ion
Menexenus
Charmides
Laches
Lysis
Cratylus
Euthydemus
Gorgias
Meno
Euthyphro
Apology
Crito

Phaedo
Symposium
Protagoras
Republic
Phaedrus
Theaetetus
Parmenides
Sophistes
Politicus
Philebus
Timaeus
Critias
Laws
Epinomis

# ఈ రచనకు ఉపకరించిన గ్రంథాలు


The Dialogues of Plato—Jowett, B.
Plato's Theory of Knowledge—Cornford, F. M.
Plato's Cosmology— ,,
Plato and Parmenides— ,,
The Republic— ,,
Plato's Examination of Pleasure—Hackforth, R.
Greek Political Theory—Barker, E.
Plato's Thought—Grube, G. M. A.
Plato's Theory of Ethics—Lodge, R. C.
Platon 2 vols—Ritter, C.
Essence of Plato's Philosophy—Ritter, C.
Plato: the Man and his Work—Taylor, A. E.
Platonism—Taylor, A. E
Plato— ,, ,,
History of European philosophy—Russel, B.
History of Political Thought—Sabine, G. H.
The Socialist Tradition—Gray, A.
History of Aesthetic—Bosanquet, B.

# GLOSSARY

అంగము part, organ

అంగాంగి భావము relation of the part and the whole

అంగి organic whole

అంతఃకరణ ప్రామాణ్యవాదము intuitional ethics

అంశము part

అఖండము that which has no part

అచేతనము that which is not animate

అతివ్యాప్తి too wide application

అతిలౌకికము supernatural

అతివాస్తవికవాదము sur-realism

అతీంద్రియము supersensuous

అద్వైతము non-dualism

అనంతము endless

అనంత శక్తిమత్త్వము having limitless power

అనవచ్ఛిన్నము indetermined

అనవచ్ఛేదము indeterminateness

అనవస్థ regressus in infinitum

అనుకరణము imitation

అనుకారి that which imitates

అనుకార్యము imitable

అనుకృతి act of imitation

అనుభవము experience

అనుమానము inference

అనువాదము translation, restatement

అనిర్వచనీయము indefinable

అన్యోన్యాశ్రితాలు mutually dependent

అపవర్గము release

అపౌరుషేయము the revealed
అభావము non-existence
అభిప్రాయము openion
అభివ్యక్తము manifested
అభివ్యక్తి manifestation, expression
అభివ్యజ్యమానము that which is being manifested
అభ్యాసము constant practice
అభ్యుదయము progress
అభ్యుదయకవి progressive writer
అమూర్తము infinite
అయథార్థము unreal
అరిస్టోక్రసీ aristocracy
అరిషడ్వర్గము six-fold passion
అర్థజ్ఞానము learning
అర్థము object, meaning, value
అలంకార శాస్త్రము aesthetics
అవచ్ఛిన్నము determined
అవచ్ఛేదము determinateness
అవచ్ఛేదకము determinant
అవయవము part, member of a syllogism organ
అవయవి organic whole, syllogism
అవిభాజ్యము indivisible
అవివేకము irrationality
అవ్యవస్థ crisis
అవ్యాప్తి too narrow application
అసత్ non-being
అసాపేక్షము non-relative
అసాపేక్షవాదము non-relativism

ఆకర్షణ attraction
ఆకారము form, shape
ఆచారము custom
ఆత్మ soul
ఆత్మసిద్ధి self-realisation
ఆదర్శము ideal
ఆదర్శరాజ్యము Plato's Republic, ideal state
ఆధ్యాత్మిక దృగ్వాదము, విజ్ఞానవాదము subjective idealism
ఆధ్యాత్మిక దృశ్యవాదము objective idealism
ఆధ్యాత్మికము spiritual
ఆనందము bliss
ఆనుషంగికము incidental
ఆభాసము appearance
ఆభ్యుదయికము progressive
ఆముష్మికము belonging to the other world
ఆలంకారికము relating to aesthetics
ఆవిర్భూతి genesis
ఆశ్రయము substratum
ఇంద్రియజన్య జ్ఞానము perceptible knowledge
ఇంద్రియము sense
ఇతివృత్తము theme, plot
ఉత్పత్తి production
ఉన్మాదము inspired
ఉద్బోధము inspiration
ఉద్యమము movement
ఉపదేశకము instructive
ఉపపత్తి proof
ఉపాధి hypothesis, limiting condition

ఏకతానత intuition

ఏకత్వము unity

ఏకత్వవాదము monism

ఏకత్వవాది monist

ఏకత్వ విశిష్ట బహుత్వవాదము monistic pluralism

ఏకదేశము part

ఏకదేశి whole

ఐంద్రియికము sensual

ఐంద్రియికశక్తి faculty of perception

ఐక్యము unity, self-identity

ఐహికము worldly

ఔచితి propriety

కర్ణము diagonal

కర్మ action

కళ art

కళాకారుడు artist

కళాసృష్టి work of art

కామము desire

కారణత causality

కారణము cause

కార్యము effect

కాలము time

కృతి work of art, effort

కేవలకళ pure art

క్రమము order

క్రమిక ప్రవర్ధమానత gradual progress

క్రీడ play

క్షీణత depletion

గణితశాస్త్రము mathematics

గతి motion

గతితార్కిక భౌతికవాదము dialectical materialism

గాంధర్వగానము pure music

గుణము quality merit

గోచరత perceptibility

గోళము sphere

గ్రహణము cognition

చతురస్రము square

చరిత్ర history

చరిత్రాత్మకములు historical

చితి knowledge

చిత్రణము presentation

చిత్రము picture, composite

చిత్రలేఖనము painting

చేతనము animate

జగత్తు universe

జడము inanimate

జనుశాస్త్రము science of genetics

జాగృతి wakefulness

జాగ్రదవస్థ state of wakefulness

జాడ్యము characteristic of the inanimate

జ్ఞాత knower, subject

జ్ఞానము knowledge

జ్ఞానస్వరూపము epistemology

జ్ఞేయము knowable

sophy

philosophical enquiry

entoin

lentity

radation,

gical

ought, word and action

ngle

physics

etaphysician

rectangle

perceives, subject

ivable, object

nile

:, sight

country, place

t

dity

tance

tual opposite

sm

oligarchic state

rty, The good

ethics

నటన mimicry

నాటకము a form of drama

నిత్యము eternal

నియంతృత్వము dictatorship

నిరుపాధికము non-hypothetical

నిర్లిప్తత detachedness

నిర్వచనము definition

నిష్పత్తి ratio, proportion

నీతి morality

నైపుణి skill

న్యాయము justice

పదార్థము category, matter

పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము physics

పరంపరాగతము traditional

పరమము ultimate

పరమార్థము ultimate goal

పరమాణువు atom

పరామర్శము reflection, consideration

పరిణామము evolution

పరిణామి becoming

పరిపాలన administration

పారమార్థికము absolute

పారమ్యము absoluteness

పారలౌకికము relating to the spiritual world

పారలౌకికత్వము other-world-liness

[illegible]

[illegible]

[illegible]

పూరణము repletion

పౌరుడు citizen

ప్రకృతి nature

ప్రకృతిసిద్ధ సౌందర్యము natural beauty

ప్రచారము propaganda

ప్రజాస్వామికము democratic

ప్రజాస్వామ్యము democracy

ప్రతి copy

ప్రతిబింబము reflection

ప్రతిభ genius

ప్రతిభాసము illusion

ప్రతీతి knowledge

ప్రత్యక్షము perception, perceptual knowledge

ప్రత్యభిజ్ఞ recognition

ప్రభావము influence

ప్రభుత్వము government

ప్రమ valid knowledge

ప్రమాణము instrument of measurement, criterion

ప్రమాత One that measures, subject

ప్రమాతృకము subjective

ప్రమేయము object of valid knowledge

ప్రయోజనము utility

ప్రవృత్తి activity

ప్రాతిభాసికము illusory

బహుత్వవాదము pluralism

బాధ contradiction, pain

భక్తి participation, devotion

భావన imagination

భావము idea, form, existence, purport, concept.

భుజము side

భూతము element, physical substance

భౌతికము physicial

భౌతికవాదము materialism

భ్రమ error

భ్రమణము rotation

మనస్సు mind

మనోనిశ్చయము judgement

మనోవ్యాపారము activity of the mind

మాతాపుత్రికా భావం relation of the original and the copy

మారకము exchange

ముద్రాముద్రితభావము relation of the mould and the cast

మూర్తము finite

యథార్థము real

యదృచ్ఛ accident

యాథార్థ్యము reality

యాదృచ్ఛికము accidental

యుక్తి argument, reason

యోగజన్య జ్ఞానము mystic insight

రమణీయము beautiful

రాజ్యము state

రాజ్యాంగము constitution

రామణీయకము beauty

రూపకము drama

రూపము colour

రేఖాగణితము geometry

లక్షణము characteristic

వంచకము counterfeit

వక్తవ్యము expressible

వర్గకలహము class-conflict

వర్గము class

వస్తువు thing, content of a work of art

వాసన instinct

వాస్తవము fact, factual, real, actual

వాస్తవికతావాదము realism

వాస్తువు architecture

వికల్పన imagination, ideation

వికల్పనాశక్తి faculty of imagination or ideation

వికారము change, ugliness

వికృతి act of change, ugliness

విచారము enquiry

విజ్ఞానశాస్త్రము natural science

విప్లవము revolution

వివేకము rationality

విశిష్టము qualified

విశ్వాసనశక్తి faculty of faith

విషయము object

విస్తీర్ణత area

వృత్తి function, profession, existence, glossary

వృత్తికారులు artizans

వైవిధ్యము diversity

వ్యంజకము that which manifests or reveals

వ్యంజన function of manifestation

వ్యక్తము manifested

వ్యక్తి individual, particular manifestation

వ్యజ్యమానము which is being manifested
వ్యతిరేకి negative
వ్యత్యయము discrepancy, displacement
వ్యాపారము activity
వ్యాప్తి invariable concomitance
వ్యాయామము gymnastics
వ్యావహారికము phenominal
వ్యుత్పన్నత scholarship

శక్తి power, significance, faculty
శబ్దము sound, word
శరీరము body
శాస్త్రకారులు scientists, philosophers
శాస్త్రము science
శిక్షణము instruction
శ్రవణము faculty of hearing
శ్రవ్యత audibility
శ్రవ్యము audible
శ్రావ్యము musical

సంకల్పము will
సంఖ్య number
సంఘటన event, arrangement
సంబంధము relation
సంభావనీయత probability
సంవేదనము feeling
సంవేదము affliction
సంసారము mundane world
సంస్కారము tendency, reform, latent impression
సంస్కృతి culture

సంస్థ institution

సత్ being

సత్తా beingness

సత్తావాదము existentialism

సత్యము truth

సమన్వయము co-ordination

సమము uniform

సమాజము society

సమానత్వము equality

సమానాధికరణము co-existence

సమాహారము totality

సమీక్ష review

సమ్మిశ్రితము mixed

సమ్యగ్దర్శనము vision of truth

సరకు commodity

సరళరేఖ straight line

సహకారము co-operation

సాదృశ్యము likeness

సాధనము means

సాధర్మ్యము similarity

సాధారణము general

సాధారణీకృతి universality

సాధ్యము end

సాపేక్షము relative

సాపేక్షవాదము theory of relativity

సామరస్యము harmony

సామాన్యము general

సాహచర్యము concomitance, association

సిద్ధాంతము theory, established conclusion

సుఖము pleasure

సృజనము creativity

సృష్టి creation

సృష్టిక్రమము cosmology

సేవకసేవ్యభావము the relation of the servant and the master

సొంతఆస్తి private property

సోపాధికము hypothetical

స్పర్శవిషయము object of touch

స్మరణము reminiscence

స్మర్తవ్యము reminiscent

స్మృతి memory

స్వతంత్రసత్తా independent existence

స్వతంత్రసిద్ధాంత ప్రవర్తకులు propounders of independent theories

స్వయంగతికము self-mover

స్వయంభువు self-existent

స్వయమవచ్ఛిన్నత self-determinedness

స్వయంసంపూర్ణత self-sufficiency

స్వయంసంపూర్ణము self-sufficient

హేతువు reason

హ్రాసము devolution